

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Конотопський інститут

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
ВИКЛАДАЧІВ, СПІВРОБІТНИКІВ
І СТУДЕНТІВ**

23 квітня 2009 року

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
Частина II

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ ТА ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ»

1	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ	
	Гребеник Т.В., директор ПТКІСумДУ.....	10
2	КОМУНІКАТИВНА ЗАДАЧА СПІЛКУВАННЯ	
	Марченко Н., студентка, Басанець В.Г, викладач МАУП....	12
3	ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ	
	Кулішова В., студентка, Гребеник Т.В., директор ПТКІСумДУ.....	16
4	КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮЮЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	
	Михайлик А.М., викладач СумДПУ ім. А.С.Макаренка.....	18
5	ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНOSTІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ	
	Козлова О.Г., к.п.н., доцент, Козлов Д.О., викладач, аспірант СумДПУ ім. А.С. Макаренка.....	20
6	РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	
	Галімова І.В., викладач СумДПУ ім. А.С. Макаренка.....	22
7	ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬВИХ ІГОР НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	
	Завальна Л.С., студентка СумДПУ ім. Макаренка А.С....	25
8	ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	
	Кочубей В.І., ст. викладач СумДПУ ім. Макаренка А.С. ...	27
9	РОЗРОБКА ПРОГРАМИ ДЛЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ	
	Тетюра С.М., студент, Барболіков В.М., викладач ПТКІСумДУ.....	30
10	НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї В СУЧАСНИХ	

	УМОВАХ	
	Лучко О.М., аспірант СумДПУ ім. А.С. Макаренка.....	32
11	РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	
	Максименко Т.М., викладач СумДПУ ім. Макаренка А.С....	35
12	ДРУГА ВИЩА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ	
	Пухно С.В., к. п. н, ст. викладач СумДПУ ім. Макаренка А.С.....	37
13	ЛІНГВОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОВОЛОДІННЯ УМІННЯМИ БІЛІНГВІЗМУ	
	Товчигречка Л.В., аспірант СумДПУ ім. Макаренка А.С....	38
14	ДО ПИТАННЯ ВАРІАТИВНОСТІ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	
	Юр'єва Л.В., аспірантка СумДПУ ім. Макаренка А.С.....	40
15	ПОГЛЯД НА СОЦІАЛЬНУ КОНЦЕПЦІЮ УКРАЇНИ ТА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	
	Басанець В.Г., викладач Конотопської філії МАУП.....	44
16	АВТОРИТЕТ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
	Сахнюк Ю.В., викладач КІСумДУ.....	47
17	ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ	
	Булашенко А. В., викладач ШІ Сум ДУ.....	49
18	ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	
	Гаман О.С., студент, Дорога С.П., ст. викладач КІ СумДУ...	52
19	РІШЕННЯ РІВНЯНЬ, ЩО МАЮТЬ НЕВІДОМУ ПІД ЗНАКОМ МОДУЛЯ	
	Осадча Ю.М., студент, Бараболіков В.М. викладач ПТКІСумДУ..	54
20	СТВОРЕННІ ВІДЕОПОСІБНИКІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	
	Голубенко В.П., студент, Бараболіков В.М., викладач ПТКІСумДУ	55
21	ПРОГРАМА «PLUS» ДЛЯ РОЗВИВАННЯ НАВИЧОК РАХУВАННЯ	
	Котлубаєв В., студент, Бараболіков В.М., викладач ПТКІСумДУ	57
22	З ДОСВІДУ РОБОТИ РАДІОТЕХНІЧНОГО ГУРТКА	
	Косьменко В.П., викладач ПТКІСумДУ.....	58
23	СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СКОРОЧЕНЬ В	

	НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ	
	Лук'яненко В.В., Маєвський А.В., студенти, Зуенко Т.М., викладач КІСумДУ.....	61
24	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ: ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	
	Бібік Ю.В., психолог ПТКІСумДУ.....	63
25	СХЕМАТИЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ОБЛАСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАОЧНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ "НЕПЕРЕРВНІСТЬ ФУНКЦІЇ В ТОЧЦІ"	
	Коропець Л.В., викладач ПТКІСумДУ.....	66
26	АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗНО-2008 ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ	
	Литвиненко Я.М., студентка, Маслова О.В., викладач КІ СумДУ	69
27	СУЧАСНІ МОЛОДІЖНІ ТА ДИТЯЧІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	
	Панченко Т. П., студентка Конотопської філії МАУП.....	71
28	ТЕСТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО	
	Журавель Г.А., учитель Конотопської міської гімназії.....	73
29	ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНИЙ	
	Вернидуб Г.А., преподаватель колледжа СНАУ.....	75
30	ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ	
	Романченко Т.В., викладач ПТКІ СумДУ.....	78
31	АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
	Рубан О.В., викладач коледжу СНАУ.....	80
32	ДЕЯКІ АСПЕКТИ В ПІДГОТОВЦІ ВИПУСКНИКІВ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ	
	Журавель Л. В., Головань Н. М., вчителі Конотопської міської гімназії.....	82
33	ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ТАКТУ	
	Самойленко А.М., викладач-методист коледжу СНАУ.....	83
34	ТЕХНІЧНА ТВОРЧІСТЬ СТУДЕНТІВ ПТ КІСУМДУ	
	Панібратцева О., Семеренко І., студенти, Ткаченко Л.М., ст. викладач, Бібік М.В., викладач КІСумДУ.....	87

35	ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «КОМБІНАТОРИКА. ЙМОВІРНІСТЬ» У ШКОЛІ Глущенко Н.О., учитель Конотопської міської гімназії.....	90
36	ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПАКЕТУ ПРОГРАМ AVR STUDIO КОМПАНІ АТМЕЛ Кравченко В.П., студент, Федченко С.П., ст. викладач КІСумДУ..	93
37	КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІЗУ МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІНАНСИСТІВ) Біденко Л. В., викладач коледжу СНАУ.....	96
38	УПРАВЛІННЯ ВИЩИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ТА ПРАКТИЦІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ Харченко А.С., студентка, Грищенко Т.В. фахівець ВІР КІСумДУ	101
39	РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕСТАНДАРТНИХ ПІДХОДІВ У ХОДІ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ Антоненко Н.В., учитель Конотопської міської гімназії.....	103
40	ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВИХ ДИСЦИПЛІН Скопова О. С., викладач коледжу СНАУ.....	106
41	ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ БІОЛОГІЇ В ГІМНАЗІЇ Єршова Н.М., учитель Конотопської міської гімназії.....	108
42	ПІДСУМКОВЕ ПОВТОРЕННЯ З МАТЕМАТИКИ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНИХ ВПРАВ ЯК МЕТОД ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ Фалько О.С., заступник директора Конотопської міської гімназії	110
43	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗІ СПЕЦДИСЦИПЛІН Заболотня Т.М., викладач ПТКІ Сум ДУ.....	113
44	СТРАТЕГІЯ ВИПЕРЕДЖУЮЧОЇ АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ОСВІТИ Рак Т. Є., викладач коледжу СНАУ.....	114
45	ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА	

	ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	
	Стеценко В. В., викладач коледжу СНАУ.....	116
46	ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ПРИ ПРОВЕДЕННІ УРОКІВ З ІНФОРМАТИКИ	
	Попко О. М., вчитель-методист Конотопської міської гімназії.....	118
47	ПОРУШЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ)	
	Голуб І., учень, Козлова І. М., заступник директора Конотопської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 9.....	121
48	ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЗМУ ПРИ ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	
	Печерська Т.Ф., учитель Конотопської міської гімназії.....	125
49	ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ Й НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ	
	Петренко С.І., викладач коледжу СНАУ.....	127
50	МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ	
	Лук'яненко Л. М., викладач коледжу СНАУ.....	129
51	ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ГІМНАЗИСТІВ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ТА ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
	Максименко М. М., учитель Конотопської міської гімназії.....	131
52	МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА КЕРІВНИКА СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	
	Гавриленко І.І., аспірант СумДПУ ім. А.С.Макаренка.....	134
53	ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ	
	Нагорний С.В., учитель Конотопської міської гімназії.....	136
54	РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
	Ляцька М. С., учитель Конотопської міської гімназії.....	138
55	АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ	
	Лопатка К. М., викладач коледжу СНАУ.....	141
56	TO BE or NOT TO BE?	

	Ледовський А., студент, Каліуш І. С., викладач ПТ КІСумДУ.....	143
57	ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	
	Білецька Т.А., вчитель Конотопської ЗОШ № 5.....	145
58	КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА В СИСТЕМІ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	
	Швидка А. І., заступник директора з ВРПТ КІСумДУ.....	148
59	УКРАЇНСЬКІ ВИТОКИ СУПРЕМАТИЗМУ МАЛЕВИЧА	
	Бондар С. М., учитель Конотопської ЗОШ І-ІІІ ст. № 9.....	149
60	СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ПАРОНІМІВ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ЛІНИ КОСТЕНКО	
	Петрова Т., учениця Конотопської міської гімназії, Литвиненко Я., студентка, Барбара Н. В., викладач КІ СумДУ...	152
61	ГЕРБ МІСТА КОНОТОП ТА ЙОГО ІСТОРІЯ	
	В.В.Клименко, краєзнавець.....	155
62	КОНОТОПСЬКА БИТВА	
	Циганок О., студент, Ткаченко Л.М., ст. викладач КІСумДУ.....	156
63	ЧИ БУВ НАШ КОНОТОП ВІД САМОГО ПОЧАТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИМ МІСТОМ?	
	Мороз Л. П., краєзнавець, лікар Конотопської ЦРЛ.....	158
64	КОНОТОПСЬКА БИТВА 1659 Р. ОЧИМА СУЧАСНИХ КОНОТОПЦІВ	
	Волков С., Несмашний В., студенти, Очкасов В. І., викладач ПТ КІ Сум ДУ.....	161
65	КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО СУМЩИНИ	
	Стрілець Т., студент, Чернушенко В.М., викладач ПТ КІСумДУ...	162
66	ПОБУТ ТА ВІРУВАННЯ В НАШОМУ КРАЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ СІМНАДЦЯТОГО СТОЛІТТЯ	
	Шульга В.І., м. н. с. Конотопського краєзнавчого музею ім. Лазаревського О.....	165
67	ІВАН ВИГОВСЬКИЙ. ВІХИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ	
	Несвідоміна Н.В., м. н. с. Конотопського краєзнавчого музею ім. Лазаревського О.....	168
68	ВИБОРИ ГЕТЬМАНА САМОЙЛОВИЧА	
	Лисий І., кореспондент газети «Конотопський край».....	171
69	ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ІНДИВІДУАЛІЗМУ В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ	
	Гайдук А., студентка, Барбара Н. В., викладач КІ СумДУ....	174

70	РОЛЬ ТАТАРСЬКОЇ КІННОТИ У КОНОТОПСЬКІЙ БИТВІ 1659 РОКУ Акічев Ш. М., н. с. Конотопського краєзнавчого музею ім. Лазаревського О.....	178
71	ЛІТЕРАТУРНИЙ АСПЕКТ СУМЩИНИ: «ЕМІГРАНТСЬКА СКАЛКА» ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ Кузьмач О., студент, Завалій Л.П., викладач КІСумДУ.....	182
72	ТРИДЦЯТЬ РОКІВ ВІКНАМИ ДО СОНЦЯ Юрченко Т.О., учитель-методист Конотопської міської гімназії...	184
73	НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО ГУРТКА КОНОТОПСЬКОЇ ЗОШ № 5 Назаренко Я., учениця, Володіна О. А., учитель Конотопської ЗОШ № 5	189
74	СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ В «СЛОВІ О ПОЛКУ ІГОРЕВИМ» ТА ЇЇ ДОХРИСТИЯНСЬКЕ ПІДГРУНТЯ Козлова І. М., учитель Конотопської ЗОШ І – ІІІ ступенів № 9....	192
75	СТАРООБРЯДЦІ НА СУМЩИНІ Станкевич Г.П., преподаватель колледжа СНАУ.....	196

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ
ШКОЛИ**

Гребеник Т.В., директор ПТКІСумДУ

Події, які відбуваються у світі сьогодні, коли людство вступило в нове тисячоліття своєї історії, переконливо засвідчують, що проблема одержання якісної освіти дедалі виразніше набуває принципово нових тлумачень. Все це накладає свій відбиток на управління процесом громадянського виховання студентів вузу й супроводжується зростанням ролі громадянського виховання у формуванні й реалізації настанов Болонської системи, що повною мірою стосується України.

Визначення курсу на Європейський стандарт освіти не означає применшення ролі національних елементів, особливо по відношенню до виховного процесу проте стратегічне значення європейського зразка слід розглядати в контексті і як засіб забезпечення цього курсу.

Заслуговує увагу твердження про те, що «громадянське суспільство – це суспільний простір, що лежить поза владними й сімейними взаємозв'язками й діями, у яких індивіди поєднуються на добровільних засадах для просування спільних інтересів» [3, 58]. З погляду Л.Лойко формування громадянського суспільства «...є одним із векторів розвитку сучасної України, що декларується і на рівні політикуму, і на рівні громадської думки, і з боку вченого загалу» [2, с.27].

Тенденції розвитку суспільства свідчать про те, що неодмінною передумовою і водночас головним чинником прогресивних суспільних перетворень є зміни у способі громадянського мислення. На думку О.Кондратюк «суспільство в цілому та особа зокрема відчуває втрату соціальної основи, що виражається як відчуженість від сучасного та невпевненість у майбутньому. Це, зрозуміло, позначається на стані суспільної свідомості та формах поведінки» [1, с.42].

Наша країна прагне до Європейського співтовариства, і у цьому зв'язку для нас не байдужими є європейський досвід та рекомендації щодо вивчення та викладання основ прав людини. У цих умовах від студентів вищих навчальних закладів як носіїв майбутнього потенціалу держави вимагається високий рівень як фахової підготовки, так і громадянської вихованості.

Дослідник Ю.Терещенко справедливо зазначає: «Утворення життєво необхідних для українського державотворення та педагогічної праці креативних ідей, пов'язаних та зв'язаних на оптимізації шляхів подолання різних освітянських негараздів та колізій, потребує одного – теоретичної визначеності стосовно механізмів соціокультурних осучаснень, зокрема, встановлення реального місця і ролі освіти в суспільному житті» [3, с.297]. Нині одним із суспільних інститутів, який забезпечує демократичні зміни в суспільстві та свідомості громадян є інститут освіти.

Однак класична модель освіти перестає задовольняти вимоги життя, потрібно рахуватися з пануючою моделлю освіти та виховання, що визначена Болонськими угодами.

Зазначимо, що складність проблеми організації процесу громадянського виховання у вищому навчальному закладі в умовах Болонського процесу підсилюється тим, що сьогодні перевага надається розробкам щодо організації саме навчального процесу. У зв'язку з цим, зараз одним з найголовніших завдань вищої школи є пошук оптимальної побудови виховної системи у вищому навчальному закладі в цілому та громадянського виховання зокрема.

Нині вузи мають перетворитися на осередки громадянської освіченості в суспільстві, сприяти утвердженню демократичних цінностей, забезпечувати формування моральної і правової культури української молоді.

Першим завданням у цьому напрямі повинно стати формування нового типу громадянина, який має бути не тільки гармонійно розвиненою особистістю, а й достатньо автономним щодо держави (тобто здатним самостійно та усвідомлено визначати власну соціальну долю). Молоді в суспільстві належало і належить ключове місце. Тому вуз не може не виховувати.

О.Терещенко встановив, що «громадянське виховання – це всеохоплююча категорія, що поєднує всі грані педагогічного процесу» [3]. При цьому слід зазначити, що ефективність громадянського виховання великою мірою залежить від соціальних відносин, що склалися у суспільстві, а також від технологій, котрі використовуються педагогами вузів.

Поняття «громадянськість» досліджується науковцями педагогіки й соціології, політології й правознавства тощо. Нами громадянську вихованість студента визначено як багато компетентну, інтегровану, морально-духовну якість особистості, яка надає їй можливість відчувати себе морально, соціально, політично та психологічно захищеною.

На основі проведеного аналізу та узагальнення наукових досліджень щодо виявлення складових громадянської вихованості студентів вищої школи виокремлено наступні її компоненти: інтелектуальний, емоційно-ціннісний, практично-дієвий.

Суспільство задає цілі навчання і виховання. Вищі заклади освіти повинні стати школою саморозвитку, самодисципліни, свідомої відповідальності, співробітництва та творчості викладачів та студентів. Виховання на основі засвоєння певних цінностей є головним напрямком у формуванні особистості, її духовного світу та духовної культури. Найголовніше завдання вищої школи – пошук оптимальної побудови процесу виховання у вузі в цілому та громадянського зокрема.

До соціально-педагогічних передумов формування громадянської вихованості студентів вищої школи віднесено: «громадянське суспільство» - концептуальне знакове позначення сучасної епохи; особистість як соціальна цінність – центр системи освіти; зміни у способі громадянського мислення – головний чинник прогресивних сил ХХІ століття.

Оцінюючи стан теоретичного висвітлення та розробки проблеми, слід зазначити, що нині бракує досліджень, які надавали б системне уявлення з питань громадянського виховання саме у вузі.

В подальшому бачиться доцільним детальний розгляд компонентів громадянської вихованості студентів вищої школи.

1. Кондратюк О. Принцип соціальної згоди в сучасних суспільствах // Наукові записки, том 12, Політологія.- К.: КПВД «Педагогіка», 1999.- С.40-47.
2. Лойко Л.І. Національно-культурна корпоративність у громадянському суспільстві // Наукові записки, том 31, Політичні науки. - К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004.- С.27-32.
3. Терещенко Ю. Сучасна освіта: гальма та колізії процесу демократизації України // Демократичний розвиток України. Матеріали конференції. Збірник наукових праць. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 2006. – С.297-301.

КОМУНІКАТИВНА ЗАДАЧА СПІЛКУВАННЯ

Марченко Н., студентка, Басанець В.Г, викладач МАУП

Для розуміння сутності технології педагогічного спілкування необхідно звернутися до поняття "комунікативна задача", оскільки

процес професійно-педагогічного спілкування може бути представлений як система комунікативних задач. Комунікативна задача, будучи похідною від педагогічної задачі і будучи її тлом, має ті ж етапи вирішення, що й остання: аналіз ситуації, перебір варіантів і вибір з них оптимального, комунікативна взаємодія й аналіз її результатів.

Так, наприклад, при виникненні задачі пояснення нового матеріалу педагог аналізує педагогічну ситуацію, перебирає можливі варіанти пояснення, обирає оптимальні методи і потім здійснює педагогічну дію. На всіх етапах вирішення педагогічної задачі педагог використовує адекватну їм технологію спілкування, за допомогою якої організовується педагогічна взаємодія.

Таким чином, комунікативна задача є така ж педагогічна задача, але переведена на мову комунікації. У той же час комунікативна задача, відбиваючи задачу педагогічну, носить допоміжний, інструментальний стосовно неї характер. Тому, організовуючи конкретний педагогічний вплив, необхідно представляти способи його комунікативної реалізації.

А. М. Леонт'єв визначає комунікативну задачу як результат орієнтування в проблемній ситуації, метою якої є вплив на партнерів по спілкуванню. Вона може бути наслідком усвідомленого або неусвідомленого наміру, тобто комунікативної мети, що є внутрішньою інтенцією, регулятором вербального поведіння.

Досвід роботи переконує, що багато педагогів не усвідомлюють комунікативну задачу як компонент педагогічного процесу, хоча в реальній діяльності вирішують її неусвідомлено.

Прийнято розрізняти загальні комунікативні задачі майбутньої діяльності, що, як правило, плануються заздалегідь, і поточні комунікативні задачі, що виникають у ході педагогічної взаємодії. Загальна комунікативна задача зводиться до оповідання (повідомлення) і спонукання. Оповідання представлене наступними різновидами: власне оповідання, повідомлення, найменування, оголошення, перерахування, репліка, відповідь, рапорт та ін. Спонукання має такі види, як наказ, команда, вимога, попередження, погроза, заборона, виклик, застереження, пропозиція, заклик, порада, завдання, запрошення, прохання, умовляння, благання.

Таким чином, у процесі вирішення комунікативних задач педагог реалізує дві основні цілі: передати учням повідомлення або впливати на них, тобто спонукати до дії.

Комунікативна задача переплітаючись із загальним контекстом навчальної задачі, згідно з Д. Б. Ельконіним, є основною одиницею

навчальної діяльності. При цьому основна відмінність навчальної задачі від всяких інших полягає в тім, що її мета і результат залежать від зміни самого діючого суб'єкта, від оволодіння ним визначеними способами дії, а не від зміни предметів, з якими діє суб'єкт.

Ось чому комунікативні задачі можуть бути розглянуті як засіб вирішення навчальної задачі в контексті навчальної діяльності. У процесі спілкування з учнями на уроці учитель вирішує різні за характером комунікативні задачі, реалізуючи різні педагогічні функції. Виділено чотири функціональні ряди комунікативних дій учителя: стимулюючі, реагуючі (оцінні і що коригують), контролюючі, організуючі.

Для вчителя, що керує навчальною діяльністю учня, важливо не тільки чітко усвідомлювати і диференціювати типи комунікативних дій, що спрямовують навчальну діяльність учня, але і вміти визначати, за допомогою яких із них можуть бути вирішені педагогічні комунікативні задачі.

Технологія педагогічного спілкування буде розкрита неповно, якщо не охарактеризувати етапи вирішення комунікативної задачі. Вони можуть бути представлені в такий спосіб: орієнтування в умовах спілкування; залучення уваги; "зондування душі об'єкта"; здійснення вербального спілкування; організація зворотного змістовного й емоційного зв'язку.

На етапі орієнтування в умовах спілкування відбувається складний процес "припасування" загального стилю спілкування до конкретних умов спілкування (уроку, заходу і т.п.). Подібна адаптація, як встановлено, спирається на наступні компоненти: усвідомлення педагогом власного стилю спілкування з учнями; уявне відновлення попередніх особливостей спілкування в даному колективі - комунікативна пам'ять; уточнення стилю спілкування в нових комунікативних умовах діяльності, виходячи із ситуації в класі і поточних педагогічних задачах. Тут відбувається і конкретизація об'єкта спілкування, у якості якого може виступати клас, група дітей або окремих вихованців.

Етап залучення до себе уваги може бути реалізований різними прийомами. Виділяють такі варіанти, як мовний - вербальне спілкування з учнями; пауза з активною внутрішньою вимогою уваги до себе; рухово-знаковий - розвішування таблиць, наочного приладдя, запис на дошці і т.п.; змішаний варіант, що включає в себе елементи трьох попередніх. Найчастіше використовується змішаний тип залучення уваги.

Продуктивне професійно-педагогічне спілкування вимагає ретельного "зондування душі об'єкта" (термін К. С. Станіславського). На цьому етапі педагог уточнює сформоване на попередніх стадіях уявлення про умови спілкування і можливі комунікативні задачі, намагається виявити рівень готовності аудиторії до негайного початку продуктивного спілкування.

Основний етап вирішення комунікативної задачі – здійснення вербального спілкування. Успішність такого спілкування передбачає наявність у педагога гарної вербальної пам'яті; умінь правильно підбирати мовні засоби, що забезпечують яскраву, виразну мову, для передачі даної інформації, орієнтованої на співрозмовника; високого рівня антиципації (передбачення).

До засобів, що підвищують ефективність комунікативної взаємодії, відносять: здатність до пристосувань "зверху і знизу" (добудування і прибудови), мускульну мобільність, ініціативність у спілкуванні, здатність керувати спілкуванням, володіння жестами, мімікою і пантомімікою, підвищення (посилення) і зниження голосу або педагогічно доцільне інтонування. Треба пам'ятати, що для вихованців часто має значення не сама по собі інформація, а той зміст, що вкладає в неї педагог і його відношення до фактів, що повідомляються. Ось чому педагог завжди повинен мати на увазі можливість прочитання підтексту і свідомо використовувати цю особливість передачі інформації.

Заключний етап вирішення комунікативної задачі – організація змістовного й емоційного зворотного зв'язку. Змістовний зворотний зв'язок надає інформацію про рівень засвоєння учнями навчального матеріалу. Вона здійснюється за допомогою фронтального й оперативного індивідуального опитування, періодичної постановки питань на з'ясування розуміння й аналізу виконаних завдань. Емоційний зворотний зв'язок устанавлюється педагогом через відчуття настрою класу на даному уроці або заході, вловити який можна тільки по поведженню учнів, виразу їхніх облич і очей, по окремих репліках і емоційних реакціях. Змістовний зворотний зв'язок у поєднанні з емоційним дає педагогові інформацію про рівень сприйняття матеріалу і про пізнавально-моральну атмосферу проведеного заняття.

1. Аникєєва Н.П. Психологічний клімат у колективі. - М., 1989.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Видавничий центр «Академія», 2001. - 576 с.
3. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: Теорія та

- історія: Навч. посібник. - К.: Вища школа, 1995. - 237 с.
4. Ільїн Е.Н. Мистецтво спілкування. - М., 1988.
5. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. - К.: Видавничий центр "Академія", 2000. - 554 с. (Альма-матер).
6. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навч.-метод. посібник. - К.: Вища шк., 2002. - 215 с; іл.
7. Ягупов В.П. Педагогіка. - К.: Либідь, 2003. - 560 с.

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

Кулішова В., студентка, Гребеник Т.В., директор ПТКІ СумДУ

Громадянськість особистості студента формується під впливом об'єктивних (рівень демократизації, суспільні відносини, морально-психологічна атмосфера в суспільстві тощо) та суб'єктивних (рівень розвитку самосвідомості особистості, її інтереси, потреби, можливості, ціннісні орієнтації, мотиви діяльності та поведінки тощо) факторів. Беручи до уваги, що «формування різнобічно розвиненої особистості значною мірою залежить від зовнішніх умов (родини, «вулиці», загального соціального клімату країні тощо)» [166, с.118], не менш суттєвим є «вплив системи освіти на цей процес» [166, с.119].

Згідно класифікації А.Мудрика, фактори впливу на особистість розподіляються на три групи: макрофактори, мезофактори, мікрофактори [60]. Вивчаючи рівень управління процесом громадянського виховання студентів вищої школи доцільно виявити динаміку впливу факторів різних груп на особистість вихованців у вищому навчальному закладі. Було проведено анкетування, в основу якого покладено результати дослідження та класифікацію факторів А.Мудрика [60].

Респондентам було запропоновано перелік об'єктів впливу на особистість. Причому досліджувані не знали, до яких груп факторів вони належать:

- макрофактори: державний устрій, психологічна атмосфера у суспільстві, стан громадянського суспільства, історія країни, міжнародний авторитет держави;

- мезофактори: традиція та культура нації, специфіка виробництва; природно-кліматичні умови, устрій та побут, національні особливості;

- мікрофактори: малі соціальні групи, культурно-дозвільні заклади, середовище однолітків, сім'я та її традиції, обряди.

В експерименті взяли участь першокурсники, старшокурсники, випускники.

Якщо загальну кількість вибраних всіма респондентами об'єктів впливу на особистість взяти за

100%, то 44% віддають перевагу мікро факторам, 34,3% на друге місце висунули макрофактори, на третій позиції – мезофактори - 21,7%.

Ранжування об'єктів зовнішнього впливу, тобто їх розміщення в певному порядку за ступенем важливості, значущості та релевантності слід узяти до уваги при управлінні процесом громадянського виховання студентів вищої школи. Дана інформація представляє наукову та практичну цінність для досягнення мети діяльності вузу – виховання громадянина.

Спостерігається динаміка впливу об'єктів на учасників виховного процесу і в залежності від вікових особливостей та врахування зміни рівня громадянської свідомості під час навчання у вищому навчальному закладі: для першокурсників (56%) та старшокурсників (44%) більш впливовими являються мікрофактори, хоча для молодих спеціалістів впливовість мікрофакторів значно знижується (36%). Для всіх респондентів найменш впливовими визначено мезофактори, хоча просліджується збільшення впливовості зазначених факторів зі збільшенням віку (17%-25%). Впливовість макрофакторів теж залежить від вікових особливостей вихованців: першокурсники – 27%, старшокурсники – 34%, випускники – 39%. Ближче до випуску студентів з вищого навчального закладу впливовість мікро та мезофакторів прирівнюється та становить близько 37%. Таким чином, утворюється тривимірний простір можливих нині факторів впливу на студентів.

В основу вибору стратегії громадянського виховання молодого покоління вузів освіти мають покласти фактори впливу на вихованців, бо неодмінною передумовою і водночас чинником формування громадянської свідомості є справедливий, ефективний, необхідний та життєво цінний спосіб студентського життя в демократичному середовищі. Ранжири спрямованості особистості та факторів впливу на неї мають співпадати задля підвищення ефективності громадянського виховання.

КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮЮЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Михайлик А.М., викладач СумДПУ ім. А.С.Макаренка

В освітній сфері України активно розвиваються різні форми і методи навчання. Водночас, у зв'язку з соціально-економічним станом в країні поглиблюються відмінності як в якості надання освітніх послуг, так і в доступі до них. Об'єктивна порівнювальна інформація про рівень навчальних досягнень сприяла б формуванню обґрунтованих рекомендації щодо освітньої політики, зокрема, могла б бути підставою щодо коригування навчального процесу, оновлення змісту освіти, методик викладання. Результати державної підсумкової атестації, які повинні віддзеркалювати реальний рівень навчальних досягнень у середній школі, є не порівнювальними від школи до школи. Причиною цього є відсутність єдиної технології оцінювання та суб'єктивність оцінювання, оскільки оцінюють продукт своєї праці ті ж учителі, котрі працювали з учнем протягом його навчання у школі.

Оновлення навчального процесу повинно супроводжуватись впровадженням прогресивних навчальних технологій, ефективних форм і методів організації самостійної роботи та контролю знань і вмінь учнів.

Тому протягом останніх десяти років педагогічна наука і практика ведуть активний пошук з питань удосконалення навчального процесу, знаходження оптимальних шляхів досягнення мети та визначення засобів, які забезпечують її досягнення. Серед них: застосування програмованого контролю знань, комп'ютерних інформаційних технологій, тестування, методів творчої роботи учнів, активізації їх діяльності.

Досить актуальним є впровадження діагностичних вимірювань рівня навченості, інтелектуального розвитку учнів, результатів педагогічного впливу тощо. Діагностування в кожному конкретному випадку вимагає обґрунтування і конкретизації мети і завдань, в основі його базові категорії: успіх, успішність, результат, ефективність, продуктивність. Кількісні показники, які характеризують успішність, повинні стимулювати творчу працю учнів, оцінка повинна бути об'єктивною і реальною, методично обґрунтована викладачем.

Зазначимо, що складовими діагностики ефективності процесу учіння є: формування критеріїв оцінювань з кожної дисципліни; визначення переліку знань і умінь, якими повинен володіти учень; відпрацювання вимог до рівнів складності контрольних завдань і

уникнення формалізму при перевірці та оцінці знань і умінь. Реальні кількісні показники рівнів навченості учнів є предметом діагностичного аналізу та визначення оптимальних шляхів підвищення якості процесу навчання.

Діагностична діяльність передбачає здійснення наступних операцій: 1) порівняння; 2) аналіз; 3) прогнозування; 4) інтерпретацію; 5) інформування; 6) контроль.

Порівняння – перший етап процесу діагностики. Спостерігаючи за діяльністю учня, ми порівнюємо його теперішню поведінку з попередньою поведінкою (діяльністю) або з поведінкою інших учнів у даний момент чи в минулому, або з описом поведінки вигаданого учня (модель ідеального учня тощо).

Аналіз допомагає визначити, чому поведінка (діяльність) того чи іншого учня або класу відрізняється від його ж попередньої поведінки, від поведінки інших учнів (класів) чи відхиляється від норми.

Прогнозування допомагає здійснити екстраполяцію даних, отриманих у результаті порівнянь та аналізу, на поведінку в інших ситуаціях чи в майбутньому.

Інтерпретація дозволяє керівнику давати оцінку, в якій поряд з його особистою точкою зору та очікуваннями присутня інформація, зібрана ним за певний проміжок часу. Цю інформацію необхідно систематизувати, піддати процесу індексації та узагальнити у вигляді концепції, яка містить оцінку.

Інформування як повідомлення учням результатів діагностичної діяльності допомагає досягнути виховного (розвивального) впливу, а контроль — визначити, як впливають на учнів різні методи і процедури діагностики.

Педагогічну діагностику учнів доцільно узгоджувати із завданням та змістом науково-методичної роботи педагогічного колективу навчального закладу. Такий підхід передбачає використання комплексно-цільового методу планування, тобто розроблення комплексних цільових діагностичних програм, які містять систему заходів для досягнення поставленої адміністрацією мети.

Науковий підхід до підготовки і реалізації педагогічних заходів, спрямованих на вирішення головних завдань педагогічної діагностики, потребує дотримання наступних принципів: цілеспрямованості та адресності; обов'язкового обліку результатів педагогічної діагностики в подальшій роботі керівника школи; вивчення конкретного учня у взаємозв'язку з колективом; відповідності діагностичних процедур сучасним досягненням педагогічної науки і практики; системності та неперервності вивчення особистості учня.

Як показала практика, система діагностичних вимірювань успішності дає повну інформацію про якісний рівень процесу навчання. Він має важливе значення як для викладачів, так і для учнів. Учня контроль допомагає об'єктивно оцінювати свої знання, сприяє систематичності в роботі над програмовим матеріалом, формує його як особистість.

Для викладачів діагностичні вимірювання є індикатором їх педагогічної майстерності, творчого підходу до викладання предмету. При цьому дуже важливим є визначення застосування діагностичних методів.

Отже, в цілому, діагностика та її найбільш активні методи – контроль і перевірка виконують навчальну, коригуючу, методичну, оцінну, виховну функції.

Завдяки цьому поліпшується методика проведення занять і їх результативність, тобто процес діагностичних вимірювань – це двостороння зворотна діяльність викладача і учня.

Із мети та завдань вивчення предмету випливають основні вимоги до діагностичних вимірювань, методів контролю, результатів учіння:

1. Охопити всі етапи навчального процесу.
2. Процес контролю повинен відповідати дидактичним принципам і бути всеохоплюючим, диференційованим та індивідуальним, об'єктивним і систематичним, врахувати рівні складності завдань і рівні навченості учнів.
3. Забезпечувати своєчасність і систематичність контрольних заходів.
4. Гарантувати об'єктивність оцінювання навчальних досягнень учнів за розробленою 12-и бальною шкалою.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНOSTІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Козлова О.Г., к.п.н., доцент, СумДПУ ім. А.С.Макаренка
Козлов Д.О., викладач, аспірант СумДПУ ім. А.С.Макаренка

Оцінка рівня управлінської компетентності керівника школи являє собою складну наукову та практичну проблему. Визначенню та обґрунтуванню критеріальної бази готовності особистості до управлінської діяльності в системі освіти присвячено роботи В.

Береки, В. Беспалька, І. Гришиної, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, В. Маслової, В. Пікельної Є. Павлютенкова та ін.

Зокрема І. Гришина та Ю. Подзюбанова [1] подають систему критеріїв для оцінки сформованості професійної компетентності керівника школи. Ми погоджуємося, з вказаними авторами, що важливим є рівень готовності керівника школи до управлінської діяльності та ступінь розвитку необхідних для цього професійно значущих якостей. До складу цього блоку входять такі компоненти [1]: когнітивний (ступінь інтеграції знань та управлінського досвіду, нарощення управлінських знань); мотиваційний (розвиток мотивації на самовдосконалення та самоосвіту, розвиток мотивації творчості та самореалізації у професійній управлінській діяльності); аксіологічний (гуманізація поглядів на управління закладом освіти, осмислення та формулювання місії та стратегії закладу); операційний (освоєння управлінських технологій, розвиток інформаційних технологій, запровадження інноваційних педагогічних технологій навчання та виховання учнів); комунікативний (розвиток комунікативної культури керівника, здатність до створення комфортного психологічного клімату, гуманізація стосунків учасників навчально-виховного процесу); загальнокультурний (підвищення загальної культури керівника та організаційної інноваційної культури закладу).

У контексті нашого дослідження важливою бачиться ідея, запропонована у дисертаційному дослідженні В. Кричевського [2, с. 34]. Автор вважає, що показниками для оцінки результативності сформованості професійної компетентності керівника школи є продуктивність професійної діяльності та зміни в керованій освітній системі. В. Кричевський справедливо відносить до рівня розвитку освітньої установи такі показники: сформована, обґрунтована та реально реалізована стратегія розвитку школи; духовна, моральна атмосфера доброзичливості та сприятливого психологічного клімату шкільного колективу; ступінь виявлення демократичних, гуманістичних традицій функціонування школи щодо розвитку творчої особистості; авторитет керівника, ефективна організація ним власної праці та діяльності колективу.

Викликає інтерес підхід Є. Павлютенкова [3] до визначення критеріїв та показників професійного розвитку й компетентності директора школи. Автор вважає, що будь-яка повноцінна діяльність реалізується у трьох сферах: потребо-мотиваційній, операційно-технічній та рефлексивно-оцінній. Професійна компетентність керівника школи охоплює всі означені сфери особистості та формується у процесі активної діяльності і є проміжним етапом на

шляху до професійної майстерності, то саме «зазначені сфери діяльності є критеріями професійного становлення особистості в системі її безперервної освіти» [3, с.10].

Отже, аналіз різних підходів до питання оцінювання та визначення рівня управлінської компетентності керівника школи свідчить про відсутність єдиної позиції авторів та актуалізує необхідність подальших наукових розробок у виокремленій нами проблемі.

1. Гришина И.В., Подзюбанова Ю.В. Развитие профессиональной компетентности руководителей школ в процессе повышения квалификации в межкурсовой период: Уч.-метод. пособие. – СПб.: СПбГУПМ, 2003. – 180 с.
2. Кричевский В.Ю. Совершенствование управленческих знаний как фактор повышения эффективности работы директора общеобразовательной школы: Дис... на соиск. уч. ст. канд. пед. наук. – Л., 1980. – 178 с.
3. Павлютенков Є.М. Професійна компетентність директора школи // Управління школою. – 2007. – № 24. – С. 8-10.

РЕКОМЕНДАЦІ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Галімова І.В., викладач СумДПУ ім. А.С.Макаренка

Нині актуальним стає проведення експертизи навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу, яка передбачає дослідження педагогічних явищ, об'єктів, процесів, результатів діяльності освітньої установи.

На підставі проведеного дослідження, визначили такі рекомендації щодо удосконалення навчально-виховного процесу в закладах освіти:

1. Необхідно здійснити аналіз освітньої ситуації та виявити головні протиріччя в практиці навчання, виховання та розвитку, проаналізувати якість знань, умінь, навичок студентів та учнів; якість викладання; рівень вихованості і якість виховної роботи; якість роботи з кадрами; рівень матеріально-технічної бази.

2. Потрібно створити відповідно до основних завдань закладу освіти відповідний соціально-психологічний клімат у педагогічному, студентському та учнівському колективах.

3. Необхідно підбирати кадри за такими критеріями: високий інтелект; професіоналізм; творчий потенціал; орієнтація та

гуманістичні ідеали та цінності; розуміння основної місії закладу освіти тощо.

4. Варто підвищувати якість та ефективність науково-методичної роботи на діагностичній основі із забезпеченням різноманітних форм навчання і стимулювання самоосвіти та творчого пошуку викладачів та вчителів.

5. Необхідно уточнити та перерозподілити функціональні обов'язки керівників навчального закладу.

6. Необхідно підвищувати рівень функціональної компетентності керівника навчального закладу.

7. У закладі освіти потрібно реалізувати функції управління: інформаційно-аналітична функція; планово-прогностична функція; реалізація організаційно-виконавчих функцій при підготовці планів діяльності навчального закладу; визначення оптимальних видів, форм і методів контролю, реальність визначених термінів; оперативні внесення необхідних організаційних змін у дії адміністрації та педагогічного колективу; реалізація мотиваційно-цільової функції через стратегічне, тактичне і оперативне цілепокладання на рівні планування, організації діяльності та контролю.

8. Необхідно створити умови для соціально-психологічного забезпечення управління, сприятливих соціально-психологічних умов у колективі, збереження та зміцнення психологічного здоров'я учасників навчально-виховного процесу.

Створення та функціонування Європейського простору вищої освіти принципово залежить від того, чи зможуть навчальні заклади на всіх рівнях своєї організації забезпечити таку ситуацію, коли їхні навчальні програми матимуть чітко визначені результати навчання, які мають бути досягнуті; від готовності, бажання і здатності персоналу забезпечити викладання та створити такі умови, які б допомогли студентам досягти тих результатів; а також від наявності повного, вчасного і відчутного визнання внеску у здійснювану роботу тієї частини персоналу, яка демонструє видатну майстерність, прекрасні фахові знання, відданість справі.

9. Оцінювання студентів – це один з найважливіших елементів вищої освіти. Результати оцінювання мають значний вплив на майбутні кар'єри студентів. Тому важливо, щоб оцінювання завжди проводилося професійно, і при цьому бралися до уваги існуючі знання про процеси тестування та екзаменаційні процеси. Оцінювання також дає важливу інформацію навчальним закладам про ефективність викладання та підтримки студентів.

Крім того, студенти мають бути чітко поінформовані про стратегію оцінювання, яка застосовується щодо їхньої навчальної програми; про те, які экзамени чи інші методи оцінювання будуть застосовані до них; чого від них очікують; а також про те, які критерії будуть використані при оцінюванні їхньої успішності.

10. Викладачі являють собою найважливіший навчальний ресурс, доступний для більшості студентів. Важливо, щоб викладачі прекрасно знали і розуміли свій предмет; мали необхідні вміння і досвід для того, щоб ефективно передавати студентам свої знання і розуміння предмету в різних ситуаціях навчання; а також щоб вони мали доступ до інформації про те, як інші оцінюють їхню роботу. Навчальні заклади повинні використовувати такі процедури відбору та призначення на посаду, які дозволяють пересвідчитись у тому, що новий викладач обов'язково має щонайменше базовий рівень компетентності. Для викладачів повинні створюватись умови і можливості для вдосконалення фахової майстерності, а також атмосфера, в якій вони цінують свої професійні вміння. Навчальні заклади мають надавати слабким викладачам можливість удосконалити свої професійні вміння до прийняттого рівня, але також мати механізми усунення з посад тих викладачів, які продовжують демонструвати свою професійну нездатність.

11. Окрім своїх викладачів, студенти покладаються на цілий спектр ресурсів, які допомагають їхньому навчанню. Ці ресурси включають як бібліотеки і комп'ютери, так і індивідуальну допомогу різного роду консультантів. Навчальні ресурси та інші механізми підтримки повинні бути легкодоступними для студентів, розробленими з урахуванням їхніх потреб і здатними реагувати на відгуки від тих, хто ними користується. Заклади повинні постійно відслідковувати, переглядати і вдосконалювати ефективність служб підтримки, доступних для студентів.

Навчальним закладам варто також порівнювати себе із подібними закладами, що діють на теренах Європейського простору вищої освіти та поза його межами. Це дозволяє скласти про себе більш повне уявлення і дізнатись про інші засоби поліпшення якості діяльності закладу.

Отже, зазначені методичні рекомендації дозволять вдосконалити діяльність освітньої системи після проведення акредитації чи педагогічної експертизи навчально-виховного процесу закладів освіти.

ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬВИХ ІГОР НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Завальна Л.С., студентка СумДПУ ім. Макаренка А.С.

Згідно сучасних методичних засад основний акцент у викладанні іноземних мов має бути зроблений на особистісно-орієнтованому та комунікативному підходах.

Серед провідних методів навчання, які відносяться до найінформативніших та результативних з точки зору сприйняття, виокремлюють такі, як: дебати, рольові ігри, дискусії ігри

Якість оволодіння учнем іноземною діяльністю значною мірою зумовлена і мотивацією, яка викликає цілеспрямовану активність, стимулює вибір засобів та прийомів для досягнення мети. Психологи називають мотивацію "запуском механізму" діяльності, у тому числі й мовленнєвої.

Майже всі учні бажають оволодіти іноземною мовою, але зіткнувшись з різноманітними труднощами на шляху до досягнення мети, їх мотивація може знижуватись, зникає активність, послаблюється воля, погіршується успішність. Слід пам'ятати, що мотивація відноситься до суб'єктивних якостей учня і вона визначається його особистими спонуканнями, пристрастями і потребами. Тому вчитель може вплинути на неї лише опосередковано, створюючи умови, на основі яких виникає особиста зацікавленість у роботі.

Важливо глибоко продумати стимули для мовлення, заохочувати учнів до активних мовленнєвих дій у зв'язку з певною ситуацією. Таким чином буде реалізована взаємодія та співпраця вчителя з учнем, а також розвиток інтересу учня до вивчення мови. За наявності в учнів інтересу до мови, вивчена мова не забувається учнями, навіть якщо знання цієї мови не буде використовуватись протягом довгого часу.

Навчальні ігри допомагають зробити процес навчання іноземної мови цікавим та захоплюючим. Атмосфера захопленості, відчуття рівності дають можливість учням подолати скутість, зняти мовний бар'єр, втому, знизити тривожність, тощо. Спілкування, що виступає основною метою навчання іноземної мови, є ситуативним, адже воно завжди відбувається в певній ситуації. Рольова гра є чудовою основою для навчання спілкування, тому що в ній задаються умови та ролі, які моделюють реальні життєві ситуації. У результаті кожен гравець виступає як частина соціального оточення інших і демонструє шаблон, у рамках якого вони можуть спробувати свою власну поведінку.

Оскільки використання рольових ігор передбачає створення особливого навчального простору, в якому учень готується до вирішення важливих проблем та реальних ускладнень, "проживаючи" їх та способи їх вирішення, завдання вчителя полягає в тому, щоб, по-перше, створити життєвоважливу ситуацію, по-друге, розподілити ролі і, по-третє, сформулювати пошукові завдання, що випливають із ситуації. Під час проведення рольової гри змінюється також і роль вчителя - якщо традиційно вчитель повинен контролювати мовленнєву діяльність учня, то в умовах гри контроль та керівництво з боку вчителя повинні бути припинені як тільки учень почав обігрувати роль.

Спілкування під час рольової гри є ефективним та невимушеним, якщо у учнів є набір завершених фраз, які вони можуть використовувати у ситуаціях, вільно ними оперуючи. Чим більше рольових позицій, тим ширше буде соціальний досвід учня у спілкуванні.

Існують певні аспекти рольової поведінки, які сприяють створенню моделей реальних життєвих ситуацій. В щоденному житті, в реальності, ми спілкуємось власною мовою, граємо багато ролей. В кожен момент ми поведимося по-різному. Поведінка учнів в рольовій грі дещо відрізняється від нашої поведінки рідномовному оточенні, але основні аспекти поведінки — ті ж самі. Зокрема, формальність — ми вживаємо більш-менш формальні мовні засоби, а іноді навіть термінологію, в залежності від того, з ким ми спілкуємось. Наступним аспектом можна виокремити функціональність — від того, які функції ми будемо виконувати також залежить вибір мовних засобів. Ще цілком зрозумілою є залежність вибору мовних засобів від нашого відношення до співбесідника. Крім того мову для спілкування потрібно правильно підбирати і правильно вживати, щоб дати співбесідникові можливість зрозуміти наше відношення (гнів, радість, сум, тощо). Слід також враховувати різницю у культурі поведінки, тому що багато студентів будуть спілкуватися безпосередньо і дуже важливо знати відповідну до слів міміку та жести. У рольовій грі важливим аспектом поведінки є негайна усна відповідь. Учень-слухач повинен зрозуміти ситуацію, показати розуміння почутого, вчасно відповісти, помітити реакцію співбесідника — можливо треба перефразувати чи пояснити свою відповідь, подати сигнал - чи бажає він продовжити розмову, чи ні.

Проте вчені зазначають також певні недоліки у використанні рольових ігор у навчальному процесі. Серед них, зокрема, недоліки організаційного плану — класна кімната невеликого розміру, тобто —

брак вільного простору, потрібного для деяких рольових ігор; нестача часу, який потрібен для ефективності гри.

Надаючи учням свободу в рамках класного приміщення у використанні та експериментуванні з мовленнєвими засобами, ми можемо з'ясувати, що вони вивчили і наскільки вони розуміють доцільність використання цих засобів. Будь-яка помилка може бути проаналізована і використана вчителем як основа для подальших, більш поглиблених вправ.

Під час рольової гри діти виступають суб'єктами ігрового процесу, його активними творцями. У грі навіть інтелектуально-пасивна дитина спроможна виконати таке завдання, яке їй важко дається у звичайному житті, тому що тут існує певна умовність і немає такої жорстокої смуги оцінювання, яку відчуває на собі школяр з перших же днів навчання. Відчуття рівності, атмосфера захопленості дають можливість учням подолати скутість, зняти мовний бар'єр, втому, знизити тривожність, напруження, негативне ставлення учнів до навчальної діяльності, тощо.

Отже, учасники рольової гри не тільки роблять повідомлення з певної теми, але й невимушено вступають у бесіду, намагаються підтримати її. Вони цікавляться думкою інших, погоджуються, сперечаються, відстоюють свою позицію. Гра проходить в жвавій творчій атмосфері, і, зрештою, розмова стає невимушеною.

Рольові ігри надають можливості для розвитку творчих здібностей учнів під час мовленнєвої діяльності за рахунок того, що роль вчителя обмежується тільки поясненням завдання учня, а далі учень грає самостійно і підбирає ті мовні засоби, які саме він вважає необхідними у певній ситуації.

ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Кочубей В.І., ст. викладач СумДПУ ім. Макаренка А.С.

Важливе місце у пошуках світоглядних орієнтирів сучасної людини належить освіті. Суспільство формує нові цінності, адекватні сучасним реаліям, а освіта має донести їх до кожної людини у прийнятній, зрозумілій формі. Звідси потреба у модернізації освітніх процесів, що передбачають орієнтацію суспільства на сучасні соціокультурні реалії, розробку, вдосконалення й реалізацію нових цілей, пріоритетів, стратегій суспільного розвитку.

Сутність модернізації системи освіти полягає у переході до нової освітньої парадигми, пошук нових методологічних підходів і дидактичних прийомів трансляції знань, її оновленні та демократизації. Відповідно зміна сучасної методології зумовлюється «антропологічністю» освіти, тобто керуванням на засадах пріоритетного розвитку особистості педагога та студента при їх взаємодії, здійснення стратегії демократичного управління педагогічними процесами. Ще у 1920 р. англійський філософ А.Н. Уайтхед говорив про те, що розвиток нових принципів навчання значно відстає від розвитку суспільства. Освіта, на думку англійського філософа, – це навчання мистецтву користуватися знаннями, це формування стилю мислення, яке дозволяє аналізувати проблеми у будь-якій сфері людського життя. Метою освіти має стати культура особистості, активність її думки і схильність до краси і людяності почуттів.

Формування відкритого демократичного суспільства актуалізували ці проблеми. Відповідно зросло право особистості на своє розуміння світу і свого місця у ньому, а отже, право вибудувати програму власного розвитку. А це, звичайно, залежить від системи освіти, від навчання і ставлення до нього. Яскравим прикладом побудови особистості і власного життя може слугувати особистість російського письменника XIX ст. Л.М. Толстого. Лев Толстой не закінчив університету, але, починаючи з 18 років, він не тільки розробив “правила”, за якими намагався жити, а програму власного розвитку, яка поєднувала моральний розвиток особистості і навчання.

Розвиток суспільства в нових умовах та об’єктивна потреба людства в активному розвитку творчого, інтелектуального потенціалу особистості вимагає адаптації його членів до швидких соціально-економічних змін, ставить завдання формування творчого потенціалу особистості, творчого ставлення до навколишнього світу та його пізнання.

Традиційна система освіти довгий час спиралася на суб’єкт-об’єктні відносини в навчальному процесі, де викладач виступав суб’єктом, а студент його об’єктом. Це співвідношення в сучасних умовах розвитку людства вже стає неефективним. Оскільки метою сучасної освіти є не просто ретрансляція суми знань, а формування особистості, то процес навчання постає як стимулююче і генеруюче навчання, як діалог або співробітництво рівноправних суб’єктів. Американські вчені Роберт Бар і Джон Таг назвали це «новою парадигмою вищої освіти», оскільки в цій новій суб’єкт – суб’єктній взаємодії змінюється статус і викладача, і студента – викладач не скільки навчає, скільки допомагає вчитися студенту самостійно. Це

створює умови співпраці, об'єктом якої є фах, де студент здобуває знання, а викладач набуває творчої майстерності. В умовах нової парадигми освіти по-новому постає проблема творчої активності у професійної діяльності педагога. Власне творча активність – це складне ставлення людини до дійсності, комплекс її властивостей, де в єдності виступають інтелектуальні, волевові й емоційні процеси. На цьому тлі творча активність студента – це прагнення проникнути у сутність речей, явищ, що вивчаються, застосування нових прийомів подолання труднощів, здатність привносити елементи новизни у своє навчання.

Професійна діяльність сучасного педагога, як і його творча активність, має включати коригування як власного процесу самопізнання, так і врахування саморозвитку студента в освітньому процесі. Педагог не повинен зводити навчальний процес лише до засвоєння студентом суми знань, а має навчити його вчитися, застосовувати здобуті знання та інформацію на практиці, виховувати людину, що здатна орієнтуватися в демократичному просторі. Викладач має створити для студентів відповідні умови: активне навчальне середовище, потяг і творче ставлення до навчання.

На сьогодні наука і творчість відіграють вирішальну роль у розвитку суспільства, а тому перед сучасними освітніми закладами стоїть завдання не стільки дати високий рівень професійної освіти, скільки сформувати особистість, здатну до нестандартного творчого мислення. Ці завдання значно підвищують вимоги до особистості викладача, оскільки головною умовою виховання творчої, освіченої людини, здатної до самонавчання, активності в процесі навчання є творчий викладач. Таким чином, одним із завдань професійної підготовки майбутнього вчителя є оволодіння вмінням допомагати своїм вихованцям відкривати власний творчий потенціал, який стане в майбутньому джерелом саморозвитку, самовиховання і самовдосконалення. Творчість викладача проявляється в тому, як він вибудовує архітектуру і композицію навчального процесу, яким чином організовує самостійну роботу студентів, дає поради чи контролює їхню роботу, знаходить контакти і потрібний тон для спілкування чи вирішення конфліктних ситуацій.

Потреба зрозуміти природу процесу творчості виникла як наслідок необхідності впливати на творчу діяльність, щоб підвищити її ефективність. Звідси випливає потреба у пошуках активних форм впливу на людську психіку, які дозволяли б керувати творчою діяльністю.

Практична діяльність вчителя – це мистецтво навчання і виховання. Творчий характер педагогічної професії визначається, по-перше, високою соціальною значимістю та неповторністю її продукту – сформованої особистості учня. По-друге, сам процес педагогічної діяльності не терпить стандарту, норми чи шаблону. Таким чином, більш правомірним слід вважати таку характеристику діяльності викладача, яка поєднує в собі і нормативність і творчу активність.

У цих умовах людина опинилася в ситуації, коли, з одного боку, вона повністю відповідальна за своє життя і її майбутнє залежить тільки від неї самої, а з іншого – саме суспільство має вжити рішучих заходів, щоб допомогти особистості реалізувати себе і відповідати сучасним потребам суспільного розвитку, щоб бути не у ситуації наздоганяючого, а йти врівень з розвитком знань, інформації і прокованих ними новітніх технологій.

Отже, творча активність викладача та студента є засобом їхнього саморозвитку й одночасно одним з важливих інструментів розвитку сучасного суспільства, коли складається нова орієнтація не лише на науку, а на широкий світ культури, формується «людина культурна». За таких умов цінність суб'єкта визначається не певною сумою знань, навиків, здібностей в освоєнні навколишнього світу, а в першу чергу знайденим сенсом життя.

Сучасна криза світової спільноти характеризується великим обсягом інформації та її ускладненням, що породжує певну фрагментарність сприйняття світу та пов'язану з нею кризу самовизначеності як особистості, так і соціальних груп, внутрішньосоціальну напруженість у відношеннях людина-природа, культури природознавчої та культури гуманітарної. Це стосується й освіти як фахової, так і освіти взагалі.

Це обумовило на початку XXI століття необхідність розробки нових стратегій освіти. Цілісність знання та цілісність людини як пріоритети новітніх освітніх підходів мають розв'язати проблему соціальної адаптації людини, гармонізації її стосунків з навколишнім середовищем, вивести людину зі стану як внутрішньої конфліктності, так і конфлікту з соціумом.

РОЗРОБКА ПРОГРАМИ ДЛЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Тетюра С.М., студент, Бараболіков В.М., викладач ІТТКІСумДУ

Засобами середовища програмування C++ розроблено програмне забезпечення з Теоретичної механіки для проведення лабораторних та практичних занять з використанням інформаційних технологій.

Моя програма створена для того, щоб студентам вищих закладів було легше розраховувати «Передачу вузьким клиновим пасом» і швидше виконувати великі за об'ємом завдання аудиторних та самостійних робіт.

Програма геометрично розраховує пасові передачі, використовується студентами для перевірки правильності розрахунку виконаного традиційними методами (за допомогою калькулятора), а також може бути використана викладачем для перевірки достовірності розрахунків.

Ця програма може мати розвиток та удосконалення для розрахунку геометричних параметрів деталі передачі.

Вона розраховує:

- Міжосьову відстань;
- Розрахункову довжину паса;
- Уточнення значення міжосьової відстані;
- Кут охоплення ведучого шківа;
- Швидкість паса;
- Частоту пробігів паса;
- Допустиму потужність;
- Кількість клинових пасів в комплекті.

Щоб не шукати в підручниках стандартні таблиці для цього я зробила їх в цій програмі, для полегшення. Для того щоб не вводити значення в ручну, треба виділити потрібні значення і вони ведуться в потрібні комірки.

Щоб розповсюдити цю програму треба її глобалізувати (на рівні технікуму) таким чином:

треба записати програму на сайт технікуму, при цьому кожен студент, який буде заходити на сайт має змогу переписати її та користуватися в своїх цілях.

Воно дає змогу студентам виконувати практичні, самостійні та лабораторні роботи швидше та не покладаючи великих зусиль при їх розв'язанні.

Викладачі, не витрачаючи багато часу, можуть з легкістю перевірити роботи студентів.

Програма «Розрахунок вузьким клиновим пасом» розроблена для нашого технікуму. Студенти технікуму вже з нею працюють і ми пропонуємо застосовувати її в інших вищих навчальних закладах.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Лучко О.М., аспірант СумДПУ ім. А.С.Макаренка

Система ринкових відносин упевнено вкоренилася в усіх сферах суспільно-економічного життя України ХХІ століття. Освіта як основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства й держави повинна відповідати на виклик реалізувати свою функцію в умовах таких відносин. У ст. 53 Конституції України сказано: «кожен має право на освіту». Можемо з упевненістю стверджувати, що освіта для людини – потреба, породжена розвитком цивілізації. Це нематеріальна, вишукана потреба, що за критерієм значущості та ієрархій у піраміді Маслоу стоїть на найвищому ступені – самореалізації. Освітня діяльність навчального закладу передбачає надання освітніх послуг, що належать до нематеріального виробництва й передбачають взаємодію між людьми, які є учасниками навчально-виховного процесу. Згідно зі статтею 50 Закону України «Про освіту», учасниками навчально-виховного процесу є: вихованці, учні...; керівні, педагогічні, наукові, науково-педагогічні працівники; батьки або особи, які їх замінюють; представники підприємств... Повноцінна реалізація навчальними закладами мети освіти можлива лише при оптимальній взаємодії названих вище учасників навчально-виховного процесу.

Слід зазначити, що саме поняття «послуга» вимагає взаємодії між замовником і виконавцем. Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації в Державному класифікаторі дає наступне визначення: «послуга – наслідок безпосередньої взаємодії між постачальником і замовником внутрішньої діяльності постачальника для задоволення потреб замовника». Відтак виникає необхідність перебудови відносин між батьками учнів та загальноосвітніми навчальними закладами у напрямку організації педагогічної взаємодії.

Нормативно-правові документи, що мають юридичну силу на сучасному етапі, створюють підґрунтя для організації такої взаємодії. Зокрема, у державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття» серед пріоритетних напрямків реформування освіти зазначено, що в основу національного виховання закладений принцип єдності сім'ї та школи, наступності та спадкоємності поколінь, організація родинного виховання та освіти як важливої ланки

виховного процесу, забезпечення педагогічної просвіти батьків. Таким чином сім'я і школа в тісній взаємодії повинні працювати над виконанням соціального замовлення, зазначеного в Законі України «Про освіту»: «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу».

Очевидно, що сім'я, як замовник освітніх послуг, зацікавлена в результативності освітнього процесу не менше, ніж учителі. У той же час, постійна співпраця з батьками на сучасному етапі розвитку освіти є не просто професійним обов'язком учителів, а й необхідною передумовою реалізації єдиної політики в галузі освіти. Варто зазначити, що підтримка взаємозв'язку з сім'ями входить до посадових обов'язків педагогічних працівників. Зокрема, у Положенні про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти зазначається, що «класний керівник сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання», «...здійснює свою діяльність у напрямку виховання шанобливого ставлення до родини...». У посадовій інструкції вчителя, розробленій на основі тарифно-кваліфікаційної характеристики, вказується, що «вчитель ... підтримує постійний зв'язок із батьками учнів (особами, які їх замінюють)». Типове Положення про атестацію педагогічних працівників України також передбачає взаємодію навчального закладу з сім'єю. У ньому, зокрема, сказано, що «атестація здійснюється ...з урахуванням думки батьків, учнів».

Взаємодія педагогів і батьків – це суттєва ознака нової освітньої ситуації. Батьки на сучасному етапі починають розуміти свою роль як об'єктів освітнього процесу, які можуть активно впливати на освітньо-виховне середовище школи. Нині розроблено ряд документів, що регламентують участь батьків в управлінні навчальним закладом. Зокрема, у Положенні про загальноосвітній навчальний заклад сказано, що «у загальноосвітньому навчальному закладі за рішенням зборів або ради загальноосвітнього навчального закладу можуть створюватися й діяти піклувальні ради..., батьківські комітети, комісії, асоціації тощо». Міністерством освіти й науки України розроблено Положення про Піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу, Примірне положення про батьківські комітети (ради) загальноосвітнього навчального закладу, Примірне положення про звітування керівників дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів. Таким чином закладена

правова основа діяльності батьківських об'єднань у навчальних закладах.

Право дітей на освіту розкривається у Законі України «Про освіту». Виходячи з того, що дитина є правоздатною від народження, але не завжди вміє користуватися своїми правами і в силу цього не дієздатна в повному обсязі, метою взаємодії сім'ї та школи є створення умов для реалізації дитиною права на освіту, що реалізується через те, що: 1) згідно з Конституцією України, «держава забезпечує доступність і безкоштовність повної загальної середньої освіти в державних і комунальних навчальних закладах»; 2) згідно з Законом України «Про освіту», батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані: - створювати належні умови для розвитку їх (дітей) природних здібностей; - сприяти здобуттю дітьми освіти; 3) згідно з Законом України «Про загальну середню освіту», батьки повинні забезпечувати умови для здобуття дитиною загальної середньої освіти; злісне ухилення батьків від виконання обов'язків щодо здобуття їх неповнолітніми дітьми повної загальної середньої освіти може бути підставою для позбавлення їх батьківських прав. 4) педагогічні працівники організують і здійснюють у педагогічному процесі реалізацію права дитини на освіту шляхом виконання своїх посадових обов'язків.

Вивчення нормативно-правових документів дає всі підстави стверджувати, що у процесі взаємодії сім'ї і школи педагогічні працівники і батьки мають обов'язки щодо реалізації права дитини на освіту і взаємодії між собою. Так, учителі зобов'язані «виховувати у дітей та молоді повагу до батьків, жінки, старших за віком», а батьки - «створювати належні умови для розвитку їх (дітей) природних здібностей, виховувати шанобливе ставлення до ... старших за віком», у тому числі вчителів, відповідають «за здобуття повної загальної середньої освіти дітьми» (Закон України «Про освіту»).

Отже, загальноосвітній навчальний заклад і сім'я взаємодіють у правовому полі. Оскільки ж право – це, насамперед, система поведінкових стандартів, за якими члени суспільства мають діяти у відповідних ситуаціях, щоб їхні інтереси узгоджувалися з інтересами і потребами інших людей, то процес оволодіння знаннями та навчання учня у поєднанні з виховним процесом мають ґрунтуватися на загальнолюдських принципах гуманізму, толерантності, демократизму, культури. Відтак на сучасному етапі розвитку освіти в Україні виникає необхідність створення нової моделі взаємодії загальноосвітнього навчального закладу і сім'ї, основаної на ідеях гуманізму.

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Максименко Т.М., викладач СумДПУ ім. Макаренка А.С.

Приєднання України до Болонського процесу, курс держави на європейську інтеграцію передбачає суттєву реорганізацію структури навчального процесу, вдосконалення методики викладання, напрацювання нових підходів в організації навчання. Формування потенційних можливостей сьогоdnішнього студента і майбутнього спеціаліста пов'язане з удосконаленням самого процесу навчання, спрямованого на активізацію розумової діяльності студента, розвиток його творчого мислення

Для глибокого і повного оволодіння матеріалом вузівських навчальних програм студентам необхідно постійно вдосконалювати свої знання, виробляти навички дослідника, активізувати пізнавальну діяльність. Традиційна форма навчання не забезпечує формування і розвиток у студентів умінь і навичок самостійної пізнавальної активності, не розвиває творчу навчально-пізнавальну діяльність.

Тому актуальною на сьогоднішній день залишається проблема розвитку творчої активності студентів, організації їх самостійної роботи, адаптації до нових умов навчання.

Самостійність, самостійна робота, пізнавальна самостійність були об'єктом наукових досліджень багатьох вчених, філософів, дидактів, психологів, методистів. Але й на сьогодні виявлення сутності і змісту пізнавальної самостійності, способів її формування не можна визнати задовільним.

Акцентуючи увагу на трактуванні змісту і поняття «самостійна пізнавальна діяльність», деякі автори звертають увагу на те, що результати аналізу процесу мислення й індивідуального пізнання студентів у навчанні, з'ясування взаємозв'язку і єдності мислення і знання як компонентів пізнавального процесу дають підстави розглядати поняття «самостійна діяльність» як процес відбиття і перетворення явищ об'єктивної дійсності в свідомості студентів, що зовні характеризується такими структурними компонентами: 1) виділення мети діяльності; 2) визначення предмета діяльності; 3) вибір засобів діяльності. Автори роблять висновки, що головна ознака самостійної діяльності, яка виражає її сутність, полягає зовсім не в тому, щоб працювати без сторонньої допомоги, а в тому, що мета його діяльності одночасно містить у собі функцію управління цією діяльністю. З таких позицій самостійна робота постає як засіб

організації навчального чи наукового пізнання студента і як форма виявлення ним певного способу діяльності стосовно виконання відповідного навчального завдання з метою одержання нових знань або поглиблення і впровадження уже існуючих знань у практичну діяльність.

У дидактиці вищої школи формування пізнавальної самостійності розглядається як основний шлях розвитку творчих здібностей майбутніх спеціалістів. Численні дослідження доводять, що спирання на відтворюючу діяльність, на запам'ятовування певного матеріалу, навіть при сумлінному відношенні до занять не викликає особливої активності та творчості у студентів, не формує цілеспрямовано пізнавальну самостійність, мало сприяє розвитку мислення. Можна виділити три компоненти пізнавальної самостійності: змістовно-операційний (знання та вміння), мотиваційний (потяг до діяльності), вольовий.

Ефективним способом залучення студентів до самостійного наукового пошуку, розвитку їх пізнавальної активності і творчості є проблемне навчання. Активізація творчої, пізнавальної діяльності студентів сприяє такому навчанню, яке в умовах швидкого росту обсягу інформації і необхідності її більш якісної переробки і засвоєння виступає вельми ефективним засобом досягнення міцних і глибоких знань, навичок і умінь.

Тому в процесі професійної підготовки потрібно прагнути орієнтувати студентів не на запам'ятовування теоретичного матеріалу і набір шаблонних рішень, а намагатися навчити їх бути активними учасниками пізнання, використовувати комп'ютерні технології для роботи з інформацією і з тим, щоб протягом усього життя вони могли за потреби самостійно поновлювати знання.

Коли студент має нагоду цілеспрямовано і осмислено проводити мотивацію своїх дій, рефлексію, трансформувати і самостійно конструювати наочний зміст, з яким працює, то йому стає доступною активна побудова і зміна своєї діяльності.

Значні дидактичні можливості для підвищення рівня пізнавальної активності мають нові інформаційні технології. Вони сприяють посиленню інтересу до навчання, розвитку мислення, інтелектуальних здібностей студентів, індивідуалізації та диференціації навчання, підвищення наочності навчання, розвитку самостійності, спрощення та збільшенню швидкості доступу до навчальної та наукової інформації через мережу Internet.

Найвищий рівень діяльності виражається у творчих діях (уміннях), коли студент відкриває нові для себе знання, нові способи дій, коли він

самостійно не лише вирішує проблему, але і володіє вмінням визначити її. У цьому випадку повною мірою реалізується аналітико-синтетична діяльність, здійснюється узагальнення, далекі перенесення знань і т.д. за умови такого навчання використання комп'ютерних технологій так, щоб комп'ютер не підміняв процесів творчості тих, хто навчається, а сприяв би їх стимуляції і розвитку, тобто використовувався як інструмент дослідження.

Таким чином, можна стверджувати, що одним із основних напрямків перебудови системи вищої освіти, який буде сприяти поліпшенню якості підготовки фахівців, є удосконалення організації самостійної пізнавальної діяльності студентів, що згодом має перерости у здатність до самостійного творчого мислення.

ДРУГА ВИЩА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Пухно С.В., к. п. н, ст. викладач СумДПУ ім. Макаренка А.С.

Професійне самовизначення є на сьогодні однією з найактуальніших проблем для людини, оскільки з ускладненням вимог, що висуваються до сучасного працівника, ускладнюються й вимоги до якості підготовки фахівців. Ефективність останньої буде залежати також і від рівня сформованості професійної мотивації. Сучасні дослідження свідчать, що найбільший вплив на ефективність навчальної діяльності студентів справляє потреба в досягненні, прагненні людини до поліпшення результатів своєї діяльності. Подібна мотивація спонукає студентів більше зосереджуватися на навчанні, підвищує їх науково-дослідну активність, самостійну роботу. Наявність же сформованої системи інтересів студентів з галузі обраного фаху, сприяє появі у них внутрішніх інтелектуально-пізнавальних мотивів, що можуть виражатися у прагненні до самоосвіти та розширенні системи знань, бажанні працювати у відповідній галузі з метою набування необхідних професійних навичок та досвіду. Такі пізнавальні потреби характеризуються тривалим позитивним піднесенням емоційним станом людини, підвищенням показників її волевих якостей (наполегливості, емоційної стійкості).

Професійне становлення є складним багатоплановим та багаторівневим процесом, тривалим у часі, що має певні стадії: виникнення і формування професійних намірів; первинне орієнтування; професійне навчання (формування професійного

самовизначення); безпосередня професійна діяльність; реалізація особистості в професійній діяльності.

Проведене опитування за авторською анкетною серед студентів IV-V (першого та другого року навчання) курсів факультету післядипломної та додаткової освіти СДПУ ім. А.С. Макаренка, які навчаються за спеціальністю «Практична психологія» щодо вивчення мотивів вибору фаху, дало наступні результати:

1. 78% респондентів IV курсу обрали спеціальність внаслідок сформованої системи інтересів щодо вивчення психології.

2. 32% дали відповідь, що вибір спеціальності залежав від різних обставин: деякі обрали цей напрямок професійної діяльності за порадою знайомих та друзів (16%); деякі – тому, що можливо влаштуватися на нову роботу де вимагається психологічна освіта (16%).

3. 63% респондентів V курсу обрали спеціальність внаслідок сформованої системи інтересів до вивчення психологічних дисциплін.

4. 37% дали відповідь, що вибір спеціальності залежав від різних обставин: цей напрямок професійної діяльності споріднений з першою освітою; можливість влаштуватися на роботу.

Таким чином, більшість студентів мають сформовану мотивацію до обраної професії, активні в питанні включення в нову професійну діяльність.

ЛІНГВОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОВОЛОДІННЯ УМІННЯМИ БІЛІНГВІЗМУ

Товчигречка Л.В., аспірант СумДПУ ім. Макаренка А.С.

Необхідність формування у студентів білінгвістичних умінь як компонента професійної компетентності пов'язана з тим, що в наш час нагальною є проблема продуктивного співробітництва людей різних націй, віросповідань, представників різних культур. Ця необхідність передбачає врахування багатьох чинників, які впливають на якість та характер формування мовленнєвих умінь, зокрема психологічних та лінгвістичних.

З психологічної точки зору процес виробництва мови полягає в тому, що мовець за визначеними правилами переводить свій розумовий (немовний) задум у мовні одиниці конкретної мови. При цьому людина оперує не статистичними закономірностями мови, а змістовими одиницями, що обумовлюються комунікативним задумом. Існуюча в людини внутрішня мова предикативна, згорнута й образна.

Лише вибір граматичної конструкції і підбор лексичних одиниць роблять думки людини доступними навколишнім. Думка відбувається в слові. Мова, відповідно до поглядів вітчизняної психолінгвістики, являє собою діяльність з вербалізації образів свідомості людини.

Сприйняття мови – це процес виявлення змісту, що знаходиться за зовнішньою формою мовленнєвих висловлень. Важливу роль у сприйнятті слова грає його багатозначність, при цьому в процесі сприйняття слово співвідноситься з іншими словами того ж семантичного полючи. При сприйнятті фраз реципієнт може випробувати утруднення в тому випадку, якщо мається неоднозначність у їхньому тлумаченні. Для реципієнта не важливо, у якій синтаксичній формі пред'являється фраза. Сприймаючи мову, людина співвідносить сказане з дійсністю, зі своїми знаннями про неї, зі своїм досвідом. Людина може відновлювати пропущені фрагменти, черпаючи інформацію зі своєї свідомості.

За останні роки точка зору на природу вивчення другої мови дещо змінилась: раніш вважалося, що це – процес формування зовсім нових навичок мовної поведінки; тепер прийнята точка зору, що вивчення нової мови – це активний процес творчого конструювання граматики. Змінюється і раніше абсолютно визнана ідея глобальної ролі рідної мови і помилок, що слідує звідси: тепер прийнято вважати, що є деякі загальні, універсальні помилки.

Шукають, таким чином, паралелі в освоєнні першої мови дитиною і засвоєнні другої (чи других) мов дорослим. Ідея вирішальної ролі рідної мови (Contrastive Analysis Hypothesis) – зводиться до того, що граматична структура рідної мови (Mother tongue) настільки сильна, що студент буде свої нові мовні навички на її базі. У зв'язку з цим, помилки розглядаються як наслідок різниці в граматичному складі двох мов. Такий вплив рідної мови вважається неминучим. Відповідно до цієї ідеї, порівняльний аналіз двох мов може пояснити помилки, які роблять студенти (Negative transfer).

На противагу цьому існує інша точка зору, відповідно до якої помилки людей, які вивчають другу мову, носять універсальних характер і можуть бути порівняні з помилками дітей при оволодінні першою мовою (Generative View – a creative process guided by innate, universal mechanisms). Існують дослідження, що показують схожість помилок на різних стадіях вивчення першої і другої мов як у дорослих, так і в дітей. Передбачається, у такий спосіб творче вибудовування правил будь-якої нової мови (Creative Construction Idea). У цьому зв'язку говорять про створення людьми, які навчаються так звіної

проміжної граматики (Interlanguage), тобто граматики – що відрізняється і від рідної, і від другої мови.

Таким чином, засвоєння другої мови відбувається як під впливом загальнопсихологічних факторів переносу з першої мови, так і деяких універсальних особливостей засвоєння мови взагалі.

1. Верецагин Е.М. Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма). - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969.

2. Михайлов М.М. О разновидностях двуязычия // Двуязычие и контрастивная грамматика. - Чебоксары, 1987. - С. 4-9.

3. Snow, C. (1987). Beyond conversation: Second language learners' acquisition of description and explanation. In J. Lantolf & A. Labarca (Eds.), Research in second language learning: Focus on the classroom (pp. 3-16). Norwood, NJ: Ablex.

4. Snow, C. (1990). Rationales for native language instruction: Evidence from research. In A. Padilla, H. Fairchild & C. Valadez (Eds.), Bilingual education: Issues and strategies (pp. 60-74). Newbury Park: Sage Publications.

ДО ПИТАННЯ ВАРІАТИВНОСТІ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Юр'єва Л.В., аспірантка СумДПУ ім. Макаренка А.С.

Сьогодні суспільство перейшло від відносно стабільної, передбаченої фази своєї історії – до динамічної непередбачуваної фази розвитку. Це є важливою умовою для розвитку варіативної освіти.

Нині починається нова фаза – перехід від альтернативної освіти до варіативної освіти. Будь-яка новація освіти, що розходилася навіть в приватних педагогічних методах з офіційною ідеологічно затвердженою системою освіти, розцінювалася як альтернативна. В результаті альтернативна освіта, „освіта проти якого-небудь або чого-небудь”, виступала проти традиційної освіти. Альтернативну освіту слід розглядати як нормальний етап на шляху розвитку варіативно-пошукової освіти. На відміну від альтернативної освіти варіативна освіта не просто заміняє прийняті норми освіти антинормами, а допомагає особистості знайти інші шляхи розуміння і переживання знань у досить мінливому світі.

Варіативність навчання – організація освітнього процесу, що дозволяє запропонувати учням індивідуальні варіанти навчальних

планів, які відповідають індивідуальним особливостям, інтересам та розвитку.

Соціокультурні програми для дітей „групи ризику” „Неординарні діти в неординарному світі” – передумова конструювання варіативної освіти. З 1988 по 2009 роки було створено програми: „Творча обдарованість”; „Соціально-психологічна підтримка, навчання та виховання дітей з аномаліями розвитку”, „Соціальна служба допомоги дітям і молоді”.

Не зважаючи на суттєві національні відмінності із західними країнами в Україні також спостерігається інтенсивний розвиток нових форм освіти. Приватні навчальні заклади діють у всіх демократичних країнах. Для України вони ще й ознака прогресивного розвитку суспільства.

Ми поділяємо думку дослідників, які визначають поняття альтернативної освіти з погляду суспільного блага скоріше як перспективу, а не як конкретну процедуру чи програму. Таке тлумачення ґрунтується на переконанні, що є багато способів стати освіченим відповідно до типів і структур навчального середовища, в якому це може здійснюватися. І саме в інтересах суспільства гарантувати всім загальний рівень середньої освіти, впроваджуючи різноманітні структури, серед яких кожен матиме можливість вибору найзручнішої для досягнення успіху.

Обдаровані діти, діти з аномаліями розвитку і діти з асоціальною поведінкою ніби знаходяться на гострих кутах трикутника, що відображає своєрідні зони ризику, підвищеної уваги для системи освіти.

Підвищені можливості варіативного отримання освіти дозволяють сьогодні спостерігати різні шляхи інтеграції дітей з невираженими недоліками у психофізичному розвитку в умовах загальноосвітньої школи. Це компенсуючі класи в загальноосвітніх школах. Контингент цих класів складають діти так званої „групи ризику” з проблемами шкільної та соціальної адаптації. Зауважимо, що для компенсації порушень і підвищення успішності учнів в подібних класах необхідно створювати оптимальні умови для кожної конкретної дитини, виходячи з її діагнозу.

Все вищезазначене легко впроваджувати в приватних освітніх установах, оскільки там є реальна можливість створити необхідні умови для реалізації індивідуального підходу до кожної конкретної дитини. Проте, і у приватних, і у державних загальноосвітніх установ існує ряд схожих проблем.

Не дивлячись на величезну кількість нових освітніх установ – ліцеї, гімназії, коледжі тощо, освітня система працює не на підвищення, а на пониження індивідуального, пізнавального та соціального статусу дитини. В загальноосвітніх школах передбачається введення різного роду спеціальних предметів не раніше, ніж з п'ятого класу. Але в гімназіях, ліцеях, коледжах такого роду спеціалізація практично вже існує у першому класі. Відповідно збільшується навантаження на дітей.

За даними науково-дослідного центру охорони здоров'я дітей і підлітків МОЗ України, організм дитини, яка навчається у школі нового типу страждає більшою мірою, ніж у дітей загальноосвітніх шкіл. Дослідження виявили, що в початкових класах більше ніж 50% дітей вже мають вантаж хронічних захворювань.

Однак, поряд з особливим, характерним для кожного закладу, є загальний фундамент, який є обов'язковим до виконання. Це: цілісність навчально-виховного й корекційного процесу, що націлені на кінцевий результат – розвиток особистості, її соціальну реабілітацію, опора на дитячий колектив, поєднання обов'язкових і довільних елементів.

В ряді зарубіжних шкіл, судячи з літературних джерел, учні отримують менше знань, ніж в нашій країні. Зате їх привчають до самостійності. Дають можливість розкрити свої здібності та самому вирішувати, що і як робити далі.

Більшість приватних шкіл, за винятком Вальдорфських, здаються схожими між собою. Всі приватні освітні установи повинні мати один і той же базисний компонент, який і забезпечує можливість переходу з однієї школи до іншої. Навіть у релігійних школах, де формується у учнів світогляд, відмінний від пануючого, викладаються хімія, фізика і біологія – так само, як і у загальноосвітній школі.

Організація спеціального, зорієнтованого на певний дефект дитини, навчання й виховання є основною формою їх соціального захисту.

За останні два роки спостерігається припинення процесу руйнації інтернатних та спеціальних освітніх закладів.

Нині для різних категорій дітей в Україні працює 688 шкіл-інтернатів двадцяти восьми типів у яких навчається, виховується, отримує комплекс лікувально-оздоровчих заходів 144 тис. чоловік, у т.ч. 60 тис. дітей з психофізичними вадами.

Водночас на даний період в Україні починають виникати ініціативи по впровадженню в практику нетрадиційних методів психолого-педагогічної корекції, нових форм організації спеціального

навчання, що калькують сучасні західні моделі навчання дітей з порушеннями в розвитку.

Однією з проблем на сучасному етапі є адаптація та інтеграція проблемних дітей в загальноосвітнє, соціальне й виробниче середовище.

Діти залишають школу або вимушено відмовляються від неї за різних обставин. Частина – за станом здоров'я, через хронічні або спадкові хвороби. Решта – по соціальних причинах.

Одне з вирішень проблеми – створення мережі реабілітаційних центрів, які допомогли б повернути цих дітей та підлітків до традиційної системи освіти, орієнтовану на більшість дітей. Як правило, ці центри розраховані на роботу з певними категоріями дітей: інвалідами дитинства, соціально-неблагополучними дітьми, дітьми із затримкою психічного розвитку.

Отже, необхідним стає пошук нових шляхів виховання та навчання дітей з відхиленнями у психофізичному розвитку. Виникає потреба у відкритті нових освітніх установ, груп, в яких будуть створені найбільш сприятливі умови для дітей даної категорії, де кожна дитина, що має індивідуальні особливості або проблеми в розвитку, не відчуватиме себе збитковим в колективі однолітків.

Традиційно загальним напрямком для роботи з аномальними дітьми була чітка диференціація їх від дітей з нормальним розвитком. Дитину з відхиленням від норми направляли до відповідної спеціальної установи.

Останнім часом істотно змінився погляд на цю проблему. Є певні результати по інтеграції дітей, страждаючих різними відхиленнями в розвитку, до загальноосвітніх установ. У інтеграції є як прихильники, так і ті, хто її не приймає, або приймає, але з певними обмеженнями.

Інтеграція, включення в загальний потік, – офіційно прийнятий напрямок в області спеціальної освіти в різних країнах світу. Перша точка зору на інтеграцію: інтеграція припускає побудову освітнього процесу особливого учня так, щоб він був максимально підготовлений до входження в ординарне суспільство, тобто дитину тренують під певну технологію. Друга точка зору: передбачається активізувати роботу з мікросоціумом, до якого увійде особлива дитина, з суспільством в цілому, тобто технологія пристосовується до дитини.

Безумовно, інтеграція можлива не у всіх випадках. Багато що залежить від ступеня вади.

Останніми роками в нашій країні все частіше спостерігаються спроби вчити дітей з порушеннями у психофізичному розвитку в масовій школі. Шкільна інтеграція цих дітей – комплексна

різноаспектна проблема. Основними протипоказаннями до навчання такої дитини є не стільки стан її порушеної функції, скільки пов'язані з цим особливості її розумового та мовного розвитку.

Одним з актуальних питань інтеграції дітей дошкільного віку з порушеннями розвитку в колектив здорових однолітків є розробка різних моделей інтегрованого навчання.

Виходячи з вищезазначеного ми можемо стверджувати, що одним з найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне, милосердне та дбайливе ставлення до дітей і молоді, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного та психічного розвитку.

На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої ця категорія дітей та молоді протягом тривалого часу залишалася соціально незахищеною і в певній мірі ізольованою від соціуму. Відкрите обговорення проблем осіб з обмеженими можливостями було непопулярним у суспільстві. Діти з особливими потребами, перебуваючи в умовах інтернатного закладу або на вихованні у сім'ї, позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя, виявляються непідготовленими до нього у відкритому середовищі. Воно не відповідає їхнім потребам, має бар'єри у спілкуванні.

Таким чином, найважливішим аспектом соціальної адаптації дітей з особливими потребами є забезпечення умов для отримання дітьми якісної освіти та фахової підготовки у відповідності до їх можливостей.

ПОГЛЯД НА СОЦІАЛЬНУ КОНЦЕПЦІЮ УКРАЇНИ ТА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Басанець В.Г., викладач Конотопської філії МАУП

Радикальні економічні та політичні зміни в українському соціумі призвели до глибоких кризових процесів, а саме: руйнації господарсько – економічних зв'язків; майнової диференціації; зростання соціальної напруженості.

Ці кризові процеси спричинюють виникнення глибинних передумов для соціальних вибухів і означають збереження соціальної несправедливості у сучасному українському суспільстві. Натомість загально визнаним критерієм цивілізованості будь – якого суспільства є якраз соціальна справедливість , яка тлумачиться як створення

рівних реальних життєвих можливостей для вияву і здійснення своїх інтелектуальних творчих сил.

Єдиної моделі соціальної справедливості, звичайно немає. Жодна з існуючих соціальних моделей у світі, водночас, не може забезпечити рівень соціальної справедливості, достатній для пересічного громадянина. Не є гарантом соціальної справедливості ані ринковий капіталізм, ані приватна власність, ані соціалістичний метод господарювання. Не стало причиною якогось зростання соціальної справедливості й руйнування державного сектору економіки.

Подальший соціальний розвиток України може серйозно залежати від двох чинників :

1. Здатності науки своєчасно осмислювати і прогнозувати соціальну ситуацію.

2. Вміння і бажання використовувати світовий соціальний досвід.

Соціальна політика сучасної держави європейського зразка має містити дві складові частини – активну і пасивну. Соціальний досвід соціального розвитку може бути представлений у двох напрямках – ліберальному та патерналістському.

Отже, а яке ж значення відіграє соціальний працівник у цій системі.

В самому загальному вигляді соціальна робота - це є практична, професійна діяльність з подання допомоги та підтримки людей, які опинилися в скрутній ситуації. Соціальна діяльність різноманітна, потребує певної уваги з боку суспільства, держави; стає самостійним феноменом сучасної цивілізації, що відображає діалектику поєднання загальнолюдських цінностей і унікальності особи, тому під соціальною роботою надалі будемо розуміти професійну діяльність соціальних інститутів державних і не державних організацій, груп і окремих індивідів з наданням допомоги у здійсненні успішної соціалізації особам чи групам людей у випадках, коли за відсутності належних умов у суспільстві, або особистих вад їх соціалізація припиняється, або відбувається у зворотному напрямку (десоціалізація).

Соціальна значимість професії соціального працівника, визначається в функціях закладів соціальної роботи, які виконують структурні елементи, системи соціального захисту населення. Ці дії регулюються певними нормативними документами, контролюються і мають забезпечити інтереси системи соціального захисту, як цілого.

Соціальна робота:

- Професійна або волонтерська діяльність, спрямована на гарантовану підтримку і надання соціальних послуг будь – якій

людині. У широкому розумінні слова соціальна робота – це діяльність соціальних служб (державних, приватних, громадських); у вузькому – вплив спеціалістів із соціальної роботи на особистість з метою надання допомоги у самовиявленні.

- Система теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом підтримки найменш захищених верств населення та протидії факторам соціального виключення

- Вивчає закономірності і принципи функціонування і розвитку соціальних процесів, їх динаміку під впливом психолого – педагогічних і управлінських факторів при захисті громадянських прав і свобод особистості в суспільстві.

- Цілеспрямована діяльність у суспільстві через вповноваженні органи, спрямована на забезпечення соціального, культурного, матеріального рівня життя всіх членів суспільства та спрямована на надання допомоги різним категоріям людей.

Об'єкти соціальної роботи – люди, які мають проблеми, незалежно від віку.

Суб'єкти соціальної роботи – держава, державні установи, служби, окремі люди.

Соціальна робота розглядається також як самостійна наука, об'єктом дослідження якої є процес зв'язків, взаємодій, способів та засобів регуляції поведінки соціальних груп і особистостей в суспільстві. Предметом соціальної роботи виступають закономірності, що зумовлюють характер та спрямованість соціальних процесів.

Професійна діяльність, об'єктом якої виступають живі люди, утворює складну систему взаємо перехідних, взаємозумовлених моральних стосунків. До цієї системи належать перш за все: а) ставлення спеціалістів до об'єкта праці; б) стосунки спеціаліста з колегами; в) ставлення спеціаліста до суспільства. Отже, як тільки професійні стосунки набули якісної усталеності, це привело до формування особливих моральних настанов, що відповідають характеру і змісту праці, відображають практичну доцільність певних стосунків як між членами професійної групи, так і самої групи з суспільством.

Таким чином, можна дійти висновку про те, що головні соціально – педагогічні категорії тлумачать так:

Соціальна робота – професійна, цілеспрямована діяльність у суспільстві через уповноваженні державні і недержавні соціальні інститути, спрямована на створення соціальних умов для повноцінної життєдіяльності та розвитку різних категорій населення.

Соціальний працівник – це професійно підготований спеціаліст, який працює в державних (недержавних) соціальних інститутах і сприяє створенню соціальних умов для повноцінної життєдіяльності різних категорій населення, котрі потребують захисту і підтримки.

Оскільки соціальна робота має інтегральний характер, її представники мають володіти якостями педагога, психолога, медичного працівника, юриста, соціолога, державного службовця.

Соціальні проблеми освіти стосуються по суті, всіх людей, а не лише учнів і педагогів.

Взаємини соціального працівника і клієнта, що базуються на співчутті і довірі, більш нагадують дружні стосунки. Дійсно, ці взаємини передбачають допомогу клієнтові з боку соціального працівника, а не навпаки. Впевненість клієнта у тому, що така допомога йому буде надана, є головним соціальним фактором, що впливає на ефективність соціальної роботи.

1. Євнух М.Б., Сердюк О.П. Соціальна педагогіка: Підручник. – 2-г. вид., стереотип. – К.: МАУП, 2003.
2. Касянович Г.П. Моральні права і відповідальність: Теоретико-методологічний аспект: Монографія. – Львів: Ліна – Прес. 2000.
3. Лукашевич М.П. План-проспект методичного забезпечення викладання у ВНЗ предмета (соціальної роботи). – К.: МАУП, 2000.
4. Словник-Довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів/За ред. А.Й.Капської та ін. – К.: УДЦССМ, 2000.
5. Соціальна робота в Україні/За ред. В.Полтавця – К.; 2000.
6. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб./ І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Марченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової. - К.: Наук. світ, 2003. - 233 с.

АВТОРИТЕТ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сахнюк Ю.В., викладач КІСумДУ

Останнім часом на студентських форумах в мережі Інтернет жваво йде рейтингування викладачів навчальних закладів. Що оцінюють студенти, маючи на увазі авторитет викладача? Його знання і наукові досягнення? Вміння подати учбовий матеріал в доступній цікавій формі? Відношення до студентської спільноти взагалі? Що таке – авторитет викладача?

Як аксіома, і сперечатися з цим важко: авторитет викладача формується на основі симпатії та поваги до викладача.

Авторитет викладача – це інтегральна характеристика його професійної, педагогічної та особистісної значущості в колективі, яка виявляється через взаємини з колегами та студентами та впливає на ефективність навчально-виховного процесу. Причому, слід зазначити, що складовими авторитету викладача є авторитет ролі та авторитет особистості, і, слід зазначити, що в умовах трансформації суспільства переважає авторитет особистості.

Авторитет викладача є результатом розвитку:

а) предметних педагогічних знань, вмінь, навичок (знання предмету);

б) комунікативних педагогічних знань, вмінь, навичок (знання студентів та колег);

в) гностичних складових характеру (знання себе та вміння корегувати свою поведінку).

Діяльність педагога, першою чергою, пов'язана з людським чинником і передбачає наявність комунікативно-стимульовального компонента. Для його ефективної реалізації вихователь повинен мати такі особистісні якості:

- бути людиною доброю, і позитивно відноситись до кожного студента;

- вміти епатувати студентам;

- бути оптимістом;

- бути творчою людиною;

- мати педагогічний такт, тощо.

Необхідно також зауважити, що педагогічна діяльність – це найвідповідальніша галузь людської діяльності. До цієї роботи можна допустити тільки тих осіб, які мають до неї хист та інші особистісні якості, що сприяють цій діяльності.

Слід враховувати такий аспект: у складних умовах життєдіяльності основним інструментом виховного впливу на вихованців є особистість педагога, його професійна майстерність, рівень зрілості в педагогічній діяльності та особистісні якості.

Головне призначення педагога полягає в тому, щоб своєю високою мораллю, любов'ю до людей, знаннями, працелюбністю та іншими якостями стати взірцем для наслідування з боку студентів і особистим прикладом виховувати у них людяність.

Наприклад, професійно важливими якостями європейських учителів вважаються високий рівень самоконтролю, емоційна

врівноваженість, комунікабельність, готовність до співробітництва, впевненість у собі, а також низькі показники депресії.

Багато вчених приходять до висновку, що необхідно при визначенні професійної здатності враховувати три моменти:

- наявність спеціальних задатків (вибіркової установки) до обираємої педагогічної професії;
- наявність спеціальних (педагогічних) здібностей, котрі б полегшували засвоєння педагогічних знань і навичок роботи;
- наявність здібностей до "пошуку свого інтерперсонального середовища", які б полегшували реалізацію власного природного потенціалу.

Чому вчителі з однаковими знаннями, досвідом і навіть бажанням добре робити свою справу роблять її все ж по-різному? Тому, що кожний вчитель – це неповторна особистість, а, відповідно, неповторне його спілкування з учнями. І у всіх воно проходить по-різному. Адже педагогічне спілкування – це єдина магістраль, по якій вчитель транслює все хороше, що вміщує його особистість, на особистість учня. І не дуже хороше. Зв'язок цей взаємопов'язаний – від вчителя до учня і від учня до вчителя. І все, що відбувається між ними, називають міжособистісною взаємодією.

Безперечно, видатний педагогічний талант, як і політичний, артистичний чи лікарський, виявляється досить рідко. Педагогічна діяльність потребує особливих якостей від людини, а особливо для того, щоб стати авторитетним викладачем.

1. Болотін Ю.П., Окса М.М. «Лекції з історії педагогіки України.» – Мелітополь, 1996.
2. Окса М.М. «Вивчення дисциплін загальнопедагогічної підготовки вчителя у педагогічних вузах України (1917-1991 рр.)» – К., 1997.
3. Ягупов В.В. «Педагогіка» - навчальний посібник, Київ 2002 р.

ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Булашенко А. В., викладач ШІ Сум ДУ

Однією з найважливіших соціальних функцій будь-якої держави є організація ефективної й адекватної системи освіти. За радянських часів на значній частині світового ринку праці склалася певна система відносин роботодавець-фахівець, на задоволення вимогам якої і була спрямована відповідна система освіти, що мала, як позитивні так і

негативні риси. Зараз питання формування власної ефективної системи освіти залишається актуальним для України.

Радянського ринку праці вже давно не існує і провідним завданням сучасної системи освіти України стає створення найбільш комфортних умов для випускників в питанні пошуку роботи не тільки на державному, але й на зовнішньому ринках праці. Отже, виникає проблема погодження за всіма напрямками української системи освіти із світовим освітянським простором. Важливим кроком стало приєднання України до Болонського процесу.

У рамках Болонського процесу було сформовано шість ключових позицій.

1. Застосування двоступеневого навчання (ступені бакалавра та магістра).

2. Запровадження кредитної системи. Пропонується використовувати у національній системі освіти систему обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах, За основу пропонується прийняти Європейську систему перезарахунків кредитів ECTS.

3. Контроль якості освіти. Тут мається на увазі, що необхідно мати незалежних акредитаційних агенцій.

4. Розширення мобільності. Для взаємного збагачення Європейським досвідом передбачається мобільність викладачів та студентів у країни Європи.

5. Забезпечення працевлаштування випускників. Знання та уміння випускників мають бути застосовані та практично використані на європейському ринку праці.

6. Забезпечення привабливості Європейської системи освіти. Одним з головних завдань є залучення до Європи більшої кількості студентів з інших регіонів світу.

На жаль, відсутність необхідної законодавчої і нормативної бази не дозволяє навчальним закладам реалізувати освіту, що відповідає вимогам сучасного ринку праці. Наприклад, на державному рівні на поточний час ще не вирішене питання про професійність рівня бакалавра, його працевлаштування. Також, немає остаточної визначеності і в питанні працевлаштування магістрів.

Цілком зрозуміло, що найбільш ефективним шляхом наближення освіти до потреб роботодавців було б чітке формування саме роботодавцями кваліфікаційних вимог до майбутніх фахівців.

Протягом останніх двох років діє кредитно-модульна система організації навчального процесу. На жаль бажаних результатів у питанні підвищення якості підготовки фахівців, удосконалення навчального процесу ця система не дала. З'явилися серйозні претензії з

боку викладачів та студентів. Головною проблемою стала спроба поєднати нову систему освіти з старою. Практика показує, що для одержання позитивного результату необхідні більш глибокі, більш радикальні зміни в організації навчального процесу.

По перше, це наближення навчального процесу до вимог Булонської конвенції, по - друге – це підвищення активності студентів під час навчання впродовж семестру, заміна парадигми освіти з «мене вчать» на «я вчуся»; по – третє забезпечення рівності вимог до знань студентів однієї спеціальності різних ВНЗ шляхом впровадження єдиної програми на кожний змістовний модуль або блок модулів; і на завершення приділяти велику увагу на самостійній роботі студентів, підвищуючи роль консультацій викладача і відповідної оплати за неї з боку держави.

Організація навчального процесу за кредитно-модульною системою (КМС) має відмінність від старої системи освіти, яка полягає в тому, що навчальний процес кожної дисципліни організовується за змістовними модулями або блоками змістовних модулів. Це потребує координальної переробки всіх методичних документів.

Однією з вимог Булонської декларації є забезпечення якості освіти та розроблення порівняльних критеріїв і методів оцінювання якості освіти. Найбільш ефективним є застосування традиційних форм контролю:

- поточний, який здійснюється кожного заняття у вигляді тестів, експрес-контролів або усного опитування;
- рубіжний, який здійснюється при закінченні змістовного модуля;
- підсумковий, який здійснюється за семестровим навчальним планом;
- вибіркового, здійснюється у вигляді зовнішнього тестування, ректорських контрольних робіт та інші.

Одним з недоліків проведення підсумкових контролів з дисциплін у залікову сесію це наявність декількох підсумкових контролів з різних дисциплін в один день, що не дозволяє студентам відповідним чином підготуватися.

Суттєвим питанням є організація форм поточного та підсумкового контролів знань студентів, оскільки тестові форми підсумкового контролю не забезпечують фундаментальних знань з дисципліни. Тому треба шукати більш діючі форми проведення контролю. Виставлення в якості екзаменаційної (підсумкової) середньозваженої оцінки за результатами складених раніше модулів, не є ефективним, оскільки така оцінка не відображає реальний рівень знань студентів. Тому

підсумковий контроль необхідно проводити з будь-якої дисципліни обов'язково для систематизації знань та визначення рейтинга студента з дисципліни. Але враховувати роботу студентів під час семестру теж треба, щоб заохотити його до навчання. І при виставленні рейтингу необхідно додавати бали, що студент заробив протягом семестру до балів, які він заробив під час складання підсумкового контролю з дисципліни. Найкраще співвідношення цих балів має бути 50% для роботи під час семестру та 50% під час складання підсумкового контролю з дисципліни.

З метою підвищення ефективності використання коштів державного бюджету, навчання за його рахунок має здійснюватися лише для студентів, які мають найкращі рейтинги за результатами підсумкових контролів з дисциплін або вступних іспитів. Як виняток, державне фінансування студентів з меншим рейтингом може здійснюватися лише для категорій населення, які потребують соціального захисту і визначаються відповідними законами.

1. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.) / М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук та ін.; За ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ імені В. Гнатюка, 2004. – С. 13-14.

2. Зінковський Ю. Ф. Якість освіти – основа громадської довіри до ВНЗ // Вища технічна освіта: проблеми та перспективи розвитку в контексті Болонського процесу: Тези доп. – К.: Політехніка, 2005. – С. 123-124.

ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Гаман О.С., студент, Дорога С.П., ст. викладач КІ СумДУ

Порівняно з розвиненими державами світу Україна має дуже високий і неефективний рівень споживання енергоресурсів. Очевидно, що чим більше закупається енергоресурсів, тим дорожчими відповідно стають всі товари та послуги, собівартість продукції зростає, не кращим чином впливаючи на її ринкову конкурентоспроможність, а заробітна плата знецінюється. На теперішній час вирішення задачі економії енергоресурсів повинно торкнутися усіх верств населення, спеціалістів усіх напрямків, а також адміністрації місцевих громад. По – перше, задача працівників освіти,

студентства полягає у формуванні нового громадського світогляду. Тому що завдяки лише масовій бережливості можна зробити дуже багато. Формувати новий світогляд, в основі якого б було покладено глибоке переконання кожного громадянина в необхідності заощаджувати всі види енергоресурсів, можна починати вже в дошкільних закладах. Для цього можна використовувати конкурси дитячого малюнка, дитячі вистави, різноманітні ігри, спільні заняття з батьками. Що стосується дітей шкільного віку, то основна задача і батьків і вчителів сформувати основу економічного мислення. Девізом такої діяльності могли б стати слова відомого німецького письменника Бертольда Авербаха: «Нажити багато грошей – хоробрість, зберегти їх – мудрість, а вміло витратити – мистецтво». Долучення дітей до вирішення проблем дорослих можна через складання тестів та ребусів на економічну тематику; виготовлення плакатів, які вчать економити енергію, воду, дбайливо ставитися до оточуючого середовища; створення проектів з питань енергозбереження для кожної школи. Метою та завданням створення довгострокових проектів можуть бути:

- Активізація участі школярів у процесі енергозбереження.
- Формування в учнів цілісної картини взаємодії людини й навколишнього середовища.
- Розвиток стійкого пізнавального інтересу до сучасних ідей, покладених в основу енергозберігаючих приладів та пристроїв.
- Формувати навички використання Інтернет для задоволення практичних і дослідницьких інформаційних потреб
- Формування у школярів знань про екологічні проблеми регіону та країни в цілому.
- Формування вміння самостійно оцінювати екологічну ситуацію та приймати правильне рішення.
- Виховання у учнів здатностей до цілеспрямованої роботи з інформацією.
- Формування комунікативних навиків учнів, уміння працювати у групах і парах змінного складу.
- Розвиток здатності до творчої діяльності, толерантності, терпимості до чужої думки, уміння вести діалог, виступати перед колективом.

До етапів реалізації проекту можна віднести організаційний, дослідницький, етап реалізації практичної частини проекту, підведення підсумків. Протягом організаційного етапу необхідно створити групу, команду і виробити положення щодо діяльності цієї команди, де визначити мету і завдання проекту. Серед напрямків діяльності створеної команди можуть бути такі:

- Енергетичний патруль. Мета та завдання: складання енергетичних паспортів приміщень; щоденний контроль енергозбереження у приміщеннях.

- Служба енергоаудиту. Мета та завдання: облік споживання електроенергії.

- Науково-дослідницьке відділення. Мета та завдання: науково-дослідницька діяльність із проблем раціонального використання енергоносіїв.

- Прес-служба. Мета та завдання: проведення інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на активізацію процесу енергозбереження; створення служби зв'язків із громадськістю; висвітлення роботи створеної команди у періодичних виданнях.

Дослідницький етап може включати в собі енергоаудит приміщень, складання енергетичних паспортів, науково – дослідницька робота з енергозбереження. Доцільно на цьому етапі створення радіогуртків та гуртків, діяльність яких була б спрямована на виготовлення своїми руками елементарних засобів автоматизації. Адже рівень технічної підготовки підростаючого покоління є запорукою нових можливостей в модернізації виробничих процесів на виробництві.

До підведення підсумків доцільно залучати батьків, спеціалістів ЖКГ, Енергозбуту, науковців тощо.

Головним очікуваним результатом виконаної роботи повинна стати активна громадська позиція молодих людей щодо використання енергоресурсів у побуті; їх прагнення до пошуку нових можливостей енергозбереження; вміння працювати з науково-технічною літературою; дбайливе ставлення до оточуючого середовища.

РІШЕННЯ РІВНЯНЬ, ЩО МАЮТЬ НЕВІДОМУ ПІД ЗНАКОМ МОДУЛЯ

Осадча Ю.М., студент, Бараболіков В.М. викладач ІПТКІСумДУ

Сучасне суспільство диктує все нові правила життя. Основою впровадження стали саме комп'ютерні технології. В наш час комп'ютери стають невід'ємною частиною нашого життя. Ми зустрічаємося з ними все частіше: в освіті, в роботі, в дозвіллі.

Заклади освіти, для того щоб досягти більшого розвитку та неабиякої ефективності в навчанні, обладнують спеціальні кабінети з комп'ютерами.

Дана програма є контролюючого характеру. Перевірка знань відбувається покрокова, тобто з використанням методу «Програмований», що дає можливість перевірити знання студентів на кожному етапі розв'язку рівняння. Програма дає змогу виправити помилки на кожному кроці. Кількість помилок рахується, відповідно чому виставляється загальна оцінка студенту.

Ця математична програма на початковому етапі виконує генерування заданих рівнянь, таким чином, щоб рівняння не повторювались, що є дуже добре, так як у кожного учня при використанні даної програми не будуть співпадати завдання.

Допомагає викладачу виявити всі можливі переваги та недоліки при проведенні перевірки знань студентів, сприяє більш детальному засвоєнню відповідного матеріалу. За допомогою даної програми викладачі матимуть можливість виявити та оцінити рівень знань учнів, зробити необхідні висновки про рівень їх розвитку та їх математичні здібності. Програма виявляє рівень оцінки знань учнів, що вирішують рівняння подані даною математичною програмою.

Перевагами даної програми є:

- Забезпечує ефективну перевірку знань користувача;
- Забезпечує діалогове спілкування між комп'ютером та користувачем;
- Забезпечує самостійне вирішення завдань користувачем без втручання зовнішніх чинників;
- Економить час викладача;

Комп'ютерна техніка має місце в кожному навчальному закладі, це спрощує і оптимізує процес освіти. Сучасне викладання більшості дисциплін стає практично не можливим без використання прикладного програмного забезпечення. Тому, впровадження подібних програмних продуктів в навчальні заклади є бажаним в наш час.

СТВОРЕННІ ВІДЕОПОСІБНИКІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Голубенко В.П., студент, Бараболіков В.М., викладач ІПТКІСумДУ

На сьогодні дуже актуальною темою являється організація самостійної роботи студентів. Оскільки 2/3 часу, що відводиться на вивчення дисципліни займає саме самостійна робота і тому вивчення цього матеріалу може стати одним з головних факторів у навчанні студента.

Для того щоб полегшити вивчення студентами даного в програмі використано відеопосібники, тобто відеоматеріали, що будуть показувати студенту, або просто людині яка захоче освоїти той чи інший матеріал, основи роботи тої чи іншої програми.

Створена програма спрямована на вивчення середовища C++Builder. Програма була розроблена для предмету "Основи програмування та алгоритмічні мови", який ми вивчаємо. Відеоматеріали, які склали основу програми, вміщують інформацію з наступних розділів:

1. Огляд інтерфейсу C++Builder.
2. Огляд компонентів C++Builder.
3. Основні властивості компонентів.
4. Створення найпростіших програм.

На вивчення даних тем відводиться зовсім мало часу і відсутність мультимедійних засобів робить вивчення майже зовсім неможливим. Для створення відео було використано програму CamStudio.

Основні переваги програми:

Візуальна присутність. Візуальна присутність особлива важливо, коли в навчанні задіяно відношення і емоційний компонент. Це менш важливо при вивченні чисто теоретичних концептуальних тем.

Колір і рух. Для деяких учбових цілей дуже важливою може бути можливість надати кольорові рухомі образи.

Інтерактивність. І з людської і з технічної точок зору, відео є високо інтерактивним методом, який дозволяє тим, що вчать, брати активну участь у процесі, а не бути пасивними глядачами перед екраном.

Відповідність. Це несхоже на інші типи телебачення, де тільки один сайт, а саме студія, може створювати програми, тоді як інші є головним чином реципієнтами, здатними брати участь в діалозі лише за допомогою голосу або інформації. У перспективі все учні повинні вносити рівний внесок до учбового процесу.

Гнучкість. Відео навчання може знаходити різні застосування в учбовому процесі, наприклад (1) демонструвати наочну допомогу, (2) проводити ролеві ігри, (3) демонструвати техніку інтерв'ю і (4) демонструвати інформацію, що вимагає високоякісної графіки або рухів

Зручність. Устаткування також може бути постійно встановлене в кімнаті і використовуватися спільно декількома групами. Вибір за вами і залежить від ваших потреб.

Вартість. Порівнянні з вартістю багатьох інших типів учбового телебачення, або в порівнянні з вартістю поїздок, відео навчання виграс.

Нові партнери. Сумісне використання устаткування, що належить вам або їм, може привести до встановлення нових партнерських відносин між освітніми і учбовими організаціями в суспільстві.

На думку розробників за використанням відео навчаючих матеріалів майбутнє.

ПРОГРАМА «PLUS» ДЛЯ РОЗВИВАННЯ НАВИЧОК РАХУВАННЯ

Котлубаєв В., студент, Бараболіков В.М., викладач ІПТКІСумДУ

Після того, як активно в наш час стала розвиватися комп'ютерна техніка яка зараз застосовується в усіх сферах життя суспільства. І дуже активно в наш час створюються програмне забезпечення для комп'ютерів різного спрямування. Але досить мало програм які б підтримували український інтерфейс, а ще менше які підтримують звукове(якщо воно присутнє) оформлення.

У наш час це дуже актуальна проблема для нашої країни не достаток програмних продуктів які б були на українській мові і навчали чомусь або розвивали якісь здібності і допомагали.

У нас час стало можливим навчатися на комп'ютері чого завгодно за допомогою різних програм і навчаючих відео матеріалів. Це дає ряд переваг таких як:

1. Навчатися є можливим не виходячи із свого помешкання.
2. Не потрібно когось знаходити щоб він вас навчив.
3. Це безкоштовно.
4. При такому навчанні застосовуються різні можливості людини адже різні люди про різному сприймають інформацію.

Ця програма має такі можливості як:

1. Розвивання навичок рахувати у дітей.
2. Українське звукове супроводження.
3. Український інтерфейс.
4. Вона в своєму процесі навчання застосовує зорові слухові рецептори людини.

Цю програму є можливим використовувати в розвитку математичних навичок у дітей дошкільного віку і шкільного які здобули основні навички у розв'язуванні прикладів на дії множення,

ділення, додавання і віднімання. Вона досить зручна у використанні і не потребує якихось спеціальних навичок у її використанні. Цю програму повинна і може використовувати навіть дитина.

Ця програма має значні переваги над іншими програмами. До цих переваг належить такі:

1. Зручний і досить простий інтерфейс у використанні
2. Український інтерфейс
3. Вона безкоштовна

Вона також має такі недоліки:

1. Вона може використовувати лише числа із інтервалу від 1 до 100 у своєму процесі роботи.
2. І вона може використовувати допоміжні малюнки лише тоді коли числа використовуються із інтервалу від 1 до 10.

Ця програма дозволяє розвивати навички рахування радіоє при цьому як зорові так і слухові рецептори людини і це дуже добре тому що кожна людина засвоює інформацію по різному.

З ДОСВІДУ РОБОТИ РАДІОТЕХНІЧНОГО ГУРТКА

Косьменко В.П., викладач ПТКІСумДУ

Більше семи років на базі Конотопського політехнічного технікуму працює радіотехнічний гурток, яким керує викладач відділення «Комп'ютерні та електронні технології» Косьменко Володимир Петрович. Цей гурток відвідують студенти перших - четвертих курсів відділення, а також студенти КІСумДУ.

Програма радіотехнічного гуртка, враховуючи зміст і обсяг нових програм для загальноосвітньої школи, ставить своїм завданням поширення науково - технічних знань серед учнів, формування і розвиток їх конструкторських і раціоналізаторських здібностей і сприяє підготовці молодого покоління до суспільно корисної праці у нашому суспільстві. Метою роботи гуртка є розвиток творчої технічної самодіяльності учнів, підготовка їх до свідомого вибору професії в галузі радіотехніки та радіоелектроніки, поширення науково-технічних знань, розвиток конструкторських та раціоналізаторських здібностей. Програма гуртка розрахована на проведення теоретичних знань за темами програми, практичних робіт по засвоєнню вивчених тем, практичних робіт по виготовленню

електронних приладів та пристроїв для демонстраційного експерименту, діючих радіотехнічних пристроїв, діючих макетів устаткування, радіоприймачів різної складності, різноманітних приладів для народного господарства, електронних та радіотехнічних іграшок тощо, а також проведення бесід, доповідей, написання рефератів, проведення екскурсій на підприємства міста.

Результативність роботи гуртка підтверджується участю у різноманітних міських, обласних, республіканських виставках, змаганнях, конкурсах технічної творчості серед учнівської молоді. Основним завданням є опанування знань про основні елементи електро і радіотехніки, основи радіопередачі і радіо прийому, вивчення роботи та конструкції найпростіших радіоприймачів, навчання правилам монтажу та паяння радіоприладів, а також вивчення роботи радіовимірювальних приладів, джерел живлення

радіоапаратури, відтворення звукозапису, вивчення супергетеродинних радіоприймачів, роботу інтегральних мікросхем.

Значну увагу приділено радіотехнічному конструюванню. На старших курсах проводиться розробка та виготовлення радіотехнічних пристроїв підвищеної складності: радіомовні приймачі, вимірювальні прилади, стереофонічні підсилювачі для високоякісного відтворення програм, переговорні пристрої, світло - динамічні установки та інші вироби.

Значну увагу приділено розробці та конструюванню учбово-демонстраційних посібників по радіотехніці, радіотехнічному конструюванню приладів радіотехніки згідно вимог учбового закладу, які використовуються у навчальному процесі технікуму.

В основу програми покладено принцип - від простого до складного, який базується на інтеграції програмового матеріалу в системі загальноосвітньої школи і оснований на між предметних зв'язках.

Програмою передбачено комплектність навчальних тем, виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків у процесі вивчення матеріалу. При цьому формування особистості напрямлене на інтегративне сприйняття світу. У програмі передбачені також деякі принципи педагогічної технології колективних творчих справ (КТС). Починаючи з першого та другого року навчання на третьому, четвертому році навчання гуртківці самі, з урахуванням особистих покликань і потреб гуртка, визначають конструкції, над якими вони будуть працювати у період усього учбового року. Перевага віддається ланковій роботі, коли знання одних доповнюються технічною кмітливістю других, досвідом виконання монтажу третіх.

Це вже творчий самодіяльний гурток, у якому керівник виконує роль головним чином технічного консультанта, старшого товариша. Від звичайних виховних заходів при цьому КТС відрізняється тим, що в одному випадку керівник гуртка ставить перед учнями завдання безпосередньо, а в другому опосередковано, непомітно для них, Тому в учнів ще на початку справи створюється враження, що вони роблять лише те, що хочуть самі, впливу дорослих не існує. Цей фактор і є головним стимулом активності, творчості, ініціативи, самодіяльності, демократизації гурткового життя. Програма роботи радіотехнічного гуртка визнана найкращою в області і відмічена дипломом.

Набуті при навчанні у радіотехнічному гуртку знання, студенти використовують при проведенні практик з електромонтажу, розробці курсових та дипломних робіт, при виготовленні стендів для лабораторних робіт з предметів, що вивчають.

Студенти при роботі в гуртку опановують основні конструктивно-технологічні вимоги до розробки виробів основні напрямки розвитку виробництва - мікромініатюризація, модернізація, вимоги до конструкторської та нормативної документації, основні елементи електричних принципів схем (умовні графічні та позиційні позначення), особливості конструкції позначення), особливості конструкції виробів електроніки, технологію виготовлення, складання, намотування, електричного монтажу засобів електроніки.

Гуртківці знайомляться з новими розробками, комп'ютерним залом, звуковимірювальною камерою, обладнанням для кліматичних випробувань. «Наш пошук і творчість - тобі, Україно!» - під такою назвою на міській станції юних техніків майже щорічно проводиться традиційна виставка-конкурс технічної творчості учнівської молоді. Її метою є підведення підсумків роботи технічних гуртків міста та району, обмін досвідом, пошук і підтримка талановитої молоді. У цьому заході приймають участь близько тридцяти - сорока учнів міста та району, які навчаються у технічних гуртках. Кожен з учасників виставки захищає свої експонати - вироби з електроніки та інших галузей промисловості, розповідає про їх призначення, демонструє в дії, відповідає на запитання журі та глядачів. Найкращі експонати відбираються для участі в обласній виставці технічної творчості.

Учні радіотехнічного гуртка технікуму активно приймають участь у цьому цікавому та корисному заході, де регулярно займають найкращі місця, стають переможцями. Гордістю нашого радіо гуртка є молоді спеціалісти, колишні студенти технікуму, що вже закінчили в різні роки технікум, вищі навчальні заклади за набутою спеціальністю або зараз навчаються у вищих учбових закладах Харкова, Києва, Сум.

Гурткова форма роботи з талановитою молоддю є потрібною, корисною у справі формування молодого спеціаліста, особистості, і цю роботу з молоддю треба всіляко підтримувати і розвивати.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СКОРОЧЕНЬ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ

Лук'яненко В.В., Маєвський А.В., студенти,
Зуєнко Т.М., викладач КІСумДУ

Міжнародні кваліфікаційні стандарти вимагають від майбутнього спеціаліста вміння і навички роботи не лише у своїй фаховій галузі, але й знання спеціалізованої англійської мови (або будь-якої іншої іноземної мови), вміння працювати з іноземною спеціалізованою літературою в оригіналі, міжнародними виданнями, публікаціями, з спеціалізованими словниками, а також з науково-технічною літературою. Науково – технічна література є сферою широкого вживання різних скорочень, аббревіатур та акронімів. Останні виявляють цілий ряд граматичних особливостей при перекладі.

Метою роботи є виявлення способів перекладу українською мовою англійських скорочень в англійських текстах науково-технічного стилю.

1. Загальне поняття про скорочення

Скорочення – це такий спосіб словотвору, суть якого складеться у відсіканні частини основи, що або збігається зі словом, або являє собою словосполучення, об'єднане загальним змістом.

Скорочення під час письмового перекладу економить місце і час. Скорочення не є головним чи єдиним терміном, воно існує поряд з головним терміном з тим же значенням.

2. Типи скорочень в англійській мові

В англійській технічній мові можна виділити такі типи скорочень.

- Буквені скорочення
- Складові скорочення
- Усічені (скорочені) слова

3. Акроніми та аббревіатури

За визначенням скорочення є ширшим поняттям, ніж акронім або аббревіатура.

Абревіатура – скорочення, яке вимовляється по буквам.

PC [pi: si:] – Personal Computer – Персональний комп'ютер

Акронім – скорочення, фонетична структура якого співпадає з фонетичною структурою загально вживаних слів.

ALGOL (Algorithmic Language) – Алгол; LISP (List Processing) – Лисп;

FORTRAN (Formula Translation) – Фортран

З приведених прикладів виходить, що для утворення акронімів використовуються частини слів, що входять до складу початкових термінологічних груп або корелят. На відміну від акронімів, для утворення абревіатур використовуються лише перші літери слів, що входять до складу початкових термінологічних груп:

F.O.B. – free on board – ФОБ (франко-борт)

asp – as soon as possible – по можливості скоріше, при першій можливості

Внаслідок дуже тісного зв'язку усної та письмової форми мови, іноді дуже важко розрізнити усичення, створені в усному мовленні, від графічних абревіатур. Тим більше, що останні все частіше з'являються в усному мовленні і широко використовуються у спілкуванні. Акроніми стали настільки популярними, що їхня кількість виправдала публікацію спеціальних словників, типу «Комп'ютерний посібник по використанню акронімів» Д.Д. Спенсер (1974).

4. Способи перекладу скорочень, абревіатур та акронімів в науково-технічній літературі

Значна кількість скорочень, що вживається в англійській науково-технічній літературі, є омонімічними, тобто мають різне значення при тотожності графічної форми. Це може становити певну складність для перекладача, тому що у таких випадках іноді буває важко визначити за формою скорочення його значення. Так, скорочення а(.) представляє бязько трьох десятків термінів.

Омонімічними можуть бути і дво-, три- та чотирилітерні скорочення. Певні форми термінів, що вони їх позначають, можуть належати до однієї і тієї ж галузі, що становить ще значнішу складність для перекладача. Для визначення значення таких скорочень необхідно часто враховувати широкий контекст.

Слід мати на увазі, що в англійській науково-технічній літературі вживаються міжнародно узгоджені скорочення іншомовного походження. Тому перекладачу у випадку невідомих скорочень іноді доводиться звертатися до перекладних словників скорочень й інших мов. Оскільки скорочення представляє певне повне слово або словосполучення, то існує чотири основних способи їхньої передачі на українську мову, два з яких є власне перекладом (за допомогою відповідного скорочення або повного

слова чи словосполучення), а два – транскодування (самого скорочення чи відповідного слова або словосполучення).

Скорочення та абрєвіатури також можна передавати на українську мову за допомогою транскодування (транскрибування або транслітерування). Для правильного перекладу необхідно дотримуватися якої-небудь системи міжнародної транскрипції або міжалфавітної відповідності. Але слід зазначити, що на сьогоднішній день єдиної системи таких відповідностей не існує.

Тільки в США діють, принаймні, два різних принципи перекладацької транскрипції. Кілька різних підходів існує і у Великобританії.

Якоїсь певної закономірності щодо вибору між транскодуванням та перекладом повних форм відповідних скорочень, очевидно, немає. Однак, слід зауважити, що існує тенденція до транскодування англійських широковживаних скорочень, що позначають важливі міжнародні організації, агентства, об'єднання, корпорації, тощо.

UPI (United Press International) – агентство ЮПІ

GATT – ГАТТ

Benelux – Бенілюкс

Teflon – тефлон

Maser – мазер

Opcode – опкод

Pixel (picture element) – піксел (елемент відображення)

Internet – Інтернет

Vocoder – вокодер

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ: ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бібік Ю.В., психолог ПТКІСум ДУ

Проблема формування моральних якостей усе частіше привертає увагу філософів, педагогів, психологів, соціологів. Це, на нашу думку, пов'язане головним чином, з деморалізацією життя суспільства, викликаного складними демократичними процесами та недостатньою моральною культурою молодого покоління. І як результат — нетерпимість, агресивність у судженнях, діях молоді, що призводять до конфліктів, деструктивних проявів, які провокують криміногенну

ситуацію, сприяють появі агресивності, жорстокості, грубості, байдужості, пасивності.

Аналіз практики педагогічної роботи у вищій школі дозволяє дійти висновку про наявність проблем і особливостей професійної підготовки в умовах демократизації навчального процесу, у якому викладач і студент виступають його суб'єктами. Завданням педагога з огляду на це є спрямування зусиль на організацію самовдосконалення людської особистості майбутнього фахівця від нижчих до вищих ступенів її професійного розвитку.

У педагогічній літературі розкрито принципи, зміст і методичку формування моральних якостей у молоді (Ш. Амонашвілі, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський); визначено основні напрями удосконалення даного процесу в концепціях діяльнісного підходу та розвиваючого навчання й виховання (І. Бех, О. Ковальов, М. Боришевський, Г. Костюк).

Зважаючи на актуальність і недостатню розробленість порушеної проблеми в педагогічній теорії та практиці метою дослідження визначено практичне з'ясування моральних позицій сучасних студентів по відношенню до різних явищ суспільного життя та обґрунтоване вдосконалення виховних впливів педагогів на розвиток моральної свідомості майбутніх фахівців.

Відповідно до вищевказаного визначено задачі дослідження: обґрунтувати та підібрати діагностичні методики для вивчення моральних позицій сучасних студентів; з'ясувати динаміку моральних позицій студентів залежно від віку, статі, спеціальності, рівня акредитації закладу; сформулювати практичні рекомендації педагогічним працівникам, щодо вдосконалення моральної свідомості студентів.

Відповідно до цього нами була обрана соціологічна анкета розроблена Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка, що спрямована на визначення моральних позицій студентів. Анкета передбачає визначення ставлення студентів до різних суспільних явищ за 5-тибальною шкалою (від «це цілком припустимо» до «зовсім не припустимо»).

Дослідження проводилося на базі ПТ та КІ СумДУ. У дослідженні прийняли участь 130 студентів віком від 15 до 21 років. Всього було опитано 8 різних груп студентів ПТ та КІ СумДУ: це були студенти різних курсів навчання, різних спеціальностей, різної статі.

Нижче у таблиці відображені кількісні результати соціологічного опитування студентів (1-зовсім не припустимо; 2- скоріше не припустимо; 3 - в деяких випадках припустимо, у деяких ні; 4 - скоріше припустимо; 5 - це цілком припустимо):

Шкала оцінювання		1	2	3	4	5
Оцінювані студентами твердження	Аборти	12,5	12,5	75	-	-
	Вживання наркотиків	100	-	-	-	-
	Вживання спиртних напоїв	-	-	87,5	12,5	-
	Відмова від новонародженого	100	-	-	-	-
	Відмова від турботи про батьків	100	-	-	-	-
	Відмова від участі у виборах	-	-	12,5	25	62,5
	Гомосексуалізм	100	-	-	-	-
	Дошлюбні статеві стосунки	-	-	12,5	-	87,5
	Збереження сім'ї заради дітей	-	-	50	12,5	37,5
	Крадіжки державного майна	50	-	25	25	-
	Крадіжки особистого майна	100	-	-	-	-
	Наклеп, плітки	87,5	-	12,5	-	-
	Несплата податків	12,5	25	50	-	-
	Обман, брехня	50	-	50	-	-
	Паління	50	12,5	12,5	12,5	12,5
	Подружні зради	75	25	-	-	-
	Пробні шлюби	12,5	-	25	12,5	50
	Проституція				25	75
	Реєстрація одностатевих шлюбів	100	-	-	-	-
	Рівноправність чоловіків і жінок в усіх сферах життя	-	-	25	-	75
	Розлучення	-	-	100	-	-
	Розповсюдження порнографії	50	12,5	25	12,5	-
	Самогубство	100	-	-	-	-
	Сексуальні домагання	100	-	-	-	-
	Торгівля людьми	100	-	-	-	-
Укладання шлюбного контракту	12,5	-	75	-	12,5	
Хабарі	12,5	12,5	75			

За результатами проведеного пілотажного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Активізація процесу формування стійких моральних позицій студентів стає об'єктивною необхідністю з позиції вимог до професійної підготовки в сучасній вищій школі. 2. У ході дослідження з'ясовано, що моральні позиції студентів не мають чіткої динаміки за такими закономірностями як стать, вік, спеціальність, рівень акредитації закладу, у якому навчаються опитувані.

3. Можна передбачити, що вияв моральних позицій студентів залежить від впливу комплексу об'єктивних (соціально-моральний досвід, педагогічна робота у вищій школі, «занурення» в атмосферу морально-ціннісних стосунків з іншими суб'єктами) та суб'єктивних факторів (психофізіологічної особливості, настанови й сформовані цінності особистості).

4. Велику роль у розвитку моральної особистості відіграє включення студентів у діяльність, яка актуалізує потребу й необхідність усвідомлення ними морально-етичної поведінки.

Розглянуті в дослідженні положення не вичерпують усіх аспектів порушеної проблеми і потребують вивчення.

СХЕМАТИЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ОБЛАСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАОЧНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ "НЕПЕРЕРВНІСТЬ ФУНКЦІЇ В ТОЧЦІ"

Коропець Л.В., викладач ПТКІСумДУ

У зв'язку зі скороченням кількості аудиторних годин при вивченні курсу "Вища математика" виникає велике навантаження на студентів при засвоєнні теоретичного матеріалу на кожній лекції. Тому для кращого сприйняття теми, що вивчається варто використовувати площинні наочні приладдя (зокрема, зображення на класній або електронній дошці).

Розглянемо застосування рисунків при вивченні теми "Неперервність функції в точці" на конкретному прикладі.

Приклад. Дослідити функцію $y(x)$ на неперервність, встановити характер точок розриву (якщо вони існують):

$$y(x) = \begin{cases} x+3, & x < -2, \\ x^2 + 1, & -2 \leq x < 1, \\ 2x, & x \geq 1 \end{cases}$$

Ця функція на області визначення задається трьома формулами (рис. 1):

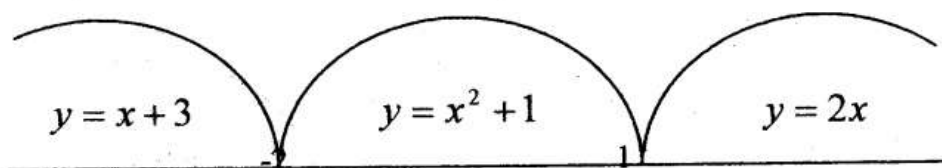

Рис. 1

Зазначення формули функції на проміжку дозволяє студентам чітко зрозуміти, за якою формулою треба рахувати однобічні границі в даному прикладі

Кожна формула описує елементарну функцію, яка є неперечною в своїй області визначення. Тому функція $y(x)$ може мати розриви тільки в точках, де змінюється формула її задання. Це точки $x_1 = -2$ і $x = 1$.

Зробимо рисунок, де зазначимо проміжок області визначення функції та її відповідні формули в кожному поміжку.

Розглянемо точку $x_1 = -2$ та її окол-проміжок $(-3; -1)$. Зліва від $x_1 = -2$ на проміжку $(-3; 1)$ функція задається формулою $y = x + 3$, а справа – $y = x^2 + 1$ (рис. 2):

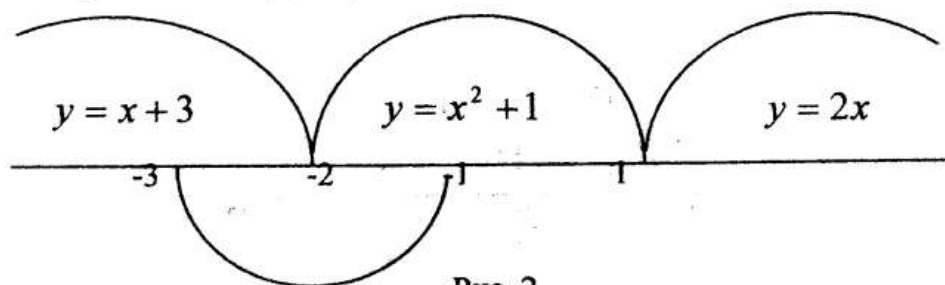

Рис. 2

За означенням неперервності функції в точці обчислимо ліву та праву границі:

$$\lim_{x \rightarrow -2-0} (x + 3) = -2 + 3 = 1;$$

$\lim_{x \rightarrow -2+0} (x^2 + 1) = (-2)^2 + 1 = 4 + 1 = 5$. Маємо, що $5 \neq 1$, тому

$x = -2$ є точкою розриву першого роду.

Розглянемо точку $x = 1$ та її окіл-проміжок $(0;2)$. Зробимо відповідний рисунок з формулами функції в проміжках. Зліва від $x_2 = 1$ на проміжку $(0;2)$ функція задається формулою $y = x^2 + 1$, а справа - $y = 2x$ (рис. 3):

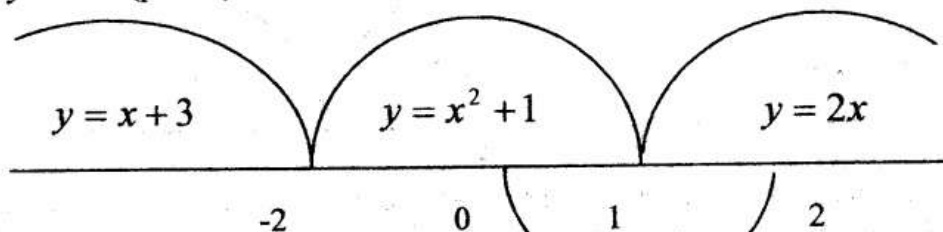

Рис. 3

За означенням неперервності функції в точці обчислимо ліву та праву границі функції: $\lim_{x \rightarrow -0} (x^2 + 1) = 1 + 1 = 2$; $\lim_{x \rightarrow 1+0} 2x = 2 \cdot 1 = 2$; $y(1) = 2 \cdot 1 = 2$, $2 = 2 = 2$.

Отже, умови означення виконані, тому в точці $x = 1$ функція неперервна.

Побудуємо графік цієї функції (рис. 4):

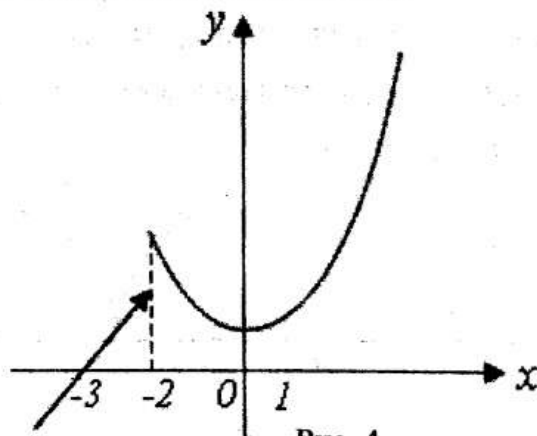

Рис. 4

Використання рисунків допомагає студентам розібратися з обчисленням однієї з границь функцій. Спрощує сприйняття навчального матеріалу та сприяє його засвоєнню, що значно покращує якість знань студентів.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗНО-2008 ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ

Литвиненко Я.М., студентка, Маслова О.В., викладач КІ СумДУ

В Україні проблема інноваційного розвитку вищої школи є особливо актуальною через те, що починаючи з 60-х рр. система вищої освіти не зазнавала суттєвих змін, залишаючись фактично вищою школою індустріального суспільства [1].

Одним із кроків на шляху реформування вищої освіти стало впровадження експериментальної державної програми – системи зовнішнього незалежного оцінювання знань школярів – абітурієнтів.

Запровадження Міністерством освіти і науки України в 2008 році першого в історії нашої держави всеохоплюючого ЗНО у формі тестування насамперед мало на меті виявити реальний рівень знань випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти та забезпечити рівний і справедливий доступ до навчання у вищих навчальних закладах. [2]

Саме до ЗНО протягом останнього року прикута увага громадськості, а особливо, адміністрацій вузів, адже другий рік поспіль вступ до вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації здійснюється на конкурсній основі лише за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (винятком є деякі пільгові категорії абітурієнтів).

Варто приділити особливу увагу самому тесту, який повинен відповідати таким основним вимогам:

- охоплювати повний обсяг змісту, визначений державними стандартами освіти з кожного предмету;
- надавати надійні результати, що забезпечується наявністю у тесті завдань з оптимальними психометричними характеристиками, такими, як складність і розподільна здатність.

Якщо відповідність тестів першій вимозі є теоретично стовідсотковою, то відповідність другій – можна перевірити лише на практиці. Наприклад, провівши аналіз статистичних даних із застосуванням методів математичної статистики, що ми й спробували зробити.

На основі статистичних характеристик результатів тестування з кожного предмету (кількість учасників, середній набраний бал, середнє квадратичне відхилення) можна побудувати емпіричну криву, порівняти її з теоретичною нормальною кривою. Якщо відхилення виявилися незначними, то можна сказати про близькість даного

розподілу до нормального, а це свідчить про правильність складання тестових завдань. Якщо відхилення значні, то за їх характером можна сказати, що тестові завдання були складені не зовсім вірно (або надто складні, або, навпаки, - легкі).

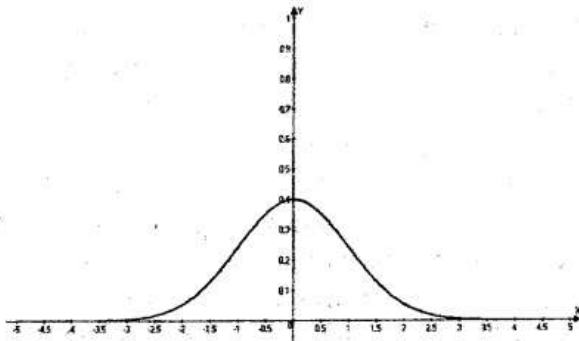

Рис.1

При побудові емпіричної кривої в якості оцінок параметрів a і σ приймають відповідно середній набраний бал та середнє квадратичне відхилення.

На рис. 1 зображена нормальна крива з параметрами $a = 0, \sigma = 1$.

Безпосередньо порівнявши емпіричну криву, побудовану для результатів тестування з кожного предмету, із кривою Гауса, ми з'ясували, що найбільш близькими до нормального розподілу є статистичні дані з правознавства, а найменш – з хімії та зарубіжної літератури.

Отримані нами результати дослідження свідчать про те, що, не зважаючи на вітчизняні напрацювання останніх років, на використання досвіду провідних країн світу, на сприяння зовнішньому тестуванню Агентством із міжнародного розвитку США, на належне фінансування, система зовнішнього оцінювання все одно має значні недоліки.

Потреба вдосконалення системи підготовки тестових завдань залишається гострою. Тому необхідно приділити належну увагу самій методиці складання тестів ЗНО та підбору груп фахівців для їх розроблення.

1. Сидоренко О.Л., Кізілов О.І. Вісник. Тестування і моніторинг в освіті//ФАКТ. – 2008. - №10. – С.15 – 23
2. Вісник. Тестування і моніторинг в освіті // ФАКТ. – 2008. - №7-8. - 78с.
3. Гмурман В. Е. Теория вероятностей и математическая статистика. Учеб. пособие для вузов.- М.: Высш. шк., 2003.

СУЧАСНІ МОЛОДІЖНІ ТА ДИТЯЧІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Панченко Т. П., студентка Конотопської філії МАУП

В сучасному українському суспільстві молодь та юнацтво є досить важливою соціальною категорією населення, яка може чинити дуже значний вплив на різні аспекти життя суспільства. І дуже важливим є вплив найрізноманітніших молодіжних угруповань та об'єднань. Тобто, я вважаю, що дані соціальні групи здійснюють виховний та перетворюючий вплив і на свідомість та особистість молоді, що в неї входить, і на інші соціальні групи, інститути та установи, і в більш широких масштабах – на функціонування та існування всього суспільства.

Кожній віковій групі людей притаманні свої потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, але молодіжні, підліткові та дитячі групи об'єднує дещо спільне - потреба у самоствердженні. Залежно від можливостей середовища, обраного молоді людиною для задоволення означеної потреби, можна пояснити й передбачити певні особливості поведінки тієї чи іншої особи. Поведінку неофіційних груп молоді неможливо зрозуміти без аналізу причин, через які молодь почала відчужуватися від основних інститутів соціалізації.

Останнім часом у різних галузях досліджень спостерігається дедалі зростаючий інтерес до неформальних об'єднань молоді, які часто називають неофіційними, спонтанними групами.

З усієї різноманітності, багатобарвності означених вище осередків психологи виділяють просоціальні, соціально-індиферентні та асоціальні. Соціологи поділили неформальні об'єднання на позитивно спрямовані та негативно спрямовані, антисоціальні.

Терміном "неформальна група" позначають одразу кілька об'єктів, соціальна природа яких різна. Йдеться про угруповання переважно підлітків. Спроби силового тиску на неформальні групи молоді або руйнівного втручання в їхню діяльність збоку органів управління нерідко спричиняються до зворотних результатів: внутрішні групові соціальні зв'язки стають більш жорсткими, локалізуються, замикаються у собі. Нагальним завданням сучасного вихователя, педагога та соціального педагога є залучення молоді до перспективної соціальної діяльності, нових суспільних зв'язків і відносин.

Виникненню неформалів сприяла командно-адміністративна система, яка лишала поза увагою талановитих людей. На жаль, пред-

ставники офіційної влади замість розібратися у суті ідей, висунутих неформалами, йшли на конфронтацію. Найважливіша в плані соціалізації особистості – це функція самовизначення. Для особистості, яка формується, особливу цінність становить можливість виявити свою самостійність. Ця потреба в самостійності не завжди повністю задовольняється у формальній організації, оскільки там більшість справ здійснюється за вказівкою керівництва. Відомо, що старшокласники, які отримали можливість реалізувати свою самостійність у соціально значущій діяльності, ставляться до нетрадиційно вдягнених однолітків.

Потреба у позитивних емоційних зв'язках з оточенням не може повністю задовольнятися ні в школі, ні у вузі, ні на підприємстві, тому більшість молоді шукають у неформальних об'єднаннях задоволення своїх потреб. Значна частина молоді у неформальному об'єднанні шукає задоволення потреби у інформації. Тут шукають відповідей на хвилюючі запитання. Залежно від тривалості існування неформальної групи більш-менш яскраво виділяються особистості, які відіграють провідну роль у задоволенні них потреб.

Формальна і неформальна організації не протистоять, а доповнюють одна одну. Вони задовольняють різні потреби молоді і тому є необхідними для соціалізації особистості, залучення її до громадського життя, засвоєння вимог суспільства до особистості. З огляду на соціально-політичну та соціально значущу діяльність неформальні об'єднання поділяють на просоціальні та асоціальні об'єднання.

Просоціальні неформальні об'єднання становлять найпоширенішу групу самодіяльних об'єднань. До них належать військово-патріотичні, спортивні, творчі групи любителів мистецтва, тощо.

Значно меншу групу становлять асоціальні об'єднання молоді: металісти, брейкери, спортивні та музичні фанати та ін. Їхня діяльність спрямована задоволення за рахунок пасивних дозвілля, відпочинку.

Найменшу, третю групу утворюють антисоціальні об'єднання молоді: панки, хіпі, пацифісти, тощо. Вони відкрито протиставляють себе соціальній ідеології, пропонують свою мораль, яка заперечує загальнолюдську.

Оскільки різні неформальні молодіжні об'єднання посідають у суспільстві різні позиції, то саме суспільство та його члени, в тому числі педагоги, повинні диференційовано підходити до оцінки їхньої діяльності. Головними критеріями мають бути ясність мети, ідеї, змістовність соціально значущої справи, дотримання чинного законодавства. Серед неформальних організацій є й такі, які найбільше

притягують підлітків, і тому потребують серйозної уваги з боку педагогів.

Зростання кількості неформальних організацій молоді і старшокласників, яке спостерігається останнім часом, пов'язане з прогресом в усіх сферах життя, з прискоренням процесів урбанізації, зміною форм спілкування. Молодіжні та дитячі об'єднання є одним із провідних чинників соціалізації особистості.

Найоптимальнішим шляхом соціалізації особистості є самовдосконалення людини, спрямоване на задоволення найзагальніших потреб суспільства. Соціалізація – це процес засвоєння індивідом певної системи знань, (норм та цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправному члену суспільства. Соціалізація включає як цілеспрямовану дію на особистість, так і стихійні, спонтанні процеси, що впливають на її формування.

Одним із провідних завдань виховної та соціально - педагогічної діяльності є сприяння, створення умов для соціалізації молодої людини. При ньому соціалізація повинна мати випереджувальний характер, як освіта. За свідченням Ф. Майора - генерального директора ЮНЕСКО, - основний заклик, звернений до людства на початку ХХІ ст., можна сформулювати так: учитися співіснувати із довкіллям, іншими культурами. Такі вміння є універсальним підґрунтям демократії.

На мій погляд, значення різноманітних формальних та неформальних молодіжних організацій дуже величезне. Вони мають надзвичайний потенціал, який може сприяти вирішенню значної кількості соціальних проблем чи реалізації соціально-значущої діяльності за умови правильного спрямування даного потенціалу.

ТЕСТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО

Журавель Г.А., учитель Конотопської міської гімназії

Тестування навчальних досягнень учнів є невід'ємною складовою будь-якого навчального процесу. Однак в іноземній мові цей процес ускладнюється тим, що перевірки підлягають і мовні, і мовленнєві компетенції учнів. Тестування та навчання взаємопов'язані. Між прийомами контролю та прийомами навчання існує нерозривний зв'язок та взаємний вплив як прояв єдності між навчанням та контролем. Тому ряд тестів, у яких реалізуються прийоми контролю, і

тренувальні вправи, в яких реалізуються прийоми навчання, співпадають, але, на відміну від вправ, тести:

- спрямовані на перевірку рівня сформованості мовленнєвих умінь;
- можуть бути використані в більш вільній послідовності;
- виключають підказки, пояснення, орієнтуючу основу;
- визначають чітку регламентацію у часі;
- виконуються частіше індивідуально і рідше в парному чи груповому режимі.

Правильно організований контроль мовленнєвих умінь дає вчителю можливість раціонально розподілити навчальний час, перевірити ефективність вправ, внести корективи в тематичний план, побачити практичні досягнення окремих учнів і класу / групи в цілому. Результати контролю є, крім того, значним стимулом для вдосконалення прийомів навчання мови. На тестуванні відмічається підвищена мотивація учнів, націлених на успішне виконання завдань.

За умов переходу системи шкільної освіти України на незалежне тестування випускників загальноосвітніх навчальних закладів ознайомлення учнів з різними формами тестових завдань для перевірки аспектів мовної й комунікативної компетенції та їх опрацювання має створити комфортну психологічну атмосферу та забезпечити упевненість учнів у своїх силах. Однак застарілі шкільні підручники, що не відповідають викликам часу, не дають такої можливості. Працюючи в старших класах з поглибленим вивченням англійської мови, я розробила серію тестів з читання рівня Upper Intermediate B2+ з метою системної підготовки до ЗНО. Прикладом такого тесту є:

Read the text below. Choose from (A-H) the one which best fits each of (1-5). There are two choices you do not need to use. An example (0) has been done for you.

William Lyon Mackenzie King was a Canadian statesman and leader of the Liberal Party(0) A for a total of twenty-one years,(1)___ in the history of Canada/ His father was a prominent judge, and his mother the daughter of William Lyon Mackenzie, leader of the rebellion of 1837 in Upper Canada. (2)___, King was determined to serve his country in the role of reformer. After graduation from the University of Toronto with a degree in economics, he studied sociology and labor relations at Harvard and Chicago Universities.(3)___ in many appointed and elected offices, including among them a seat in the parliament, before being elected prime minister in 1921.(4)___, and he was often criticized for procrastination. Nevertheless,(5)___ for his political astuteness and what one biographer,

John Moir of the University of Toronto, has called his “essential Canadianness”.

- A. Who held the office of prime minister
- B. He earned the respect of most Canadians
- C. His three terms of office were marked by compromise
- D. Greatly influenced on by his famous grandfather
- E. Longer than any public servant
- F. Greatly influenced on by his famous grandfather
- G. Earning the respect of most Canadians
- H. He served his fellow Canadians

Ці тести є спробою підвести формат майбутнього екзамену, а також систему оцінювання знань, умінь і навичок з англійської мови до європейських стандартів, використавши й національні напрацювання.

Володіння рівнем B2+ надає можливість читати та розуміти тексти художньої, суспільно-політичної та науково-популярної літератури, виділяти в них головне та другорядне, виявляти деталі, робити висновки, запам'ятовувати послідовність дій, давати загальну характеристику героїв через їх вчинки та висловлювання, користуватися контекстом для розуміння значення слів, передбачати подальші події. Тест з читання також перевіряє розуміння структури та організації тексту, зв'язків між елементами та логічності побудови, розуміння тональності та імплікацій.

Виконання тестів готує учнів до вирішення різноманітних життєвих ситуацій. Серед причин що обумовили широке використання тестування можна вказати такі: бізнесовий інтерес до найефективнішого використання людських ресурсів; прагнення винагороджувати талант незалежно від його соціального походження.

1. Oxford exam excellence. Preparation for secondary school exams. Oxford university press, 2008.

2. Троянська Є. С. Навчання читанню наукової літератури – М., 1982.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНИЙ

Вернидуб Г.А., преподаватель колледжа СНАУ

Интенсивность и регулярность работы студентов зависит от частоты и регулярности контроля, также от регулярности контроля зависит и длительность сохранения в памяти студентов усвоенных

знаний. Одной из важных целей контроля знаний, умений и навыков студентов следует считать самопроверку и самооценку работы преподавателя, а также мотивирование регулярной, напряженной и целенаправленной работы, их внимательности, сосредоточенности при аудиторных и самостоятельных занятиях. Правильно поставленный контроль усвоения знаний может и должен дать преподавателю четкое представление о качестве его работы, о допущенных им ошибках, о путях их своевременного устранения, а студентам возможность сопоставить свою работу с требованиями преподавателя, выявить недочеты, ошибки, недоработки и внести, если нужно, необходимые коррективы в свою подготовку.

Кратко рассмотрим основные требования к контролю знаний:

1. *Оперативность получения результатов контроля.* Если преподаватель хочет установить, насколько глубоко усвоили информацию студенты, он может дать контрольную работу, однако результаты будут получены только после проверки работы, поэтому внести коррективы в изложение материала можно будет только для студентов следующего потока. Отсюда можно сделать вывод: способ контроля усвоения информации при помощи контрольных работ необходимой оперативностью не обладает.

2. *Охват всех или значительной части студентов контролем.* Если, например, применить устный опрос, за реально выделяемое на него время можно опросить весьма ограниченное число учащихся, поэтому результаты контроля дадут возможность судить о качестве обучения не по группе в целом, а лишь по отдельным студентам. Такое суждение может исказить истинную картину усвоения знаний.

3. *Эффективное использование аудиторного времени,* т.е. возможность за короткий срок проконтролировать усвоение информации большим количеством учащихся. Это позволяет преподавателю обеспечить такую частоту контроля, при которой каждый студент может ожидать контроля ежедневно, и потому будет регулярно готовиться к занятиям. Ни контрольная работа, ни устный опрос не могут удовлетворить нас в этом отношении.

4. *Небольшие затраты времени на выявление результатов контроля.* Контрольная работа позволяет провести контроль усвоения материала целой группой студентов, но заставляет преподавателя выделять из своего весьма ограниченного свободного времени значительную долю на проверку работ.

5. *Объективность контроля* – определение результатов и оценки работы исключительно важны для мотивирования регулярной и добросовестной работы студентов. Общеизвестно, насколько

субъективны оценки по результатам традиционного устного опроса. Письменные контрольные работы тоже не обеспечивают должной объективности.

6. *Обеспечение самостоятельности работы студента*, т.е. невозможность использования чужого труда, подсказок, учебников и т.п.

Все рассмотренные способы контроля не выполняют основные требования. Выполняет их лишь тестовый контроль знаний. *Тестовый контроль* имеет ряд преимуществ перед традиционными формами и методами, он естественно вписывается в современные педагогические концепции, позволяет более рационально использовать время занятий, охватить больший объем содержания, быстро установить обратную связь со студентами и определить результаты усвоения материала, сосредоточить внимание на пробелах в знаниях и внести в них коррективы. Тестовый контроль обеспечивает одновременную проверку знаний студентов всей группы и формирует у них мотивацию для подготовки к каждому занятию, дисциплинирует их.

Основные требования к заданиям тестов:

- 1) принадлежать к одной теме или дисциплине;
- 2) быть взаимосвязанными между собой (должна соблюдаться последовательность в терминологии);
- 3) являться взаимодополняемыми и упорядоченными либо по трудности, либо по логике;
- 4) форма теста должна быть единообразной, унифицированной, привычной, удобной;
- 5) термины, понятия, используемые в тестах должны быть общеизвестны, соответствовать требованиям учебной программы и строго соответствовать первоисточникам;
- 6) последовательность тестовых заданий определяется по принципу: от более простого к сложному;
- 7) задания должны быть краткими. Надо стремиться к тому, чтобы на обдумывание одного задания затрачивалось не более двух минут.

При работе с тестами более эффективным будет использование специальных компьютерных программ, например, таких, как «QWESTER». Эта программа позволяет из заранее введенного учебника выбирать любое количество вопросов, задавать время тестирования, и по заданным критериям сама оценивает студента. Во время ответов студент может видеть его результат, что позволяет сразу находить слабые стороны в подготовке к занятиям. Вопросы из заданного раздела учебника выбираются в произвольном порядке, что

не позволяет воспользоваться шпаргалками, а ограниченное время лишает студента возможности надеяться на подсказку или учебник, т.к. тестирование проводится сразу всей группы. Во время контроля создаются условия для активной деятельности всех студентов. При правильной организации работы учащихся степень их самостоятельности значительно выше, чем при других формах контроля.

Достоинства тестового контроля неоспоримы, однако он имеет и определённые недостатки. Мы проигрываем в культуре речи — ее с помощью тестов не проверишь. Есть предметы, содержание которых плохо охватывается системой тестов. Но почти нет тестов, проверяющих умение рассуждать, логически мыслить. Также возможно снижение квалификации преподавателя. Использование готовых тестов существенно облегчает работу, преподаватель освобождается от части рутинной работы, появляется свободное время и т.д. Но при этом возникает проблема поддержания уровня профессиональной квалификации. Проверка тестовых заданий происходит в автоматическом режиме и не дает никакой профессиональной нагрузки. И если преподаватель не будет использовать специальных и дополнительных средств для своего профессионального развития, он почти неизбежно начнет деградировать.

Вывод из всего вышесказанного следующий: применение тестового контроля знаний позволяет получить результаты проверки более оперативно, чем при контрольной работе, обеспечивает полный охват учащихся и проверку всей или значительной части изученного материала. Бесспорно, тесты дают нам вполне эффективный инструмент, который может быть использован в учебном процессе, в том числе и для итоговой оценки знаний.

ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Романченко Т.В., викладач ІТКІ СумДУ

Досягти високого рівня комунікативної компетенції в англійській мові, не знаходячись серед її носіїв, дуже важко. Навчити студентів технікуму професійно орієнтованій комунікативній компетенції

неможливо без ознайомлення студентів із культурою народу, мову якого вони вивчають.

Навчальний процес з оволодіння студентами іншомовної комунікації включає три основні технологічні етапи. Це етап презентації нового іншомовного матеріалу, етап тренування та етап практики в застосуванні засвоєного матеріалу в процесі іншомовного спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності.

Комунікативний процес навчання іноземним мовам є сьогодні методичним стандартом. З позицій комунікативного підходу процес навчання іншомовного професійно орієнтованого спілкування полягає в наступному:

- застосуванні провідних видів мовленнєвої діяльності в умовах, що моделюють ситуації реального професійного спілкування іноземною мовою;

- моделюванні ситуацій професійного спілкування, які створюють максимальне зближення навчального процесу й реальної професійної комунікації іноземною мовою. Зміст професійно орієнтованого навчання іноземної мови у ВНЗ сучасний науковий світ [1] розглядає як категорію, що постійно розвивається.

Особливість ситуації у викладанні іноземної мови в навчальних закладах I-II рівня акредитації полягає в тому, що викладання англійської мови регламентується двома програмами на даний момент.

Технікум (коледж) має специфічну систему освіти, яка поєднує в собі класно-урочну систему (1 курс) та лекційно-семінарську (2-3 курс). Молоді люди віком 14-15 років, що мають базову середню освіту, є студентами в технікуми чи коледжі. Соціальна ситуація в суспільстві впливає на всі сфери діяльності людини. Опитування свідчать, що певна кількість студентів неусвідомлено обирає навчальний заклад та майбутню професію. Отже, з одного боку, примусово обраний навчальний заклад, спеціальність, з іншого, - руйнування попередніх стереотипів учбової діяльності, вікові характеристики, властиві як підлітковому, так і юнацькому віку, бурхливий фізіологічний розвиток організму в 14-15-16 років формують специфіку контингенту закладів I-II рівнів акредитації.

У сучасній практиці навчання відбувається зіставлення іноземної мови з рідною. Успіх вивчання іноземній мові базується на двох умовах: правильному встановленні цілей; визначенні способів, які дозволяють максимально ефективно досягти поставлених цілей.

Важливо використати всі можливі складові навчального процесу, що сприяють ефективності навчання: НМК; формування академічних

підгруп згідно рівня знань та компетенцій студентів; доступні та цікаві завдання для самостійної роботи тощо.

Джерелом активності особистості завжди є її потреби. Завдання викладача полягає в тому, щоб надати значимість об'єктам, що мають реальне значення для успіху навчання, щоб ця значимість була стійкою. Задоволена при цьому потреба викликає в студента нову, більш високу потребу, задовольняючи одну, він буде прагнути не зупинитися на досягнутому. Тому при цілеспрямованому навчанні завжди необхідно ставити перед студентом завдання, засобами вирішення яких повинні бути знання й уміння, що підлягають засвоєнню. Іншомовні навички – це удосконалені шляхом багаторазових вправ компоненти вмінь, що виявляються в автоматизованому виконанні дій.

При навчанні студентів спілкуванню іноземною мовою варто враховувати використання комунікативного підходу в навчанні іншої професійно орієнтованої мови, застосування провідних видів мовленнєвої діяльності, таких, як говоріння, аудіювання, читання та письмо в навчальному процесі за умов, що моделюють ситуації реального професійного спілкування іноземною мовою; моделювання ситуацій професійного спілкування, які створюють максимальне зближення навчального процесу й реальної професійної комунікації іноземною мовою, специфіку контингенту навчальних закладів I-II рівнів акредитації, створення ефективної системи вправ та завдань.

1. Громова Н. В. Педагогічні передумови творчої самореалізації особистості студента. Педагогічні науки. – Суми, 2006. - с. 57.
2. Костин Я. А. Програмово-методичне забезпечення сучасної середньої освіти: аналіз наукових підходів. – І.: Інститут ЕСО, 2002. – 31 с.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. - К., 1989.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Колектив авторів під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Рубан О.В., викладач коледжу СНАУ

Майже кожна особистість має певні елементи, які не зовсім вкладаються в рольові стереотипи, що традиційно приписують певній

статі, деякі люди витрачають багато часу та сил на своє прагнення до кроссгендерності [1], яка більш співпадає з їхньою сутністю, ніж традиційні гендерні ролі. Ступень кроссгендерності може змінюватися від випадкових дій до тривалої поведінки, традиційно характерної для представників протилежної статі. Маскуліність не обов'язково притаманна чоловікам так само, як фемінність не є виключно жіночою характеристикою. Такі фемінні властивості, як щирість, емоційність, інтуїтивність значною мірою властиві й чоловікам, набуваючи виразності у міру наближення до зрілості. З іншого боку, особливо в останні десятиріччя, серед жінок нерідко зустрічаються такі маскуліні якості, як безкомпромісність, наполегливість, розвинута мотивація досягнення, високий інтелект і свобода від стереотипів. У сучасному українському суспільстві зустрічається чимало фемінних чоловіків і маскуліних жінок.

Українське суспільство знаходиться в перехідному періоді, що передбачає можливість змін наших культурно обумовлених обмежень у рольовій поведінці таким чином, щоб хлопчики та дівчатка, чоловіки та жінки були вільними в можливості вираження того спектру індивідуальних особливостей, які мають від природи [2]. Провідним фактором у цій сфері є зміна світоглядних аспектів у напрямку паритетності, а важливу роль у цьому процесі повинні відіграти заклади освіти, особливо вища школа. Неврахування в повній мірі питань гендерної проблематики у ВНЗ заважає сучасній молоді реалізації потенційних можливостей статево рольової поведінки. У той же час вища освіта може й повинна стати своєрідним центром розвитку гендерно-свідомої особистості.

Трансформація системи вищої освіти в Україні в останні роки в напрямку інтеграції європейських принципів вузівської освіти активізує проблему гендерної толерантності. Але відповідальність за вдосконалення системи освіти повинні усвідомити всі громадяни країни незалежно від статусу та належності до владних установ – це стосується нашого майбутнього, майбутнього нашої країни. У першу чергу вихователь, викладач, психолог, соціальний робітник повинні володіти гендерними знаннями, бути гендерно-толерантними. Це можливо шляхом викладання гендерних курсів у ВНЗ; включення гендерних питань при викладанні курсів із філософії, психології, культурології, соціології, економічних та правових дисциплін; організації просвітницької роботи; проведення виховних заходів; активне залучення студентів до дослідницько-пошукової діяльності тощо. З боку активного, небайдужого до знань студентства бачимо

зацікавленість гендерною тематикою, бажання вивчати та втілювати гендерно-паритетні ідеї на практиці.

Набуття педагогічними та соціальними працівниками, психологами знань і навичок із гендерної тематики сприятиме наданню практичної допомоги дітям, студентам, дорослим у вирішенні проблем гендерного характеру; формуванню гендерної свідомості особистості, яка базується на паритетних ідеях, що передбачає реконструкцію сталих світоглядних стереотипів; формування особистості демократичного громадянського суспільства.

1. Келли Г. Основы современной сексологии – СПб: Издательство "Питер", 2000. – 896 с.
2. Рубан О.В. Рольова ситуація в сучасному українському суспільстві // Політологічні, соціологічні та психологічні виміри перехідного суспільства: як зробити реформи успішними. Збірник матеріалів Третьої Міжнародної наукової конференції. Том 2. — Суми, 2006. - С. 81-82.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ В ПІДГОТОВЦІ ВИПУСКНИКІВ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Журавель Л. В., Головань Н. М., вчителі Конотопської міської гімназії

Зовнішнє незалежне оцінювання з української мови та літератури для випускників середніх навчальних закладів – це серйозний і відповідальний екзамен. Тільки ґрунтовна й системна робота, яка повинна починатися вже з 5 класу загальноосвітньої школи, може забезпечити успіх під час складання іспитів у випускних класах.

Учителі Конотопської гімназії (автори даної статті) підготували посібник «Тестові завдання з української мови і літератури для контрольного оцінювання знань, умінь і навичок учнів 5 – 6 класів» (опублікований у методичному журналі «Бібліотечка «Дивослова», № 1, 2009 р.).

Запропоновані тести є проміжним етапом у підготовці майбутніх випускників до зовнішнього незалежного оцінювання.

Завдання з української мови та літератури, подані в посібнику, можна використовувати не тільки як вид контролю, а й у навчально-пізнавальній діяльності учнів на кожному уроці.

Оскільки тестова робота складається з чотирьох частин різного рівня складності, учитель легко вибере ті завдання, які можна

опрацювати на певному етапі уроку. Наприклад, під час актуалізації опорних знань доцільно використовувати завдання першого блоку з вибором однієї правильної відповіді з-поміж чотирьох; на етапі систематизації та узагальнення знань – завдання на встановлення відповідності, вибору декількох правильних відповідей з-поміж п'яти або клоуз-тест.

Важливою формою роботи з української мови в процесі підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання є написання словникових, розподільних, вибіркових, пояснювальних, творчих та інших диктантів. Наприклад, самостійне складання учнями диктантів «100 слів на одну орфограму» є результативним, оскільки спонукає дітей до серйозної науково-пошукової роботи.

З метою збагачення лексичного запасу школярів рекомендуємо систематично проводити лексико-семантичну роботу на уроках мови й літератури. Наприклад, твори І.Франка, В.Стефаника, О.Кобилянської, М.Коцюбинського дають можливість глибоко опрацювати діалектизми; застарілу лексику (історизми, архаїзми) знайдемо в поемі І.Котляревського «Енеїда», у повісті Г.Квітки-Основ'яненка «Маруся», у романі П.Куліша «Чорна рада». Твір Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» допоможе ґрунтовніше засвоїти прислів'я, приказки, фразеологізми, а поезія П.Тичини відкриє неповторний світ авторських неологізмів.

Зовнішнє незалежне оцінювання з української мови та літератури передбачає складання власного висловлювання на одну із запропонованих тем. Тому, починаючи з молодших класів, учитель повинен приділити серйозну увагу написанню творчих робіт, які засвідчать рівень розуміння й осмислення учнями прочитаних творів, виявлять уміння передавати власні думки, посилаючись на приклади з художньої літератури, історичні факти або випадки з життя.

Таким чином, запропоновані форми роботи допоможуть випускникам виробити навички виконання завдань у відповідному форматі.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ТАКТУ

Самойленко А.М., викладач-методист коледжу СНАУ

Такт вимагає втілення гуманності в життя, що виявляється в ставленні до людей. Умови праці потребують сталих контактів з іншими людьми, в процесі яких створюються або можуть

створюватися всілякі труднощі у взаєминах. Педагогу доводиться мати справу з людьми, яких треба виховувати, змінювати й переробляти, а ці люди, зі свого боку, чинять опір впливу педагога, створюючи різні перешкоди, конфліктні ситуації.

Педагогічний такт - це така форма й міра вчинку, яку одна людина застосовує щодо іншої з метою створення оптимальних умов для виховання й навчання. Це стиль поведінки педагога в його взаєминах із колегами, з учнями та їхніми батьками, в процесі якої обов'язково враховується педагогічний результат спілкування. Такт потрібний вчителю не тільки в його взаєминах із учнями, а й зі своїми колегами, взагалі з іншими людьми. І скрізь учитель виступає не тільки як тактовна людина, а й як носій педагогічної професії, що позначається на його поведінці. Вдала форма й міра вчинку потрібні для того, щоб можна було діяти не тільки правильно, а й не порушити добрих взаємин з людьми, не погрішити проти своєї професійної честі - завжди й скрізь нести істину, справедливість і добро. Рецептів, що допомагали б знаходити міру й форму свого вчинку в кожному окремому випадку, немає. Правильний шлях повинно підказати особисте "чуття".

Учитель неправий щодо учнів. Антипедагогічний вчинок він робить на очах свого колеги. Якщо не стримати його, станеться велика неприємність і для вчителя, і для колективу. Як бути? Моральне почуття справедливості примушує втрутитися в те, що відбувається. Але втручання відбудеться на очах учнів, і вплине на авторитет учителя, який, крім того, може сприйняти допомогу неправильно - обуритися на колегу. Ситуація складна. Мораль підказує: треба навести справедливість. Водночас важливо не принизити, не образити вчителя на очах учнів. Де вихід?

Врятувати справу за таких умов допоможе тільки такт. Потрібна така форма й міра вчинку, поведінки, втручання, яка, з одного боку, сприяла б припиненню неправильних дій вчителя, а з другого - не ображала б його як особистість, як педагога. І от, наче ненароком, доводиться втручатися в гостру розмову вчителя з учнем, робити вигляд, що ніякого конфлікту не видно, вибачатися і, розряджаючи атмосферу, дати учневі завдання, а увагу вчителя відволікти якимсь запитанням. Так можна запобігти неправильному вчинкові педагога. Вчитель не образиться на свого колегу, бо все відбулося ніби само собою. Мети досягнуто. Небажаного наслідку - образи на товариша за непрохане втручання і підрив його авторитету - не сталося.

Мене час, і за інших обставин, коли вщухнуть пристрасті, можна буде сам на сам з колегою правильно оцінити те, що відбулося.

Вдумливий учитель залишиться вдоволений із того, що його стримали від неправильного кроку. Можливо, він здогадається, що йому непомітно допомогли в складній ситуації. Тактовний колега допоміг розв'язати суперечність, що виникла майже безболісно. Він своєчасно припинив конфлікт, не давши можливості довести його до такої гостроти, коли розв'язання було б нелегкою справою. Такий вчинок є виявом чутливості до людей, до учнів.

Потреба в педагогічному такті дуже часто відчувається у взаєминах учителя з учнями, бо педагог з почуття професійного обов'язку змушений реагувати на поведінку дітей, повсякчас оцінювати її і вести боротьбу з негативними вчинками, домагатися дисципліни, засуджувати лінощі, нечесність, недбайливість. І все це він повинен робити так, щоб не втратити поваги з боку учнів, зміцнювати дружні взаємини з дитячим та педагогічним колективами. Дуже важливо також зважати на особливості конкретних обставин, індивідуальні риси кожного учня. Педагогічний такт потрібний для того, щоб не викликати з боку дітей образи і додаткового опору, вимогам учителя, щоб роззброїти того, хто чинить опір, і, вплинувши на його совість, зробити з нього співника в загальній справі.

Дотримуючись педагогічного такту, учитель мусить добиватися, щоб вчинки й дії учнів мали не тільки моральний, а й навчально-виховний вплив, обирати таку форму поведінки, завдяки якій можна було б досягти позитивних наслідків в обох сферах діяльності - моральній і виховній. Єдність обох цих аспектів робить вимоги педагогічного такту цілком реальними.

Коли ми говоримо про моральну мету, то маємо на увазі захист учителем добрих і справедливих вчинків, непримиренність до відступів від моралі, боротьбу з нечесністю, індивідуалізмом, самолюбством, лінощами та іншими негативними явищами. Звичайно, недостатньо тільки засуджувати аморальність; треба, щоб заходи, яких вживає вчитель, сприяли усуненню недоліків, не порушуючи добрих взаємин з учнями. Боротьба з вадами повинна мати глибоко людський характер.

Такт - не пригладжування суперечностей, а розв'язання їх у найкращій формі: часом замість критики краще захистити учня. Це сприятиме усуненню хиб і перевиховання.

Нетактовність вчителя може призвести до драматичної розв'язки, якщо не врахувати вразливості дітей. У результаті учні стають недовірливими, скритними.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО ТАКТУ

Морально-педагогічні вимоги включають уміння вчителя бачити ту ситуацію, в якій людина відчуває потребу в чутливості й увазі. Такі ситуації виникають:

а) коли ми самі змушені буваємо свідомо поставити людину в незручне становище, на яке вона заслужила, і нам треба тільки пом'якшити його, щоб не підірвати поваги до людини;

б) коли ми випадково ненавмисне поставили людину в незручне становище і повинні негайно виправити помилку або пом'якшити наслідки зробленого;

в) якщо людина несамохіть, випадково потрапила в становище, незручне тільки для неї особисто;

г) коли вона почуває себе ніяково через свої індивідуальні особливості або незвичність обставин, труднощі, які заважають виконати поставлене завдання;

д) якщо за складних обставин людині треба подати допомогу, щоб зберегти її гідність, зменшити або пом'якшити її страждання.

Щоб педагогічний такт виконав свою функцію, треба зважати на те, від кого і щодо кого йде зауваження (дія, вчинок). Справа в тому, що зауваження має особливий вплив: похвала або осудження сприймається ближче, якщо вони йдуть від педагога. Учитель повинен обов'язково враховувати це. Дуже важливо також з'ясувати, можна виправити недолік чи ні, залежить це від самої людини чи від оточення. Потрібно зважити й на те, наскільки вразлива людина, тобто врахувати її індивідуальні психологічні і фізичні особливості. Додержання педагогічного такту можливе тільки при доброму, бережному ставленні вчителя до учнів. У цьому справжній вияв гуманності. Педагогічний такт у всіх випадках тільки тоді буде дійовий, коли сприятиме створенню найкращих умов для навчально-виховної роботи, оптимального впливу вчителя на дітей, допомагатиме передбачати можливі наслідки дій, викликатиме у школярів довіру до слова, вчинку педагога

Педагогічний такт - це стиль поведінки вчителя, що породжує дитячу впевненість у його доброзичливості, почуття вдячності за чуйність, добрість і увагу. У діях педагога не повинно бути анінайменшого натяку на злоблівість і причепливість, нечуйність і несправедливість. Людина повинна відчути, що з нею обійшлися краще, ніж вона того заслуговує, що їй повірили, що насправді вона краща, ніж виявилось в її діях і вчинках.

Такт не виключає непримиренності до зла, несправедливості, нечесності, кар'єризму, дармоїдства та інших моральних вад. Такт - засіб уникнути конфлікту, якщо він не є необхідністю. Але можуть

бути і такі випадки, коли моральний конфлікт навіть треба загострити. Природно, що є аморальні засоби уникнення конфлікту - підлабузництво, всепрощення, підлецування, байдужість до зла, що завдають вихованню великої шкоди. Непримиренність до різних виявів зла - не самоціль, а засіб боротьби за людину. Це утвердження найкращого, морального, високого, боротьба за людську гідність.

Психологічний бік тактовності полягає в тому, що учні не повинні боятися вчителя: з його ім'ям вони мають пов'язувати все добре й справедливе, світле й радісне. Тактовна поведінка вчителя стосується оцінки вчинків дітей, їхньої реакції на поведінку товаришів, інших людей. Чуйний педагог завжди знає, коли йому треба помітити вчинок учня, а коли - ні, коли зробити зауваження чи дати пораду і в якій формі. Тактовним треба бути щодо колективу. Однак не можна приносити в жертву тактовності принципівість, правдивість, істину. Тактовність - тільки те, що в кінцевому підсумку посилює моральні позиції добра.

ТЕХНІЧНА ТВОРЧІСТЬ СТУДЕНТІВ ПТ КІСУМДУ

Панібратцева О., Семеренко І., студенти,
Ткаченко Л.М., ст. викладач, Бібик М.В., викладач КІСУМДУ

У 2010 році Конотопському політехнічному технікуму виповнюється 120 років. В музеї навчального закладу багато матеріалів, експонатів, фотографій. Одна із фотографій і поклала початок пошуковій роботі...

До Великої Вітчизняної війни технікум мав гарно облаштовані лабораторії та кабінети з моделями та макетами, але під час евакуації (технікум було евакуйовано до м.Сизрань) документація була майже вся знищена. За спогадами колишнього гуртківця Дехтяра, планерний гурток створено при Конотопському технікумі шляхів сполучення на початку 20-х років ХХст. В 1924 р. це була достатньо сильна суспільно-молодіжна організація, яка на громадських засадах вивчала і пропагувала планерний спорт, прививала навички і любов до авіації. Гурток мав свій статут, членські квитки, трикутний штамп і круглу печатку. Кількість гуртківців коливалась від 150 до 170 чоловік на чолі з Президією гуртка (головуючий Певницький Микола Вікторович, він же начальник майстерень технікуму; секретар-студент Єремеев Олександр). У склад президії входили викладач креслення Куреник, майстер Шевко. Студент Айзенберг (він же і парторг технікуму) –

людина літня, учасник громадянської війни, фактично був політичним організатором молоді.

Відомо, що гуртківці мали своє приміщення у підвалі (колишня будівля Конотопського технікуму транспортного будівництва), де знаходилося 2 кімнати – одна була музеєм-виставкою, інша – підсобною майстернею. У музеї знаходився літак-винищувач „Ньюпор”, який слугував гуртківцям діючою моделлю для тренувань. Буди й інші експонати: мотори різних систем літаків, частини крил, хвостові бомбоскидувачі і навіть окремі елементи літака „Ілля Муромець”. Всі ці експонати гуртківці збирали самостійно, часто буваючи в Москві і через ряд військових відомств діставали зі складів списане майно.

Участь у зльоті планеристів у Феодосії стала для конотопчан визначною подією. На II ВПЗ (1924р.) було привезено 48 планерів, з яких 11 конструкцій представляли міста України: Київ, Харків, Одеса, Чернігів, Полтава, Конотоп. Найкращими виявились планери з Харкова та Києва, але і планером гуртківців із Конотопа зацікавились організатори змагань. Виявилось, що при непоказному, дещо кустарному вигляді, планер мав таку літакову швидкість, якої не очікував сам К. Арчеулов. Машину віднесли до категорії навчальних планерів. Пілотувати на ньому мав невідомий на той час молодий чоловік з двома ромбами у петлиці – льотчик С.А. Яковлев. Хто тоді міг подумати, що він стане генеральним конструктором „ЯКів”.

Яковлев пролетів на планері під час випробувань близько 40 км. на висоті 250м і пробув у повітрі 15 хвилин. Слід відмітити, в цих та наступних змаганнях приймали участь майбутні видатні вчені і конструктори авіаційної та космічної техніки: О.К.Антонов, С.В.Іллюшин, А.С.Яковлев, А.Н.Туполев, С.П.Корольов, М.К.Тихонравов, Ю.А.Победоносцев, В.Ф. Болховитинов, Д.Л.Томашевіч, М.І.Гуревіч, В.С. Пишнов, С.Н.Люшин та ін.

Є свідчення, що ці змагання були зняті на плівку і демонструвались в Конотопі. Але сама плівка не збереглася, очевидно під час евакуації 1941 року вона була знищена або загублена.

Фактично нове життя технікуму розпочалося у 1947 році, коли було відновлено приміщення навчального корпусу. З цього часу колектив учбового закладу почав обладнувати навчальні кабінети і лабораторії наочним устаткуванням, плакатами і макетами, а з 1954 року захопилися виготовленням діючих моделей і приладів.

Першими діючими приладами, виготовленими для лабораторії «Будівельних матеріалів», були прилади Віка кількістю 8 шт. У 1956 році створено діючу модель "Генератор трьохфазного струму", яка

зайняла гідне місце у кабінеті електротехніки (зав. кабінетом Логвин А.Д.). Цією роботою займалося 15 чоловік.

Викладач предмету "Дослідження і будівництво залізниці" Іванов Г.Є. з допомогою учасників гуртка (10 студентів, які навчалися на 3-му курсі) у 1957 році виготовив діючу модель "Драглайна". Вона була мініатюрною і потребувала великої клопіткої праці. Того ж року завершено діючу модель роторного снігоочисника в масштабі 1:10. Над нею працювала спеціально створена конструкторська група у кількості 15 студентів. Очоловав її викладач технікуму із предмету "Шляхові і будівельні машини" Москаленко В.Р.

З цими діючими моделями і макетами технікум приймав участь у виставці технічної творчості студентів технікумів Мінтрансбууда в 1957 році. За результатами виставки технікуму було присуджено третє місце.

У 1960 році технікум приймав участь у виставці досягнень народного господарства УРСР в м. Києві. У павільйоні "Будівництво" демонструвалися діючі моделі вежового трубчастого крану і скрепера Д-222. Також на виставці був представлений альбом розвитку технічної творчості студентів технікуму.

У 1961-1962 роках тривала робота над виготовленням діючої моделі колієукладочного крану УК-25/21. Креслення, отримані з цією метою у Центральному конструкторському бюро, були опрацьовані і перероблені відповідно з масштабом 1:10. Модель була складною і мала велику кількість деталей. Пізніше, у квітні 1963 року, вона була представлена на виставці ВДНХ у павільйоні "Освіта в СРСР"

Комітет Ради ВДНХ постановою від 5 березня 1964 року нагородив технікум Дипломом II степеня. П'ять учасників виставки нагороджені двома срібними і трьома бронзовими медалями ВДНХ СРСР і грошовими преміями.

За 1963-1964 рр. технікум виготовив ще одну діючу модель колієукладочного крану ПБ-2 на гусеничному ході для укладки колієвих ланок довжиною 25 метрів із залізобетонними шпалами.

Виготовлена діюча модель колієукладочного крану ПБ-2 експонувалася на тематичній виставці технічної творчості середніх спеціальних учбових закладів СРСР на ВДНХ СРСР і була удостоєна Диплома першої степені, а учасники виставки були нагороджені п'ятьма медалями (2 срібних, 1 бронзова і 2 – "Юний учасник виставки") і грошовими преміями.

Модель колієукладочного крану ПБ-2 також була відібрана для показу на Всесвітній виставці технічної творчості в США, де вона

знаходилась до вересня 1966 року. Пізніше вона експонувалась на Всесвітній виставці в Чилі (Латинська Америка).

Гідними продовжувачами традицій технічної творчості стали студенти перших – четвертих курсів відділення, а також і деякі студенти КІСумДУ. Це - радіотехнічний гурток, яким керує викладач відділення "Комп'ютерні та електронні технології" Косьменко Володимир Петрович.

Набуті при навчанні у радіотехнічному гуртку знання, студенти використовують при проведенні практик з електромонтажу, розробці курсових та дипломних робіт, при виготовленні стендів для лабораторних робіт з предметів, що вивчають.

Гурткова форма роботи з талановитою молоддю є потрібною, корисною у справі формування молодого спеціаліста, особистості, і цю роботу з молоддю треба всіляко підтримувати і розвивати.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «КОМБІНАТОРИКА. ЙМОВІРНІСТЬ» У ШКОЛІ

Глуценко Н.О., учитель Конотопської міської гімназії

Наочність і ясність викладання будь-якого предмета є важливими елементами повноцінного навчання. Але не меншу роль серед напрямів, які можуть поліпшити рівень і якість шкільної математичної освіти, відіграє її практичне та прикладне спрямування.

Неможливо вказати жодної сфери людської діяльності, де б не застосовувались ймовірнісні дослідження. Тож не дарма теорію ймовірностей називають «прапором математики». Учень повинен відчувати ту велику ідею, згідно якої при вивченні оточуючого нас світу доводиться стикатися із закономірностями двох типів: детерміністичними й стохастичними, або ймовірнісними. Тому актуальною з точки зору сучасних тенденцій вдосконалення математичної освіти є проблема впровадження ймовірнісно-статистичної лінії у зміст шкільної освіти. У Державному стандарті базової та повної середньої освіти в Україні визначено цілі розвитку освітньої галузі «Математика», що відповідають об'єктивним вимогам сучасного життя й потребам особистості. Стохастична змістова лінія має загальнокультурну, загальноосвітню значущість. Вона відіграє важливу роль у розвитку мислення учнів, у становленні світогляду особистості, вчить правильно сприймати і використовувати інформацію. Певну роль відіграє і в становленні характеру людини.

Задачі, які ставить перед випускником середньої школи життя, здебільшого пов'язані з необхідністю аналізу впливу випадкових факторів і прийняття правильних рішень у ситуаціях, які мають ймовірнісну основу. Статистичний підхід до явищ природи, технологічних та економічних процесів потрібний буквально всім фахівцям.

Ознайомившись із зарубіжним досвідом викладання стохастики у курсі математики середньої школи, вважаю, що комбінаторику можна ввести до початкового етапу навчання. Вона не потребує ніяких попередніх знань і може бути легко пов'язана з цікавими заняттями. Ймовірність – розділ вищої математики, і доступність її для школярів – питання сумнівне. Але все, що необхідно зробити, – це майстерно пов'язати теорію ймовірностей зі світом дитини. Тож метою розробленої мною системи уроків із розділу «Комбінаторика. Ймовірність» є поєднання принципів доступності та науковості у вивченні комбінаторики, ймовірності.

Таблиця №1 дає змогу конкретно-індуктивним методом підвести учнів до відкриття та доведення формули $C_m^n = \frac{A_m^n}{P_n}$.

Табл. №1

Сполуки				
З трьох елементів по два $M_3 = \{a, b, c\}$		З чотирьох елементів по три $M_4 = \{a, b, c, d\}$		
	Перестановки (P_2)	Перестановки (P_2)	Перестановки (P_2)	
Комбінації (C_3^2)	ab	ac	bc	
Комбінації (C_3^2)	ba	ca	cb	
$A_3^2 = C_3^2 \cdot P_2 \Rightarrow C_3^2 = \frac{A_3^2}{P_2}$				
	Перестановки (P_3)	Перестановки (P_3)	Перестановки (P_3)	Перестановки (P_3)
Комбінації (C_4^3)	abc	abd	acd	bcd

Комбінації (C_4^3)	acb	adb	adc	bcd
Комбінації (C_4^3)	bac	dab	cad	bcd
Комбінації (C_4^3)	bca	dba	cda	dcb
Комбінації (C_4^3)	cab	bad	dac	cdb
Комбінації (C_4^3)	cba	bda	dca	cbd

$$A_4^3 = C_4^3 \cdot P_3 \Rightarrow C_4^3 = \frac{A_4^3}{P_3}$$

Минуло понад 10 років з того часу, як до шкільних програм увійшло вивчення елементів комбінаторики, ймовірності, статистики. Та слід відмітити, що цей розділ математики недостатньо розкритий у шкільних підручниках. У підручниках для класів із поглибленим вивченням математики, виданих до 2008 року, він взагалі відсутній. А вивчення розділу «Теорія ймовірностей» у педагогічних вузах введено біля 10 років тому, і не всі вчителі глибоко володіють теоретичними матеріалом та його практичним застосуванням. Тому розроблена мною система уроків, яка включає електронну наочність, допоможе учням і вчителям у підготовці до уроків під час вивчення розділу «Комбінаторика. Ймовірність».

При підготовці до уроку «Випадкові події. Обчислення статистичних ймовірностей випадкових подій» учні класу об'єднуються в експертні групи. Кожна група отримує завдання: 1) 100 разів кинути кубик і підрахувати, скільки разів випаде 1 очко; 2) виготовити «неправильний» кубик із аркуша цупкого паперу (для цього потрібно попередньо приклеїти з внутрішньої сторони грані з цифрою 1 шматок пластиліну або жуйки). 100 разів кинути кубик і підрахувати кількість випадань 1 очка; 3) 100 разів кинути монету і підрахувати число випадання «орла»; 4) результати експериментів занести у бланки зібраної інформації. На уроці керівники груп вносять наслідки домашніх спостережень у таблицю. Отримані результати всіх груп додають. Учні роблять висновок, що не можна побачити ніякої закономірності, якщо кинути монету 10 разів. Але при підкиданні монети більше 1000 разів закономірність очевидна.

У XIII столітті експерименти з монетою проводив французький натураліст Жорж Луї де Бюффон, у якого «орел» випав 2048 разів при 4040 підкиданнях монети. На початку XX століття англійський математик Карл Пірсон провів 24000 експериментів, при цьому «орел» випав 12012 разів. Для кожного з розглянутих експериментів учні підраховують, яку частину складає випадання «орла» від загального числа кидань монети. Помічають, що серії експериментів, проведених за різних епох і в різних країнах, дають схожий результат: при багаторазовому підкиданні монети частота появи «орла» приблизно дорівнює 0,5. Таку ж частоту випадання «орла» спостерігають і школярі. Отже, хоча результат підкидання монети – випадкова подія, при багаторазовому повторенні експерименту помітна виразна закономірність. Число 0,5 – це ймовірність випадкової події «випадання орла». Для «неправильного» кубика наслідки експерименту нерівноймовірні, тому без проведення дослідів знайти ймовірність появи кожної грані не вдасться. Це і є приклад статистичного підходу до обчислення ймовірностей.

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПАКЕТУ ПРОГРАМ AVR STUDIO КОМПАНІ ATMEL

Кравченко В.П., студент, Федченко С.П., ст. викладач КІСумДУ

Поділ складних випадків перекладу на граматичні та лексичні явища – досить умовний, адже в кожній мові граматичне тісно пов'язане з лексичним і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення.

Мова текстів пакету програм відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями.

Досить часто вживаються форми пасивного стану (котрі в перекладі доводиться замінювати на форми активного стану), неособові форми дієслів, дієприкметникові звороти

Обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати граматичну будову речень, правильно визначити граматичні труднощі перекладу й конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови.

Розбіжності в будові англійської та української мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій і становлять найбільшу групу граматичних труднощів перекладу. Так, в українській мові немає

артиклів, герундія, часових форм дієслова груп Continuous та Perfect, складних підметових та додаткових інфінітивних конструкцій, а в англійській мові – дієприслівників, категорії роду іменників і прикметників тощо. Певні відмінності існують у побудові речення: на відміну від української мови, де група підмета нерідко може міститися після групи присудка, в англійській мові порядок головних членів речення значно фіксованіший, що може вимагати перебудови речення при перекладі.

Інші граматичні труднощі перекладу пов'язані з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій. Так, форма теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові відповідає за своїм змістом англійським формам Present Indefinite, Present Continuous та частково Present Perfect, а форма родового відмінку українського іменника може відповідати за своїм граматичним значенням англійській прийменниково-іменниковій конструкції "of + N" або формі загального відмінку іменника в препозиції до іншого іменника (transfer of information, information transfer).

Також виникають труднощі перекладу, що пов'язані з особливостями вираження членів речення у двох мовах, насамперед підмета і присудка. Наприклад, в англійській мові є так звані "формальний підмет" і "формальний додаток", неможливі у структурі українського речення. Тільки незначна частка англійських та українських висловлювань має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів і вини можуть перекладатися відповідними українськими висловлюваннями без застосування граматичних трансформацій. Такий переклад називається "дослівним" або "послівним".

Дослівний переклад відбувається послідовно з першого слова речення до останнього. Він не виключає вилучення артиклів та певних лексичних трансформацій, але структура й порядок членів речення, що перекладається, не змінюються:

This is the function of the information retrieval system. Це – функція інформаційно-пошукової системи.

It's called single step debugging. Це називається покроковим налагоджуванням.

Для того, щоб уникнути неадекватного буквального перекладу ("граматичного буквализму"), і потрібно застосовувати перекладацькі граматичні трансформації.

Під граматичною трансформацією розуміється зміна граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі. Однією з таких трансформацій є перестановка. Перестановка – це

граматична трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні. Наприклад, іменник-означення в англійській мові може перебувати в препозиції, перед означуваним іменником (editor window), тоді як в українській мові іменник-означення звичайно стоїть після означуваного іменника (“вікно редактора”).

AVR Studio is *an Integrated Development Environment (IDE)* for writing and debugging AVR applications *in Windows environments*. AVR Studio – *середовище розробки інтегрованих програм* для написання і налагоджування прикладних програм AVR *у середовищі Windows*.

Перестановки нерідко супроводжуються іншою граматичною трансформацією – заміною, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки, частин мови (наприклад, інфінітив у перекладі трансформується в іменник), членів речення (наприклад, додаток перетворюється при перекладі в підмет і навпаки).

Much work has been done on the problem. З цієї проблеми написано *багато праць*.

AVR Studio provides a project management tool, source file editor and the program of modelling *to make it possible*. *Щоб зробити це можливим*, AVR Studio надає інструментальні засоби керування проектом, редактор початкового файлу та програму моделювання.

A description how to use the Command Line Assembly is included *in this help file*. *Матеріали файлу допомоги* включають опис того, як використовувати асемблер командного рядку.

Крім цього, при перекладі можуть застосовуватися також заміни слова словосполученням, словосполучення – реченням.

The source file editor considers them *in greater detail*. Редактор початкового файлу розглядає їх *докладніше*.

This is what makes them meaningful. *Саме це* й робить їх значущими.

Додавання – це граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі збільшується кількість слів або членів речення. Наприклад, у наступних перекладах словоформи applications та run-time debugger перекладається словосполученням.

There are many *different applications* of this device. Цей пристрій *застосовується у багатьох різних галузях*.

It enables *run-time debugger*. Це розблоковує *налагоджувач, що працює під час виконання програми*.

Додавання використовується при перекладі дієслів (to solve “знаходити вирішення”), прислівників (theoretically “у теоретичному

плані”), слів інших частин мови та словосполучень (data rates “швидкість передачі даних”).

Вилучення – це така граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі вилучається певний мовний елемент:

This is a very difficult problem *to tackle*. Це дуже складна проблема.

Оскільки граматики тісно пов’язана з лексикою, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбуваються одночасно лексичні та граматичні зміни.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНАЛІЗУ МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ- ФІНАНСИСТІВ)

Біденко Л. В., викладач коледжа СНАУ

Активне функціонування української державної мови в усіх аспектах життєдіяльності людини відбувається переважно протягом останніх двох десятиліть з моменту набуття Україною незалежності. За цей короткий термін громадяни оволоділи українською мовою, але не досягли належного рівня культури мовлення.

Нашу увагу привернув низький рівень розвитку мовлення та культури спілкування студентів-нефілологів. Молодь не оперує синонімічним багатством мовних одиниць, усне мовлення стереотипізоване, унітарне, характеризується великою кількістю граматичних кальок, а складні пізнавальні тексти сприймаються поверхнево, без вичерпної глибини; основна мета статті – висвітлити рівень володіння мовно-мовленнєвою компетенцією студентів-нефілологів (на матеріалі спеціальності «Фінанси»). Щоб виявити рівень сформованості мовлення студентів, ми фіксували та описували мовленнєві помилки, спираючись на класифікації, відомі в методичній науці [2,5,7] та стилістиці [6]. Результати аналізу наведені у таблиці.

Таблиця 1 - Показники актуальності помилок у мовленні студентів

№ пп	Вид помилок	Приклад	Показник (%) актуальності
	Граматичні помилки		
1	Помилки у словотворенні	Натхненність , треніровка, планіровка	10
2.	Помилки у формотворенні	У пальто вона	13

	іменників	була прекрасна.	
3.	Помилки у формотворенні прикметників	Ті, що були слабкішими; самий найкращий; сильна біль.	6
4.	Помилки у формотворенні займенників	Не ображайте мого сина;	4
5.	Помилки у творенні дієслівних форм	Німці заграбовували Україну	8
6.	Порушення способів зв'язку у словосполученнях	Вони пишались за свою Батьківщину; ходити у театри.	8
7.	Порушення зв'язку між підметом і присудком	Селянство виступали проти панів	5
8.	Помилки у будові речення з однорідними членами	Олена була вродлива, трудяща.	8
9.	Помилки в будові речень з дієприкметниковими зворотами	Ми зустріли багато люду, гуляемого у парку. Вірш, наповнений сили, водночас ліричний і лагідний	8
10	Помилки в будові речень з дієприслівниковими зворотами	Перераховуючи прізвища загиблих, у кінці твору звучить оптимізм	7
11	Помилки у будові складного речення (порушення видо-часового узгодження дієслів-присудків)	Коли лунає постріл, Остап і Андрій піднімалися по сходах.	8
12.	Змішування прямої та непрямої мови	Олеся сказала, що буду вчителем;	5
13	Пропуски необхідних слів	На порозі сидів з пухнастою сивою	4

		головою	
14	Порушення межі речень	На столі лежать полуниці. Які вони гарні та різні.	6
	Мовленнєві помилки		
1	Вживання слова у невластивому значенні	12 квітня світ здригнувся від асоціації.	6
2	Вживання слів-синонімів	Вона довго голосила над книгою; ефективний жест.	13
3.	Змішування паронімів	Час військового лихоліття	15
4.	Порушення лексичного поєднання слів	На вулиці вже була глибока весна	13
5.	Плеоназм	Вороги наближались все швидше. У коледжі я дружу із своїми друзями	15
6	Повтор слів	Андрій попередив матір, щоб матір а його вчасно розбудити.	3
7	Бідність і однотипність синтаксичних конструкцій	На вулиці стояла зима. Зима була прекрасна. Зима була сніжна	5
8	Невдале вживання особових та вказівних займенників	Олена Миколаївна попросила їх почекати тут.	7
9.	Невдалий порядок слів	Вважав він його своїм наставником, схиляв голову.	6
10	Вживання слова у іншій стилістичній забарвленості	Мати ревля над тілом сина	7
11.	Невиправдане вживання	Залупівка	8

	діалектних слів	(метелик) перелетіла через калітку та сіла на квітку ромашки.	
13	Порушення однорідності перелічуваних понять	Хлопчина був стрункий, високий, багатий.	2
	Всього:		100%

Аналіз проведених спостережень над усним та писемним мовленням студентів перших курсів обліково-фінансового відділення дозволяє зробити певні висновки: граматичних помилок набагато менше, ніж мовленнєвих. Це пояснюється тим, що студенти легше й швидше засвоюють граматику, ніж закони функціонування слова в мовленні. Особливості вживання слів, їх лексичне сполучення, закономірність будови мовлення не регулюються чіткими правилами, вони досягаються завдяки природнім задаткам та систематичному тренуванню. Студенти допускають помилки під час вживання слів іношомовного походження, не знають тлумачення цих слів. Не завжди правильно вживаються форми іменників чоловічого роду в сполученні з числівниками *два, три, чотири*.

Виявляючи причини низького рівня володіння мовно-мовленнєвою компетенцією, ми провели опитування студентів перших курсів. Результати аналізу відповідей свідчать, що студенти надають перевагу комп'ютеру (43,3%), телевізору (26,6%), кінофільмам (17%), але ніяк не книзі (13,3%). Якщо й читають, то тільки для того, щоб отримати оцінку на занятті (56,6%). Молодь мало читає класичні твори (20%), перевагу надаючи або жіночим романам (36,6%), або детективам (27,2%). На питання, чи звертаються студенти до довідникової літератури, отримані такі відповіді: звертаються до словників (23,3%), інколи (36,6%), ніколи (46,6%). Сучасна молодь не звертає увагу на правильність вимови (80%), лише декого (20%) хвилює, чи правильно вони говорять.

Анкетування викладачів, які працюють у коледжі СНАУ, допомогло з'ясувати ще низку суттєвих причин низького рівня сформованості культури українського мовлення. Так, 78% викладачів надають перевагу тестовому контролю, 15% письмовим роботам, 7% намагаються спілкуватися зі студентами. Викладачі зазначають, що зменшився час на спілкування студента і викладача, а як наслідок – не відбувається формування мовленнєвої особистості. Маємо безмовного студента, який не висловлює власну думку, не може створювати

тексти різних стилів, добирати єдино доцільні слова і вислови. Показником багатого мовлення є великий запас мовних засобів, значний обсяг активного словника, різноманітність морфологічних форм і синтаксичних конструкцій. «Чим більше різних елементів мови припадає на одну й ту саму «площину» мовлення, - пише Б.Головін, - чим рідше повторюються у мовленні одні й ті самі конструкції речень, тим багатше мовлення» [4].

Викладачі зазначають, що формою контролю матеріалу, відведеного на самостійне опрацювання, є написання рефератів, повідомлень, більшість з яких списані або запозичені з Інтернету. Студент не вміє працювати з книгою, маємо надзвичайно низький рівень мовної активності студентів. Мовленнєвий розвиток забезпечується повноцінним спілкуванням за допомогою слова, а такого повноцінного спілкування за кредитно-модульною системою не виходить. Не усувають проблеми й електронні носії інформації, на які ми так покладаємося. Низький рівень забезпеченості навчальних закладів комп'ютерами та іншими засобами навчання ще більше ускладнює проблему. Отже, до причин, що ускладнюють формування мовно-мовленнєвої компетенції студентів-фінаансистів, слід додати такі: перехід на кредитно-модульну систему навчання; низький рівень забезпечення комп'ютерною технікою ВНЗ України.

Перед методистами постає актуальне й складне завдання: урахувуючи досвід розвитку мовленнєвої діяльності учнів та студентів, винайти оптимальні шляхи навчання, які були б прийнятними за сучасних умов. На нашу думку, такими шляхами є застосування взаємозв'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності [8], використання проектів [9], але це вже буде предметом іншої статті.

1 Бацевич Ф.С. Основи комунікативної девіатології.- Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 236 с.

2 Бархан К.Б., Бистрина Е.С. Методика русского языка в средней школе / Пособие для преподавателей.- Харьков: Радянська школа, 1934 - 263с.

3 Булаховский Л.А. Сравнительное изучение украинского и русского языков//Путь просвещения.-1924.-№11-12.с.74.

4 Головін Б.Н. О культуре речи: Сборник статей .

5 Глазова О.П. Ситуативні вправи для формування умінь і навичок діалогічного мовлення // Дивослово.-2003.-№35 с.40-42.

6 Коваль А.П. Практична стилістика української мови. – К: Вища школа, 1987.-352 с.

7 Луценко В. Вербальні помилки та причини їх виникнення у мовленні учнів. // Українська мова і література в школі.- 2006.- № 5)

8 Скуратівський Л.В. Історичний погляд на проблему мовленнєвого розвитку особистості у взаємозв'язку з тенденціями суспільного поступу в Європі. //Українська мова та література в школі, 2006 № 7. – с. 18-23.

9 Созвездие педагогических идей. – Херсон, 2007

УПРАВЛІННЯ ВИЩИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ТА ПРАКТИЦІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Харченко А.С., студентка, Грищенко Т.В. фахівець ВПР КІСумДУ

У сучасних умовах перспектива європейської інтеграції України – це «вагомий стимул для зміни пріоритетів та поглядів у сфері освіти та виховання як такого, що може стати основою національної консолідації» [2]. Прискоренню цього процесу сприятимуть зміцнення фундаменту освіти, збереження та становлення національних цінностей та норм моралі, стимулювання та розвиток молодіжної ініціативи. Як на сегмент повноцінної ефективної освіти більш вагомий акцент ставиться на неформальну. Така форма освітньої практики у широкому значенні, має за свою мету стимулювання позитивних соціальних змін. Стимулюючи молодіжну ініціативу студентів, виховуючи справжніх лідерів та громадян своєї держави неможливо у плануванні виховної роботи закладу не використовувати активні методи неформальної освіти. Значна увага приділяється створенню позанавчальних шкіл, факультативів, тощо. Проблеми організації процесу громадянського виховання у вищому навчальному закладі в умовах Болонського процесу підсилюється тим, що сьогодні перевага надається розробкам щодо організації саме навчального процесу. Актуальність проблеми зростає і тому, що нині педагогічна теорія недостатньо моделює структуру виховного процесу вузу в нових умовах. У зв'язку з цим, зараз одним з найголовніших завдань вищої школи є пошук оптимальної побудови процесу виховання у вищому навчальному закладі в цілому та громадянського зокрема. Проаналізувавши сьогоднішня української молоді, можна сказати, що питання виховання студентів гостро постає перед усією державою, перед педагогічними колективами вузів. «Неформальна освіта не передбачає встановлення чітких рамок та вимог, її результативність

дуже важко перевірити, ніяк не вдається уникнути абстрактності та приділити належну увагу тому, що справді визначає якість освітньої діяльності» [1]. Нині на тернах виховного процесу йде пошук нових можливостей, руйнуються колишні норми, настала епоха змін і в студентському житті. Вже досить пересічною стала думка про те, що країна переживає скрутні часи. На зламі століть немолодим людям завжди важко втрачати свої ідеали, а юним переживати їх відсутність. Студентський вік є періодом пошуків самоствердження і самостійності, вдосконалення і формування соціальної зрілості, розвитку мислення і образу поведінки, тобто періодом, який суттєво впливає на подальші роки життя. Це особливий вік, за чарівністю та привабливістю якого проглядаються труднощі і протиріччя бурхливого процесу розвитку особистості.

Формування громадянських компетенцій студентського лідера – така багатогранна сфера, яка практично не може мати жорстких рамок або обмежень. Природжені лідери мають можливість розвивати себе, вивчаючи разом з іншими питання економіки або іноземну мову, реалізовувати себе у суспільстві. Наразі практикується проведення соціопсихологічних тренінгів як виду тематичних виховних годин в навчальних групах вузів – це дає можливість вчасно виявити лідерів, стимулювати їх до діяльності та прояву молодіжної ініціативи. Так як більшість методів неформальної освіти мають за мету формування та становлення комунікативної компетенції людини, їх практика в студентських громадах є доволі доцільною – адже у виховній роботі ми ставимо за ціль стимулювання всіх добре захованих здібностей студентів. Розвиватись ніколи не пізно.

Практично будь-яка освітня програма є механізмом реалізації якої-небудь освітньої ідеї. Тренер є провідником цієї ідеї. Від нього багато в чому залежить, наскільки успішно і ефективно вона буде реалізована. Основні труднощі в організації адекватної оцінки результатів семінарів витікають саме з складності визначення і фіксації ступеня ефективності такого роду освітніх подій.

Завдання освітніх дій, збудованих на принципах стратегії активного навчання, не зводяться лише до передачі інформації. Виділяють три ключові цілі стратегії активного навчання: зрозуміти, оцінити по гідності та застосувати в житті.

Отже, як результат активного навчання у вищій школі можна розглядати як заплановані, так і незаплановані зміни, що відбуваються зі студентами в контексті теми, що на ньому вивчається. Якість навчання багато в чому виявляється у ступені використання потенційними лідерами у своїй практичній діяльності того, що було

придбане ним у процесі активного навчання. Тож неформальна освіта є необхідним доповненням до традиційного навчання для ефективного формування громадянських компетенцій лідера.

1. В.Величко, Д. Карпиевич. Профессиональная кухня тренера. – СПб.: «Невский прстор», 2003. – 256 с.
2. Люба Шара, Інна Підгульська. Розвиток громадянського суспільства в Україні. – К. 2006
3. Рай Л. Развитие навыков тренинга. – СПб., 2002.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕСТАНДАРТНИХ ПІДХОДІВ У ХОДІ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ

Антоненко Н.В., учитель Конотопської міської гімназії

У сучасному світі творча особистість стає досить ваговою для суспільства на всіх етапах його розвитку. Зміни в суспільстві, що відбуваються досить швидко, потребують від людини таких якостей, котрі дозволяли б їй підходити до вирішення будь-яких проблем творчо й продуктивно. Щоб вижити в ситуації постійних змін та адекватно на них реагувати, особистість повинна активізувати свій творчий потенціал.

Творчість у такому випадку – це здатність до створення чогось нового та оригінального. Критерієм творчості при цьому є не якість результату, а характеристики та процеси, котрі активізують творчу продуктивність – саме це називається креативністю (від лат. creation – створення). Креативність включає в себе підвищену чутливість до визначення проблем, до дефіциту або протиріч знань, дій із визначення проблем, до пошуку їх рішень на основі висунення гіпотез, до здатності бачити об'єкти під незвичайним кутом зору, до перевірки й зміни гіпотез, до формулювання результату вирішення.

Творчість – це гідний прояв та, водночас, вагомий вплив на формування внутрішньої мотивації діяльності особистості.

Саме в молодшому підлітковому віці відбувається розширення пізнавальних мотивів, інтерес до способів здобуття знань, інтерес до методів наукового мислення, пошук контактів і співробітництва в навчальному середовищі. Для сприяння розвитку креативності необхідним є такий аспект, коли учень навчається висувати навіть найнеймовірніші гіпотези, ставити перед собою гнучкі цілі, визначати перспективну мету, пов'язану з етапом соціального й професійного

самовизначення, що наближається, вмiє обирати шляхи залучення новiтнiх технологiй, а також торує власний шлях до вiдкриттiв. Коли учень працює за власним бажанням, то його можливостi в опануваннi предмета майже безмежнi. Саме така особистiсть може стати суб'єктом створення благополуччя та процвітання держави.

Математика в її сучасному розвитку може претендувати на те, що вона найоригiнальнiший витвiр людського генiя. Складне завдання – зацiкавити дитину вивчати математику, але не менше складне завдання – пiдтримувати цiкавiсть, бажання пiзнавати нове вiд теми до теми, вiд уроку до уроку, вiд початку вивчення азiв математики до першого державного екзамeну, а потiм i на все свiдоме життjя. “Ми нiколи не будемо знати математику, навiть знаючи напам'ять усi чужi доведення, якщо наш розум не здатний самостiйно розв'язувати якi б то не було проблеми”, - казав Р. Декарт.

Саме тому на уроках математики я використовую методи та прийоми розвитку креативностi. А саме:

✓ на етапi перевiрки домашнього завдання – само-перевiрка за зразком, взаємоперевiрка, перевiрка консультантами, письмова діагностична робота, знаходження помилок у записах;

✓ на етапi актуалiзацiї опорних знань – опорнi конспекти, кросворди, задачi на уявлення та логiку, усний рахунок;

✓ на етапi мотивацiї навчальної дiяльностi – iсторичний матерiал, мiжпредметнi зв'язки, прикладнi задачi, задачi-казки, задачi-загадки;

✓ на етапi засвоєння нових знань i способiв дiй – опорний конспект, робота з пiдручником та додатковою лiтературою, побудова питань до тексту, вправа «Впiймай помилку», робота в мережi Інтернет, подача матерiалу теми iз застосуванням комп'ютерних технологiй;

✓ на етапi формування й вдосконалення вмiнь та навичок i способiв дiй – взаємоопитування за опорним конспектом, самостiйнi та практичнi роботи, робота в малих групах, парах, «Мозковий штурм», «Мiкрофон», створення проектiв, екскурсiї в iсторiю математики;

✓ на етапi закрiплення знань, вмiнь та навичок i способiв дiй – тестовi завдання, математичнi диктанти, блiцопитування;

✓ на етапi узагальнення й систематизацiї знань – усне опитування за картою запитань, письмове або усне вiдтворення опорного конспекту, опитування опорного конспекту учнями-консультантами, творчi самостiйнi та практичнi роботи, творчi домашнi роботи за текстом учня, конкурси, турнiри, вiкторини;

✓ на етапі контролю й самоконтролю знань і способів дій – опитування ланцюжком, само- та взаємо-перевірка, різнорівневі контрольні роботи, різнорівневі тестові завдання, завдання на побудову різних варіантів математичних моделей розв'язування однієї задачі, теоретичні опитування за банком питань учнями-консультантами;

✓ на етапі інформації про домашнє завданнє – особливі завдання творчого характеру, індивідуальні домашні завдання за текстом вчителя, учнівські творчі проекти;

✓ на етапі підбиття підсумків – робота в парах, самооцінка роботи, оцінка роботи класу;

✓ на етапі рефлексії – незакінчені речення, розмова на папері, “Письмо вчителю”, барометр настрою.

Завдяки використанню нестандартних підходів у ході викладання математики в учнів відбувається розвиток креативності, що призводить до:

1) швидкого запам'ятовування та збереження в пам'яті не лише чисел і конкретних даних, а й способів розв'язування типових задач, логічних схем;

2) уміння швидко узагальнювати;

3) миттєвого виділення суттєвих ознак під час сприйняття умови задачі та формалізованого бачення математичного матеріалу;

4) тенденції маркувати згорнутими умовами;

5) високої рухливості розумових процесів, легкого і вільного переходу від однієї розумової операції до іншої, з прямого на зворотний хід думок;

6) винахідливості у подоланні труднощів, уміння дивитися на проблему під різними кутами зору;

7) високого рівня просторової уяви, вміння переводити математичні проблеми (задачі) у наочнообразні;

8) прагнення до ясності, зрозумілості, раціональності розв'язань;

9) уміння знаходити логічний і математичний сенс у багатьох явищах дійсності, здійснювати своєрідне перенесення математичних методів дослідження на нематематичні явища.

1. Савенков А.И. Путь к одарённости. Исследовательское поведение дошкольников. СПб.: Питер, 2004. – 272с.

2. Бухлова Н. Навчаємося вчитися: діагностика і формування самоосвітньої компетентності учнів. – К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л.Галицина, 2006. – 128 с.

3. Проектуємо урок разом. Частина 1. Урок 4. Видавнича група «Основа», «Педагогічна академія», вересень 2006.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВИХ ДИСЦИПЛІН

Скопова О. С., викладач коледжу СНАУ

За умов зростаючого інформаційного навантаження якість підготовки фахівців-фінансистів значною мірою залежить від інтенсифікації та оптимізації навчального процесу на основі ефективного використання класичних та активного впровадження нових методик, що базуються на найширшому використанні різноманітних технічних засобів навчання. Науково-технічний прогрес та сучасна педагогічна наука, забезпечуючи викладача найновішими методиками й технічними засобами подачі навчального матеріалу, вимагають від нього постійної самоосвіти та зусиль щодо вдосконалення педагогічної майстерності як однієї з найвагоміших умов забезпечення належного рівня підготовки фахівців-фінансистів. Технічні засоби взагалі й навчання зокрема в пізнавальному процесі виконують роль знарядь праці викладача й студента, слугують продовженням органів чуттів.

Очевидно, що візуальна форма представлення інформації є набагато продуктивнішою, оскільки пропускна здатність зорового каналу сприйняття інформації є набагато вищою за пропускну здатність слухового каналу (приблизно в 7,5 рази). Найбільш ефективно сприйняття інформації забезпечує оптимальне поєднання вербальної та візуальної форм її подачі. Це також важливо з огляду на потребу періодично переключати увагу аудиторії для стимуляції процесу запам'ятовування навчального матеріалу. Адже півторагодинні лекції стомлюють слухачів, а психофізіологічні особливості людини не дозволяють їй концентрувати увагу більше 15-20 хв. Ігнорування цих обставин у результаті призводить до суттєвого пониження уваги і рівня сприйняття навчальної інформації, особливо в другій половині лекції. Досвідчені викладачі легко вловлюють ознаки послаблення уваги аудиторії й використовують різні методичні прийоми для переключення уваги: розповідають цікавий випадок, наводять приклади з практики тощо. Але найбільш ефективним є переключення уваги за допомогою технічних засобів навчання.

При підготовці фінансистів ми використовуємо технічні засоби навчання як засіб актуалізації матеріалу та мотивації навчальної діяльності. Наприклад, при вивченні теми «Оцінка фінансового стану підприємства» з дисципліни «Фінанси підприємств» проектуємо тему заняття, мету та завдання, що поставлено перед студентами. Пояснюємо, що в майбутньому, якщо будуть працювати аудиторами чи кредитними аналітиками, вони зможуть використати набуті знання.

При проведенні лекційних та практичних занять, а саме при викладанні нового матеріалу та закріпленні набутих знань, вмінь і навичок ми використовуємо конспекти лекцій в схемах з таких дисциплін, як «Фінанси підприємств», «Гроші та кредит», «Податкова система» тощо. Наприклад, при викладенні теми «Грошовий ринок» ми проектуємо відповідну схему. Пояснюємо, в чому полягає пряме та опосередковане фінансування, що таке капітальне фінансування та фінансування з використанням позичок, хто такі фінансові посередники та одразу задаємо додаткові питання студентам для закріплення матеріалу, спираючись на знання з теми «Фінансовий ринок» із дисципліни «Фінанси» (у чому полягає різниця між акціями й облігаціями, що в них спільного).

При викладенні теми «Валюта та валютні системи» демонструємо студентам фільм «Безцінний долар», де пояснюється необхідність використання національної валюти, вплив американської валюти на нашу економіку, поняття інфляції, додаткової емісії грошей. Для розуміння фільму студенти використовують набутий за семестр багаж знань. Після перегляду ми обговорюємо незрозумілі моменти.

При викладенні теми «Створення комерційного банку», а саме питання операції банків, демонструємо кадри з фільму «Піраміда боргів» (розповідається про депозитні та кредитні операції банків, про процес кредитної експансії). На заняттях із дисципліни «Фінанси підприємств» для заохочення студентів до вивчення дисципліни демонструємо розіграні студентами-фінансистами виробничі ситуації: по оформленню лізингової угоди на придбання сільськогосподарським підприємством техніки на умовах довгострокової оренди, кредитної картки в АКБ «Надра», оформлення договору на страхування легкового автомобілю. Переглянувши дані фільми, студенти потім намагаються досягти того ж рівня знань, що й однолітки.

При проведенні практичних занять на тему «Оцінка фінансового стану підприємства» з метою набуття студентами нових вмінь і навичок використовуємо комп'ютерну програму „Фінансист”, що дає змогу більше уваги приділити не механічним розрахункам показників, а їх аналізу та порівнянню. При викладенні теми «Фінансова система»

з дисципліни «Фінанси» доцільно проектувати відповідну схему й конкретно пояснювати, які функції покладено на органи управління фінансовою системою та фінансові інституції.

Технічні засоби навчання застосовуються і з метою узагальнення, систематизації та повторення вивченого матеріалу. Наприклад, при повторенні питання відкриття рахунків у комерційних банках проектуємо відповідну схему, окремі блоки якої з'являються після того, як їх вірно назве студент. При проведенні поточного та підсумкового контролів (атестацій, іспитів, в тому числі й державного) студенти працюють в контролюючій програмі Qwester, для чого створено відповідні бази даних. На перших заняттях із дисципліни ми надаємо студентам один екземпляр роздрукованих тестових завдань для опрацювання.

Опанувавши на другому курсі дисципліну «Інформатика», студенти при проведенні захисту курсових робіт з дисципліни «Фінанси підприємств» та звітів із виробничої практики самостійно створюють презентації в програмі PowerPoint, демонструють їх та коментують.

У минулому році студенти-фінансисти самостійно створили презентацію своєї спеціальності для конкурсу „Моя майбутня професія”. Тепер вона використовується при проведенні Днів відкритих дверей у нашому коледжі.

Ефективність застосування ТЗН забезпечується поєднанням слова й наочності, активізацією уваги та установкою на сприймання, постановкою проблемних завдань, фіксацією результатів навчальної роботи тощо. Використання технічних засобів навчання вимагає: урахування закономірностей пізнавальної діяльності студентів, використання різних прийомів, спрямованих на розвиток їх навчальної активності; попереднього перегляду матеріалів екранного чи звукового посібника, встановлення відповідності навчальним програмам, темі уроку, його структури; підготовки пояснення окремих кадрів і фрагментів.

ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ БІОЛОГІЇ В ГІМНАЗІЇ

Єршова Н.М., учитель Конотопської міської гімназії

За новою, екологічною філософією життя, - тільки розумне поєднання нових технологій із зусиллям кожної людини у вирішенні природоохоронних

проблем можна вийти з кризи. Перед учителем біології стоїть завдання перетворити вивчення біологічних об'єктів у комплексне, багатогранне дослідження взаємозв'язків живих організмів, екосистем, природних і антропогенних факторів і біосфери в цілому. Тому на уроках біології, природознавства й основ здоров'я доцільними є різні форми роботи, які допоможуть переконати учнів у справедливості слів римського мислителя Л.Сенеки: "Жити щасливо й жити в злагоді з Природою – одне й те саме".

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі при розгляді екологічних проблем сприяє більш ефективній мотивації навчальної діяльності, розвиває пізнавальний інтерес, підштовхує до нових, які підтверджують чи спростовують той чи інший факт впливу діяльності людини на довкілля. Заохочуючи учнів до створення презентацій чи проєктів, вчитель стимулює саморозвиток особистості учня, формування в нього життєво необхідних компетенцій.

Про шкідливий вплив шуму на здоров'я відомо давно. Дослідження учнів з цього питання, представлені в проєктах, переконують у тому, що шумове забруднення знижує працездатність, спричиняє захворювання органів слуху, нервової, ендокринної, серцево-судинної систем. Факти та статистичні дані найкраще переконують учнів у необхідності зміни поведінки, вибори форм дозвілля, способу отримання інформації на користь тих рівнів шуму, які є позитивним для життєдіяльності людини.

Білоруський письменник І.І.Шляревський писав: "У радіації немає минулого. У неї тільки сьогодні, завтра, післязавтра ..." Тому актуальним є формування в учнів життєвих навичок запобігання впливу радіації на здоров'я через дослідницьку роботу: пошук інформації про лікарські та харчові рослини з радіопротекторними властивостями, збір зразків під час екскурсій та навчальної практики, створення презентацій. Це – реалізація принципів наочності, доступності, систематичності процесу навчання.

За період з 1980 р. здоров'я української нації погіршилось майже на 30%. Пошук відповіді на питання про причини такої статистики розвиває вміння учнів аналізувати, порівнювати, формулювати висновки, тобто спонукає до інтенсивної розумової праці. Успішній її реалізації сприяють уроки-тренінги, конференції, рольові ігри, які передбачають залучення аудіо-, відеоматеріалів, ресурсів Інтернету, особистих спостережень до більш ефективного переконання в правильності того чи іншого вибору засобів зміцнення власного здоров'я. Такий діяльнісний підхід сприяє кардинальній перебудові навчального процесу з біології, розвитку пізнавального інтересу, дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів, урізноманітнювати форми і методи роботи.

Творча особистість розвивається через залучення до участі в екологічних акціях, проєктах, конкурсах різного рівня.

З 1993 року в гімназії працює екологічний загін, основними напрямками роботи якого є: лекторії та радіогазети до визначних екологічних дат; участь у Міжнародному проекті “Великий Волзький Річковий Шлях”; Всеукраїнській заочній олімпіаді “Глобальна рівновага”; обласному екологічному форумі “Земля у рівновазі”; організація виставок малюнків, фоторобіт різної тематики; літературно-екологічні вернісажі; екскурсії до заповідних територій.

Важливим напрямом екологічної освіти в гімназії є пізнання культурної спадщини українського народу шляхом залучення учнів до створення проектів за темами: „Квіти українського вінка”, „Заповідний фонд Конотопщини”. Традиційними є бінарні уроки: „біологія + література”, „біологія + історія”, „біологія + географія”, які сприяють всебічному розвитку особистості кожного учня, використанню різних джерел знань.

„Грає той, хто мислить!” За таким принципом побудоване екологічне виховання молодших гімназистів. Інтелектуальні ігри на уроках узагальнення та систематизації знань, брейн-рингах, турнірах, у виступах агітбригади розвивають навички спілкування, активну життєву позицію. Уроки на „Екологічній стежині”, яка знаходиться в прилеглому до гімназії мікрорайоні, навчають учнів дбайливому ставленню до природи, практичним навичкам догляду за квітниками, садом, парком, проведенню спостереження за мешканцями ставка.

Вивчення впливу антропогенних факторів на стан середовища, в якому живе людина, найкраще реалізується через особисту участь кожного в організації просвітницької роботи по формуванню екологічної свідомості.

1. Арцишевський Р. А. Світ і людина. - К., 1996.
2. Білявський Г. О. та інші. Основи екологічних знань: Пробний мас. підручник для учнів 10-11 класів середніх загальноосвітніх закладів. -К.: Либідь, 2000.
3. Хижняк М. І., Нагорна А. М. Здоров'я людини та екологія. -К., 1995.

ПІДСУМКОВЕ ПОВТОРЕННЯ З МАТЕМАТИКИ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНИХ ВПРАВ ЯК МЕТОД ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Фалько О.С., заступник директора Конотопської міської гімназії

Відтоді як у 2002-2003 навчальному році Центром тестових технологій Міжнародного фонду «Відродження» спільно з Міністерством освіти і науки України було запроваджено тестування

випускників загальноосвітніх навчальних закладів, учителі-практики знаходяться в стані постійного пошуку ефективних технологій підготовки учнів до ЗНО. На жаль, очікуваного рівня підвищення знань абітурієнтів не відбулось. Однією з причин є надмірне захоплення тестовою формою як підсумкового, так і поточного оцінювання. До цього додається сумнівна якість тестів, які в більшості своїй створені без дотримання сучасних технологій. Між тим, уважне вивчення матеріалів ЗНО наводить на думку, що завдання не такі вже примітивні, навіть у першому рівні. Їх розв'язання вимагає від майбутнього студента глибоких знань основ математичної науки, уміння використовувати знання в досить нестандартних ситуаціях. Це можливо лише тоді, коли учень достатньо тренований у проведенні доказових суджень, різносторонньому аналізі задач і фактів, коли вчитель достатньо уваги приділяє доведенню теорем, формул, а не лише використанню їх у практичних завданнях.

Як це не прикро звучить, але школа стала перед вибором: надавати випускникам якісну математичну освіту чи тренувати на виконання тестових завдань. Об'єднати ці два завдання звичайному вчителю без якісних підручників, дидактичних матеріалів, електронної тестової бази – задача нереальна. В особливо складному становищі – вчителі випускних класів. Як краще організувати підсумкове повторення матеріалу паралельно із поданням нового? Як зменшити навантаження на одинадятикласника, що готується до ЗНО з кількох дисциплін? Пошуки відповідей на ці непрості запитання привели автора до використання комплексних вправ і, з часом, до реалізації ідеї у вигляді міні-підручника для вчителя. Він містить чотири розділи: «Тригонометрія», «Логарифми», «Показникові рівняння та нерівності», «Комплексне повторення усього матеріалу на основі властивостей функцій». Нижче наведено приклади з кожного розділу. Відомо, якої великої кількості помилок припускаються абітурієнти при розв'язанні тригонометричних нерівностей. Просте відтворення вивченого, як правило, малоефективне. Нагадавши учням основні теоретичні відомості, можна рекомендувати розв'язати наступні нерівності:

$$\sqrt{\operatorname{ctg} \frac{x}{2}}(x^2 - 3x - 4) \leq 0,$$

$$\sqrt{2 - x - x^2}(\cos x + \cos 2x) \geq 0,$$

$$\cos(2\pi\sqrt{x}) + \cos(2\pi\sqrt{x-7}) \geq 2,$$

$$\sqrt{3\sin x + 1} \leq 2\sin x + 1.$$

Повторюючи тему «Логарифми», необхідно особливу увагу приділити властивостям логарифмічної функції. Основним методом розв'язання логарифмічних нерівностей є метод рівносильних

перетворень на ОДЗ. Доцільним є розв'язання однієї нерівності кількома способами із проведенням аналізу переваг та недоліків кожного із них. Так, нерівність $\frac{1}{\log_5} < \frac{1}{\log_5 \sqrt{x+6}}$ можна розв'язати

трьома способами: рівносильні перетворення на ОДЗ, узагальнений метод інтервалів та розв'язавши об'єднання систем, рівносильне умові. Такий підхід до повторення є набагато ефективнішим за велику кількість розв'язаних нерівностей без будь-якого системного смислового зв'язку в методах. Як домашню самостійну роботу можна рекомендувати розв'язання наступних рівнянь та нерівностей:

$$\log_{2 \sin x} \sin 2x + 2 \log_{\cos x} 4 \sin x = 5, \log_{\lg x} \sqrt{\sin^2 x - \frac{5}{12}} < -1.$$

Проблемними в темі «Показникові рівняння та нерівності» є конструкції виду $(f(x))^{g(x)}$. Для подолання прогалин у знаннях рекомендується розв'язати наступні вправи: $\lg(\pi * 3^x) = 1$,

$$4^{\lg^2 x} + 2^{\frac{1}{\cos^2 x}} - 80 = 0, (x^2 - 6x + 8)^{x-3} < 1, x^{x+3} = x^5.$$

Не викликає сумніву перевага в ефективності «спіралевидного» повторення перед «лінійним». Тобто багаторазове повернення до теми, при чому кожний наступний етап повинен відрізнятися від попереднього стилем, формою подачі, рівнем складності. Розв'язання рівнянь та нерівностей із використанням різноманітних методів побудови графіків елементарних функцій - один із найцікавіших прийомів. Розглянемо кілька приладів таких завдань.

Розв'язати нерівність $\max\{2^x, \log_2(x+1)\} \leq 2$.

Розв'язати нерівність $\max\{\arctg x, \text{arcctg} x\} \leq \frac{3\pi}{8}$.

Побудувати графік $y = \max\left\{\frac{|x|}{x}, -\sqrt{x^2} + 2x^0\right\}$.

Побудувати графіки функцій:

$$1) y = 2^{|\log_2 x|+1}$$

$$2) y = \sqrt{\log_{2000} \cos^{2000} x}$$

Розв'язати рівняння $\sin x = 100x$.

1. Закусило О.К. Збірник конкурсних і олімпіадних задач з математики. – Київ: Діалектика, 1995.
2. Зразки всіх екзаменаційних білетів усного іспиту з математики (1999 – 2000 р.) - Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2001.
3. Ігудисман О. С. Математика на устном экзамене. – М.: Московский лицей, 1995.
4. Вишенський В.А., Перестюк М.О., Самойленко А.М. Конкурсні задачі з математики (для вступників до вищих навчальних закладів і слухачів підготовчих відділень). - Київ: Вища школа, 2001.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗІ СПЕЦДИСЦИПЛІН

Заболотня Т.М., викладач ПТКІ Сум ДУ

Останнім часом спостерігається чітка тенденція збільшення частки самостійної роботи студентів у навчальних планах вузів. На цьому етапі змінюється роль викладача в спільній діяльності зі студентом. Від організаційної, контролюючої вона стає більше рекомендуючою та орієнтуючою.

Викладач визначає вид самостійної роботи, який повинен виконати студент, і вид звітування про виконання самостійної роботи. Визначене викладачем завдання студент виконує самостійно, плануючи свій вільний час, місце виконання та сам порядок виконання завдання. Цей процес студент робить самокерованим, що дозволяє йому в подальшому займатися самонавчанням. Виконання самостійної роботи студентом багато в чому залежить від того, як він володіє методами опрацювання наукових джерел, вміння конспектувати, готувати реферати, складати тези. Головною ознакою самостійної роботи є те, що студент навчається без прямої участі викладача [1].

Самостійна навчальна робота є основою самоосвіти. Робота над собою – необхідна умова набуття й збереження професіоналізму фахівця. Студент повинен самостійно обирати мету самовдосконалення, постійно аналізувати свої здобутки. Так, А. Макаренко неодноразово наголошував: «Майстром може стати кожний, якщо йому допоможуть і якщо він сам працюватиме» [3;476].

Самопізнання як процес цілеспрямованого отримання інформації – складна психологічна дія, якої треба спеціально вчитися. «Пізнай себе – і ти пізнаєш світ», - говорили древні, підкреслюючи важливість і

складність цього процесу [2;40]. Самостійна робота студентів є наслідком правильно організованої навчальної діяльності на занятті. Викладач повинен чітко направляти навчальну діяльність студентів, мати програму їх самостійної діяльності, спрямованої на оволодіння знаннями.

Самостійна робота при вивченні спецдисциплін пов'язана із вирішенням нестандартних задач, які вимагають від студентів здійснення пошукових дій, тобто розв'язання конкретних проблемних ситуацій на основі самостійного пошуку, що вимагає використання, узагальнення й систематизації отриманих знань. Тому одним із критеріїв, які характеризують готовність фахівця до професійної діяльності, є вміння самостійно й творчо працювати. Це потрібно для підготовки фахівця нового рівня, який би був творчою особистістю, здатною самостійно робити вибір, ставити цілі й досягати їх.

Тому для організації самостійної роботи студентів необхідно забезпечити такі умови: створення необхідного методичного матеріалу для організації самостійної роботи студентів; розробка індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів над проблемними темами; складання графіків самостійної роботи на семестр; розробка критеріїв для оцінки рівня самостійності студентів.

1. Архипова С.Р. Самостійна робота студентів як фактор розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів. // Соціальна педагогіка. - 2005. - №3. - С.90 - 95.
2. Педагогічна майстерність / За ред. Зязюна І.А. - К., 2004. - С.40.
3. Макаренко А.С. Виховання в сім'ї і школі // Твори: В 7 т. - К., 1954. - Т.4. - С. 476.

СТРАТЕГІЯ ВИПЕРЕДЖУЮЧОЇ АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Рак Т. Є., викладач коледжу СНАУ

Вибір професії – одне з найбільш важливих і відповідальних рішень у житті. Сучасна молода людина часто нерішуче переглядає перелік традиційних спеціальностей і відчуває труднощі в наданні переваги. Дуже важливо, щоб складний перехід від школи до вузу розпочався у випускника заздалегідь. У нашому коледжі особлива увага приділяється роботі з професійної орієнтації молоді. Це надзвичайно своєрідний, відповідальний вид діяльності. Це не просто

реклама, це свого роду можливість впливу на подальшу долю, життя людини. У цій роботі важлива не стільки наша наполегливість, скільки мудрість, досвід, відповідальність.

Спостереження показують, що від того, наскільки повно майбутній студент усвідомить, чим він займатиметься, отримавши спеціальність, залежить результативність спілкування з ним у процесі навчання. Тому першочерговим завданням профорієнтаційної роботи на перспективу є встановлення постійного інформаційного зв'язку з кожним потенційним абітурієнтом, донесення до абітурієнта, його батьків повної об'єктивної інформації про навчальний заклад, спеціальності, умови навчання, можливості для самооцінювання, самовизначення й самореалізації, подальші перспективи в житті, які зможуть отримати студенти, навчаючись у коледжі СНАУ.

Формування майбутнього контингенту починається з проведення професійної орієнтації серед учнів шкіл, ліцеїв, гімназій. Із цією метою проводяться виїзні зустрічі з абітурієнтами та їх батьками, на яких відбувається як живе спілкування, так і перегляд відеофільмів про життя коледжу, презентації кожної спеціальності, виступи художньої самодіяльності. Продовжується знайомство з навчальним закладом шляхом проведення екскурсій і Днів відкритих дверей, під час яких відвідувачі знайомляться з матеріально-технічною базою, спостерігають за навчальним процесом, зустрічаються з випускниками минулих років і дізнаються про їх подальшу долю.

Перші враження для будь-якої людини дійсно мають величезне значення, але все ж таки надзвичайно важливу роль відіграють підготовчі курси, які діють протягом року. Мета курсів – надання необхідної допомоги учням випускних класів у підготовці до вступу до ВНЗ. Це свого роду місток між школою та вузом і запорука успішних іспитів. Підготовка проводиться згідно програми вступних випробувань у вигляді аудиторних занять, самостійних робіт, рейтингових контрольних робіт і рейтингового тестування з тих предметів, які є вступними іспитами до коледжу й навіть випускними в школі. Про важливість і корисність підготовчих курсів свідчить відсоток зарахованих слухачів до коледжу – 91 %. Навіть ті слухачі, які після курсів роблять інший вибір, вдячні за те, що змогли вчасно зорієнтуватися й зрозуміти своє покликання. Підготовчі курси допомагають абітурієнтам адаптуватися до нових умов життя, навчання в коледжі, звикнути до нового колективу, засвоїти особливості існування в якості студента. Випускникам курсів набагато простіше включитися в роботу, ставши студентом першого курсу, оскільки вони знають коледж, викладачів, своїх однокласників.

Стратегія випереджуючої адаптації до вимог і потреб молоді дає свої позитивні результати. Наші випускники не тільки не залишаються без роботи, а й здебільшого обіймають відповідальні й престижні посади, швидко й упевнено будують свою кар'єру.

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Стеценко В. В., викладач коледжу СНАУ

Останніми роками в психологічній науковій літературі питанням мотивації учбової діяльності приділяється особлива увага. Це не випадково, оскільки питання про мотиви – це, по суті, питання про якість учбової діяльності. Термін «мотивація» використовується в сучасній психології у двоякому розумінні: як визначення системи факторів, детермінуючих поведінку, і як характеристика процесу, який стимулює й підтримує поведінкову активність на певному рівні.

Уявлення про мотивацію виникає при спробі пояснення. Це пошук відповідей на питання типу «чому?», «за для чого?», «з якою метою?», «який сенс?». Мотивація пояснює цілеспрямованість дій, організованість та стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення окремої цілі. Вивченням мотивації студентів займалися Д.Мак Клеланд, Д. Аткинсон, Г. Хекхаузен, Г. Келлі, Ю.Роттер, К. Роджерс, Р. Мей, А.Н.Леонтьев та інші.

Дослідниками встановлений позитивний зв'язок мотиваційних орієнтацій зі встиганням студентів. Найтісніше пов'язаними з успішністю виявилися орієнтації на процес і на результат, менш тісно – орієнтація на оцінку викладача. Зв'язок орієнтації з уникненням неприємностей слабкий. Класичний закон Йеркса-Додсона, сформований кілька десятиліть тому, установив залежність діяльності від сили мотивації. З нього випливало, що чим вища сила мотивації, тим вища результативність діяльності.

О.С. Гребенюк, вивчаючи формування інтересу студентів коледжів та технікумів до учбової й трудової діяльності, виділив рівні розвитку мотивації учбово-трудової діяльності: I рівень характеризується нечисленними позитивними мотивами учбової й трудової діяльності (мотиви уникнення незручностей, дискомфорту або вузько особистісні). II рівень – виявляється інтерес до учбового матеріалу, усі позитивні мотиви пов'язані лише з результативною

стороною, орієнтовані на успіх, досягнення результату, навчання виступає як засіб досягнення мети. III рівень – сформованість усіх компонентів, мотивація чітка, спрямованість пізнавальних мотивів стійка. IV рівень вирізняється глибоким усвідомленням мотивів, загальною цілеспрямованістю.

Таким чином, найвищий рівень мотивації серед студентів коледжів є усвідомлення мотивів та загальна цілеспрямованість. Для підвищення рівня мотивації варто використовувати інноваційні методи навчання, які б сприяли розвитку інтересу до навчання, розумінню і усвідомленню знань з предмету. Такими інтерактивними формами є ігрові технології, групові форми роботи, мозкові атаки, прес-конференції, олімпіади та конкурси.

Переваги використання ігрових форм навчання на заняттях з іноземної мови полягають у підвищенні рівня мотивації: по-перше, матеріал, який подається у нетрадиційній формі, дозволяє студентам отримати гарну вихідну базу для самостійного дослідження спірних питань; по-друге, виникає інтерес пошуку істини, що потребує використання джерел, які містять дискусійні положення і відповідно збуджують інтерес до пізнавальної діяльності; по-третє, набуваються уміння і формуються практичні навички для логічного, несуперечливого й аргументованого ведення дискусії, в ході якої необхідно не просто відкинути якусь думку, а обґрунтувати своє розуміння проблеми; по-четверте, студенти поступово знаходять правильне співвідношення раціонального та емоційного, що вкладаються у зміст доведень; по-п'яте, здійснюється вибір понятійного апарату для виключення підміни сутності суперечливих термінів; по-шосте, розкриваються творчі можливості студентів, здатність до узагальнення, теоретичного аналізу, тобто формуються навички, необхідні для самостійної навчальної діяльності.

Мета тренінгу полягає у формуванні таких мотивів учіння: пізнавального, досягнення, саморозвитку, суспільно значущого, соціальної ідентифікації. Розвиток кожного з цих компонентів забезпечувався комплексом тренінгових вправ та ігор. Структура тренінгових занять є наступною: а) рольові ігри; б) групові дискусії ("Як досягти успіху", "Як керувати своєю мотивацією" тощо); в) виконання тренінгових вправ з подальшим обговоренням та аналізом результатів ("Успіхи в минулому", "Емоційне насичення", "Нове ім'я", "Схвалення", "Уникнення невдачі", "Придумай девіз", "Сформулюй позитивний Я-образ", "Хвалько").

Важливим засобом розвитку мотивації навчання є також написання студентами творів із мотиваційної тематики ("Моя мрія й

шляхи її досягнення", "Моя майбутня кар'єра" тощо). Передбачається, що використання студентами в ході написання творів відповідних категорій мотивації досягнення (розроблених Д. Мак-Клелландом), таких як "очікування успіху", "позитивний емоційний стан в процесі діяльності", "похвала" (самосхвалення) інтенсифікує розвиток відповідних мотиваційних утворень (зокрема, потреби досягнення й мотивації учіння).

Отже, формування вмотивованості навчання є важливим компонентом у роботі викладача, який має можливість застосовувати різні форми й методи, що сприяють формуванню не тільки пізнавального інтересу, але й забезпечують свідоме прагнення до навчання.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ПРИ ПРОВЕДЕННІ УРОКІВ З ІНФОРМАТИКИ

Попко О. М., вчитель-методист Конотопської міської гімназії

Курс інформатики середньої школи закладає необхідний мінімум знань, умінь та навичок, що дає можливість молодій людині орієнтуватись у сучасних комп'ютерних технологіях, самостійно продовжувати їх освоєння. Удосконалення апаратної частини ПК, швидке зростання обсягу програмного забезпечення висуває на перше місце вміння добувати необхідні знання, навички роботи з новим обладнанням, програмним забезпеченням. Тому й курс інформатики повинен бути зорієнтованим на реалізацію двох рівнозначних складових:

- надання високого рівня теоретичних знань з предмету;
- напрацювання необхідних вмінь та навичок у роботі з ПК і програмним забезпеченням.

Для перевірки теоретичних знань учнів з курсу *Інформатика* можна використовувати кілька видів тестових завдань:

- тестові завдання для перевірки знань при проведенні уроків узагальнення з певної теми.
- тестові завдання для перевірки знань при організації поточного контролю.

•

Тестові завдання для перевірки знань при проведенні уроків узагальнення з певної теми містять завдання трирівневі (по 6 питань

кожного рівня, всього 18 завдань). До першого рівня відносяться питання, які передбачають дві відповіді – *так* або *ні*. До другого рівня – питання, які передбачають вибір однієї правильної відповіді з чотирьох варіантів. До третього рівня – питання, які передбачають одну або кілька правильних відповідей із шести варіантів. Оформлюються результати тестових завдань у вигляді таблиці, яку учні можуть приготувати до початку проведення тестування. Заповнення таблиці дає можливість використовувати бланки тестових завдань багаторазово, зменшує час оформлення результатів роботи та час на їх перевірку. Для цього необхідно накреслити таблицю за зразком (таблиця №1) та записати номери вірних відповідей

Таблиця №1

№ питання	1	2	3	4	5	6
№ відповіді						
№ питання	7	8	9	10	11	12
№ відповіді						
№ питання	13	14	15	16	17	18
№ відповіді						

Для виставлення оцінок краще користуватися шкалою оцінювання (таблиця № 2).

Таблиця №2

Бали	0 - 1	2 - 3	4 - 5	6	7 - 8	9 - 10
Оцінка	1	2	3	4	5	6
Бали	11 - 14	15 - 17	18	19 - 26	27 - 35	36
Оцінка	7	8	9	10	11	12

Тестові завдання для перевірки знань при організації поточного контролю (бліц-тест) краще використовувати для перевірки рівня засвоєння теоретичних знань при проходженні окремих тем розділу або після повторення матеріалу. Для їх проведення достатньо 10 хвилин. Бліц-тести умовно розбиті на два види – теоретичний та наочний.

Теоретичний бліц-тест може включати в себе 12 питань, які мають однозначну відповідь – *так* або *ні*. Учитель читає висловлення, а учень проти номера питання виставляє відповідь у формі 0 (ні) або 1 (так). Також *теоретичний бліц-тест* може складатись із питань, у яких пропущені окремі слова або словосполучення. Але в цьому випадку краще, як показує практика, надавати різні варіанти списку відповідей (наприклад, змінити порядок відповідей) і їх кількість повинна бути більше, ніж кількість питань. Така форма контролю дозволяє охопити всіх учнів для перевірки знань основних понять та означень, забирає небагато часу на уроці й легко та швидко перевіряється самим учителем або за допомогою учнів.

Писати бліц-тести на слух дуже важко, тому вчитель повинен пам'ятати основні вимоги щодо проведення цієї форми роботи:

- Питання або висловлювання повинні бути лаконічними (щоб учень міг запам'ятати).
- Питання або висловлювання повинні мати однозначну відповідь (щоб поставити 0 або 1).
- Швидкість читання не повинна бути високою (для запам'ятовування та осмислення).

Наочний бліц-тест дає можливість не тільки виявити рівень знань учнів із однієї або кількох тем, а й розвивати у них зорову пам'ять, яка необхідна при роботі з комп'ютером. Такі тестові завдання можна використувати при проведенні фронтального опитування, закріпленні або повторенні пройденого матеріалу.

У наочному тестовому завданні до теми: *Діалогові вікна. Елементи управління діалогових вікон* окремим списком записуються: назви елементів управління діалоговим вікном, опис їх дій, наочне зображення та діалогові вікна, де вони зустрічаються в різному порядку. Учні необхідно для кожної назви обрати правильний опис, зображення та позначення відповідного діалогового вікна. Практика показала: при роботі з такими тестами необхідно надавати учням можливість використовувати комп'ютер.

Графічні зображення у бліц-тесті краще позначати цифрами, що спрощує оформлення результатів у вигляді таблиці

Якщо *наочний блиц-тест* використовувати для перевірки рівня знань із кількох пройдених тем певного розділу, то його елементи краще позначати двозначними цифрами, перша з яких відповідає номеру теми. Під час перевірки виконання тестового завдання легко з'ясувати стосовно кожного учня, яка з тем засвоєна недостатньо й реалізувати індивідуальний підхід при повторенні пройденого матеріалу в межах підготовки до уроку, узагальнення вивченого розділу.

Основні вимоги щодо створення й використання *наочного блиц-тесту*:

- Учитель повинен пам'ятати: ефективність слухового сприймання інформації становить 15%, зорового – 25%, а одночасне їх залучення підвищує ефективність до 65%;
- Варіантів відповідей повинно бути більше, ніж структурних елементів у наочному зображенні;
- Протягом уроку краще використовувати один наочний блиц-тест у довільній його структурі.

1. Булах І. Є., Мруга М. Р. Створюємо якісний тест: Навч. посіб.– К.: Майстер-клас, – 2006 – 160 с.

2. Паращенко Л.І., Леонський В.Д., Леонська Г.І. Тестові технології у навчальному закладі: Метод. посібник / Наук. ред. О.І. Ляшенко. – К.: ТОВ “Майстерня книги”, 2006. – 217 с.

3. Булах І.Є. Комп'ютерна діагностика навчальної успішності.– К.: ЦМК МОЗ України, УДМУ. – 1995. – 221 с.

ПОРУШЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ)

Голуб І., учень, Козлова І. М., заступник директора
Конотолської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 9

Лексика – найменш консервативний елемент мовної системи. Словниковий склад української мови поповнився й поповнюється лексемами з різних говорів, запозиченнями з чужих мов. Лексичні норми, як і норми взагалі, відзначаються стабільністю, певною консервативністю, однак їм притаманна й значна рухливість.

Лексичну норму утверджують насамперед словники. Сучасна українська мова має у своєму розпорядженні «Словник української мови» в 11-ти томах (1971 – 1980), тритомний «Російсько-український

словник» (1983-1985 рр.), «Орфографічний словник української мови (1975 р.), довідник «Українська літературна вимова і наголос» (1972 р.), «Словник-довідник з українського літературного слововживання»(2000 р.) та ін. Ці праці роблять лексичні та інші норми доступними для всіх.

Але відступи від норм слововживання в мовній практиці широких мас мовців досить численні. Це пояснюється кількома чинниками. По-перше, названі й неназвані лексикографічні праці часто далекі від повноти й довершеності. По-друге, з огляду на звуження до критичної межі сфери вживання української мови з середини 60-х до другої половини 80-х років та масового переходу українців на російську мову почастишали випадки відхилення від літературних норм як українського, так і російського мовлення. Нині ж, по-третє, засоби масової інформації, зокрема друковані, часто засновуються, видаються, редагуються людьми, які не мають спеціальної освіти, з комерційною, політичною метою. А відтак про літературну норму мовлення деяких сучасних періодичних видань можна говорити лише як про бажану, але недосягну.

Мова періодичних видань рясніє відступами від літературних норм. Це явище останнім часом перебуває в колі уваги дослідників-мовознавців. Зокрема, О.Д.Пономарів у посібнику «Стилістика сучасної української мови» (Тернопіль, «Богдан», 2000) зазначає, що серед відступів від літературних норм на рівні лексики впадають в око передусім незасвоєні, невмотивовані **росіянізми**. Дослідження показало справедливність такого твердження. Виділяється частотою вживання група слів, що являють собою **кальки** російських лексем.

Одним із поширених відступів від лексичних норм є вживання українських слів у **невластивому їм значенні**.

Ще одне свідчення лексичної безпорадності – невміння повною мірою використати **синонімічне** багатство української мови. З синонімічного ряду вибирається один компонент, причому не найбільш підхожий до тієї чи іншої ситуації.

Чимало порушень лексичної норми пов'язано з уживанням **паронімів** при нерозрізненні їхніх значень. Не дуже вдалим є речення, де без будь-якого стилістичного обґрунтування повторюється те саме або однокореневе слово.

На особливу увагу заслуговує написання й вимова **власних імен**, зокрема антропонімів (імен людей) і топонімів (географічних назв). За нормами орфографії наведені розряди лексики передаються на письмі згідно з загальними нормами правопису українських слів. У

друкованих засобах масової інформації досить широко вживаються **фразеологізми**. Проте тут також трапляється чимало неточностей.

Предметом даного дослідження є порушення лексичних норм української мови (на матеріалі друкованих засобів масової інформації). Об'єктом дослідження обрані газетні видання різного характеру:

Видання	Державні	Відомчі	Комунальні	Приватні
Центральні	Голос України 2008 рік, №№ 51,62,64,65, 67	Освіта України 2008 рік, №№42,63, 64,74,75		Україна молода 2008 рік, №№183, 184,185,186, 187
Регіональні			Сумщина 2008 рік, №№66, 76, 78, 82, 112	
Місцеві			Конотопський край, 2008 рік, №№37,38, 52, 68, 69	Телегурман 2008 рік, №№39,40, 41,42,43

Статистичний аналіз порушень лексичної мовної норми дає такі результати:

Газета	Усього порушень лексичної	Росіянізми	Кальки	Вживання у невластивому	Синоніми	Пароніми	Фразеологізми	Власні назви
Голос України	-	-	-	-	-	-	-	-
Освіта України	15	4	4	3	1	-	1	2
Україна молода	7	1	-	4	1	-	1	-
Сумщина	13	5	5	-	1	-	2	-
Конот край	13	3	1	3	3	2	1	-
Телегурман	11	4	3	1	-	1	2	-
УСЬОГО	59	17	13	11	6	3	7	2

Таким чином, газета «Голос України» у нашому дослідженні виявилася найбільш досконалою щодо лексичної нормативності мови. Сумне лідерство щодо кількості порушень лексичної норми засвідчує, як не дивно, головне фахове видання освітян – «Освіта України». Такий результат став для нас несподіванкою. Високий рівень кількості лексичних порушень мають «Сумщина» і «Конотопський край», дещо нижчий – «Телегурман», порівняно невисокий – «Україна молода». Загалом же в тридцяти номерах шести досліджених видань ми виявили 59 порушень лексичної мовної норми, що, на наш погляд, є рівнем, близьким до критичного.

1. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
2. Культура української мови: Довідник. – К., 1990. – 385 с.
3. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. – К.: Рідна мова, 2000. – 351 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЗМУ ПРИ ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Печерська Т.Ф., учитель Конотопської міської гімназії

Високоєфективне, якісне викладання математики в сучасній школі не може стояти осторонь національно-патріотичного виховання, одне з невичерпних джерел якого - історія математики. Хто краще за творчо працюючого вчителя математики може розповісти сучасним підліткам, що національним багатством українського народу, окрім пісні, рушників, художніх творів, є ще могутні інтелектуальні здобутки вчених-українців? Поряд із вивченням математичних істин вчитель може повідомити учням, що їх рідна держава - це один із перших електронних прискорювачів у м. Харкові, це перші електронно-обчислювальні машини інституту Глушкова, це могутній розум Остроградського й відомі всьому світові наші сучасники Патон та Амосов.

Сучасні підходи до навчання вимагають від учителя організувати внутрішню діяльність учня, систематично впливаючи на формування його свідомості, світогляду в процесі викладання всіх предметів. Неоцінимо значення елементів історизму в навчанні математики ні в кого не викликає сумнівів. Відомості з історії математики стимулюють розумову активність учнів, надають можливість більш глибокого розуміння конкретних наукових фактів, розширюють світогляд молодій людині, підвищують рівень культури, дозволяють краще зрозуміти роль математичних знань у сучасному світі. Особливе місце слід віднести повідомленню біографічних фактів із життя великих математиків. Адже в більшості своїй це люди, що поєднали могутній аналітичний розум та неабияку здатність до художньої творчості. Молодь важливо переконувати мовою фактів, і тільки так можна пробудити живу зацікавленість до математики не лише як до "сухої" науки, а як до універсального ключа, який здатен відкрити тому, хто ним володіє, всі чари та закономірності, всю красу світу. Знайомство з методами роботи вчених-математиків, їх характеристиками спонукає учнів до самовиховання, до формування в собі великої працездатності (що є відмінною рисою математиків), розвиває вміння доводити розпочату справу до логічної завершеності, навчає системному мисленню, аналізу, узагальненню, викликає потяг до відкриття нового.

Великий природознавець, математик і історик Г.В.Лейбніц підкреслював, що історія науки вчить мистецтву відкриття. Сучасні гімназії та ліцеї мають за мету виховувати творчу особистість. Отже, координуючи вивчення математики з іншими навчальними предметами, підкреслюючи роль і вплив практики на розвиток науки, вказуючи на умови й причини зародження й розвитку наукових ідей і методів пізнання, учитель тим самим сприяє розвитку інтелекту, формує світогляд, сприяє осмисленому засвоєнню нового матеріалу.

З огляду на перенавантаженість сучасних програм може здатись, що неможливо виділити на уроці час для ознайомлення з історичним матеріалом. Однак, при більш детальному аналізі, легко помітити, що питання про форми використання елементів історизму на уроках математики майже повністю підпорядковане головному - зв'язку математичних фактів з історією їх відкриття. Яка б не була форма повідомлення - коротка бесіда, екскурс, лаконічна довідка, розв'язання історичних задач, використаний час не можна вважати згаяним даремно, якщо вчителю вдалося подати історичний факт у тісному взаємозв'язку з вивченим матеріалом. Досвід роботи свідчить про те, що для ознайомлення з історією математики найчастіше краще використовувати уроки закріплення та систематизації знань. Проте вчитель не може обмежуватись рамками одного уроку. Наприклад, про ряд цікавих фактів, пов'язаних з теоремами, можна розповісти й на уроках, де ці теореми застосовуються.

Подальше знайомство учнів з історичними відомостями виноситься на позакласну роботу. Добре поставлена й уміло організована позакласна робота – один з найефективніших засобів пробудження в учнів інтересу до математики, підвищення їх математичної культури. Підготовка позакласних заходів, що базується на спільній пошуковій діяльності вчителя та учнів, забезпечує розвиток їх дослідницьких умінь, формування практичних навичок, які дають змогу проводити пізнавально-пошукові дослідження з елементами історизму. Фактично це є проблемний підхід до методу й змісту застосування знань на практиці. Особливою цінністю в згаданому аспекті є відомості про розвиток математичної науки в регіоні, рідному місті, школі. Таких, систематично викладених для використання вчителем та учнями даних, на превеликий жаль, практично немає.

1. Бевз В. Г. Історія математики. - Харків: Освіта, 2006.
2. Бородин А. Й. Из истории арифметики. — К., 1986.

3. Вилейтнер Г. История математики от Декарта до середины XIX столетия. — М., 1960.
4. Вивальнюк Л. М., Ігнатенко М. Я. Елементи історії математики. Навч. посібник. - К.: ІЗМН, 1996.
5. Галай Г.І., Гриневиц Г.Д. Учням про видатних математиків. - К., 1976.
6. Гейзер Г. Й. История математики в школе. IX—X классы .— М., 1983.
7. Шмигевський М. В. Видатні математики. -Харьків: Освіта, 2004.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ Й НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Петренко С.І., викладач коледжу СНАУ

Системи освіти в будь-якій країні покликані сприяти реалізації основних задач соціально-економічного й культурного розвитку суспільства, бо саме школа й ВНЗ готують людину до активної діяльності в різних сферах економічного, культурного, політичного життя суспільства. Здатність освітньої установи гнучко реагувати на запити суспільства, зберігаючи при цьому накопичений позитивний досвід, має дуже велике значення.

Сучасний працедавець зацікавлений у такому працівникові, який уміє думати самостійно й вирішувати різноманітні проблеми; володіє критичним і творчим мисленням, багатим словниковим запасом. Випускник повинен володіти конкретними якостями особи, зокрема:

- гнучко адаптуватися в життєвих ситуаціях, самостійно набувати необхідні знання, вміло застосовуючи їх на практиці;
- критично мислити, вміти бачити труднощі, які виникають у реальному світі, шукати шляхи раціонального їх подолання, бути здатними генерувати нові ідеї, творчо мислити;
- бути комунікабельними, контактними в різних соціальних групах, уміти працювати спільно в різних галузях, запобігаючи конфліктним ситуаціям або вміло виходячи з них; працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня.

Досягти зазначеної мети можна лише через особистісно-орієнтовані технології, бо навчання, орієнтоване на середнього учня, на відтворення знань, умінь і навичок, не може відповідати сучасним запитам.

Процес навчання сучасної людини не розпочинається й не

закінчується в школі, коледжі, вузі. Він стає безперервним. Тому виникла необхідність безперервної освіти на основі сучасних інформаційних технологій. Як джерела інформації все ширше використовуються електронні засоби (радіо, телебачення, комп'ютери), засоби телекомунікацій. Серед нових педагогічних технологій найбільше відповідають поставленій меті наступні: навчання в співробітництві; метод проектів; різнорівневе навчання. Ці методи широко відомі в педагогічній науці й логічно вписуються у вимоги Болонського процесу, дозволяють полегшити й прискорити впровадження його принципів у педагогічну практику.

У своїй практичній діяльності намагаюся використовувати такі методи, що дозволяють отримати позитивний результат. З метою підвищення візуальності лекційного матеріалу з перших занять використовую презентації та інші візуальні матеріали, створені як самостійно, так і знайдені в мережі Інтернет. На превеликий жаль, переважна більшість матеріалів у мережі Інтернет російськомовні й досить низької якості звукового ряду. Тому показ таких матеріалів супроводжую власним коментарем, іноді звуковий ряд не відтворюю взагалі. Деякі інтернет-адреси пропоную увазі колег:

<http://www.sp.bdpu.org> – сайт Бердянського державного педагогічного університету, містить теоретичні відомості, методичні рекомендації з різних дисциплін;

<http://www.ru.youtube.com> – містить відеофрагменти з різних дисциплін; <http://www.college.ru> – віртуальний навчальний заклад «Відкритий коледж», містить методичні рекомендації для викладачів, відеодемонстрації, лабораторні роботи, віртуальні моделі, навчальні і контролюючі тести з різних дисциплін, для навчальної і позанавчальної роботи; <http://www.school-collection.edu.ru> – колекція методичних та науково-пізнавальних матеріалів; <http://www.torrents.ru> – містить відеоматеріали, навчальні програми; <http://www.gnpbu.ru> – розробка державної науково-педагогічної бібліотеки ім. К.Д.Ушинського, електронна бібліотека методичної і навчальної літератури; <http://festival.1september.ru> – містить розробки нетрадиційних уроків та інших навчальних і поза-навчальних заходів.

Використання ресурсів мережі Інтернет у процесі навчання на заняттях інформатики - це і мета, і засіб. Студентів потрібно навчити знаходити, отримувати з мережі інформацію й опрацювати її. Підготовка виступів із деяких питань може бути задана тільки з метою пошуку інформації. Наступним завданням викладача є побудова роботи таким чином, щоб навчити студента працювати зі знайденою інформацією. Це можна реалізувати, використовуючи методи проектів

і навчання у співпраці, коли студент змушений аналізувати, класифікувати і представляти знайдену інформацію.

Таким чином, завдяки індивідуальному завданню в студента розвиваються пізнавальні, творчі навички, критичне мислення, формується вміння здобувати та аналізувати знайдену інформацію. А це саме ті якості, що дозволяють людині знайти своє місце в сучасному інформаційному суспільстві.

1. Полат Е. С. и др. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров. – М.: Академия, 2001.

2. Галаган В., Кисельов Я., Тимошин Ю. Розвиток інтегрованих інформаційних систем у вищих закладах освіти України // Вища освіта України. – 2002. - №6.

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Лук'яненко Л. М., викладач коледжу СНАУ

Питання культури мовлення для нашого суспільства, як жодне інше з кола мовної проблематики, з плином часу не втрачає своєї актуальності. Щоб пояснити цю ситуацію, можна назвати багато причин, як, скажімо, постійне розхитування мовної системи потужною дією інтерференції, себто впливами інших мов – російської, англійської, польської. Проте насамперед треба говорити про відсутність спрямованості мовців на активну роботу щодо вдосконалення усного та писемного мовлення.

Маємо усвідомити: порятувати мовні джерела, зберегти скарб, відвернути руйнацію храму рідного слова може тільки любов – діяльна, активна, свідома. Ці завдання покладаються, в першу чергу, на школи, вищі навчальні заклади. Їх завдання на сучасному етапі переосмислення суспільного призначення мови, докорінного переорієнтування освітньої практики, зокрема, полягає в тому, щоб сформувати в дітей (школярів, студентів) потребу постійно вдосконалювати свою мовну культуру. Методична система завдань для професійно-зорієнтованого мовлення складається з трьох циклів: гуманітарного, фундаментального, професійно-зорієнтованого. Це сприяє збагаченню індивідуального словникового запасу, кращому засвоєнню й розумінню наукових термінів, якими мають оперувати

майбутні фахівці. Під час вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» студенти мають ознайо-митися з основними лексичними поняттями для того, щоб чітко усвідомлювати взаємозв'язки між лексикою, граматикою, стилістикою й орфографією.

На заняттях доцільно використовувати такі завдання: **фонетично-стилістичні** – аналіз фонетичного оформлення текстів різних стилів, редагування речень; **лексично-стилістичні** – дослідження стилістичного забарвлення мовних одиниць – синонімів, антонімів, омонімів; **граматично-стилістичні** – дослідження особливостей уживання форм займенників; конструювання речень і текстів з різними формами дієслів, аналіз текстів; опрацювання словників; оформлення документів.

Завдання і вправи мають бути представлені двома видами: 1) на формування власне мовленнєвих навичок: контроль і вдосконалення мовлення, робота над мовленнєвими різновидами завдань; використання лінгвістичної та довідкової літератури; 2) на формування професійно зумовлених навичок: побудова власних висловлювань на фахову тематику, виступи.

Удосконалення мовлення студентів потрібне для успішного навчання майбутніх спеціалістів. Будь-яка трудова діяльність відображається в мові, тобто лексиці, словах, які називають предмети певної галузі людської діяльності, і їх дію, ознаки, а головне – їх зв'язки та відновлення. Ставлення студента до державної мови свідчить передусім про його культурний рівень, громадянську позицію. Другий цикл навчання (фундаментальний) має бути спрямований на засвоєння студентами української термінологічної лексики та формування вмінь будувати професійно зумовлені висловлювання. Щоб вільно володіти усним і писемним професійним мовленням, студенти повинні мати в активі широкий запас фахової термінології – російської та української. Працюючи з дисциплінами третього циклу (професійно-зорієнтованого), треба спрямовувати на опрацювання наукової термінології з фаху, потрібної для успішного навчання (сприйняття лекційного матеріалу) та виконання комунікативних функцій у майбутній професійній діяльності. Для підвищення особистої культури студентів є декілька порад: свідомо і відповідально ставитися до слова; стежити за своїм мовленням, аналізувати його, контролювати слововживання. Навчити чути себе; учити самостійно звертатися до правопису, слідкувати за змінами норм; читати художню літературу (джерело збагачення мовлення), вчити напам'ять афоризми, вірші; оволодівати різними стилями; активно пізнавати світ, культуру, піднімати рівень знань;

вдосконалювати фахове мовлення, читати статті, газети і журнали, користуватися енциклопедіями і словниками.

Неодмінною умовою успіху є дотримання вимог, які визначають рівень культури усного мовлення студентів:

1. Ясність, недвозначність у формулюванні думки.

2. Логічність, смислова точність, небагатослівність.

3. Відповідність між мовними засобами та обставинами мовлення.

4. Співмірність мовних засобів та стилю викладу.

5. Різноманітність мовних засобів (багатство лексики в активному словниковому запасі мовця). Самобутність, нешаблонність в оцінках у побудові висловлювань.

7. Виразність дикції, відповідність інтонації мовленнєвій ситуації.

Студенти повинні знати бездоганно норми літературної мови, доречність чи недоречність вживання слова в певному стилі, в певній ситуації. Ділове спілкування повинно ґрунтуватися на засадах етичних норм, певних правил ділових взаємин, знанні й умінні, які пов'язані з обміном інформацією, використанням способів й засобів взаємовпливу та взаєморозуміння. Кожна людина має пам'ятати: відродження й утвердження української мови – найперший обов'язок громадянина і фахівця.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ГІМНАЗИСТІВ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ТА ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Максименко М. М., учитель Конотопської міської гімназії

Стратегічні завдання для сучасної європейської освіти:

♦ Навчити жити разом

♦ Навчити вчитися

♦ Навчити діяти

♦ Навчити жити (відповідати за власні вчинки та своє життя)

(З доповіді міжнародної комісії ЮНЕСКО "Освіта. Прихований скарб", проголошеної Ж.Делором у 1996 році)

Реформування системи освіти, відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», передбачає реалізацію принципів гуманізації освіти, її демократизації, методологічну переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, формування його основних компетентностей.

Компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що включає його особистісне відношення до неї і предмету діяльності.

Компетенція – готовність учня використовувати засвоєні знання, навчальні уміння й навички, а також способи діяльності в житті для рішення практичних і теоретичних задач. (Готовність – “згода зробити що-небудь” чи “стан, при якому все зроблено, усе готово для чого-небудь”.)

Компетентність – ближче до “знаю, як”, ніж “знаю, що” (з доповіді В. Хутмахера на симпозіумі, присвяченому проблемам європейської середньої освіти у 1996 р.)

Основними групами компетентності є:

- ◆ соціальна;
- ◆ полікультурна;
- ◆ комунікативна;
- ◆ інформаційна;
- ◆ саморозвитку та самоосвіти;
- ◆ продуктивної творчої діяльності.

Основні характеристики ключових компетентностей:

- ◆ Корисні як для кожної особистості зокрема, так і для всього суспільства в цілому;
- ◆ Надають можливість кожному індивідууму інтегруватись у суспільство, зберігаючи свою незалежність;
- ◆ Сприяють постійному вдосконаленню знань і навичок особистості відповідно до потреб часу.

(дослідження “Ключові компетентності. Концепт, що розвивається в загальній обов’язковій освіті”, організоване Європейським союзом у 2002 році).

Соціальна компетентність пов’язана з готовністю брати на себе відповідальність, бути активними в прийнятті рішень, у суспільному житті, у врегулюванні конфліктів ненасильницьким шляхом, у функціонуванні й розвитку демократичних інститутів суспільства.

Полікультурна компетентність стосується розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їхньої мови, релігії, культури тощо; передбачає роботу з інформацією полікультурного характеру (при вивченні редакторів, робота в мережі Інтернет); формування інформаційної культури; виховання толерантного ставлення учнів до представників різних расових, релігійних, соціальних та культурних груп.

Комунікативна компетентність передбачає опанування важливого в роботі й суспільному житті усного й письмового спілкування, оволодіння кількома мовами; вивчення комп’ютерної термінології;

набуття навичок роботи в групах під час вивчення нового матеріалу або роботи над проектом, виховання взаємоповаги, взаємопідтримки; набуття навичок спілкування через ЛОМ, електронну пошту, чат, форуми.

Компетентність саморозвитку та самоосвіти пов'язана з потребою й готовністю постійно навчатися як у професійному відношенні, так і в особистому житті; передбачає набуття навичок вчитися самостійно; навички навчання за дистанційною освітою.

Розвиток компетентності продуктивної творчої діяльності передбачає використання різнорівневих завдань; надання можливостей вибору творчих завдань; стимулювання учнів до участі в олімпіадах, проектній роботі; ведення шкільного сайту, бази даних, видання газети.

Інформаційна компетентність передбачає оволодіння новими інформаційними технологіями, уміннями відбирати, аналізувати, оцінювати інформацію, систематизувати її; використовувати джерела інформації для власного розвитку.

Розглянемо можливості розвитку ключових компетентностей на різних етапах уроку на прикладі етапу «Сприймання й усвідомлення учнями навчального матеріалу»

Завдання:

1. Учитель сам викладає новий матеріал за допомогою розповіді, пояснення, бесіди з використанням ІКТ;

2. Учитель організовує самостійну роботу учнів із використанням ІКТ: скласти конспект за планом, скласти план за вмістом презентації, веб-сторінки або електронного підручника; дати відповіді на запитання, скласти перелік питань за вмістом презентації, веб-сторінки або електронного підручника; розв'язати задачі після опрацювання вмісту презентації, веб-сторінки або електронного підручника; скласти власні завдання; скласти конспект із використанням різних джерел: Інтернет, презентація, підручник, стаття в журналі.

Складові компетентностей, що формуються:

Соціальна - навички мережевої роботи, колективної роботи.
Полікультурна - толерантне відношення до інших культур.
Комунікативна - навички спілкування, роботи в мережі. Саморозвитку та самоосвіти - навички самоосвіти, роботи з пошуковими та довідковими системами, проектною діяльністю. Продуктивної творчої діяльності - готовність до творчій діяльності, можливості реалізувати здібності. Інформаційна - здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку інформації та ефективної роботи з нею у всіх її

формах та представленнях; застосовувати ІКТ в навчанні та повсякденному житті; раціонально використовувати комп'ютер і комп'ютерні засоби під час розв'язування завдань, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням і передаванням.

1. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003.

2. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к образованию // <http://www.urora.ru/>.

3. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: К.І.С., 2004.

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА КЕРІВНИКА СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Гавриленко І.І., аспірант СумДПУ ім. А.С.Макаренка

На сучасному етапі розвитку суспільно-економічних відносин та формування освітньо-політичної ідеології в Україні відповідно до Національної доктрини розвитку освіти [2] керівник загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) виступає тією особою, від якої залежить якість усіх процесів, що забезпечують навчально-виховну діяльність та якість результатів діяльності закладу, що віддзеркалюють не лише освітній рівень кожного його випускника, а й формують освітній рівень українського суспільства. За таких умов керівник ЗНЗ повинен мати належну професійну підготовку.

Сучасна вітчизняна система освіти забезпечує можливість магістерської підготовки керівників ЗНЗ, результатом якої є отримання диплому магістра з управління загальноосвітнім навчальним закладом, що передбачає певний рівень професійного і особистісного розвитку випускника магістратури та формування висококваліфікованого резерву управлінських кадрів освіти.

В українській державі підготовка магістрів з управління ЗНЗ здійснюється не так давно: уперше відкриття магістратури з відповідного напрямку підготовки фахівців відбулося лише наприкінці 90-х років ХХ століття. Нині подібні структури існують лише в

декількох вищих навчальних закладах України. Це свідчить про наявність ряду питань, що перебувають у стані підготовки до вирішення, також широкого кола проблем, які потребують негайного розв'язання, аби магістерська підготовка керівників ЗНЗ була якісною й відповідала вимогам формування сучасного управлінця.

Так, Є. Берека зазначає, що особливу увагу науковців слід приділяти впорядкуванню навчальних планів підготовки магістрів з управління загальноосвітніми навчальними закладами, що дозволить отримати відповідь на питання, чому вчити і як вчити в магістратурі фахівців з управління ЗНЗ, оскільки, як зазначає дослідник, кожен вищий навчальний заклад розробляв навчальний план індивідуально й усі вони мають як позитивні, так і негативні сторони [1, 11]. Ми розділяємо думку Є. Береки, проте вважаємо, що передумовою упорядкування навчальних планів має бути створення чіткої структурної моделі професійно-особистісних якостей магістра з управління загальноосвітнім навчальним закладом.

Структурна модель професійно-особистісних якостей магістра з управління ЗНЗ має базуватись на уявленні не лише керівника сучасного, а й керівника майбутнього з проекцією на потреби споживача освітніх послуг, якого нині визнано стрижнем усіх освітніх процесів. При цьому слід враховувати демографічну, економічну, політичну ситуації у державі; факт градації та деградації людських цінностей; стратегічне бачення й процес відповідного моделювання освітнього простору на рівні освітян-науковців, вітчизняного й світового урядів тощо.

Крім того, моделювання структури професійно-особистісних якостей магістра з управління загальноосвітнім навчальним закладом має враховувати можливості магістратури як специфічної одиниці підготовки кадрів. Структура магістерської підготовки керівників ЗНЗ передбачає теоретичний курс, пролонговане стажування безпосередньо у школах, обов'язково при директорові школи, написання та захист магістерської роботи, а тому сприяє формуванню в магістрантів умінь інноваційного характеру, навичок науково-дослідницької (творчої), науково-педагогічної й управлінської діяльності, умінь продукувати елементи нових знань для вирішення завдань у сфері професійної діяльності.

Вважаємо, що наявність загальноновизнаної структури професійно-особистісних якостей магістра з управління загальноосвітнім навчальним закладом дозволить чітко вибудувати зміст магістерської підготовки, визначити умови забезпечення якісного навчального процесу, а також загальні критерії та показники якості магістерської

підготовки керівників ЗНЗ для усіх вищих навчальних закладів, які здійснюють відповідну підготовку фахівців.

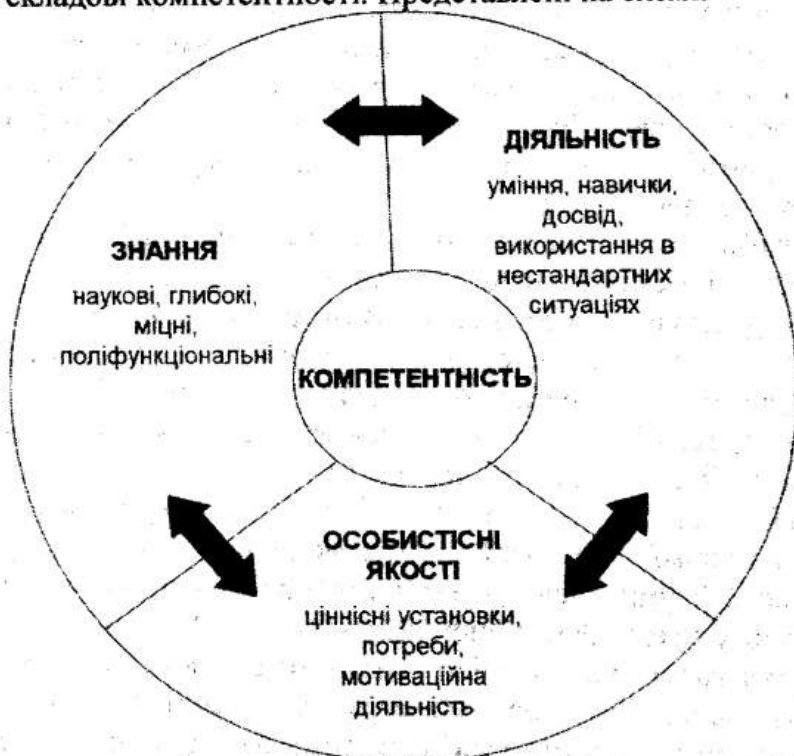
1. Берека Є. Магістерська підготовка майбутніх менеджерів освіти : монографія / Є. Берека / за ред. А.Й. Сиротинка. — Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2008. — 357 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. — 2002. — № 26, 24 квітня. — 1 травня.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ

Нагорний С.В., учитель Конотопської міської гімназії

Компетентність — інтегративна характеристика особистості, що відображає готовність і здатність людини мобілізувати набуті знання, уміння, досвід і способи діяльності та поведінки для ефективного вирішення завдань, які виникають перед нею в процесі діяльності.

Основні складові компетентності. Представлені на схемі.

Інформаційна компетентність зумовлена зростанням ролі інформації в сучасному суспільстві та передбачає оволодіння інформаційними технологіями, умінням здобувати, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію.

Кроки до формування інформаційної компетентності:

✎ **набуття навичок самостійно отримувати інформацію;**

✎ **використання різних джерел для отримання інформації: мережа Інтернет, підручник, конспект, довідкова система комп'ютера;**

✎ **розвиток критичного ставлення до інформації;**

✎ **оволодіння новими інформаційними та комунікаційними технологіями.**

Далі розглянемо більш детально кожен крок формування інформаційної компетенції:

✎ **набуття навичок самостійно отримувати інформацію;**

для формування в учнів навичку самостійно отримувати інформацію я пропоную використовувати презентації з вбудованою системою тестування (MS Power Point + VBA).

Для прикладу я розробив тему «Інформатика та Інформація»(5 годин).

При вивченні цієї теми учні самостійно працюють над презентацією, читають інформацію на екрані ПК, потрібний їм матеріал записують до робочого зошиту, відповідають на питання тестової системи у випадку вірної відповіді переходять до наступного слайду. Для того, щоб розпочати вивчення нової теми (окрім першої), учні відповідають на питання по раніше вивченій темі, оцінку повідомляють учителю

✎ **використання різних джерел для отримання інформації:**

Паралельно з роботою над презентаціями учні створюють реферати відповідно до теми уроку, зачитують їх та відповідають на питання своїх однокласників та вчителя.

При створенні рефератів учні активно використовують всі наявні в них джерела інформації (мережа Інтернет, підручник, конспект, довідкова система комп'ютера).

✎ **оволодіння новими інформаційними та комунікаційними технологіями**

Під час вивчення теми "Інформаційна система (5 год.)" учні готують презентації за темами:

1. Структура інформаційної системи.
2. Огляд апаратної частини ПК.
3. Клавіатура.
4. Пам'ять комп'ютера.
5. Історія розвитку комп'ютерів.

розвиток критичного ставлення до інформації

При вивченні тем предмету інформатики учням пропонуються презентації підготовлені вчителем (ці презентації містять помилки, учні не проінформовані про наявність помилок), учні отримали вказівку «Там можуть бути помилки». Частина учнів готує доповідь за цією презентацією. Інші учні уважно слухають і під час обговорення презентації вносять зміни в доповідь.

1. Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки // Вісник програм шкільних обмінів . – 2005. – № 23.

2. http://www.kspu.edu/Downloads/it_conf/1/Balovsyak.doc

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ляцька М. С., учитель Конотопської міської гімназії

Реформування системи освіти передбачає реалізацію принципів гуманізації, демократизації, методологічну переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, формування основних компетентностей, які повинні забезпечити можливість швидко адаптуватися в умовах динамічного розвитку сучасного світу.

Однією із базових компетентностей є інформаційна компетентність, тобто використання інформаційних технологій суспільства для здобуття, подальшого перетворення, використання потрібної інформації. Але для того, аби зрозуміти, як саме вчитель може формувати інформаційно компетентну особистість, слід розібратися, перш за все, у тому, чим насамперед є інформаційна компетентність.

За класичною класифікацією виділяють 5 компонентів, що складають структуру інформаційної компетентності:

–технологічна компетентція – включає в себе уміння використовувати засоби сучасних інформаційних технологій;

–експертна компетенція – уміння критично оцінювати інтелектуальний та соціальний потенціал інформаційних технологій;

–проектувальна компетенція – знання й уміння з розробки певних програмних засобів, у тому числі й за допомогою інструментальних програмних засобів навчального призначення різного типу;

–пошуково-дослідницька компетенція – уміння знаходити, відбирати, організовувати, подавати, просувати інформацію;

–інноваційна компетенція – уміння постійно пристосовуватись до інновацій у сфері інформаційних технологій, оцінювати їх та використовувати.

Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій є необхідним на всіх етапах вивчення англійської мови, оскільки вони допомагають у створенні не штучних навчальних ситуацій, а потреб висловлюватися, викликаних реальними потребами.

Так, у випадку використання комп'ютерної техніки, це можуть бути уривки з відео- чи мультиплікаційних фільмів, фото-слайди або такі, що поєднують писемну інформацію й малюнки. Це відображає справжнє життя учнів поза школою, є для них близьким та зрозумілим. Та наближення до реальних ситуацій не повинно підкоряти мету навчання, а лише сприяти її кращому, досягненню.

Розглянемо приклади формування інформаційної компетентності учнів на уроках англійської мови.

– Технологічна (інструментальна) компетенція

Уміння використовувати різні засоби сучасних технологій учні формують під час майже усіх шкільних предметів. Але в ході уроків англійської мови технічні засоби навчання стають справді необхідними. При чому слід пам'ятати про те, що не тільки вчитель має використовувати інформаційні технології, але й самі учні.

Під час первинного ознайомлення із лексичним матеріалом теми за допомогою програми Power Point вчитель може вдало виділити нові необхідні слова таким чином, аби вони зафіксувалися у пам'яті учнів. При цьому спосіб семантизації нових лексичних одиниць часто може бути безперекладним: звукове зображення, малюнок (може бути анімованим або простим).

Грамматика англійської мови значно відрізняється від рідної для учнів української чи російської. Подолати явище інтерференції можна за допомогою візуального та звукового забарвлення.

Використання різних видів тестових програм допомагає учителеві й учню не лише перевірити якість та міцність набутих знань лексики та граматики, але й зосередити увагу кожного учня окремо саме на тій частині матеріалу, у якій є прогалини. Досить розповсюдженими є відкриті тестові оболонки, наповнення яких підбирає сам учитель. Таким чином, програма отримує повну кількість завдань і навмання відбирає для кожного конкретного випадку певну кількість.

Завдання зовнішнього незалежного оцінювання, а також подальше використання іноземної мови передбачає аудіативне сприймання великої кількості інформації з різних джерел. Таким чином, необхідними є приклади мовлення людей різного віку, статі, різних професій. При цьому перевага надається діалогам, які мають багато другорядних звуків (музика, звуки посуду, сторонніх розмов за сусідніми столиками у ситуації «У кафе», крики вболівальників, якщо дія відбувається на стадіоні, розмови інших пасажирів, оголошення гучномовця, звуки поїздів, що прибувають чи від'їжджають, голоси продавців на вокзалі тощо).

Використання відеоматеріалів допоможе зацікавити учнів слідкувати за розвитком сюжету та активізувати їх діяльність у подальшій організації обговорення або дискусії після перегляду.

Експертна (оціночна) компетенція

Багато вчителів пропонують учням виконати проектні роботи наприкінці теми. Виконання проектної роботи вимагає не тільки формування певних організаційних та комунікативних компетентностей учнів, але й експертної компетенції, адже для успішного виконання роботи необхідно переглянути велику кількість інформації, визначитися щодо її використання, розміщення, способу презентації.

Проектувальна компетенція

Проектувальна компетенція передбачає вміння розробляти певні програмні засоби. Учень зацікавлений у тому, щоб таке завдання було використано під час уроку, а відтак розуміє, що воно повинно бути цікавим, об'ємним і головне – правильним. Тож йому потрібно не тільки створити завдання, але спочатку опрацювати потрібний матеріал самому, визначитися щодо мети завдання та методів, завдяки яким цієї мети можна досягти.

Пошуково-дослідницька компетенція

Створення мотивації навчання передбачає спонукання учнів до пошуково-дослідницької роботи в межах навчального матеріалу з кожного предмету.

Вивчення англійської мови передбачає ознайомлення із культурою та традиціями англомовних країн, що є необмеженим полем досліджень та порівнянь з нашою культурою. Важливо, щоб учні не обмежувалися стандартними способами отримання інформації.

Інноваційна компетенція

Уміння пристосовуватись до використання інноваційних технологій є невід'ємною рисою дітей, тож під час навчально-виховного процесу вчителі мають лише підтримувати прагнення учнів показати свої знання та вміння працювати з різними джерелами інформації та науково-технічними новинками.

1. Єдиний інформаційний простір навчального закладу // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2006 – № 1.
2. Мельничук О. Інтернет у школі: організація навчання // Рідна школа. – 2001. – № 11.
3. Гончаренко Н. М. Міжпредметні зв'язки на уроках інформатики // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2001. – № 4.

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Лопатка К. М., викладач коледжу СНАУ

Зміни, які мають місце в освіті та українському суспільстві, спричинили трансформацію парадигми освіти. Для сучасного етапу розвитку освітньої організації характерні ускладнення змісту, зростання об'єму необхідної інформації та зменшення часу, відведеного для його засвоєння, та, як наслідок, зростання вимог до фахівця. Ефективна освіта стала неможливою без усебічної автоматизації та комп'ютеризації навчального процесу [1]. Використання нових інформаційних технологій у сфері освіти націлено не тільки на підготовку фахівців високого рівня, а й на спрощення самого процесу навчання. Комп'ютерне та інтерактивне навчання має ряд переваг: варіативність застосування на різних етапах навчання; можливість організації на будь-якому етапі роботи практичного навчання; економне використання навчального часу; індивідуалізація навчання; скорочення видів роботи, що втомлюють

студентів; створення комфортного середовища; активізація навчальної діяльності студентів.

На сучасному етапі інформатизація освіти розглядається як система взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх, інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу. Інформатизація освіти як невід'ємна складова загальної інформатизації суспільства має вирішити завдання підготовки нового покоління до його продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Запровадження в навчальний процес сучасних інформаційних, зокрема, комп'ютерно-орієнтованих і телекомунікаційних технологій, відкриває нові шляхи й надає широкі можливості для подальшої диференціації загального навчання, всебічної активізації творчих, пошукових, особистісно-орієнтованих комуніка-тивних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності й відповідності запитам практики.

Технологія навчання розглядається сучасними педагогами, психологами, методистами (В.П.Безпалько, Л.В.Загрекова, М.В.Кларін, Г.К.Селевко, Д.В.Чернилевський, С.О.Сисоєва, О.І.Пометун, Л.В.Пиро-женко, О.С.Падалка, О.О.Кияшко та ін.) як комплексна система форм, методів і засобів навчання з метою забезпечення керованості навчальним процесом та найпомітнішого досягнення навчальних цілей [3].

Застосування сучасних технічних засобів навчання – кіно, радіо, телебачення, звукозапису, комп'ютерів, контроль-но-навчального устаткування – ґрунтується на дедалі повнішому й різнобічному врахуванні психологічних можливостей людського організму. Це дає змогу охопити ширші маси студентів, посилити вплив подразників на органи відчуттів індивідуума, скоротити строки навчання, сформувати професійні вміння та навички. Саме комп'ютер, як підкреслює П.Нортон, є потужним засобом надання допомоги в розумінні багатьох явищ і закономірностей, проте потрібно пам'ятати, що він неминуче поневолює розум [2]. Дійсно ефективним можна вважати лише таке комп'ютерне та інтерактивне навчання, при якому забезпечуються можливості для формування мислення студентів. Формування особистості мислячої, справжнього професіонала є прерогативою нашого навчального закладу. Із цією метою в коледжі викладачі, за підтримки методичної служби, активно застосовують інтерактивні методи навчання, а адміністрація навчального закладу створює умови

для можливості реалізації викладацького та студентського особистісного та професійного потенціалу.

1. Вовковінська Н.В. Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 272 с.

2. Гершунский Б.С. Компьютеризация в сфере образования: проблемы и перспективы. – М.: Педагогика, 1987. – 263 с.

3. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів/ За ред. Ю.І. Машбиця / Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К.: ІЗМН, 1997. – 264 с.

TO BE or NOT TO BE?

Ледовський А., студент, Каліуш І. С., викладач ПТ КіСумДУ

Це запитання немає нічого спільного з традиційним висловленням славетного шекспірівського героя. В сучасній інтерпретації – це жартівлива версія, яку можна інтерпретувати як «бути діловій англійській мові чи ні?». Мабуть, така постановка питання буде справедливою стосовно лише України, бо викладання «ділової англійської» у світі є досить усталеною й популярною тенденцією.

На початку 80-х багато вчителів загальної англійської мови почали торувати шлях до нової категорії – дорослих учнів, яким мова стала потрібна саме як професійний інструмент. Швидкий розвиток економіки диктував нові правила гри і повертав бізнесменів обличчям до нових міжнародних контактів. Бізнес – це така сфера, де конче необхідна чіткість комунікації, а міжнародна ділова комунікація все більше й більше здійснювалася саме англійською мовою. Хоча перший іспит із ділової англійської мови було започатковано ще у 1928 році Британсько-Швейцарською торгівельною палатою, нові економічні умови диктували появу, крім традиційного перекладу, інших умінь (написання доповіді, уміння спілкуватися телефоном і робити презентації), які згодом і були введені до формату екзамену. Ось як описує свої враження від перших кроків у царині ділової англійської британський автор сучасних бестселерів Марк Пауелл: «За сьогоднішніми стандартами матеріали, якими ми користувались, були жалюгідними. Наша методика відповідала Юрському періоду. Ми були безсоромно необізнаними зі світом бізнесу і єдине, що нас

рятувало, це те, що ми навчали ділових людей, так само необізнаних з методикою викладання мови».

20-30 років потому «ділова англійська» все ще в стані розвитку як перспективна галузь. Хоча іноді й не зовсім зрозуміло, чого в діловій англійській більше – «бізнесу й мови» чи «бізнесу мови»?

Дійсно, хто вивчає ділову мову сьогодні? Колективний портрет учня досить розмаїтий – це й студенти університетів (без досвіду роботи, але орієнтовані на певні сфери бізнесу), і аспіранти, що готуються до пошуково-дослідних робіт, управлінці середньої ланки і топ-менеджери компаній, які виходять на міжнародні ринки, і врешті-решт, люди, які вже працюють у бізнесі (туризмі, сфері обслуговування, готельному бізнесі), і яким мова необхідна для суто практичних цілей. Зрозуміло, що для кожної з цих категорій повинна бути запропонована своя програма, яка враховуватиме ті вміння, які потрібні для успішної ділової, комерційної або навіть академічної діяльності. Але є й спільні риси, які враховують ці сучасні тенденції й знайшли своє відображення в іспитах із ділової англійської мови. Найбільш відомі сучасні міжнародні іспити (які, до речі, дійсні всього лише кілька років) – це BEC (Cambridge), English for Business (London Chamber of Commerce) та English for Business Communication.

У ПТ КІ СумДУ ділова англійська мова тривалий вивчалася тільки на відділенні «Менеджмент», починаючи з 2 курсу. Але нарешті це стало можливим для всіх бажаючих. У цьому році в нашому навчальному закладі було придбано комп'ютерну програму "Tell me More" із серії Gold and Platinum. Це інтерактивний курс англійської мови, який можна налаштувати відповідно до цілей навчання й часу, за який необхідно вивчити мову, в тому числі ділову англійську. Ця програма складе для студентів оптимальний графік занять і проведе їх крок за кроком, замінюючи викладача й носія англійської мови. Кожний курс представляє собою спеціально розроблений мультимедійний комплекс для самостійного вивчення англійської мови. Об'єм навчального матеріалу курсу достатній для безперервних занять протягом року, а при інтенсивному навчанні можна засвоїти мову за 3-4 місяці. Навчальна система створює єдине інформаційне середовище, в якому користувач засвоює всі аспекти мови в комплексі й взаємопов'язано. Словник кожного курсу налічує 11-15 тисяч слів, у тому числі ілюстрованих і озвучених. Це об'єм, достатній для вільного спілкування англійською. Навчання проходить у декілька етапів: запам'ятовування слів («робота з картками»), написання диктанту, опрацювання вимови (запис через мікрофон і порівняння з еталонним звучанням). Особливість програми – наявність віртуальної

національної клавіатури для кожної мови. Розділ «Діалоги» складається з уроків для опрацювання навичок діалогічного спілкування. Кожен урок включає словник і граматичні пояснення до діалогів, вправи на опрацювання вимови слів і їх написання, зворотній переклад слів і словосполучень.

Для заглиблення в мовне середовище кожен користувач має можливість переглянути фрагменти популярних фільмів мовою оригіналу з синхронним виведенням на екран тексту з перекладом. Ця комп'ютерна програма розрахована на різні рівні підготовленості, а тому може бути використана одним або кількома користувачами.

1. Васюренко О. Вищій освіті - ефективний розвиток // Вища шк. - 2001. - №1. - с.83 - 85.
2. Семенчук Ю. Моделювання комунікативних ситуацій. // Іноземні мови в навчальних закладах.-2004.-№2.-с.145-147.
3. Ellis, Mark Johnson. Teaching Business English – Oxford: Oxford University Press, 1996 – 243 p.

ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Білецька Т.А., вчитель Конотопської ЗОШ № 5

Педагогічний колектив Конотопської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 визначив одним з пріоритетних напрямів своєї виховної роботи еколого-валеологічне виховання. Така програма дій на найближчі 5 років буде спрямовувати діяльність колективу в пріоритетному напрямі й дозволить створити індивідуальність школи серед інших 14 шкіл міста. Ми пропонуємо нашим клієнтам (батькам та учням) особливий еколого-валеологічний підхід до навчання й виховання, що надасть нам можливість у майбутньому бути конкурентноспроможними на ринку освітніх послуг і зайняти місце закладу з еколого-валеологічним напрямом роботи в освітній карті міста Конотопа, яка створена у 2007 році.

Ми вважаємо, що система еколого-валеологічного виховання загальноосвітньої школи – це спеціально організований, цілеспрямований розвиток духовних, психічних і фізичних сил і здібностей особистості в їх цілісності в результаті спільної культурологічної, аксіологічної, еколого-валеологічної, фізкультурної діяльності школи, сім'ї й громадськості на основі єдності навчального

й виховного процесів, повної реалізації еколого-валеологічного потенціалу всіх навчальних дисциплін і видів діяльності школярів.

На нашу думку, сутність еколого-валеологічної компетентності полягає у твердженні, що в будь-яких найнебезпечніших умовах середовища індивідуальні зусилля людини по збереженню й укріпленню здоров'я – вирішальний фактор. Необхідність формування здорового способу життя школярів обумовлена розумінням того, що лише з дитинства можна прищепити дітям основні знання, навички й звички щодо охорони здоров'я і навколишнього середовища, які згодом перетворюються у важливий компонент загальної культури людини і впливатимуть на формування здорового способу життя цивілізації.

Стратегічною метою еколого-валеологічного виховання є формування високодуховних особливостей, які будують своє життя на основі гуманістичних цінностей, володіють потужною внутрішньою енергією, що зумовлюється високими загальнолюдськими ідеалами й навичками здорового способу життя, морально-етичними цінностями, усвідомленням свого призначення на Землі – пробуджувати совість людей і показувати приклад роботи зі збереженням життя на планеті.

Нами визначені цілі еколого-валеологічного виховання: отримання учнями еколого-валеологічних знань та формування відповідного мислення й світогляду; формування відповідального ставлення до свого здоров'я і здоров'я довкілля; набуття умінь, навичок і досвіду здорового способу життя; вироблення культури природовідповідної поведінки в суспільстві та природі; превентивна спрямованість усіх заходів, занять, технологій щодо формування, збереження й зміцнення здоров'я та профілактики негативних явищ у дитячому й учнівському середовищах. Таким чином, формується еколого-валеологічна грамотність школярів та відбувається їхня підготовка до соціальної практики.

Еколого-валеологічне виховання базується на гуманістичних принципах, а саме: принцип гармонічної єдності з довкіллям; принцип формування оціночно-критичного мислення учнів; принцип гуманістичного (суб'єкт-суб'єктного спілкування в суспільстві і з природою); принцип формування альтруїстичних якостей; принцип саморозвитку і самовдосконалення особистості.

Такий підхід дає можливість створити в учнів стійку мотивацію діяльності, спрямованої на збереження та зміцнення особистого здоров'я, здоров'я населення і довкілля. Результатом цілеспрямованого педагогічного впливу еколого-валеологічного виховання, на нашу думку, є соціально зрілий випускник

загальноосвітньої школи, який досконало володіє еколого-валеологічною компетентністю. Випускник – це здорова особистість із сформованою екологічно доцільною поведінкою; здатна вести здоровий спосіб життя; відповідально й творчо ставитися до свого здоров'я, навколишнього середовища та процесу самовдосконалення; веде постійний самоконтроль за своєю природовідповідністю.

Еколого-валеологізація навчального процесу передбачає:

- психолого-педагогічну і медико-біологічну оцінку готовності учнів до навчання;
- вивчення індивідуальних психо-фізіологічних особливостей учнів з метою диференціації навчально-виховного процесу;
- аналіз перебігу адаптації учнів до навчального навантаження;
- розвиток психічних функцій учнів;
- особистісно орієнтоване навчання учнів, створення різноманітних стартових умов і методів навчання для розвитку кожної особистості;
- забезпечення достатньої рухової активності дітей у процесі навчання (використання режиму вільних динамічних поз, організація активного відпочинку на перервах).

Учителі забезпечують еколого-валеологічний напрямок проведення будь-якого уроку, розробляють завдання, диктанти, вправи, інші завдання, які мають зазначену спрямованість. Проводиться також робота із запобігання втомлюваності учнів: традиційні фізкультхвилинки, корекційні вправи (вправи для хребта, профілактика втомлюваності очей). Велика увага надається чергуванню різноманітних форм навчальної діяльності учнів, контролю за їхнім навантаженням.

Критерії еколого-валеологічно проведеного уроку:

- Настрій здорового способу життя в повному розумінні цього поняття.
- Збереження та збільшення життєвих сил вчителя та учня.
- Виховання, стимулювання у дітей бажання жити, бути здоровими.
- Урок вчить відчувати радість від кожного прожитого дня, показує, що життя – це чудово, викликає в учнів позитивну самооцінку.
- Урок розширює свідомість дітей осмислювати своє життя, свою поведінку, свої взаємини з оточуючими людьми.
- Забезпечення засвоєння механізму гармонізації відносин із самим собою, із світом природи і світом культури.

■ Урок формує почуття рефлексії, що допомагає учневі створювати свої життєві компетенції

Створена нами модель управління еколого-валеологічним вихованням школярів передбачає об'єднання трьох виховних напрямків, які функціонально пов'язані між собою. По-перше – це збагачення змісту навчальних предметів: розширення знань і уявлень учнів про здоровий спосіб життя і природовідповідну поведінку; формування мотиваційної спрямованості на збереження і зміцнення свого здоров'я і здоров'я довкілля. По-друге – організаційно – педагогічні умови, які дозволяють значно розширити сферу впливу на еколого-валеологічне виховання учнів у навчальний і в позаурочний час. По-третє – форми і методи еколого-валеологічного виховання школярів. Вони забезпечують діалогічний та особистісно-діяльнісний підхід до еколого-валеологічного виховання учнів; оптимальний режим дня, застосований на добових біологічних ритмах, що сприяє розумінню дітьми природовідповідності існування людини.

Унаслідок проведеної нами роботи з формування еколого-валеологічної культури попередньо отримані такі результати:

1. Здоров'я розглядається як інтегрована якість особистості й показник вихованості, забезпеченість повним рівнем знань, умінь і навичок здорового способу життя та природовідповідної життєдіяльності, досягненість високого рівня культури поведінки стосовно власного здоров'я, здоров'я оточуючих та довкілля.
2. Розроблена система здорового способу життя учнів і батьків, здійснена популяризація оздоровчих систем, екологічнодоцільної поведінки, підготовка дітей до здорового сімейного життя.
3. Створення сприятливого психологічного клімату в школі, вироблення еколого-валеологічного підходу до організації певних заходів, уроків, а саме: продуманий розподіл навчального навантаження, створення умов для самореалізації учнів, естетичне оформлення, покращання санітарно-гігієнічних умов, вчасне емоційне розвантаження.
4. Підготовка до життя здорової людини, здатної до творчої самореалізації у демократичному суспільстві.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА В СИСТЕМІ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Швидка А. І., заступник директора з ВРПТ КІСумДУ

Виховання, комунікативні навички, формування світогляду, національності – це далеко не повний перелік впливу культурного середовища на людину.

Вимоги до культурного рівня спеціаліста не залежать від обраного ним шляху. Культурологічні знання, отримані людиною, не старіють, не втрачають своєї активності ні сьогодні, ні в майбутньому.

Культурологічна складова в системі підготовки майбутньої технічної інтелігенції повинна посідати важливе місце. Сюди відносяться культура освоєння й обробки будь-якого матеріалу, культура виконання, виготовлення. Головне те, що саме технічна інтелігенція завжди виступала носієм культурних цінностей.

Отже, коли поставлена задача, доведена її актуальність, знайдені історичні аналогії, залишається зосередитися на вдосконаленні методики викладання культурології в технічному вузі. Аудиторні заняття слід максимально присвятити вивченню теоретичних засад науки, а знайомство з конкретними культурними цінностями, напрямками, авторами, зв'язками культурології з іншими науками слід перемістити в позааудиторну площину.

Так робота, звичайно, потребує певних зусиль, систематичності, часу, проте лише вона дозволить зробити культуру необхідною складовою молодої людини, не менш важливою, ніж її біологічні чи фізіологічні потреби, а культурологічні знання стануть необхідним підґрунтям для таких перетворень.

УКРАЇНСЬКІ ВИТОКИ СУПРЕМАТИЗМУ МАЛЕВИЧА

Бондар С. М., учитель Конотопської ЗОШ І-ІІІ ст. № 9

Маємо бути європейцями на ґрунті українському.

П.Гравовський

Чим є Малевичів знаменитий чорний квадрат? У чому його розгадка? Маніфест, кредо, формула? Вияв індивідуальної свободи, самоутвердження? І це також. А в результаті – чорний квадрат. І нічого більше. Але в контексті – то інша справа. Трапляється, фраза, вилучена з повісті, мерзне, позбавлена теплого повітря контексту. Так і чорний квадрат. Надто незатишно-холодно було поруч нього. Та варто було лише увести його до певної системи, поставити поряд із колом і хрестом – і одразу виникає відчуття тайни, зникають недовіра до себе й сумніви. У темній тіснязі ґрунту проростають зерна, дихає теплом чорне нутрище білої нагрітої печі.

Народне мистецтво – одне з найважливіших джерел супрематизму Казимира Малевича. З автобіографії художника дізнаємося, що дитинство і юність його пройшли в селах і невеличких містечках

України, де батько працював на цукроварнях. Майбутній художник тонко відчував світ живої української фольклорно-обрядової культури. Саме українська селянська хата, білостінна мазанка, де був поширений настінний розпис, відіграла помітну роль у його творчості. Художник згадував: «Село... займалося мистецтвом (цього слова я тоді не знав). Словом, воно робило такі речі, які мені дуже подобалися. У цих ось речах і крилася таємниця моїх симпатій до селян. Я з великим хвилюванням дивився, як роблять селянки розписи, і допомагав їм вимашувати глиною долівку хати й робити візерунки на печач. Селянки чудово зображали півнів, коників і квіти». Отже, першою художньою вправою майбутнього художника було розмалювання стін, печі в сільській хаті.

Казимир Малевич залишив спогади – «Розділи з автобіографії художника», видані у Стокгольмі в 1976 р. Для нас вони цікаві перш за все сторінками, де він згадує своє дитинство й перші кроки до мистецтва, колоритно відтворює спогади про наше місто: *«Жив я тоді в Конотопі. О, славне місто Конотоп! Воно всеньке лисніло від сала... Я жив далеко від Невського проспекту у дуже гарненькому українському будиночку, оточеному садком. Написав я перше полотно – «Місячна ніч». Писав зі вражень, і брав ті фарби, що давали мені колір, відповідний до моїх вражень від баченого.*

Першою на полотні розміром з аршин і три чверті була написана «Місячна ніч». Це був краєвид з річкою, каменями і прив'язаним човенцем. Відблиски місячного світла, як говорили, були на картині мов живі. На всіх моїх товаришів картина справила величезне враження. Один з них мав комерційну жилку й запропонував мені виставити цей твір в крамниці паперових виробів на Невському, та я не погодився, соромився страшенно. Та якось товариш забрав без дозволу мою «Місячну ніч». Крамаря вразило моє полотно. Він із задоволенням, як переказував мені приятель, взяв його й негайно виставив у вікні крамниці. Ходив і я дивитися свою першу виставку, але побоювався, щоб в мені не впізнали автора. Чинovníки зупинялись, дивились, дивились... Картина довго не простояла, її купили за п'ять карбованців. Ковбасу можна було їсти – по одному кільцю в день – цілий місяць. Акції мої сильно піднялися, крамар просив принести удвічі більшу картину, щоб на ній був гай з буслами. Вона також була продана».

Етнографічні риси, а також елементи українського народного іконопису найвиразніше поступають у творах зрілого періоду, коли чорні й білі космогонічні знаки митця (квадрат, коло, хрест) вибухнули справжнім багатозвіттям.

Знаменно, що свій «Червоний квадрат» 1915 року Малевич схарактеризував як «живописний реалізм селянки у двох вимірах», зближуючи в такий спосіб елітарний європейський абстракціонізм з побутовим українським народним мистецтвом. Часто зустрічаємо на його картинах хрест. Цей знак щільно «прив'язаний» до української хати, до її фольклорних, обрядових і символічних функцій.

Казимир Северинович малює «Жниць» на тлі пагористого українського краєвиду з білостінною церквіркою на обрії й розлогими зеленими липами. Дві жінки в червоних спідницях схилилися, мов апостоли на іконах, а випростана селянка подібна до парсунних героїв польсько-українського бароко. Серед пізніх картин Малевича особливу увагу привертає композиція «Селянин» - барвіста річ іконно-супрематичного характеру. Обличчя селянина «набрано» з прямокутних супрематичних площин і ліній, а тіло складено з багатобарвних смугастих ряден і характерних ознак українського ландшафту. Образ селянина-миротворця і праведника з ликом селянського іконного Спаса сприймається як прощальний уклін художника народному культурному середовищу і водночас ностальгійна данина своєму українському сільському дитинству.

У Москві 1910-х років Малевич простує стадіями світового кубізму. Вища пластична математика Пікассо, Брака, Леже, вибухова динаміка футуризму – і несподіваний вихід у космічний світ супрематизму. У цій безмежності поривань він знаходить спільника в особі генія всевітності, паризького киянина Олександра Архипенка. «Я одержав листа від Архипенка з Парижа, і він пише, що я маю успіх поміж художниками-французами. Він сам у захваті», - читаємо в одному з листів Малевича цього часу.

Кінорежисер Сергій Ейзенштейн завважив у статури Малевича селянські прикмети: «Костюм на ньому строкатий. Матеріал грубий. І здається, що увесь він зшитий з ряднинних мужицьких холош». З «Автопортрета» художник постає у шатах середньо-вічного цехового майстра, голови ремісничого загалу.

Сестра художника Вікторія Северинівна мешкала у Вишгороді, під Києвом. Братові листи вона спалила лиховісного 1937, коли до неї навідувалися енкаведисти. Зберігати їх тоді було небезпечно: Малевича трактували як ворога соціалістичного реалізму. «Він писався в анкетах українцем, - казала пані Вікторія, - радив те саме робити й нам з братом, добре знав українську мову». Поляк по крові, старший син серед дванадцяти дітей родини Малевичів; українець за мовою, душею й витоками творчості; європеєць за належністю до авангарду

світового живопису; людина Всесвіту за геніальним проникненням до свята святих мистецтва...

Йому було дано зір небожителя, він казав: «В Я міститься мудрість Всесвіту, у мистецтві живе світова енергія с її нескінченною метою. Художник є пензель світової картини».

1. Шумов О. Казимир Малевич. – К., 1992.
2. Найдено О., Горбачов Д. Малевич Мужичський. – К., 1998.
3. Шатских А. Казимир Малевич. – М.: Слово, 1996.

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ПАРОНІМІВ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ЛІНИ КОСТЕНКО

Петрова Т., учениця Конотопської міської гімназії,
Литвиненко Я., студентка, Барбара Н. В., викладач КІ СумДУ

Паронімія – це явище часткової звукової подібності слів при їх семантичній розбіжності. Художні тропи, створені на основі паронімічних конструкцій, вирізняються поглибленою образністю. Н. Дащенко вважає, що «це пов'язано з накладанням звукової подібності на вихідне лексичне та образне значення компонентів тропів, внаслідок чого ускладнюються та оновлюються їх семантичні зв'язки» [1;4]. Дослідження паронімічних конструкцій є актуальним для сучасної літературознавчої науки, оскільки цей стилістичний засіб вираження мови популярний в українській поезії й недостатньо розроблений. У Л. Костенко використання паронімів сягає внутрішньої структури образів.

Поетичні метафоричні епітети — це тропи, в яких переносність значення сприймається як несподіванка, внаслідок чого поетичний епітет набуває ознак контекстуального неологізму. Поет застосовує паронімічні конструкції для створення промовистих епітетів: *скорчені корчі, чесний часник, рідна моя рідність, заяложені ложки*. Пароніми забезпечують підкреслення епітета шляхом підсилення подібності між його компонентами: *веди мене шляхетними шляхами; у присмеркові доброї дібровості; струни мої, настрєнені на епохальний лад; край той перекраєний*.

Невідтворюваністю поза контекстом характери-зуються контекстуальні синоніми. Для поезії Л. Костенко з її емоційним напруженням вони є одним із суттєвих виражальних засобів, що підсилюють емоційність висловлювання: «Я забуваю сумніви і сум», «І

хоч в'яжіть, хоч плітку або клітку", "Душі людської туги і тайги"; "у проминулому, у промайнулому"; "із-за далеких марев і морів"; "Той клавесин і плакав, і плакав чужу печаль"; "Скубуть озиме.../ще й гидять, гудять, ратицями крешуть"; "закатований, заграбований".

Синоніми, пов'язані між собою відношенням градації, становлять синонімічний ряд, у якому кожний наступний член виражає більш високий ступінь виявлення певної характеристики, ніж попередній: "такими щиглями, канарками, / перепелиними капелками, /дзвенить лісними закамарками, / цвіте рясними закапелками! / Цвіте акація, акація - / на хмарі біла аплікація - / мого дитинства експлікація - / і просто так – цвіте акація!"

Використання контекстуальних паронімічних антонімів у поетичному мовленні Л.Костенко є одним із важливих засобів вираження протиставлень: "Тоді її пригорнуть і обнімуть./ Тоді її розгорнуть і однімуть"; "це не чудо, це чад"; "гірких і гордих прадідів моїх"; "мені потрібне слово, а не слава"; "бо вони були не естрадниками, а страдниками". Митець бачить життя у контрастах, що свідчить про цілісність сприйняття ним дійсності: "Сам Орфей не був корифей./ Він навіть не був у Спілці./Сидів собі і грав на сопілці". Одним із надзвичайно емоційних художніх засобів є антитеза, тобто протиставлення крайніх точок протилежностей: "Заворожили ворони світанок-/ не сходить сонце – тільки кар та кар./ Розбившиися грудьми об полустанок,/ в траві лежить березовий Ікар". Антитеза у поетеси дуже влучна, несподівана: "ридай або радій"; "Прорубане вікно – з укropу у Європу".

Доволі часто Л. Костенко використовує паронімічні відношення як основу побудови поетичного образу: «зубив під люстрами романс / прекрасних слів одквітлі вже пелюстки», "Вростати у верстати", "з чужої муки і з чужої Мекки", "косяками ідуть таланти... / Вони – як Атланти."; "майбутні злочинці йще в личинці", "З часів прапрадіда Гомера/ аж до сьогоднішнього дня/ немає кращого гримера/ ніж добросовісна брехня", «І чи буде тобі до вподоби,/ коли раптом зумієш збагнути:/ ти всього лиш слаба подоба/ того, ким ти хочеш бути». Поезії, в яких паронімію використано як цілісну концепцію побудови твору, - "Літо 1963 року", "Пісенька з варіаціями", "Якщо це вимагає пояснення".

Пароніми в поезії митця виступають потужним засобом творення рими: "Барикади совісти – проти берій./ На барикадах - /Не до фанаберій"; "Чекаю дня, коли тобі скажу:/ оця строфа, нарешті, досконала./ О, як тоді, мабуть, я затужу!/ І як захочу, щоб вона сконала.". Таке римотворення розраховане на більш глибоке,

“почуттєве” прочитання поезії. Римована паронімія у Ліни Костенко – це не просто прагнення до повноти звуку в римі, а бажання знайти смисловий імпульс: *“Іще вина, три порції – / Зітхнула мишка: – Ой, велика річ пропорції”*; *“Він добре вам зіграв колісь мою присутність./ Я дерево, я сніг, я все, що я люблю./ І може, це і є моя найвища сутність”*.

Для аналізованої поезії характерним є використання паронімів для поглибленого змалювання певного образу шляхом порівняння-зіставлення: *“у графа профіль, як у грифа”*; *“а в сірі будні буду бити, як в бубни”*; *“Тягар дрібниць і мудрощі дурниць”*; *“Обережні люди придумали забобони – між серцем і розумом знак заборони”*. Читач має змогу “переключитись від зовнішньої подібності на внутрішні особливості якоїсь реалії шляхом переосмислення”[3;47]: *«той розум не шляхетний, а шляхетський»*, *“Раби – як риби, замерзає кров”*; *“Світилися кіоски, мов кіотики”*; *“Він цей вокал підносив, як бокал”*; *“сива віхола, як віхоть”*.

Пароніми слугують у поетеси й для створення каламбурного, іронічного ефекту: *“Хоч піднімай його домкратом,/ а хам не стане демократом”*; *“Вербують верби у монографії.../ Полюють в полі на три тополі”*; *“Вона й пішла раденька, що дурненька”*; *“Незбагненна це тонкість:/ кожен критик буй-тур./ Оголошено конкурс – / сотий тур кон'юктур”*; *“Десть був Дега./ Де? Га?”* Багатство паронімічних засобів використовується в творчості митця й для стилізації під народнопісенні мотиви: *“Іди, іди, дощику!/ Зварю тобі борщику/ в полив'янім горщику,/ в полив'янім горщику”*; *“Доберемся за три годиночки/ за стонадцять верст до родиночки...”*

Таким чином, паронімія є однією з основних характеристик ідіостилю Ліни Костенко. Ми приєднуємось до думки А. Критенка, що навіть найслабша паронімія створює значний художньо-стилістичний ефект, а “словник нашої мови є одночасно словником паронімів, укладеним за алфавітним порядком” [2;59]. Можемо з точністю говорити про усвідомлене використання паронімів у творчості Поета, розраховане на широку загальну обізнаність читача. Про це можна сказати паронімічним афоризмом самої Ліни Костенко: *“шукаю суті в сутінках понять”*.

1. Дашченко Н.Л. Паронімічна атракція в українській поезії 60-80рр. 20 ст.: Автореф. дис... канд. філолог. н. – К., 1996.
2. Критенко А.П. Паронімія в українській мові// Мовознавство. – 1968. - №3. – С. 50-62.

3. Лагутіна А.В. Щоб словам було тісно, а думкам просторо. – К.: Знання, 1970. – С. 45-48.
4. Ліна Костенко. Вибране. – К.: Дніпро, 1989. – С.4-551
5. Ліна Костенко. Поезії. - Балтимор; Париж; Торонто, Смолоскип, 1969.

ГЕРБ МІСТА КОНОТОП ТА ЙОГО ІСТОРІЯ

В.В.Клименко, краєзнавець

5 квітня 2001 року Конотопська міська рада більшістю голосів (24-«за», 4-«проти») затвердила рішення про герб та прапор міста Конотопа з таким формулюванням: «Розглянувши клопотання голови Конотопського міського осередку краєзнавців Борошнєва В.О., вивчивши громадську думку, керуючись Законом України про місцеве самоврядування в Україні» враховуючи те, що символіка міста має глибокі історичні корені, міська рада вирішила: затвердити історичний герб міста Конотопа (опис та історична довідка додаються)....»

Виникає питання, як же вивчалася громадська думка, де і яким чином вона фіксувалася? Нажаль документів що засвідчують цей факт не існує.

І що ж то за історичний герб, яка історія за ним, про що говориться в опису його? Четвертого червня 1782 року департамент геральдики «височайше» затвердив перший офіційний герб Конотопа з такими атрибутами: «В центрі прямокутного щита червоного (червленого) кольору "с заокругленими знизу кутами і гострим кінчиком по центру" зображений золотий Андріївський хрест, під ним - срібний півмісяць внутрішньої стороною вгору ("знизу нього срібний місяць"), над хрестом - срібна шестиконечна зірка (шестиконечна)»

Виявляється, що золотий хрест над срібним півмісяцем служить символічним зображенням перемоги православ'я над магометанством (ісламом), і затверджений такий герб був в час царювання Катерини II, коли, як пише історик: "треть населення Імперії живе с клеймами, як собствений скот, чтобы не бежали и не эмигрировали. Уничтожается последняя вольница в Запорожской сечи, а крепостное право распространяется на Украину. Императрица издает указ о вольности дворянства и выносит смертный приговор Радищеву за книгу, в которой пастельными тонами живописуется истинное политическое и моральное состояние страны."

"Со временем история оценит влияние ее царствования на нравы, - отметит Пушкин, - откроет жестокою деятельность ее деспотизма под личиною кротости и терпимости, народ, угнетенный наместниками, казну, расхищенную любовниками, покажет важные ошибки ее политической экономии, ничтожность в законодательстве, отвратительное фиглярство в отношениях с философами ее столетия, - и тогда голос обольщенного Вольтера не избавит ее славной памяти от проклятия России". (Игорь Бунич "Пятисотлетняя война в России", (Киев, "А.С.К", Санкт-Петербург, "Облик", 1997, - с.76).

При затвердженні 22.11.1989 р. попереднього герба нашого міста було враховано громадську думку – 56 робіт конкурс, 2764 чоловіка взяло участь у обговоренні. І вибраний герб нікого не принижував, не символізував нічиєї перемоги над іншим, нічиєї зверхності. Стилізоване зображення коня розміщувалось на фоні кольорів державного прапора. Його автор – Антонюк Олександр Іванович – художник-дизайнер, конотопчанин, член кооперативу «Творчість».

Використовувати символ перемоги якоїсь віри над іншою – це моральне обмеження громадян, - порушення статті 24 Конституції України: не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками ...релігійних та інших переконань.

Вважаю за доцільне провести соціологічне опитування конотопської громади щодо герба міста, та вразі потреби повернутися до розгляду цього питання на сесії міської ради.

КОНОТОПСЬКА БИТВА

Циганок О., студент, Ткаченко Л.М., ст. викладач КІСумДУ

11 березня 2008 р. Президент України Віктор Ющенко підписує указ за п 207/2008 «Про відзначення 350-річчя перемоги війська під проводом гетьмана України Івана Виговського у Конотопській битві».

Відомості про цю подію ми можемо знайти у давніх джерелах: Літопис Самовидця; Літописець Дворецьких; Хроніка з літописів стародавніх; Чернігівський літопис; Літопис Грабенки; Літопис Самійла Величка.

Історія Конотопської битви висвітлювалась у працях багатьох істориків. А от для нас, мешканців Конотопа особливою гордістю є те, що дослідженням цієї події займаються наші земляки-краєзнавці. Починаючи з середини 90-х рр.. конотопські краєзнавці впритул

зацікавилися битвою між козацькими та царськими військами, що сталася 1659 р. під Конотопом. Скоріше за все поштовхом до цього послужили свята козацької слави в с. Шаповалівці та наукова конференція 1995 р., організована УРП.

Члени Конотопського осередку краєзнавців Шаміль Акічев, Леонід Мороз, Поліна Стеценко крок за кроком вивчали історію Конотопської битви: дослідили творчу спадщину нашого земляка О.Лазаревського, познайомилися з працями молодого талановитого історика з Києва Бульвінського. Наряду з цим проводилася велика дослідницька робота на місцевості, де відбувалася Конотопська битва.

У своїх роботах науковці підкреслюють, що найбільшою нагородою вважають те, що їм пощастило побачити братську могилу загиблих українців у цій битві. Леонід Мороз у статті «Козацький меморіал під Соснівкою» (газета «Сільські горизонти» від 13 жовтня 1999 р.) детально описує могилу і спогади Миколи Клименка, уродженця цих місць.

Питанням дослідження Конотопської битви професійно займається Акічев Шаміль - науковий співробітник розкриття загадок історії рідного краю.

Відмічаючи значення краєзнавчої роботи у висвітленні Конотопської битви маємо сказати і про Ігоря Едуардовича Лисого. Член обласного літературного об'єднання. Лауреат кількох літературних та літературно-музичних конкурсів, автор кількох десятків пісень на власні вірші та твори конотопських поетів. Кореспондент міської громадсько-політичної газети «Конотопський край». У 2008 р. вийшла його книга «Погляд у минуле. Історія і культура Конотопщини», в якій розглядається і проблема Конотопської битви. На наш погляд, цінність цього дослідження полягає в тому, що Ігор Лисий продовжив справу свого земляка і трюорідного діда – Івана Андрійовича Лисого, на жаль, нині покійного (1910-2000). Так, Ігор Лисий, досліджуючи тему битви, спирається на карту битви під Конотопом, укладену Іваном Лисим.

Історик, художник, автор однієї з перших праць. Присвячених історії Конотопа «Конотоп: сторінки минулого» Володимир Борошнев. Саме в цій книзі ми бачимо детальний план розміщення міста (фортеці) в XVII ст. А опис самої Конотопської битви – один із перших наукових підходів до висвітлення цієї події в літературі.

Тільки той народ гідний поваги, який не забуває своєї історії. І для нас, конотопчан, це не просто слова. Традиційними стали свята культурно-мистецького фестивалю «Козацький родослав», що вже декілька років проходить у с. Шаповалівка. У цьому ж селі відкрито

музей Конотопської битви 1659 р., встановлена капличка. Визначною подією стала минулорічна (2-3 липня 2008 р.) Всеукраїнська науково-теоретична конференція, присвячена перемозі військ під проводом гетьмана Івана Виговського у Конотопській битві.

ЧИ БУВ НАШ КОНОТОП ВІД САМОГО ПОЧАТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИМ МІСТОМ?

Мороз Л. П., краєзнавець, лікар Конотопської ЦРЛ

Присвячую світлій
пам'яті мого батька
Мороза Павла Пилиповича

Питання, яке винесене в заголовок статті, стосується саме ознак, характерних для європейських міст XVII ст. і зовсім не стосується географії, бо, як відомо, кордони між Європою та Азією в XVII ст. були майже там само, де вони пролягають і сьогодні. Нагадаю, що Конотоп виник як прикордонна фортеця з боку Речі Посполитої. Збереглися дуже неповні описи нашої фортеці, де згадується, наприклад, „панський двір”. Припускаю, що ця українська народна назва відповідає цитаделі, обов'язкової частини кожної фортеці. Серед усіх іноземних термінів, пов'язаних із деталями фортець, переважають слова французького походження. Це вже вказує на вплив французької інженерної думки на всю Європу. Автор із Києва Віктор Вечерський надрукував стародавній план нашої фортеці, взятий зі спеціальної карти України Гійома Лавассера де Боплана. Той француз із Нормандії служив капітаном артилерії в польському війську, а картографією займався з власної ініціативи(так вважають його біографи).

Наведений Вечерським план підтверджує мої припущення, що фортеця Конотоп знаходилась приблизно в тому районі, де зараз знаходиться хлібзавод. Тобто, моя версія не співпадає з більш поширеною, яка прив'язує фортецю до сучасного розташування райвиконкому.

Цікаво буде простежити (хоча б приблизно), яку територію біля себе захищала фортеця. Тут нам не обійтися без думок та поглядів дослідників попередніх поколінь. Так вже О. Лазаревський, а з ним ще кілька авторів ставили під сумнів, що Конотоп боронили лише 4 тисячі козаків. Лазаревський писав про щонайменше 8 тисяч.

Пригадаємо ще одне повідомлення про початок облоги Конотопа царськими військами. Через кілька днів від початку облоги до

конотопців мали намір приєднатися кілька тисяч кримсько-татарських вояків. Постає питання – де вони збиралися розташуватися. Навряд чи фортеця була така велика, щоб утримувати за своїми стінами таку кількість людей. Скоріше за все існувала система інженерних захисних споруд за межами фортеці, яка і дозволила розташувати значну додаткову кількість вояків. По сучасному можна говорити про укріплений район навколо фортеці.

Хто ж керував будівництвом нашої фортеці? Хтось із іноземних військових інженерів, які були на польській службі. В історичній літературі можна зустріти 4-5 прізвищ таких інженерів. Це французькі прізвища і одне італійське. Франція була тоді незаперечним лідером та авторитетом у будівництві фортець.

У кожного з нас може виникати заперечення, бо ми уявляємо французькі фортеці як кам'яні та побудовані в готичному стилі. Але вже тоді у XVII столітті все частіше починали використовувати землю. Так земляна стіна, товщиною в 2,5 метри не давала шансів артилерії їх зруйнувати, а так само надійні кам'яні стіни повинні були мати 4 метри товщини. Саме таку товщину стін було зроблено навколо Смоленська вже після 1634 року, бо навіть трьох метрові мури не здатні були довго витримувати вогонь артилерії, яка ставала все потужнішою. Крім того, щоб ослабити дію гарматного вогню в місцях ймовірного напрямку такого вогню додатково споруджували земляні вали заввишки 5-8 метрів. Це дані по Франції. Але для нас важливо, що їхні інженери працювали і тут в Україні. Тобто, всі ті досягнення, які відбувалися в Європі, застосовувались і у нас.

Новітні досягнення військово-інженерної думки безумовно ставали відомі і в царському війську. Наведу ще один приклад: успішне взяття Казані царськими військами стало можливо, коли потужний вибух зруйнував стіни міста (була закладена велика кількість пороху через підкоп). Це царські війська через півстоліття повторили успішні перші дії вибуху через підкоп під стіну в італійських містах. Чому тут під Конотопом не було зроблено підкоп під стіну? Одне з найбільш ймовірних пояснень, це те, що річки та рови з водою не давали можливості наблизитися до стін з метою зробити підкоп.

Чи маємо ми якісь свідчення, що, наприклад, додаткові земляні вали були і під Конотопом? Вважаю, що такі дані, хай і опосередковані, у нас є. Як відомо царські війська мали добру потужну артилерію, яка за пару тижнів мала б рознести стіни фортеці. Але фортеця трималася і трималася. Тобто були якісь фактори, які зводили до мінімуму руйнівну силу гарматного вогню. Тому і вважаю,

що земляні вали перетинали шлях гарматним ядрам в найбільш небезпечних напрямках.

Звичайно, і дослідників, і читачів дуже цікавить питання – як могла порівняно не така вже й велика фортеця витримати таку довгу облогу цілої армії? На частину питань я вже в якійсь мірі відповів. Але є ще одна причина, яка зовсім не пов'язана з винахідливістю та талантами французьких військових інженерів. Ця причина відноситься безпосередньо до царського війська. Маю на увазі так звані „местнические счета”. Ось як про це пише відомий німецький історик Оскар Егер: „Очень часто случалось, что храброе и мужественное русское войско терпело неудачи только потому, что в военное время на глазах у неприятеля между начальниками происходили ссоры из-за старшинства и знатности их родов, и при этом более родовитые отказывались подчинятся менее родовитым. По этому поводу 12 января 1682 года Царь Федор III Алексеевич созвал Земский Собор. Большинство участников Собора выказались в пользу окончательного уничтожения „местничества”. Книги, по которым родовитые люди местничались, были по приказу царя сожжены в печи, а местнические счета запрещались под страхом смертной казни”.

Головна тема – яким вимогам відповідав наш Конотоп з самого початку як тільки він ще будувався. Я вже згадував про великий авторитет французьких військових інженерів. А чи міг будівництвом нашої фортеці Конотоп керувати, наприклад, інженер поляк, або литовець, або українець. В це важко повірити навіть теоретично, бо військові інженери в французькій армії були введені ще наприкінці XVI століття і їх спеціально готували. Ніяких подібних навчальних закладів в Речі Посполитій не було. Але, навіть коли припустити, що хтось з громадян Польщі вивчився десь на військового інженера і будував фортеці тут у нас в Україні, то можна напевно сказати, що він теж би мусив спиратися на європейський досвід такого будівництва. Ось як пише про це відомий російський військовий історик М.П. Міхнович: „...Таким образом, если Эрара французы называют отцом фортификации во Франции, то они вправде считают Вобана отцом современного осадного искусства, которому учились затем у французов все прочие государства Европы”.

Найбільші досягнення Франції у справі як фортифікації, так і в облозі фортець пов'язані з ім'ям геніального військового інженера Себастьяна де Вобана. Він особисто керував спорудженням 33 нових фортець та реконструкцією майже 300 вже існуючих. Роки життя Вобана (1633-1707) не дозволяють нам говорити про його можливий особистий вплив на ті інженерні заходи, які були застосовані і у нас

під Конотопом, але діяльність самого Вобана виникла не на голому місці, а спиралась на досвід цінного ряду попередніх поколінь французьких військових інженерів.

Так саме у Франції в ті часи виникла поговорка, що „атаковане місто – це взяте місто”. Тобто, ця поговорка підкреслювала саме пріоритет атаки на фортецю над її захистом. Тут у нас в Конотопі ця поговорка не знайшла підтвердження і це вказує на більший досвід захисту перед атакуючими.

Можливо хтось з наступного покоління краєзнавців знайде ім'я (чи імена) будівничих нашої фортеці, знайде і її детальний опис. Я ж намагався пояснити одну просту думку, що фортецю Конотоп будував хтось з європейців спираючись на той великий досвід такого будівництва, який був накопичений в Західній Європі. Тобто, на запитання, коли наш Конотоп став європейським містом, треба відповісти – від самого свого початку.

КОНОТОПСЬКА БИТВА 1659 Р. ОЧИМА СУЧАСНИХ КОНОТОПЦІВ

Волков С., Несмашний В., студенти,
Очкасов В. І., викладач ПТ КІ Сум ДУ

З метою виявлення поінформованості жителів нашого міста про **Конотопську битву 1659 р.** було проведено анкетування серед 146 людей різного віку і роду діяльності. З них 9 (6% опитаних) ніколи не чули про цю битву. Чули, знають – 94% - 137 опитаних. Правдивість та якість знань про Конотопську битву дозволяють перевірити відповіді на наступні питання: «Коли вона була» - знають 1659 р. – 94 чол. – 68%; «Хто керував обороною Конотопа» (полковник Гуляницький) – знають 6 чол. (4%); «Хто тоді був гетьманом» (Виговський) – 28 чол. (20%).

«Хто переміг у битві» - 73 чол. (53%).

Аналіз цих даних свідчить про недостатню поінформованість респондентів. Серед опитаних нас особливо цікавили студенти нашого технікуму, що навчаються на I курсі, так як вони презентують різні навчальні заклади нашого міста, району та Сумської і Чернігівської областей. Опитано – 77 студентів. Чули, знають – 72 чол. (93%), точно вказали рік битви – 54 чол. (75%!?), хто керував обороною – 0 чол. Знають гетьмана Виговського – 9 чол. (12%), хто переміг – 42 чол. (58%). Статева належність опитаних першокурсників – Ж – 12

чол.(16%); Ч - 65 чол.(84%). 5 опитаних (6%) не хочуть знати більше про Конотопську битву, а 59 чол.(76%) хотіли б взяти участь в урочистостях у селі Шаповалівка з нагоди 350 річниці Конотопської битви.

Опитано – 27 студентів II курсу ПТКІСумДУ.

Відповіли, що знають про битву – 24 чол.(89%), з них знають про полковника Гуляницького – 2 чол.(8%), Виговського – 7 чол.(29%, а на I курсі-12%), рік битви – 16 чол.(67%).

У віковій категорії від 28 до 60 років знають: рік битви – 18 чол.-75%; полковника Гуляницького – 3 чол. – 13%, гетьмана Виговського – 14 чол. – 58%. Соціальний статус опитаних: непрацюючі – 3 чол.(13%), робітники – 16 чол.(67%); службовці – 5 чол.(20%).

Також опитано 6 осіб старше 60 років, з них точно вказали рік битви – 4 чол.(67%), ім'я гетьмана Виговського – 5 чол.(83%), але керівника оборони Конотопа не назвав жоден респондент.

Вікова структура опитаних

Старше 60 років – 6 чол., 28-60 років – 24 чол., 20-28 років – 2 чол., до 20 років – 114 чол.

Дуже багато матеріалу для роздумів та висновків дають відповіді на питання: «Хто з ким воював?» Отримані такі відповіді: козаки і росіяни; козаки з Москвою; Росія та Україна; Росія і українські козаки; з москвичами; Московія і гетьманська Україна; німці з ССР; козаки і Московщина; українці; Україна, татари і Польща проти Росії; Україна з турками; Москва з Київською Руссю.

Відповіді на питання: «Хто переміг?»: - козаки, наші, Україна, Гетьманщина, росіяни, Росія, українці, Конотоп, конотопські війська, Україна, Польща і татари, українська армія з татарами, Київська Русь.

Ми принципово не даємо оцінки відповідям, нехай це робить кожен особисто, але великий відсоток опитаних написали, що не знають.

Кілька узагальнюючих висновків. Невеликий процент респондентів дійсно володіють інформацією про цю битву. Більшість хоче більше знати про неї.

КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО СУМЩИНИ

Стрелець Т., студент, Чернушенко В.М., викладач ПТ КІСумДУ

Протягом століть кобзарство було найпоширенішим на Чернігівщині, Полтавщині й Харківщині. За радянського часу ці території не втратили першості у розвитку новітнього кобзарського

мистецтва. Народні митці Чернігівщини, Полтавщини й Харківщини належали до різних «шкіл», відзначилися різними способами гри на кобзі. Найстаріший спосіб – чернігівський, найновіший – харківський, мішаний – полтавський, якого дотримувався Остап Вересай. На території Сумської області співіснували всі способи. Якраз на Сумщині особливо інтенсивним був процес злиття давніх традицій з новим кобзарським професіоналізмом, пов'язаним з професійним музичним мистецтвом. Такий зв'язок окремих кобзарів з професійним мистецтвом розпочався з діяльністю Глухівської музичної школи.

Окремі елементи професійної музичної культури проникали в творчість деяких кобзарів. Це стосується в основному придворних кобзарів української старшини і ряду польських магнатів, російських царів і вельмож XVII-XVIII століть. У середині XVIII століття у Великій Писарівці був відкритий шпиталь для старих кобзарів-бандуристів, що потрапляли з різних районів України, несучи надбання кобзарського мистецтва різних «шкіл». Це перетворило Велику Писарівку, поруч з Глуховом, Ромнами, Кролевцем, Охтиркою, в один із визначних центрів кобзарського мистецтва нашого краю.

Після припинення діяльності Глухівської музичної школи її традиції не зникли. Вони продовжувались в тому чи іншому вигляді в першу чергу на території Сумської і Харківської областей. На початку XX ст. з'являється немало кобзарів нової формації, таких як Терешко Пархоменко та Іван Кучугура-Кучеренко, що користувалися вже книжним матеріалом. з'являються й кобзарі-інтелігенти типу О.Г.Сластіона і Г.М. Хоткевича, Славиться своїми кобзарями та бандуристами й Конотоп. Ось деякі з них.

Кухта Віктор Іванович (1927 р. м. Конотоп Сумської обл.). Ще молодим хлопцем почав учитися грати на бандурі у свого батька. В 1950 р. закінчив Київське музичне училище по класу бандури у В. Кабачка, а в 1955 р. — Київську консерваторію по класу А. Бобиря,

З 1949 р. працював в ансамблі бандуристів українського радіо. Досяг високої виконавської майстерності, виступав як соліст-віртуоз.

Автор ряду оригінальних творів для бандури, зокрема «фантазії на українські теми», «Скерцо» та інші. У катастрофі на залізниці втратив руку, тому змушений був виконавську практику бандуриста-інструменталіста залишити. Живе у Києві.

Кухта Іван Опанасович (1899 р. м. Конотоп Сумської обл. — 1979 р. там же) — робітник паровозного депо ст. Конотоп, один з організаторів першої самодіяльної капели бандуристів на Україні, при клубі ст. Конотоп. Був багаторічним її керівником, сам добре грав на

бандурі. Навчив грати на бандурі свого сина, який згодом став бандуристом-віртуозом.

Ленчик Настасія Олексіївна (1912 р. м. Конотоп, тепер Сумської обл.) — одна із перших кобзарок на Конотопщині. Активна учасниця Конотопської капели бандуристів.

Лісовенко Максим Дмитрович (1883 р. м. Конотоп —?). За фахом — бухгалтер. Один із організаторів і активних учасників Конотопської капели бандуристів 1925 р. при залізничній станції Конотоп. Ще в дореволюційний час у нього в домі бували часто кобзарі Т. Пархоменко, П. Ткаченко та інші. Сам дуже любив і популяризував кобзарське мистецтво.

Марута Андріян Григорович (1899 р. м. Конотопі — 1975 р. — там же) — слюсар Конотопського вагоноремонтного заводу та слюсар-інструктор при Конотопському технікумі залізничного будівництва. Добре володів бандурою, брав активну участь у капелах бандуристів Конотопа. Керував ансамблями бандуристів. В останній час брав посильну участь в роботі самодіяльних гуртків бандуристів.

Матюха Максим Мусійович (1906 р. м. Конотоп). Один із організаторів кобзарського руху в Конотопі, зокрема міської мандрівної капели бандуристів. Активний учасник усіх концертних подорожей. Добре грав на бандурі і співав (тенор). Далі, за сімейними обставинами, відійшов від концертної діяльності.

Ковшар Олександр Олексійович (1905-2001) (один з організаторів і керівників капели бандуристів «Відродження»)

Син шевця, Олександр Ковшар закінчив у свій час церковно-приходську школу, а потім вищу початкову, рано привчився до праці, допомагав батькові. Мав гарний слух і голос, тому співав у церковному хорі. Олександрові пощастило тоді на добрих, талановитих і щирих людей. У 1925 році зустрів він співака і бандуриста в м. Конотоп Маруту Андріяна Григоровича, який зачарував юнака грою на простенькій бандурі. З того часу бандура супроводжувала його все життя і дарувала неповторні хвилини щастя і радості в спілкуванні з слухачами.

Олександр Олексійович плекав заповітну мрію - створити гурток бандуристів і однодумців в м. Конотопі. Залучав до гри на бандурі своїх товаришів. Але не вистачало інструментів, тому виготовляли їх самі. Допомагав робити бандури Корнієвський Михайло Григорович, що жив в с. Корюківці Чернігівської області.

Йшов 1926 рік... Вже тоді капела працювала на госпрозрахунку. На зароблені гроші від концертів купували костюми, дбали про інструменти. Українську пісню і думу слухали в Бахмачі, Сумах,

Ромнах... Пролягли шляхи-дороги капели і в Росію. З великим захопленням зустрічали в Тамбові, Саратові, Курську, Львові, Тулі, в Москві при Центральному українському клубі.

Усе більше зміцнювався зв'язок кобзарського мистецтва з професійною музикою й літературою. Отже, поступово змінювався й тип сучасного кобзаря-бандуриста.

ПОБУТ ТА ВІРУВАННЯ В НАШОМУ КРАЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ СІМНАДЦЯТОГО СТОЛІТТЯ

Шульга В.І., м. н. с. Конотопського краєзнавчого музею ім.
Лазаревського О.

«В обличчях «Українських святих», закарбувалась своєрідність духовного життя другої половини хv- першої половини вісімнадцятого століть, людям причетним до культури того часу, було властивим боротися з самим собою, вічно вагатися між ідеалом аскези й радощами буття – це і є визначальною рисою духовного життя часів бароко». Микола Філянський, 1920 рік

У «Історії Українського війська» випуск № 6 видання І.Тиктора, Львів, 1936 рік, «Старовольський згадує 1628 рік в Україні «грубі сорочки й киреї», сорочка того часу – українське домоткане полотно із коноплів чи льону».

«Один німець, що бачив козацьке військо під Смоленськом 1633 року описує: «хлопи всі однакові, в сірім одягу, рідко котрий у синім або червонім».

Так само козаки Стародубського полку 1651 року були «всі на добрих конях, у білих сермягах».

Сіра свита. Свита – український старовинний довгополий одяг пошитий з грубого домотканого сірого сукна.

Старовинні Українські приказки про свиту:

«Найкращий парубок Микита, що на ньому сіра свита».

«Ні холодно, ні душно, як на Святках у сіряках».

«Кожух та свита – та й душа сита».

Кому ж поклонялися стародавні Українські воїни?

О. Партицький «Давня історія Галичини» Львів, 1894 рік,

«У старому Українському війську найвправніша у бою була, іменно, піхота. Стародавні Українські воїни мали за покровителя Бога Війни Ареса, а він воював тільки піхотно».

«У стародавніх словниках Стефана Візантійського і Гезихія сказано, що Фракія (Тракія) звалася з давніх часів «Арія» - очевидно, від культу Бога Ареса».

«Що Арес був первісно Бог Слов'янський довести можна із самої назви, із збережених посеред слов'ян традицій. Відкинемо від слова Арес неуживане тепер закінчення «ес», вже маємо назву Слов'янського Бога війни «Ар», Слов'янський Марс.»

«Ярилом зовуться часто торги і ярмарки на Русі. Видно, що глибокі корені пустило ім'я Ярило у різних сторонах Русі, обходи на честь нього посвідчують безперечно широко розвинений культ того Бога у Руських землях за давніх часів. Яр, Ярий замість давнього Ар, Арий. Так само говоримо нині: яблуко, ягня, як, а ще старослов'янською писалось: аблько, агне (агнець), аки.»

А ще Геродот згадує неврів, що спочатку базувалися на Лівобережжі - Чернігівщина, яких пізніший античний географ К. Птоломей, згадує на цих землях -етнонім «неурії». «Ур» цей корінь пов'язаний із «Сонцем», Урай/ Уран - Весняне Божество, ураган, урожай. У Ведійській релігії термін «саура» - славені Сонцю, сонцепоклонник. (Неври, неурії, (не+ур) - не сонцепоклонники. Фольклорист В. Давидюк повідомляє, що солярна символіка бронзового віку слабо поширена в Українському Лісостепу, Лісовій зоні, а в Західному Поліссі кераміка із солярною символікою у часи бронзи взагалі відсутня. Там же у Західному Поліссі, за В. Давидюком, навіть невідомі Купальські (сонцепоклонницькі) традиції.

А стара Українська приказка нашого краю: «Місяць - це вояче сонце», потверджує, що мешканці і нашого краю, у ті давні часи поклонявся Місяцю, покровителькою якого, за Грецькою міфологією, є Богиня Артемеда.

Побут, кухня - страви у нашому краї у часи Конотопської битви 1659 року за описом Івана Кулябка, який мав володіння у нашому краї, Як свідчить Ф. Вігель, навіть у 80-90-х роках 18 століття, вже нобілотоване Українське панство Києва мало однакові з селянами смаки, однакові звичаї, однакову їжу, так само надавало перевагу борщу й галушкам, так само ніжно любило свиней, зберігало в одязі запорозьку неохайність.

Наливки мають суто місцевий, національний колорит і букет; як можна побачити, навряд чи могли бути вигадані в якомусь іншому місці і вживані якимись іншими шлунками, крім козацьких. Скромність і невибагливість смаків були релігійно-національними ідеалами давніх, ще добарокових часів.

Українці пишалися пуританською простотою своєї кухні, вважаючи, що католики зрадили аскетичні ідеали давніх християн, а вони православні, свято їх дотримуються.

У звіті про відвідання Польським посольством табору Богдана Хмельницького під Замостям Яків Смяровський згадує, що за давнім козацьким звичаєм подавалося «шість страв» і «добре вино».

Справжня революція в Українському кулінарному мистецтві починає відбуватися у другій половині сімнадцятого століття та в першій половині вісімнадцятого століття, її двері були відкриті для Західних впливів, особливо німецьких та польських.

Ароматизація страв і напоїв стала своєрідною манією тогочасних українських кулінарів. Це відчувається і в рукописі Івана Кулябки, який прагнув уже до вишуканої простоти рококо.

Основні тогочасні прибуткові види господарства краю: млини, винокурні, ниви, сіножаті.

У нашому краї тоді на зерно і сіно збуту не було і тому із хліба викурювали вино, яке крім продажу у «польових» полках, тобто у Південних – безлісих, збувалося в чужі краї на продаж.

А за допомогою відходів винокуріння барди (браги) відгодовувалися воли, які потім для продажу відганялися у Сілезію, Прусію.

На той час лісні землі давали дрова, а степові зерно і сіно.

У ті часи накопичення грошей йшли на розширення земельних володінь, а частково – на поповнення домашньої «обстановки», головна частина якої складалася із предметів тодішньої розкоші (столовий посуд, різновиди одягу та жіночі прикраси із золота, каменів і перлів), які любила виставлять на показ козацька старшина.

Торгівля волами була одним із найвигідніших промислів у старій Малоросії. У ті часи, волів випасали на степах та відгодовували відходами винокурень (брага).

Конотопщина – це лісостеп, переважають чорноземи і господарська діяльність у ті часи давала найбільші прибутки, а допоміжні промисли такі, як гончарство, ткацтво були привізними.

«Опис Чернігівської Єпархії» повідомляє що у Конотопі були місцеві три ярмарки кожна по сім днів. Одна із них Георгіївська ярмарка (9 грудня і 6 травня – празники Святого Георгія).

Після Конотпської битви 1659 року багаті землі нашого краю переходять у власність Московської верхівки – землі біля хутора Вовчик, що при річці Вовчик - переходять у власність Неплюєвих; землі у селі Бочках – князям Львовим, у селі Попівці винокурня - князям Долгоруким і т.д.. Це і є наслідки втрати державності.

Форми селянського одягу у селах навколо Конотопа були традиційними, які існували у нашому краї аж до другої світової війни, з незначними змінами осучаснення. У жінок, як і в чоловіків, універсальним для всіх верств тогочасного суспільства щоденним одягом була сорочка. А білий колір українських сорочок – це найстарша й найхарактеристична їх особливість. Другою особливістю української жіночої сорочки є вишивка. Біла довга сорочка з конопляного чи льонового домотканого полотна з вишивкою рукавів, уставок та подолу – червоною, чорною чи то білою заполоччю; святкова плахта та буденна спідниця – крій різний у всіх цих регіональних групах; запаска та корсетка з вусами; юпка та кожушанка, переважно чорні шкіряні жіночі чобітки. Головний жіночий убір у жінок, обов'язково очіпок та хустки вовняні «писані», тобто смуги односторонні та картаті, одноколірні. До дев'ятнадцятого століття на Чернігівщині, як відомо, жінки носили білі «зав'язки» з китицями на вужчих кінцях і пов'язували поверх очіпка. Жіночою прикрасою було і коралове намисто, яке в народі і до цього часу називається «добрим», і придбати його могли тільки жінки із заможніших родин, бо було недешево. Це були ті часи, коли ще не тільки побут, а й одяг міщан не відрізнявся від одягу селян. Чоловічий одяг також був домашнього виробництва – взимку суконні штани, влітку – полотняні та сорочка з конопляного волокна, а святкова – з льону, свитка із домашнього сукна, кожух овечий, зимова шапка смушева та солом'яний бриль влітку, чорні шкіряні чоботи.

ІВАН ВИГОВСЬКИЙ. ВІХИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Несвідоміна Н.В., м. н. с. Конотопського краєзнавчого музею ім. Лазаревського О.

Сподвижник Богдана Хмельницького, який володів гетьманською булавою лише 2 роки (1657 – 1659), але зумів утвердити державний суверенітет України, щирий патріот, який за оцінками істориків був одним з найвизначніших українських діячів XVII століття, політик, воєначальник. Він повстав проти лицемірства Московії, відстоював державну незалежність Української держави. Діючи вже як гетьман, у надзвичайно тяжких умовах, він за всієї своєї енергії, досвіду й таланту, не зміг, як Богдан Хмельницький, забезпечити підтримку обраного курсу широкими масами і не втримав державного керма у своїх руках. Допущені ним прорахунки та помилки і визначили

трагічність його загибелі та не завжди справедливі оцінки сучасників і нащадків.

Походив із старовинного роду української православної шляхти, яка оселилась у Вигові Овруцького повіту Київського воєводства. Вважається, що то було відгалуженням роду Лучичів, і тому цей рід називали Лучичі – Виговські. В королівському універсалі Виговському на Барське староство польський король Ян-Казимир пов'язує його родовід із знаменитими князями Глинськими. Найвизначніший представник останнього був Михайло Глинський (1534) – видатний державний діяч Великого князівства Литовського, який перебував на службі німецького імператора Максиміліана, Альбрехта Саксонського та ін., був правою рукою великого князя литовського Олександра, а по смерті того підняв значне повстання української та білоруської православної шляхти проти польсько-литовської католицької реакції. Зазнавши поразки, Михайло Глинський емігрував до Московії, де також вів активну політичну діяльність. Його племінниця Олена стала дружиною великого князя московського Василя III і матір'ю першого московського царя Івана IV. На думку деяких дослідників Виговські беруть початок від Болсуна (Чорногуба) або Коркошка – вихідців з орди, що потрапили в Україну в часи Володимира Ольгердовича або великого князя литовського Вітовта (кінець XIV – пер. пол. XVст.) і започаткували гілки Болсуновських, Даниловичів – Виговських, Лучичів – Виговських та ін.

Про молоді роки майбутнього гетьмана майже нічого не відомо. Він здобув добру освіту, ймовірно у Києво – Братському колегіумі, чудово володів, окрім рідної української мови, ще й церковно – слов'янською, польською, латинською, непогано знав російську, був прекрасним каліграфом. Самійло Величко свідчить, що Виговський був «вивчений вільним наукам, славився за дотепного і вправного в писарських справах». Пізніше виступив, як покровитель Києво – Братського колегіуму. Майбутній гетьман був членом Луцького братства, яке в боротьбі проти Речі Посполитої відстоювало права української мови й православної релігії. Свою військову кар'єру Виговський розпочав у кварцяному війську «товаришем», тобто рядовим шляхтичем – професійним вояком. В роки панування короля Владислава IV Виговський відзначався у боротьбі проти «неприятеля святого Хреста Господня», тобто у боротьбі проти турецько – татарсько – ногайської агресії. В 30-х роках XVII ст. він служив у Луцькому городському суді, в 1635 став намісником Луцького староства, пізніше – писарем при Яцеку Шемберку, комісарові Речі Посполитої над військом Запорозьким. Очевидно, тоді ж Виговський увійшов у тісні

контакти з Богданом Хмельницьким – тодішнім генеральним писарем Війська Запорозького. На поч. 30 –х років XVII ст. бере свій перший шлюб, про який майже нічого невідомо. Деякі джерела говорять, що це була княжна Солемирецька. Другий шлюб Виговський взяв в 1656 з Оленою Стеткевич, дочкою українсько – білоруського православного шляхтича, новогрудського каштеляна Богдана Стеткевича – одного з покровителів Києво – Могилянського колегіуму, фундатора Кутейнського православного монастиря. Через тестя Виговський увійшов у родинні зв'язки з багатьма відомими українськими та білоруськими шляхетськими родами. Коли почалась Національно – визвольна війна, Іван опинився у війську великого гетьмана коронного Миколи Потоцького, брав участь у битві під Жовтими Водами. Його пораненого забрали в полон татари. Бранця врятував Богдан Хмельницький, Виговський дав гетьману присягу вірно служити. Перейшовши на бік повстанців, він став служити особистим писарем гетьмана. З 1649 І. Виговський стає одноосібним генеральним писарем та найдовіренішим порадником гетьмана Богдана Хмельницького. За словами І.Крип'якевича, Виговський «...організував державну канцелярію, яка прийняла все діловодство як у внутрішньому правлінні, так і в закордонних справах...».

Після Чигиринської ради І. Виговський надіслав кримському хану, польському і шведському королям про своє обрання гетьманом з пропозицією добросусідських відносин. У жовтні 1657 уклав союз зі Швецією, підготовлений ще за Хмельницького. Відновив союз з Кримом, зірваний після відновлення зв'язків України з Московщиною. Нав'язано також переговори з Польщею, наразі обидві сторони відділились нейтральною смугою, що проходила між Случем і Горинню. Виговський не хотів поривати контактів з Москвою, але замість дотеперішньої васальної залежності прагнув союзу рівного з рівним.

16 вересня 1658 в м. Гадяч було укладено договір, на підставі якого Україна входила в союз із Польщею та Литвою. Частина України (Чернігівщина, Полтавщина, Київщина, частина Волині і Поділля) вступила в унію як окрема держава – Велике князівство Руське – з власним урядом, гетьманом, міністром, фінансами, власним військом (40 тис. осіб). Але Гадяцький трактат, у якому яскраво виявився політичний і культурний рівень української інтелігенції др. пол. XVII ст., не подобався ані Москві, ані еліті, яка претендувала на булаву, ані козацькій черні. Ідея нової спілки з Польщею підірвала авторитет І. Виговського.

Битва під Конотопом, здавалося б, могла вирішити війну на користь України. Але Виговський не зміг скористатися зі своєї перемоги.

У березні 1664 року в Корсуні колишнього гетьмана було схоплено і без суду та слідства, не зважаючи на статус сенатора, розстріляно.

ВИБОРИ ГЕТЬМАНА САМОЙЛОВИЧА

Лисий І., кореспондент газети «Конотопський край»

У багатому на події XVII ст. неможливо оминати увагою вибори гетьмана Івана Самойловича. Вони відбулися у 1672 р. в Козацькій Діброві, на території сучасного села Козацьке Конотопського району.

Попередник Самойловича Дем'ян Многогрішний походив із бідних козаків, був простою малоосвіченою людиною. За походження, а також за те, що гетьман відверто висловлював своє негативне ставлення до московської політики в Україні, його дуже не любила старшина. Вночі 13 березня 1672 р. група старшин заарештувала Многогрішного. Його звинуватили у зраді й намірах перейти під владу Туреччини. Після тортур гетьмана разом із сім'єю та найближчими соратниками було вислано до Сибіру. Шлях опального гетьмана пролягав через Конотоп, звідки його повезли в Путивль і далі в столицю [2;50].

3 травня до Москви приїхав чернігівський полковник Іван Лисенко й привіз грамоту, у якій сповіщалось, що старшина хоче вибрати нового гетьмана. У грамоті також було прохання, щоб гетьманові остаточно було заборонено зноситися з чужоземними державами, щоб майбутній гетьман не смів карати козаків і селян інакше, як за присудом військового суду, щоб на раді, де мали обирати гетьмана, не було козацької черні і щоб цар надіслав війська для охорони порядку на виборах [4;85]. Цар відповів грамотою, у якій “склонял малороссиян к должному послушанию и верноподданству” [1;138], а потім направив у Конотоп делегацію для виборів нового гетьмана. До її складу входили: боярин, воєвода і намісник білгородський, князь Г.Г.Ромодановський, думний дворянин і намісник мединський І. І. Ржевський, а також дяк А. Ташликов. Серед дослідників немає єдиної думки щодо вибору місця ради. Український історик Д.Дорошенко

зазначає, що місце ради обрав цар [4;585], а російський історик С.Соловйов пише, що в грамоті, яку привіз Лисенко в Москву, було вказано, що старшина постановила “быть раде в Конотопе” [6;441]. 15 червня 1672 р. московська делегація прибула на Конотопщину. У трьох верстах від Козацької Діброви їх зустріли представники козацької старшини і заявили, що довкола Конотопа більш як на 10 верст потравлена кінська паша, тому вони просять перенести раду в Козацьку Діброву.

Д.Бантиш-Каменський зазначає, що ініціатива перенести раду в Козацьку Діброву належала чернігівському архієпископу Лазарю Барановичу [2;138]. Але здається, головним у зміні місця ради було те, що Конотоп був тоді в межах володінь гетьмана, а Козацька Діброва розташована на українсько-московському кордоні і вважалась московською територією [4;86].

16 червня у наметі Ромодановського відбулася рада. Брала участь у ній лише старшини. Був затверджений черговий договір, який увійшов у історію під назвою Конотопських статей. Вони склались із 10 пунктів і майже повторювали Глухівські статті 1669 р., доповнивши їх деякими додатками про обмеження гетьманської влади і про скасування “компанійських полків”, на які міг опертися гетьман [4;36]. Серед козацьких старшин, які підписали статті, були й наші земляки - конотопський сотник Іван Жданенко і корибутівський сотник Яцько Дряпіка [5;107]. Наступного дня відбулись вибори гетьмана. На них були присутні й духовні особи - архієпископ чернігівський Л. Баранович і архімандрит Новгород-Сіверського монастиря М. Лежайський. Для порядку й охорони з Батурина було викликано загін стрільців під командуванням Г. Неєлова. Лівобережне козацтво представляли генеральні старшини, полковники, полкові старшини, військові (значкові) товариші, отамани міст і сіл. Рядове козацтво й поспільство про раду не було оповіщене й тому не змогло туди потрапити.

На початку ради Ромодановський зачитав царську грамоту, яка дозволяла вибори гетьмана на умовах Глухівських статей 1669 р. Архієпископ Лазар Баранович прочитав молитву й освятив великі збори. Присутні висунули й підтримали одного кандидата на гетьманство - генерального суддю Івана Самойловича. Переяславський полковник Дмитрашко Райча та київський полковник Костянтин Солонина підхопили його під руки і поставили на стіл. Генеральний обозний Петро Забіла підніс Самойловичу булаву. Інші полковники покрили його прапором та огорнули бунчуком. Розчулений високим довір'ям старшин, Іван Самойлович виступив з короткою промовою, зверненою

до учасників ради: “Я гетьманського уряду не бажаю, але ви за царським указом і за нашим військовим правом і вольностями мене обрали і мені вже неможливо відмовлятися і не приймати...булави й прапора. Тільки я вам ось що оголошую: бути нам у підданстві великого государя з усім військом Запорозьким. Я буду служити... віддано, без будь-яких хитань і зради й ніколи не побажаю вчинити те, що вчиняли попередні гетьмани. І ви, будучи зі мною, служіть віддано, без будь-якого сумніву, ніяким сварливим словам і спокусам не вірте, а тримайте все за договірними статтями міцно й постійно”. Івану Самойловичу на цю промову за себе і за всіх учасників ради відповів генеральний обозний Петро Забіла: “Усі ми готові служити великому государю у вічному підданстві; на тому прийми від нас прапор, булаву і бунчук і стань над нами гетьманом” [3;353].

Тут же на раді в Козацькій Діброві було обрано кількох генеральних старшин: генеральним суддею – П.Животовського, генеральними осавулами – І.Лисенка й Л.Черняка, генеральним писарем – С.Прокоповича, генеральним хорунжим – Г.Коровченка, генеральним бунчужним – Л.Полуботка. Стародубським полковником став знову П.Рославець, а С.Остренко отримав посад гадяцького полковника. Відслужили молебень, а потім на чиновній книзі перед хрестом і євангелієм привели до присяги гетьмана і новообраних старшин. Крім того, гетьману, генеральним старшинам і полковникам Ромодановський вручив царські подарунки - соболі, атласи і кармазинні камки на одяг. Нагороди соболями отримали також нижчі старшини - полкові осавули й писарі, канцеляристи та духовні особи.

Новий гетьман був сином священика з Правобережжя, який переселився на Лівий берег. Через те Іван Самойлович одержав прізвисько “попович”. Він отримав чудову освіту - закінчив Києво-Могилянську академію й був досить розумною людиною. Самойлович служив при Брюховецькому, а на Глухівській раді був обраний генеральним суддею. Новий гетьман настоював на об'єднанні України “під одним регіментом” [4;86]. З того часу минуло більше трьох століть, але для Конотопщини події в Козацькій Діброві назавжди залишаться в історії.

1. Бантыш-Каменский Д. История Малой России. – Ч. 2. – М., 1830.
2. Борисенко В. Дем'ян Многогрішний // Київська старовина, –1992, – №4.
3. Володарі гетьманської булави. – К., 1994.
4. Дорошенко Д. Нариси історії України. – Мюнхен, 1966.

5. Величко С. Летопись событий в Юго-Западной России. – Т. 2. – М., 1851.

6. Соловьев С. История России с древнейших времен. – Кн. 6. – Т. 11. – М., 1961.

ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ІНДИВІДУАЛІЗМУ В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Гайдук А., студентка, Барбара Н. В., викладач КІ СумДУ

Відмінності в способі сприйняття світу, унікальні риси тієї чи іншої нації чіткіше простежуються при розгляді цих особливостей носіями іншої ментальності. Узагалі, «як можна достатньою мірою пізнати характер однієї нації, не вивчивши одночасно й інші, які перебувають із нею у тісному зв'язку, контрастні відмінності яких, з одного боку, власне й сформулювали цей характер, а з іншого боку, єдино й дозволяють повністю його зрозуміти?» [1:319].

Практично всі дослідники української ментальності, в т.ч. Д. Донцов, В. Жадько, Р. Додонов, Т. Яшук, Н. Михайловська, відзначають у якості характерологічної риси українців індивідуалізм, витоки якого вбачають у повазі особистості людини, гідності й свободи іншого, культивуванні активної життєвої позиції, самозвеличенні, незалежності, протесту проти тиранії. М. Костомаров, В. Винниченко зазначали, що індивідуалізм українця часто набуває форми егоцентризму й виявляється у схильності до розбрату, прагненні до особистісної свободи з відсутністю організації. «Ця риса є небезпечною для побудови державності» [2:10].

Тлумачні словники трактують індивідуалізм як «прагнення до вираження власної особистості, індивідуальності у протиставленні себе колективу» [3:202]. На основі здійсненого аналізу текстів російських газет ми відзначили наступні прийоми й способи репрезентації українського індивідуалізму.

1 Використання українських лексем:

-«*Не підманули*» [Собеседник, № 21/2007]. Широко відоме з народної пісні «*підманула*» не потребує перекладу для російського читача, створює колорит, дозволяє підкреслити передбачуваність індивідуалізму, традиційну амбіційність українських політиків;

-«*Имей в виду: черевичками не отделаешься!*» (напис на шаржі, де відомий політик зображений верхи на чорті, з приводу висловлювання

Л. Кучми: «Украинцы должны, просто обязаны полететь на Луну!». А вот на чем лететь – президент пока не уточнил. Впрочем, если вспомнить классику, варианты всегда найдутся...» [Собеседник, № 05/2004]. Лексема «черевички» («в Україні та деяких областях Росії: жіночі вузьконосі чобітки на високих підборах, а також узагалі взуття» [5: 719]) у даному контексті асоціюється з сюжетом твору М.Гоголя, що й дозволяє підкреслити прагнення українців цінувати «більше розмах і кількість, ніж внутрішню якість», популізм [4: 37];

-У репортажі «Почем Майдан - 2007» використано лексеми «хлопці» («Хлопчик (ласк., прост.) – мальчик» [3: 706]) для наближення до описуваних подій: «Те самые хлопцы, которых регионалы так неистово клеймили, честно признались, что и у «голубых» подвизаются» [Собеседник 15/2007].

2. Фразеологізми:

-Фамільярні, для підкреслення демонстративної байдужості пересічних українців до суспільних проблем: «Главный вопрос: кто первым начнет новый виток противостояния? Хотя это, наверное, главное только для политологов, журналистов и украинских политиков. **Остальным до лампочки**» [Собеседник, № 21/2007]. «До лампочки, фам. – щось для когось непотрібне або не має значення; байдуже комусь до кого-, чого-небудь» [5: 328];

-Використовується й прийом посилення експресії тексту шляхом трансформації ідіом: «А Юлия Владимировна уже на белоснежном коне! Ее часовое выступление... было безукоризненным по форме и содержанию» [Собеседник, № 35/2005]. «На коні (перен.): почуває себе переможцем» [5:238]. Апелювання до улюбленого кольору жінки-політика робить мовлення емоційним, образним;

-Фразеологізм «волосся стає диба» [6:232] в одній із публікацій газети вжито в «авторському» варіанті: «То, что было до нас, - вы знаете, уже сейчас коса дыбом встает от того, что там происходит», - призналась премьер в телеэфире» [Известия в Украине 12.01.2008]. Точно передане висловлювання відкрило можливості для суб'єктивного журналістського коментаря.

3. Концептуальні синоніми до прагмеми «індивідуалізм»:

-Індивідуалізм – незгода – міжусобиця: «В проливе все было бы спокойно, если бы мы, ослабленные междуусобицей, не показались кое-кому легкой добычей» [Известия, 28.10.2003] (Леонід Кучма про будівництво дамби в районі Тузли). «Междуусобица» - «незгода, розбрат між якими-небудь суспільними групами в державі» [5:278];

-Індивідуалізм – відсутність злагоди – політичні пристрасті: *«Украинские политические страсти продолжают оживлять российский телеэфир... «Оранжевой принцессы» не видно и не слышно»* [Собеседник 16/2007:6]. *«Страсть» - «1. Надміру виражене почуття; крайнє захоплення»* [3:631];

-Індивідуалізм – прагнення до влади – небажання миритися з «двовладдям»: *«По мнению Ю.Тимошенко, в стране фактически существуют две исполнительные ветви власти: одна, возглавляемая президентом, другая – премьером. Это «двоевластие» Тимошенко не устраивает»* [<http://www.izvestia.com.ua/?/articles/2008/03/11/1815>].

-Цілеспрямоване використання різностильової лексики: *«Указ ни на одну голову не налезит. Ющенко уволил Пискуна за то, что он не сложил с себя депутатских полномочий после вступления в должность генпрокурора»* [Собеседник 21/2007].

Тропи:

-Метафори: *«Победили деньги... Теперь вот жалею... Маму все время беспокоят: ездят к ней и беседуют»* [Собеседник 21/2007: 8] (А.Данилко про причини, чому погодився на написання книги про себе); *«Ради празднования 350-летия Конотопского сражения Ющенко готов превратить город в место идеологических боев»* [Известия 15.03.07:1]; *«Из-за паралича законодательной власти правительство потеряло не только возможность проводить какие-либо реформы...»* [Тема недели 03.03.2008]. Окрему групу становить метафоричне перенесення найменування на основі подібності до літературних образів. «Собеседник» один із матеріалів називає *«Тимошенко хочет стать «владычицей морскою»: «Ей и премьерского кресла мало, - рассказал нам один из активистов оппозиции. – Мы ее за глаза уже зовем «владычицей морскою»* [Собеседник 16/2007] (метафоризація за аналогією до прагнень героїні з казки О.С.Пушкіна). *«И Олег Рыбачук, и назначенный и. о. премьер-министра Украины Юрий Ехануров – верные друзья не столько президента Украины, сколько лично Виктора Ющенко – человека и пчеловода»* [Тема недели 21.04.2006] (метафора на основі подібності до «человека и парохода» В.Маяковського);

-Метонімія: *«Юлия ликвидирует президента как класс?»* [www.izvestia.com.ua/?/articles/2008/03/11]; *«Украина очень любит делиться во мнениях»* [www.izvestia.com.ua/?/articles/2008/01/21]; *«Майданов теперь в Киеве несколько, и самый шумный – у Конституционного суда. Там стоят две разноцветные толпы и митингуют по очереди. Слухи о драках оказались преувеличены, столкновений нет»* [Собеседник 30.05.07].

-Епітети: «Сумская область – место рождения Ющенко, поэтому все проводимые здесь акции должны стать по-президентски роскошными и по-ющенкоовски всенародными» [Известия 15.03.2007]; «Празднование годовщины воспринимается действующей властью как событие первостепенной важности. ...Остается лишь апеллировать к его [народу] чувству братства и коллективизма, а также опьяняющему вкусу общей победы» [student.k.m.ru/ view.asp];

-Порівняння: «...Говорила так, что, обвини она шоколадного магната в постигшей Украину эпидемии кариеса, граждане пошли бы кусать негодяя» [Собеседник 35/2005:3]; **Оксиморон:** «Майдан готов к празднику несбывшихся надежд» [http://student.k.m.ru/view.] (про святкування річниці помаранчевої революції); **Каламбур,** заснований на тавтології, має на меті підкреслити абстрагованість від конкретного суперечливого питання, філософічність думки: «Мы заявляем сегодня со всей ответственностью: друзей у нас больше там, где их больше, а больше их там, где больше демократии. Чем ближе дамба к нашим берегам, тем ближе мы по своему настроению к Европе, к Западу в целом – так образно можно определить то, что делается сегодня в наших головах» [Известия 28.10.2003].

Таким чином, для вербальної репрезентації українського індивідуалізму в сучасному російському публіцистичному мовленні використовується багатий спектр виражальних засобів мовлення, що дозволяє експресивно представити усі відтінки цієї ментальної риси народу. Зокрема, позитивну аксіологічну характеристику мають наступні: повага до особистості, цінування унікальності кожного, визнання права на активну життєву позицію, самовизначення, прагнення до лідерства. Негативний бік – егоцентризм, амбіційність, відсутність національної злагоди – вербалізується, як правило, підкреслено неемоційно, в «сухих» повідомленнях або ж експресивно марковано, іронічно. Акцентується увага на таких особливостях українського індивідуалізму, як відданість родині, «вузькому колу», прагнення до матеріального добробуту, збільшення статків. Як позитивну характерологічну рису російські журналісти відзначають виявлення індивідуалізму лише в рамках законності; обстоювання власних амбіцій ненасильницькими методами, самореалізацію до «межі», за якою починається індивідуальність іншого.

1. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М., 1985. – 452 с.
2. Кульчицький А. Світосприйняття українця. – К., 1992.

3. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю.Шведовой. – 19-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1987. – 750 с.
4. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992. – 230с.
5. Словник фразеологізмів української мови / Укладачі: В. В. Білоноженко та ін.. – К.: Наукова думка, 2003. – 1104 с. – (Словники України).
6. Олійник І., Сидоренко С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. – К.: Радянська школа, 1991.

РОЛЬ ТАТАРСЬКОЇ КІННОТИ У КОНОТОПСЬКІЙ БИТВІ 1659 РОКУ

Акічев Ш. М., н. с. Конотопського краєзнавчого музею ім.
Лазаревського О.

Метою дослідження є визначення ролі татарської кінноти у битві та деяких аспектів причин військової перемоги у Конотопській битві.

Конотопська битва 1659 року стала зразком військового союзу українсько – кримсько-татарських та польських військових з'єднань, які відстоювали кордони та незалежність України.

Конотопці повинні пам'ятати, що вони нащадки козаків, які мужньо боронили місто на протязі 70 днів (11. 05 - 9. 07. 1659 р.) від чисельного і добре озброєного московського війська [2, 18] Без тривалої облоги і героїзму захисників фортеці не було б перемоги над ворогом. Одним з факторів перемоги була допомога татар. Козаки вміли оборонятися проти піхоти і кавалерії, але у кінному бою зазнавали поразки.

Татарське військо складалося з кінноти, важкої і легкої. Озброєння вершників: захисні обладунки-кольчужна сорочка, щит-калкан, шабля, лук зі стрілами, списи. Військо рухалося довгим вузьким рядом довжиною 4-10 миль, маючи фронт в 100 вершників з 300 коней. В центрі та ар'єргарді 800 вершників або 1000 коней, при довжині від 800 до 1 000 кроків. Пересуваючись робили все, щоб обманути сторожових козаків і сховати сліди своїх пересувань. Обирали глибокі балки або низовинні лощини, наперед посилали ловких і досвідчених вершників для взяття язиків, при нічних зупинках не розводили вогнів, зав'язували морди коням і тим не дозволяли їм іржати, а лягаючи спати, прив'язували їх арканами до рук, щоб на випадок крайньої небезпеки, одразу ж сісти на коня і втекти від ворога. Влітку йшли водороздільним шляхом між рівчаками, щоб не переправлятися.

Використовували умовні знаки: вдень- рух коня по колу, вночі – висікання кресалом вогню, запалювання ганчірки і обертання навколо руки. Під час руху швидко піднімалися на кургани, оглядалися навкруги і поверталися назад. Під час загального руху зупинялися, зістрибували з коней на 15 хвилинний перепочинок. Повільність руху величезної маси коней і людей, тиша і стриманість їх на шляху наводили жах. Особливо вражала велика кількість коней. 100 000 вершників вели із собою 300 000 коней. При наближенні до місця набігу чи битви обирали тихе, затишне місце, відпочивали в ньому 2-3 дні. Поділяли військо на три частини. З двох перших складали головний корпус, з третьої утворювали два крила, праве і ліве, по 8 або 10 тисяч вершників в кожному крилі. Кожне крило ділилося на 10-12 п'ятисотенних або шестисотенних загонів. Потім з великою швидкістю неслися до місця набігу або битви, зупиняючись лише для годівлі коней. Під час набігу брали лише те, що могли вивезти. Все інше знищували. Потім за чергою інші загони брали ясир і обтяжене здобиччю військо повертало назад вже іншим шляхом. Біля кордонів розподіляли здобич і продовжували путь до своїх улусів

Під час бою або переслідування намагалися розташувати кінноту так, щоб сонце було за спиною, а ворогу світило прямо в очі. Напавши на ворога пускали в них через ліве плече стріли, потім розлітались в різні боки, потім знову гуртувались в єдине ціле, пускали тучі стріл і знову розсипались в різні боки. Цей прийом втомлював ворога і примушував його до відступу.[4, 322-324]. Головою війська був хан. Йому допомагали заступники: ага-султан (старший спадкоємець), нуреддин-султан (близький родич хана з роду Ширін). Головною військовою силою були війська родів Ширін, Мансур, Даїр, Шейхун. Кілька родів утворювали «крила» - корпуси- елементи бойового порядку війська. Центр займав хан із головними силами, що становили дві третини війська, праве крило – калга-султан, ліве – нуреддин – султан з рештою військ. За татарською тактикою передовий загін поділявся на три окремі колони, які утворювали у напрямку руху трикутник. Перший загін атакував і кидався тікати. Противник переслідуючи його руйнував свої порядки і потрапляв у пастку двох інших підрозділів, які атакували з тилу і флангів.

Виговський продовжував політику використання татар і домогся внесення до Гадяцького договору статті права «бути в дружбі з ханом кримським».

Героїчний опір захисників Конотопа і вичікувальна пасивна тактика князя Трубецького, втеча з московського війська військових, небажання князів доводити справу до великої битви, дали змогу

Виговському разом з татарами та поляками укласти угоду про спільні дії. Дочекавшись вістей, що війська Мухаммеда – Гірея на підході. І. Виговський вирушив із с. Бикова. Пройшовши Галицю та Ічню, гетьман зупинився на Круничполі, в 10 верстах на північ від Ічні. З гетьманом було 16 тисяч козаків при 10 полковниках, 5 тисяч татар з нураддин-султаном і 3 тисячі поляків, сербів та волохів з А. Потоцьким, С. Яблонівським та Ю. Немиричем. 24 червня до Круничполя підійшов кримський хан Мухаммед-Гірей і привів 4 найбільші орди Північного Причорномор'я й Приазов'я: Кримську, Білгородську, Ногайську, Азовську та темрючинських черкесів. Це близько 30-40 тисяч вояків. 24 червня козаки і татари після взаємної присяги про спільні дії в цій війні проти московських військ та про надання один одному військової допомоги рушили до Конотопа.

Не дійшовши 22 верст до Конотопа союзники зупинилися біля с. Тиниці. Трубецької послав з військами князів Г. Ромодановського, С. Пожарського, С. Львова і посилив стрільцями, рейтарами і драгунами зі свого полку та полку князя Ф. Куракіна. Гетьман І. Безпалій дав воєводам 2 тисячі своїх козаків. Разом їх кількість становила за одними даними від 15 до 30 тисяч, за польськими – 40-60 тисяч. Першими до переправи дійшли московські війська. На військовій раді було вирішено зробити напад на неприятелів, які займали берег річки.

28 червня рано вранці І. Виговський, як повідомляє Самовидець. «військо, вишукувавши козацьке і польські корогви, просто на Соснівку рушив, а хан з ордами на Пусту Торговицю рушив з людом, перебраним до бою» Основні сили татарського війська пішли на південь уздовж берега Соснівки до урочища Пуста Торговиця, за 7 км на схід від Соснівки, в улоговині річища колишньої р. Торговиці.

І. Безпалій писав, що першими атакували союзників московіти. Але союзники вважали, що вони першими почали бій, переправившись з боєм на конотопський бік Соснівки й «бавлячи» московітів, поки татари не зайшли їм з тилу.

Гетьман взяв частину орди на чолі з султаном – нурадином і перейшов бродом Куколку. 27 червня вдарив на військо, що обложило Конотоп. Були взяті козацькі «язики», які на допиті застерігали Пожарського, щоб він не гнався за Виговським. Однак князь, їм не повірив.

Позиція московського передового загону добре захищалася з флангів. Бутурлін і Ромодановський з резервами стримували атаки козаків і татар. Хан скориставшись двобоєм між козацькими військами і московитами обійшов їх і розташувався в тилу та на крилах. Довідавшись про це гетьман відступає по Куколці до Пустої

Торговиці, провокуючи до переслідування. Шлях козацького війська проходив вузьким заболоченим ярмом, що був руслом пересохлої річки Торговиці. Пожарський з кількома сотнями московських дворян та жильців «Государева полку», рейтарськими та драгунськими полками переслідували їх. Г. Ромодановський передав йому майже всі резерви. Багnistий яр, що тягнувся вздовж урочища вєводи вважали надійним захистом їхнього флангу. Коли московські війська втягнулися у глибоке урочище по ним несподівано і потужно вдарила татарська кіннота. Наступ татарської кінноти став сигналом для контратаки козацького війська. Гетьман охопив московитів з правого флангу на захід від Конотопа. Пожарський пізно зрозумів, що його війська оточені противником і знищуються. Татари і козаки захопили табір за переправою. За кілька годин бою московіти були знищені, частина їх з Пожарським та Львовим і іншими князями потрапили в полон.

Про події Конотопської битви написано у російській пісні «Под городом под Конотопом»

Загальні втрати московських полків під час битви 28 червня та відступу до Путивля і під час облоги Конотопа за даними А. Бульвінського становили 10-15 тисяч осіб вбитими в Соснівському бою та страченими після нього.[1, 393]

28 червня Трубецькой наказав військам готуватися до відступу і зібратися в його обозі. Побачивши це Гуляницький здійснив вилазку з міста і захопив обоз князя Ф. Куракіна з трьома мортирами, 12 возів вогнистих куль і продовольством у великій кількості. Московіти розпочали будівництво переправи через Єзуч і переправляти на протилежний берег. Виговський послав загопи перерізати дороги і переправу через р. Сейм, щоб не дати московітам отримати допомогу з Путивля. 29 червня Виговський підійшов до Конотопа і взяв в облогу московський табір. Козаки починають гарматний обстріл ворога.

У ніч на 30 червня Виговський з військом зробив нічний штурм московського табору. Бій був невдалим через нічний морок, нестачу гармат і піхоти.

Для врятування війська 2 липня Трубецькой наказав почати відступ до Путивля. Козаки, татари і поляки протягом трьох днів штурмували кільце обозних возів, обстрілювали обоз із гармат, ратні люди запекло боронилися. Відбулося два великих бої. Один біля Ярів, другий – біля с. Козацьке (тогочасна Козача Дібрава). В останньому бою у московитів розірвалося 10 гармат з 80 гармат.[3, 74]. 4 липня 1659 царські війська прийшли до р. Сейму і стали на Білих Берегах за 10 верст від фортеці Путивля.

Підсумок: Виговський продовжив традицію Б. Хмельницького мати союзниками татар і вдало використав дві складові союзного війська – козацьку піхоту і татарську кінноту проти військ Трубецького майже на всіх етапах битви. В Конотопській битві татарська кіннота виконувала ролі: розвідки під час облоги міста і в Соснівській битві і війська для переслідування та знищення противника; психологічну роль, як фактора раптовості і маневреності кінного війська; стримуючого фактора просування московського війська. Це дозволило Виговському перемогти у битві.

1. Бульвінський А. Українсько-російські відносини 1657-1659 років в умовах цивілізаційного розмежування на сході Європи. К., 2008.
2. Мицик Ю. Конотопська битва 1659 року.// Конотопська битва 1659 року: Збірка наукових праць. – К., 1996.
3. Мицик Ю. Гетьман Іван Виговський. К., 2004.
4. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. Т. 1. К., 1990.

ЛІТЕРАТУРНИЙ АСПЕКТ СУМЩИНИ: «ЕМІГРАНТСЬКА СКАЛКА» ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Кузьмач О., студент, Завалій Л.П., викладач КІСумДУ

Культура рідного краю завжди є тим невід'ємним у житті людини, що її виплекало і виховало у найкращих традиціях. Зокрема, Сумщина завжди була щедра на таланти, а особливо, у літературному аспекті. Наша земля – це не просто невеличка периферія, це великий мистецький центр України. Літературна панорама Сумщини відзначається талановитими майстрами слова, сутністю їх багатогранної творчості. З цих країв вийшли у великий світ відомі письменники-класики: Остап Вишня, Микола Хвильовий, Іван Багряний і, звичайно, тонкий лірик і палкий патріот рідного краю – Олександр Олесь.

Про О. Олеся, про антеїзм поета йдеться в багатьох працях дослідників різних років (Р. Радишевський, Н. Шумило, М. Голомб та ін.). Учених-дослідників цікавило поєднання у творах письменника журби і радості. Перебуваючи за кордоном, він пізніше пише: «Знаєте, я люблю природу, особливо нашу... поля, степи, ріки наші...» [1, 119].

Складним і суперечливим був життєвий і творчий шлях талановитого українського поета-лірика Олександра Олеся, який

увійшов у літературу напередодні революції 1905-1907 рр.

Від природи чутлива до краси душа малого Олеся жадібно вбирала в себе музику рідних полів, шовковий спів широких слобожанських степів, мелодії тужливих народних пісень, сповнених сльозами і гнівом.

Враження дитинства, проведеного на лоні чудової природи, в середовищі знедоленого сільського люду, стали тим здоровим ґрунтом, на якому росло в юній душі почуття любові до рідної землі, до рідного слова, до пригнобленої царизмом матері-України.

Важке життя трудового народу, визискуваного чужими і своїми панами, чарівна українська народна пісня, краса природи рідного краю — це ті основні джерела, що живили поетичний світ О. Олеся не тільки в роки дитинства й юності, а особливо підтримували у роки, прожиті на чужині.

У 1919 р. поет покинув свою батьківщину і опинився у таборі націоналістичної еміграції. 25 років прожив він за межами України у важкій тузі за рідним краєм.

В еміграції писав О. Олень поезії туги і жалю за втраченою батьківщиною, писав казки, а також сатиричні твори, в яких висміював націоналістичну емігрантську верхівку.

Поетична творчість Олеся в еміграції — це стогін змученої за батьківщиною душі поета. На це вказують і назви його окремих збірок «Чужиною», «Кому повім печаль мою».

Опинившись в оточенні людців, ворожих Радянській Україні, серед буржуазно-націоналістичних запродавців, поет часто звертається, як до цілющого джерела, до вражень дитинства. Вони в'язали його з рідним краєм на чужині, вони живили його душу, його талант в хвилини розпачу і безнадії.

В багатьох печальних віршах відчувається велика любов поета до рідної землі, гірке каяття за розлуку з нею, глибина трагедії його життя.

В еміграції поет пише і сатиричні твори: збірку «Перезва» (1921 р.) та драматичну поему «Вилітали орли» (1936 р.).

Прагнучи хоч якось віддалитися від важкого для нього оточення, Олень у цей період часто звертається до далекого історичного минулого, поетично переспівує народні перекази, легенди, казки.

Кращі поетичні твори Олександра Олеся чарують читача щирістю та романтичною схвильованістю почуттів, простотою і ясністю вислову, легкістю й музичністю вірша. Ці риси його лірики впливають з багатства і глибин пісенної народної творчості, на яку спирався поетичний талант Олеся.

Про музичність і наспівність лірики Олеся красномовно свідчить той факт, що його поезії клали на музику понад тридцять композиторів.

Символічні образи у віршах Олеся 1905-1907 років доступні, зрозумілі, сповнені революційної романтики, що єднає їх з поезією М. Горького і Лесі Українки.

Слід вказати і на жанрове багатство лірики поета. Є в його творчості громадянська поезія, масова пісня, романсова лірика. Є пейзажні вірші, поезії туги і жалю, є вірші-роздуми та вірші з філософським забарвленням.

За кордоном митець натхненно працює, реагує на все, що його оточує, але журба і сум назавжди залишаються в поезіях О. Олеся. У листі до Є. Чикаленка він писав: «Перекинувся б перекотиполем, покотився б по степах безлюдних, по ярах глибоких, прибився, припав би до якого-небудь коріння і лежав би доти, доки не прийшов би до пам'яті» [1, 147-148]. Так може міркувати людина, у якої душа втомилась від поневірянь. Емоційних стан О. Олеся з кожним роком стає вразливим. Рідний край, спомини про родичів, друзів приходять до нього у снах – єдине, що повертало його, хоч на хвилику, на рідну Україну. «Журба вигнання невиліковна» - зазначає дослідник Е. Саїд [2, 252].

Ця невиліковність залишається у поета до останньої миті його життя. Олесь стверджував: невимовна туга за рідною землею скувала його творчі сили. Поетові слід було, щоб дійсність з усіма людьми та оточуючими предметами була пов'язана тисячними нитками з його внутрішнім світом.

Наші дослідження творчості О. Олеся – це лише початок нових обріїв осягнення художнього доробку талановитих митців Сущини.

1. Поет з душею вогняною. Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах. – К.: Дніпро, 1999. – 224 с.

2. Саїд Э. Мисли об изгнании // Иностранная литература. – 2003. - № 1. – с. 252 – 262

ТРИДЦЯТЬ РОКІВ ВІКНАМИ ДО СОНЦЯ

Юрченко Т.О., учитель-методист Конотопської міської гімназії

Жовтневого святкового дня 2008 р. гості Конотопської міської гімназії отримали в подарунок книгу «Тридцять років вікнами до

сонця». Цей документально-публіцистичний нарис – спроба об'єднати події, факти, спогади, враження, пов'язані з історією навчального закладу, який за 30 років кілька разів змінив свою вивіску: середня школа № 1, фізико-математичний лицей № 1, багатoproфільний лицей № 1, а з травня 1999 р. – Конотопська гімназія, але зберіг неповторну, характерну лише йому ауру – успішності, небайдужості, інтелігентності. Як писала Ліна Костенко, «життя іде і все без коректур», нічого в ньому, на жаль, змінити не можна, але можна зберегти в пам'яті імена тих людей, які що історію творили, жили її буднями, у ній дорослішали, мужніли, набиралися досвіду. Зберегти для наступних поколінь ті події, факти, які свідчать, що в цій відомій для кожного конотопця – для когось просто типовій, а для когось величній – споруді вирувало й продовжує вирувати життя – цікаве, змістовне, тут формувалися особистості, які, у свою чергу, ішли у великий світ, щоб його змінити, зробити кращим, досконалішим. Ми спробували простежити історію нашого навчального закладу, і цей шлях довжиною в століття можна назвати просто – «від гімназії до гімназії».

1978 року раділи всі тому, що в місті з великою повагою ставилися до директора школи Сергія Харитоновича Лемешука, що школу почали називати творчою лабораторією, своєрідною візитною картою освіти міста, а далі й кузницею педагогічних кадрів. І це дійсно так. Саме тут, у першій середній, починали свою педагогічну діяльність учитель математики Махно Анатолій Іванович, який пізніше очолив колектив школи №12, а потім разом із Лемешуком С. Х. розпочав у місті процес реорганізації середньої школи; Коненко Сергій Михайлович, учитель географії, протягом багатьох років був відомий як директор школи №10, а сьогодні опікується проблемами соціальної служби в місті; Чухно Анатолій Олександрович, молодий учитель фізики, став спочатку заступником директора, а потім і директором одного з навчальних закладів; Аптерман Олександр Йосипович, якого сьогодні знають як директора інтернату №1, теж свого часу для багатьох учнів школи був улюбленим вчителем історії; Коросташовець Анатолій Федорович, учитель фізики, заступник директора з навчально-виховної роботи, набравшись досвіду у своїй школі, очолює колектив чергової новобудови міста – школи № 13.

Школа неодноразово заносилася на міську й обласну Дошки Пошани, визнавалася кращою в області. Більше ніж 60 % предметних кабінетів були відмічені знаком «Кращий кабінет області». І все це стало можливим, у першу чергу, завдяки тому, що пліч-о-пліч

працювали досвідчені й молоді вчителі, для яких школа стала сенсом життя.

Сьогодні кожне ім'я – це легенда. Данько Степан Михайлович. Учитель учителів – так називали його, тому що йому як заступнику директора з навчально-виховної роботи доводилося бути мудрим наставником, старшим товаришем, принципсвим, вимогливим і в той же час добрим, щедрим на похвалу, підтримку, щире слово. Мудрим наставником він був для молодих колег, старшим товаришем, помічником і порадником у першу чергу для директора.

У школі зібралася прекрасна команда вчителів-гуманітаріїв: Захарова Валентина Іванівна, Буріна Людмила Вікторівна, Коваленко Ніна Павлівна, Молотаєва Софія Тихонівна, Хоменко Галина Олексіївна, Дуля Таїсія Андріївна. Вони створили кабінети, оснащені технічними засобами навчання (майже в кожному – програвач, магнітофон, телевізор, епедіоскоп, кіноапарат), ці кабінети стали справжніми творчими лабораторіями, спонукали вчителів до освоєння нових технологій, до плідної роботи.

Талановитий у роботі, такий же талановитий у вмінні себе презентувати. Жоден конкурс, загальноміський захід не обходилися без участі колективу школи. Коли власними силами була поставлена п'єса О. Коломійченка «Фараони», то не було меж захопленням і здивуванню: виявляється, у школі працюють не просто вчителі, а справжні актори: Лемешук Сергій Харитонович, Гуревич Володимир Ілліч, Омельчак Борис Олександрович були неперевершені! А як співав учительський хор! Дмитро Якович Зільберштейн уміло керував як учнями, так і вчителями. І все ж хор «Шкільні роки», історія якого почалася у 1980-1981 навчальному році, – «зоряна пісня» маестро. Заслужено отримавши звання «Зразковий», хор став лауреатом багатьох міських, обласних, республіканських конкурсів, побував у Болгарії, Росії, Литві, Латвії,

Білорусії, Франції. І скрізь майстерність юних виконавців народних пісень і класичного репертуару мала визнання й високу оцінку.

Мабуть, це найголовніше в педагогічній діяльності, коли вчитель і учень – одnodумці, коли вони дивляться в одну сторону, роблять загальну справу, розуміючи й підтримуючи один одного. Це традиція, закладена ще в ті дні, коли школа будувалася.

Світлана Миколаївна Кабачна, випускниця школи №4, повернулася до рідної школи, де працювала її мама – Марія Іванівна Браженко, учитель математики, заступник директора з навчально-виховної роботи в початковій ланці.

Після закінчення пединституту повернулася до рідної школи й Дробязко Катерина Миколаївна, до заміжжя Попова, донька Тамари Олексіївни. І, як виявилось, достойну зміну виростила наша «цариця Тамара» – з такою ж, як у мами, любов'ю до дітей.

Для школи №1 за всю її тридцятилітню історію предметом номер один була математика. І, мабуть, у першу чергу тому, що завжди тут працювали справжні майстри своєї справи: Червінська В. Я., Омельченко Н. П., Кича Г. М., Фалько О. С., Яценко С. І., Зимовець Л. В., Кабачна С. М.

На порозі 90-ті – час великих змін у країні. Не обминули вони й освіти. До активної лексики повернулися такі, здавалося б, застарілі, а то й навіки втрачені слова, як ліцей, гімназія. Не міг Лемешук С. Х. не скористатися такою нагодою й не приступити до реорганізації школи. Спочатку в ній з'явилися альтернативні класи, у яких першочерговою вважалася проблема виховання нової людини, а потім і ліцей. 30 липня 1996 року математичний ліцей №1 одержав статус багатопрофільного.

На той час директором навчального закладу була вже Шерудило Тетяна Миколаївна, жінка енергійна, рішуча, принципова й цілеспрямована. Вона знала: щоб прийшли, треба, щоб повірили. І ось уже надруковано перший номер газети «Ерудит» (лютий 1996 року), який пропонує широку інформацію про ліцей, життя в ньому ліцейств, даючи їм безпосередньо можливість висловитися, розповісти про проблеми й перспективи. Зі сторінок газети до читачів звертаються офіційні особи міськвиконкому й відділу освіти, методисти й психологи. Представники ліцею (і адміністрація, і педагоги, і учні) ідуть у школи, переконують, переконують...

До речі, навчальний заклад мав прекрасні традиції у викладанні англійської мови: тут із дня заснування працювали досвідчені спеціалісти: Юрченко (Хоменко) Людмила Степанівна, яку обожнювали учні, Жура Віра Омелянівна, мудра, добра жінка,

Андрейко Марія Семенівна – вимогливий, чуйний наставник, Світлана Михайлівна Ревкова – Учитель від Бога. Серед засновників відділення іноземних мов варто назвати Гулій Наталію Едуардівну, викладача французької мови, цікаву, неординарну особистість, яка започаткувала дружбу з французами (здійснено обмін делегаціями), виховала не одну зірочку (серед них найяскравіша – Скордіна Оля).

З урахуванням досягнень, які набув навчальний заклад за 5 років свого існування, рішенням регіональної експертної ради з ліцензування та атестації середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладів Сумської області 20 травня 1999 року ліцей одержав статус гімназії. І почалася нова історія. І знову все спочатку. Уже вкотре.

Так, не на пустому місці будувалося те, що сьогодні має назву Конотопська гімназія, учасник проекту асоційованих шкіл ЮНЕСКО, член асоціації «Відроджені гімназії України», переможець Всеукраїнського конкурсу «100 кращих шкіл України» у номінації «Школа соціального партнерства», лауреат, представлений у Всеукраїнському виданні «Діловий імідж України. Партнерство у світову економічну співдружність» у 2006р.

А за всім цим напружена праця колективу однодумців на чолі з директором Шерудило Тетяною Миколаївною. Сьогодні вона – шанована в місті людина; лауреат міської нагороди «Берегиня», має знак міської ради «Осіньне золото» I ступеня, удостоєна Почесної грамоти МОН України за створення й реалізацію телекомунікативних проєктів у навчально-виховному процесі, а також обласної освітянської відзнаки «Золоте серце».

Той, хто не був років десять у приміщенні школи, його просто не впізнає. Це сучасний навчальний заклад: двері, вікна, стіни, оснащення кабінетів, меблі – усе відповідає вимогам часу. Гості з інших шкіл міста, області, столичні «заїжджі», а то й посланці з інших країн (Польщі, Турції, Болгарії, Франції, США) відмічають високий рівень загальної культури (вихованість гімназистів, їх форма, естетичне оформлення приміщення). Так, це вражає. Виникає питання: «Як ви змогли?» Змогли, бо повірили людині, яка вміло спрямувала колектив до діяльності на рівні найсучасніших вимог, яку цілком справедливо називають «менеджером у системі освіти». «Стукай – і тобі відчинять», вона це дуже добре розуміла, шукаючи підтримки у спонсорів, батьків, звертаючись за допомогою до міської адміністрації.

Навчально-виховний процес сьогодні забезпечують 70 педагогів, з них 14 учителів-методистів, 20 мають звання «старший учитель», 11 – «Відмінник освіти України», 2 – «Заслужений учитель України»

(учитель історії Яскович Г. В., учитель математики Фалько О. С.), 1 – «Заслужений учитель Росії» (учитель історії мистецтв та російської мови Ганжа В. Б.). Сіють «розумне, добре, вічне» лауреат заключного етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» учитель англійської мови Якушев І. Ю., лауреат Всеукраїнського конкурсу «Класний керівник року» учитель математики Печерська Т. Ф., переможці обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» учителі української мови та літератури Журавель Л. В., Борисенко О. М., учитель інформатики Максименко М. М.

Немає можливості презентувати в даному матеріалі все, що робиться в гімназії в рамках міжнародної програми. Це і конкурс малюнків «Європа очима дітей», і вікторина «Пізнай Європу», і участь у роботі X Всеукраїнської конференції учнів асоційованих шкіл ЮНЕСКО «Модель ООН – Україна, 2008», у регіональній конференції «Модель ООН: Київ-2008», II Всеукраїнському форумі учнівської молоді «На шляху до європейського дому»...

Хочеться вірити, що й 40, і 50 років зустріне наша перша все такою ж молодого, красивою й успішною, бо цього прагнуть усі, хто вважає її своїм рідним домом, своєю родиною.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО ГУРТКА КОНОТОПСЬКОЇ ЗОШ № 5

Назаренко Я., учениця,

Володіна О. А., учитель Конотопської ЗОШ № 5

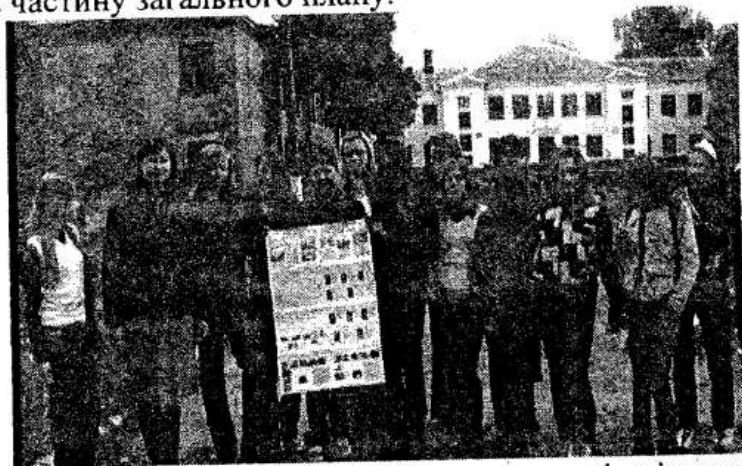
Краєзнавство визначається як сукупність знань переважно про свій район, місцевість, регіон. Знання ці можуть стосуватись історії, природи, архітектури, народних звичаїв і розрізняють історичне, географічне, біологічне та інші види краєзнавства. Історія Сумщини багата своїм історичним, архітектурним, етнографічним минулим. Його дослідження належить до історико-краєзнавчого спрямування.

Історико-краєзнавчий гурток Конотопської ЗОШ № 5 (керівник Володіна О. А.) займається позаурочною організаційною формою роботи. Мета занять гуртка – поглибити знання з історії рідного краю, викликати інтерес учнів до краєзнавства, активізувати історико-краєзнавчу діяльність учнів, зокрема, в ході дослідницького пошуку. Для реалізації завдань використовувались різноманітні форми й методи вивчення історії рідного краю: пошуково-краєзнавча робота (збирання матеріалів, фотографій, документів, предметів

краєзнавства); участь в організації й проведенні масових і групових форм роботи; наукова і пошуково-дослідницька колективна й індивідуальна робота з архівними матеріалами, зустрічі з цікавими людьми; участь в екскурсіях, прогулянках історичними місцями; лекції, практикуми з широкою організацією діалогічного навчання.

Суспільнокорисна діяльність учнів, дослідження, що представляють науковий інтерес (пошук, збір, аналіз, публікації матеріалів з краєзнавства), участь школярів у різних справах та краєзнавчому проекті сприяли вирішенню задач соціальної адаптації членів гуртка, вихованню любові до рідного краю, покращенню рівня знань, умінь, навичок, поглибленню історичної пам'яті про минуле, участі в розвитку та культурному оновленні рідного краю.

Методи й напрямки пошуку історико-краєзнавчої інформації різноманітні: літературні джерела, ЗМІ, електронні бази даних, інтерв'ю, анкетування, тощо. У пошуках чогось цікавого, нового, на відміну від журналістів, гуртківці прагнули знайти не сенсаційний матеріал, а ті дані, що раніше не привертали увагу, були маловідомі. Обробка матеріалу відбувалась на спільних засіданнях, де матеріал систематизувався, узагальнювався, співставлявся з відомими фактами. Представлення матеріалів дослідження як результат інформаційно-творчого проекту, який тривав протягом 2008 – 2009 н. р., здійснювалось у вигляді випуску стінних газет «Шкільне краєзнавство». Кожна газета – це міні-проект, де учасники гуртка реалізують частину загального плану.

Було випущено шість друкованих газет, які містили наступні рубрики й тематичні напрямки:

- Ювілейні дати видатних історичних діячів, письменників, особистостей та їх зв'язки з нашим краєм. Був знайдений матеріал про зв'язки з нашим краєм таких видатних ювілярів 2008 – 2009 рр., як Г.Квітка – Основ'яненко, О. Олень, Марко Вовчок, М.В. Гоголь. До

березневого свята в газеті представили вірші наших землячок Н. Петренко і А. Цвіт. Цікавою була інформація про К. Малевича і його зв'язки з Конотопом. Своїми творчими планами на майбутнє у інтерв'ю Щербині В. поділився В.О.Борошнев. У День сміху повеселила всіх підбірка гуморесок наших письменників – земляків П.Ключини, П.Гришка, Г.Єлишевича. До ювілею І.Мазепи знайшли і надрукували його цікаві біографічні відомості.

- **Відзначення державних, народних свят та історичних подій, пов'язаних з нашим краєм.** Цікавий матеріал був у статтях «Зимові свята», «День Соборності України», «Це вогненне слово – Крути», «День Святого Валентина», «Христос Воскрес!».

- **Краєзнавча робота у ЗОШ № 5 на уроках і в позаурочний час.** Членами гуртка було цікаво презентована книга Ю.Тиса «Конотоп». Під керівництвом бібліотекаря ДяченкоЛ.І. провели захід «Чудеса Сумщини», і цій події у газеті був присвячений цілий розділ. У статті «Експерсії в минуле й сучасне Конотопа» Чепя О. поділилась враженнями про краєзнавчі експерсії рідним містом. Для членів гуртка було почесною місією взяти участь в акції «33 хвилини» до річниці Голодомору.

- **Пошуково-дослідницька робота.**

У 2008р. члени гуртка здійснювали пошук матеріалів історії школи в шкільному архіві. На їх основі був складений і надрукований «Хронологічний калейдоскоп 70-річної історії школи». Нікого не залишили байдужими інтерв'ю з учителями під рубрикою «Колись вони тут навчались, а зараз – викладають». У результаті пошуку свідків Голодомору 1932–1933рр. членами гуртка Щербиню В. і Назаренко Я. були записані й надруковані у «Шкільному краєзнавстві» чотири свідчення очевидців.

У міському архіві в газетах «Ударник транспорту» часів Другої світової війни були знайдені унікальні статті, які писали про роки окупації фашистськими загарбниками нашого міста. Не менш цікавою виявилась стаття з цієї газети за 10 травня 1945р. під назвою «День всенародного торжества» про святкування Дня Перемоги у Конотопі.

- **Інформаційно-творча діяльність.**

За час діяльності гуртка його учасниками було написано 37 статей, 8 віршів, використовувались фото– відео– матеріали, більшість яких були зроблені учнями ЗОШ № 5 Чайкою А. і Йоткою Д. Комп'ютерною обробкою матеріалів і випуском газет опікувались технічні редактори з числа членів гуртка. Крім активізації пізнавальної діяльності учнів виробились навички критичного мислення, уміння вирішувати проблеми, толерантність, громадянська активність.

Зацікавленість учасників гуртка обумовлювалась здебільшого розумінням актуальності й важливості проблем і задач, які вони вирішували, а також бажанням поділитись своєю інформацією з іншими.

СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ В «СЛОВІ О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ» ТА ЇЇ ДОХРИСТИЯНСЬКЕ ПІДГРУНТЯ

Козлова І. М., учитель Конопотської ЗОШ I – III ступенів № 9

У «Слові» можна нарахувати не один десяток мотивів, спільних для цієї літературної пам'ятки й різних жанрів фольклору. Певно, існуванням у час написання «Слова» цілісної художньої та світоглядної системи, створеної ще за дохристиянських часів, можна пояснити й те, що більшість тропів «Слова» спираються на народну поезію. Безумовно цікавим є те, як автор користується символізацією світла й кольору: усе добре у нього забарвлене у світлі тони й осяяне світлом, усе зле й погибельне пов'язане з темним кольором і занурене в п'ятьму.

Автор «Слова о полку Ігоревім» був глибоко традиційним, коли з поняттям «світло» пов'язував красу й радість, а з поняттям «п'ятьма» - горе, печаль і нещастя. Торжество світла над темрявою, радості над горем виражене в заключній частині поеми, що розповідає про повернення Ігоря на батьківщину

Світло, світлий - найулюбленіші епітети в «Слові». До них поет звертається кожного разу, коли потрібно висловити найвищий ступінь краси або моральної довершеності, братське почуття вдячності або захвату. «Один брат, один светъ светлыи ты, Игорю»^(1,98) - каже буйтур Всеволод своєму братові. «Светлое, тресветлое солнце!»^(1,124), - так звертається до небесного світила Ярославна.

Боротьба світла і мороку в «Слові» виражена в дивовижному за художньою силою, хоч і не в усьому ясному для дослідників описі зміни дня і ночі напередодні першого вдалого для русичів бою: «Дльго ночь мръкнет. Заря светъ запала. Мъгла поля покрыла. Щекот славій успе; говор галичь убудися»^(1, 102). Очевидно, що перед нами - динамічна картина протиборства світла і темряви, дня і ночі. Символічне протиставлення світла і темряви проходить через багато творів давньоруської літератури, знайоме воно й усній народній творчості. Коріння його - в народних язичницьких уявленнях, у культурі

світла і сонця, в поклонінні вогню, добре знайомому багатьом народам, у тому числі і слов'янам.

Наші предки досить широко використовували символіку кольору, особливо білого і чорного кольору. Колір по-своєму забарвлював і предмети, і явища, і людей, і назви місцевостей, оскільки з білим асоціювалось щось світле, незамутнене, вільне, прекрасне, а з чорним виникали асоціації зворотнього порядку.

«Стародавні руси,- читаємо в одному дослідженні,- у географічному та етнографічному відношенні, звичайно називали первісне б і л и м , а змінне, похідне – ч о р н и м ; першим також вільне, другим рабське»². Професор Казанського університету минулого сторіччя Володимир Булигін свідчить, що не тільки стародавні руси, але й інші східні народи « за незвичайною схильністю до вживання фігурної мови, позначали свободу людини або щасливий її стан білим кольором», у той час як чорний колір «виявляє підданість, рабство, також і щось сумне»³.Таким чином, із білим кольором у давнину пов'язувались не тільки радість, краса, але і воля, свобода, незалежність. Не випадковим, отже, слід вважати те, що Ігор у «Слові», втікаючи з полону, перетворився саме на білого гоголя, хоч натуралісти твердять, що таке забарвлення невластиве диким качкам.

Чорний колір у «Слові» пов'язаний зі зловісними силами, зі злобою і печаллю. Половці - це і чорні хмари, і чорні ворони. У тяжкому сні Святослава покривають чорним покривалом; земля називається чорною тоді, коли вона кістками засіяна і кров'ю полита. Своєрідні епітети створюють похмурий колорит другої, фатальної битви. Тут згадуються «чръный ворон», «Гзакъ бежить серым влькомь», «крававыя зори», «чръная тучя», «синии мльнии», «чръна земля», «крававе вино», «невеселая година». Як бачимо, переважає чорний колір.

Близько до чорного в окремих означеннях стоїть і синій колір. У деяких випадках це просте і звичне означення: сине море, синій Дон. В інших випадках епітетом «синій» позначаються таємничі явища - синя мла, а в інших епітет «синій» мають зловісні ознаки: в синім вині, з трудом змішаним, в синіх блискавках з чорної хмари мимоволі відчувається тривога, печаль і горе, що насуваються. Зауважимо принагідно, що у деяких східних народів традиційно синій колір вважається кольором трауру.

Цікавим видається проаналізувати символіку золотого кольору в «Слові». Епітет «злать» не тільки сприяє відтворенню багатого княжого побуту, а й надає авторському стилю піднесеного, урочистого звучання, посилює у читачів відчуття авторитетності руських князів та

їх вчинків. На початку походу *«въступи Игорь князь въ златъ стремь»*^(1,100). Всеволод у бою посвічує «златымъ» шоломом. Його батьківський стіл у Чернігові також золотий. Потрапивши у полон, *«Игорь князь выседе изъ седла злата въ седло кощиево»*^(1,113). Терем у князя Святослава золотоверхий. Його слово також золоте. Якщо у Всеволода шолом золотий, то Рюрик і Давид *«злачеными шеломы по крови плаваша»*^(1,116); зате Ярослав Осмомисл високо сидить *«на своемъ златокованнемъ столе»*^(1,116). Відомий дослідник «Слова о полку Ігоревім» С.П.Пінчук тонко підмітив, що «використання епітета з коренем «златъ» в автора диференційоване: чим багатший, значиміший князь, тим більше біля нього золота. Не позолочений, а викуваний весь із щирого золота престол Ярослава Осмомисла має бути особливим свідченням його багатства і могутності. Київський «златъ» престол був, очевидно, бідніший від галицького. Про нього автор не говорить, що він золотокований»⁴.

Але помилкою було б вважати, що «золотий» вживається в «Слові» лише в переносному, метафоричному значенні на ознаку багатства, княжої гідності, вагомості. Разом з тим поема зберігає і його колористичне значення: золото додає оповіді світла, блиску, створює виразні зорові образи, так само як мудру старечу сивину князя Святослава автор пошановує епітетом «сребрена», засвідчуючи гідність князя, а срібні береги річки Дінця здаються такими від місячного сяйва.

Виразні кольорові картини створює вживання епітета «чрьлен» - червоний: *«чрьлени щиты», «чрьлен стягъ, бела хорюговъ, чрьлена чолка, сребрено стружие - храброму Святъславличю!»*; там же, де треба передати відчуття тривоги, небезпеки, автор вживає інше позначення червоного кольору - «кровавый»: *«кроваве вино», «кровавыя зори»*.

Окремо слід сказати про вживання епітета «красный» - красивий. Саме слово красний, краса первісно означало світлий, яскравий, блискучий, вогненний і було спорідненим до слова «кресь» - вогонь. «Слово к р а с а первісно означало світло («красне сонце») і вже потім отримало те естетичне значення, яке ми тепер з ним поєднуємо, тому що для первісного народу не було в природі нічого прекраснішого за денне світило»⁵.

Ф.І.Буслаєв, дослідивши слово «крес», прийшов до висновку, що воно походить від санскритського кореня «kr-»; що означає бити, вражати і пов'язаний з найтвердішим каменем, здатним висікати іскри, вогонь. Звідси *крес, кресало, кресати* - висікати вогонь. До подібних висновків приходив і А.Гільфердинг; він вважав, що «корінь «кріс-

крес-» означає світло, вогонь і т.п. (напр., сербськ. *креситисе* - сяяти, рос. обл. *кресати* - висікати вогонь (дієслово, відоме багатьом слов'янським народам), *кресево* - огниво, і навіть *кресити*, *воскресити* розвивалося, очевидно, з образу вогню, що народжується на кремені»).

Співставивши слово *крес* з Хорсом, найменням сонячного бога, Гільфердінг висловив припущення, що форма *крес* давніша. Вважають також, що слово *хороший* є присвійним від *хорс*, *сонце*⁶.

Відзначивши зв'язок слів *хороший* і *Хорс*, О.О.Потебня писав: «Красный, красивый тоже сродни с солнечным светом в слове крес, солнцеворот, кресник, купало, солнечный праздник в Ярославской губернии, красить, светить... и с земным огнем в слове кресать, рубить огонь».

Таким чином, первісне уявлення слов'ян та інших народів про красу було пов'язане з вогнем, зі світлом. Вогонь як джерело тепла, світла і самого життя протиставляється у свідомості людей холоду і темноті - всьому тому, що віднімає радість життя, вселяє в душу страх, погрожує загибеллю⁷. Очевидно, в уявленні автора «Слова о полку Ігоревім» зв'язок слова «красный» з вогнем і світлом був ще досить стійким. Це один із найулюбленіших епітетів автора - він зустрічається в «Слові» 16 разів.

В останній частині «Слова» - описі втечі Ігоря - розширюється ліричний струмінь, барви стають більш м'якими, спокійними: Донець слав Ігорю «зелену траву на своих серебряныхъ брезехъ», одягав «его теплыми мъглами под сению зелену древу»^(1,128). Можна вести мову про символіку життя, зростання, розвитку, властиву зеленому кольору, про шляхетність кольору срібного, сріблястого.

1. Тут і далі цитати за виданням: Слово о полку Игореве та його поетичні переклади і переспіви // Вид. і передмова Л.Махновця.- К.:Наукова думка,1967.- С.96-134.
2. Даркевич В. И. Музыканты в искусстве Руси и вещей Боян.- В кн. «Слово о полку Игореве и его время».- М.: Наука,1985. - С331.
3. Кузьмичев И. К. Лада (Эстетика Киевской Руси). - М.: Молодая гвардия, 1990. - С. 115 – 116.
4. Там же, с. 116.
5. Пінчук С. П. Слово о полку Ігоревім: Посібник для вчителя. - К.: Рад. шк., 1990. - С. 103-104.
6. Кузьмичев И. К. Лада (Эстетика Киевской Руси). - М.: Молодая гвардия,1990.- С.111-112.

СТАРООБРЯДЦЫ НА СУМЩИНЕ

Станкевич Г.П., преподаватель колледжа СНАУ

Старообрядчество как социально-религиозное и культурное явление сыграло значительную роль в истории культуры России, Украины и других стран Восточной Европы.

Вопрос об истории старообрядчества на Сумщине практически не исследован, систематических работ на эту тему до сих пор не публиковалось. Однако старообрядческое движение имело непосредственное отношение ко многим регионам России и Украины, ныне входящим в состав Сумской области.

В конце XVII в. с Сумщиной связана деятельность одного из одних из известных деятелей раннего старообрядчества Иоасафа, который «пришел потом в Сумы, малороссийский город, к полковнику в пасеку»

С территории современной Сумщины в конце XVII - XVIII вв. происходило переселение старообрядцев в Ветковско-Черниговские старообрядческие слободы. Так в 1708 г. выходцем из с. Ковёнки (ныне присоединено к пгт. Шалыгино Глуховского района) Филиппом Ивановичем Костылёвым была основана русская старообрядческая слобода Радуль на Черниговщине. Из «Лебединской Михайловки» происходил один из руководителей беспоповской старообрядческой общины в 30-е годы XVIII в. в этой слободе Коренев. Выходцы из современной Сумщины переселялись и в другие Стародубские старообрядческие слободы, в частности в Добрянку и Злынку.

Однако старообрядцы селились и на сумских землях. Территория северной Сумщины была крайней восточной частью Стародубско-Черниговских старообрядческих слобод: Середина Буда была основана во второй половине XVII в. старообрядцами, и долгое время именно составляли значительную часть населения города. Здесь существовали старообрядческие храмы Успенский, и Троицкий, который затем был превращён в новообрядческий. Известен единоверческий священник Успенского храма Захарий Костенич, который был переведён сюда из Рождества-Богородичной единоверческой церкви слободы Митьковки Новозыбковского уезда 12 октября 1878 г.

Кроме Середины Буды в XIX в. старообрядцы проживали и в других населённых пунктах Сумщины. В Марчихиной Буде (известна с 1660 г.) старообрядцы поселились с 1720 г. Здесь существовала беспоповская старообрядческая община, которая в 1817 г. устроила свою моленную. В 1824 г. в Марчихиной Буде произошел конфликт

между старообрядцами и местным синодальным священником Симеоном Корсуном, преследовавшем старообрядцев. Этот конфликт потребовал длительного разбирательства с участием губернского начальства и Черниговского архиерея. В 1836 г. в Марчихиной Буде и соседних сёлах Родионовка и Тулиголовы проживало 305, в с. Алтыновка Кролевецкого уезда 11 старообрядцев-безпоповцев.

Известны факты проживания отдельных семей и групп старообрядцев в разных населённых пунктах Сумщины, в частности в Ромнах и Конотопе. В Ромны и окрестности города во второй половине XIX – начале XX вв. регулярно приезжали зажиточные старообрядцы из Чернигово-Стародубских старообрядческих слобод. Они брали здесь в аренду землю под баштаны, на которых работали наёмные рабочие-старообрядцы из этих же слобод.

Следует также отметить, что на ярмарках в Ромнах, Кролевце, Сумах активно торговали купцы-старообрядцы.

После Октябрьского переворота имеются только отрывочные сведения о старообрядцах на Сумщине.

До Великой Отечественной войны безпоповская община существовала в с. Водолаги Сумского района. 1 января 1928 г. здесь проживало 39 старообрядцев-безпоповцев, наставником которых был Борисенко Григорий Фёдорович.

В с. Ямное Великописаревского района в 1943 г. была открыта старообрядческая (белокриницкая?) Покровская церковь, священником в которой служил Павлов Тихон Елисеевич, а псаломщиком – Павлов Ефим.

К сожалению, какие-либо другие сведения об этих и других старообрядческих храмах на Сумщине пока найти не удалось.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод, что хотя Сумщина и не является регионом широкого распространения старообрядчества, однако на протяжении последних трёхсот лет своей истории различные населённые пункты области так или иначе были связаны с этим религиозным и культурным феноменом в истории восточного славянства.

¹ Автору известна только одна публикация, частично посвящённая заявленной тематике: Станкевич Г.П. «...Обращение сердец человеческих дело Божие есть» (Указ Святейшего Синода от 22 марта 1800 г.: попытка изменения государственной политики по отношению к старообрядцам) // Старообрядчество: история, культура, современность. Вып. 11. М., 2006. С.33-36.

Наукове видання

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ВИКЛАДАЧІВ, СПІВРОБІТНИКІВ І СТУДЕНТІВ**

23 квітня 2009 року

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Частина II

Стиль та орфографія авторів збережені.

Відповідальний за випуск Т.М. Гричановська

Комп'ютерне верстання І.П. Бурик

Підп. до друку 15.06.2009.

Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Times New Roman Сут. Друк офс.
Ум. друк. арк. 11,51. Обл. - вид. арк. 11,54.

Тираж 70 пр.

Зам. №855.

Видавництво СумДУ при Сумському державному університеті
40007, м. Суми, вул. Р.-Корсакова,2

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 3062 від 17.12.2007.

Надруковано у друкарні СумДУ
40007, Суми, вул. Р.-Корсакова,2.